

DR. VICTOR JÁNOS

**A HEIDELBERGI KÁTÉ
1.–85. KÉRDÉS–FELELETÉNEK
MAGYARÁZATA**

(Eredetileg megjelent: „Az Út” című református hetilapban,
folytatásokban, 1950–1952 között.)

(Jelen gyűjteményhez csatoltunk egy cikket
– szintén Victor Jánostól –
„Hitvallásaink haszna és használata” címmel,
1925-ből, a „Reformáció” című lap 6. évf. 1. számából.)

(Összegyűjtötte és szerkesztette: Horváth János)

Hitvallásaink haszna és használata.

Ha volt idő, mikor egyházunkban alászállott a hitvallások becsülete, és az egyházban voltak számottevő emberek, akik képesek voltak vállvonogatva, fölényes mosollyal beszélni a hitvallásokról: az ilyen idő ma, ha nem is évek számában, de lélekben mindenesetre nagyon messze esik tőlünk. Ma a hitvallásról szólva senki sem használ más hangot, mint a feltétlen tisztelet és hűség hangját. A hitvallások zászlai ma nem muzeális tárgyak, hanem használatban vannak a csapatok kezén.

De félünk, hogy ezzel az általános respektussal együtt járhat ugyanaz a veszély, amely együtt járt a hitvallások megvetésével annakidején: az, hogy a hitvallást emlegetők alapján véve mégsem ismerik azokat, és ezért nem is használják fel. A zászlókat elővettük, de – talán összegöngyölve, tokban hordozzuk a csapatok élén, mintha a múzeum sarkába volnának támasztva. Mi akkor a különbség? Nem árt tehát gyakran eszünkbe idézni: mire is valók? – és ennek alapján elgondolkozni azon, hogy hogyan kellene jobban értékesíteni őket egyházunk életében?

Hitvallás nélkül nincs – legalább is nincs fejlettebb fokon – egyházi élet, mint ahogy csak nagyon kezdetleges fokon, őserdőket irtó első telepések világában lehetséges társadalmi és nemzeti élet határok nélkül. Az első indulások után minden vallás kénytelen kijelölni értelmi úton a maga tartalmának határköveit szomszédos és vetélkedő más szellemi hatalmakkal szemben. Különben vége van: nem marad az, ami volt, mert nem is adott számot arról, hogy mi volt?

Ha a hitvallások ilyen kerítései a mi lelki hazánknak, hitünk birodalmának, akkor nyilvánvaló, hogy korlátoznak és fegyelmeznek; akkor rajtuk kívül „nincsen számunkra hely”, és ha a lelki életünk elkalandozik olyan területekre, amelyeket a hitvallásunk kizár, akkor azonnal hatályba lép tiltó erejük: református voltunk kockáztatásának terhe alatt vissza kell térnünk lelki életünkkel a régi határok közé. Ott a helyünk.

De a határ nemcsak kizár, hanem bezár is. Nemcsak azt mutatja: mi idegen föld, hanem még inkább azt, hogy mi a mi örökségünk. A hitvallás figyelmeztetés a mi gazdagságunkra; számítás arról, hogy milyen bőséges a mi hitünk birodalma, milyen szélességek és hosszúságok várják, hogy bejárjuk és megcsodáljuk őket. Kétségtelen, hogy a hitvallásoknak ezt a hasznát hanyagoljuk el fölöttébb. Az a veszély ma nem nagyon fenyegeti egyházunkat, hogy a hitvallásokkal össze nem egyeztethető idegen felfogások akarnának uralomra jutni benne. Ellenben súlyosan sínyle egyházunk azt a betegséget, hogy az Evangélium minden gazdagságából, amiről bizonyosságot tesznek a hitvallások, vajmi kevés jut csak szóhoz igehirdetésünkben, az életünk valóságában és munkánk tartalmában.

Ezért válik fontos gyakorlati kérdéssé a hitvallások használata. Az ellenőrző szerepüket utóvégre betölthetnék úgy is, ha egy-két egyházi cenzor tartaná őket kezében, és mérné vele mindnyájunk munkáját, hogy lecsapjon ránk, ha hamis tudományt találnánk szolgálni. De az ösztönző szerepüket csak úgy tölthetik be, ha élő könyvek az egyház életében. Nagyon becses tradíció a Heidelbergi Káténak sorozatos tanulmányozása a gyülekezetben. De ezen kívül sok más módját is meg kell találnunk még annak, hogy tükörként magunk elé tartsuk őket egyenként és együttvéve, hogy csenevész, fogyatékos keresztyénségünk megkívánja belőlük azt a teljesebbet és gazdagabbat, amit Isten nekünk is nyújt Igéjében.

És van még egy hasznuk a hitvallásoknak: az egyház történeti öntudatának ébrentartása. Még ha ma illetékes emberek kezéből kaphatnánk is ugyanolyan megbízható és ugyanolyan gazdag tartalmú összefoglalást arról, hogy mi az Isten-kijelentette igazság: ez a modern hitvallás nem

adhatná meg ugyanazt, amit a régiek adnak. Hiányzanék belőle az évszázadok lehelete. Nem éreztetnék velünk azt, hogy hitünk milyen ősi fán nőtt és milyen messze előttünk húzódik már bele az örökkévaló világba annak a zarándokcsapatnak az eleje, amelyhez mi is csatlakozunk. Jó nekünk sokszor eszünkbe vennünk, hogy nem vagyunk felfedezői a keresztyén hitnek, és hallani, mint zendül felénk annak tiszta, határozott szava évszázados múltnak messzeségéből. E nélkül nincs fogalmunk az anyaszentegyház élő valóságairól, és nem tudjuk: mi a szentek közössége.

Ugyanazon módszerek, amelyek által élővé válik a hitvalláskönyv a mai gyülekezeti életben, egyúttal már magukkal kell, hogy hozzák ezt az áldást is. Nem lehet az örökség kincseit számlálgatni a nélkül, hogy az ember szíve ne társalkodjék az örökhagyó elődökkel. Mert a hitvallás csengő szavú tételein rajta van a történelmi veret. Egy bizonyos korszak lelki harcaiból tör elő a hitvallás buzgó forrása, és megérzik rajta a közet íze, amelyen áthaladt.

Ezért nem kell sohasem félni attól, hogy a hitvallások értelmes használata megköti a fejlődést. A múlt csak akkor akadály a jövőnek, ha elfelejtjük, hogy múlt.

Reformáció, 1925. febr.

**A H. K. magyarázata bevezető tanulmányokkal – folytatásokban,
„az Út”, c. újság Budapest, 1950–1952. évfolyamaiban. –
A 85. kérdéssel bezárólag.**

Tartalomjegyzék

1. Elfelejtett örökségünk: a Heidelbergi Káté
2. A Heid. Káté jelentősége egyházunk mai életében
3. Hogyan keletkezett a Heid. Káté?
4. A Káté elterjedése hazánkban
5. A Káté felosztása
6. Káténk személyes jellege
7. Káténk néhány hiányossága
8. Az „egyetlenegy vigasztalás”
9. Isten igénye
10. Minden bűnünk alapja
11. Rendeltetésünk
12. Kijelentés és tudományos kutatás
13. Az eredendő bűn
14. Isten igazságossága
15. Jézus Krisztus felé
16. Az elégtétel gondolata
17. Nem önmagunk!
18. Kit keressünk?
19. Váltságunk és igazságunk
20. Hitünk forrása: az evangélium
21. „Krisztussal egyesülünk”
22. Az igaz hitről
23. Ismeret és bizalom
24. Az egyház hitvallása
25. A Szentháromság hite
26. Jézus Krisztus Atyja
27. A világ fenntartása és igazgatása
28. Isten kezében
29. Sorsunk és hivatásunk
30. A mi Idvezítőnk
31. Jézus hármassága
32. Jézus közbenjárói szolgálata
33. Jézus prófétai tiszte és urasága
34. Isten Fia, a mi Urunk
35. Jézus emberi pályája
36. Jézus fogantatása, születése
37. Jézus köztünk és értünk
38. Jézus halálának értelme
39. „Meghala, eltemették”
40. Az ó-ember megöklése
41. Megigazulás, megszentelődés, megdicsőülés
42. Jézus mennybemenetele
43. Jézus két természete

44. Jézus mennybemenetelének hármassága
45. Jézus gondoskodása és védelme alatt
46. Ítélet és jutalom
47. A legnagyobb ajándék
48. Tanítás az egyházról
49. Az egyház főbb tulajdonságai
50. A szentek egyessége
51. Bűnbocsánat, örök élet
52. „Amit szem nem látott...”
53. Mi hasznát veszed?
54. „Mi módon igazulsz meg?”
55. Érdem és jutalom
56. Két lényeges kérdés
57. A kegyelmi eszközökről
58. A sakramentumok: jegyek és pecsétek
59. A sakramentumok jelentősége
60. A szent keresztségről
61. Az újjászületés fürdője
62. A keresztség jelentősége
63. Emlékeztető és bizonyíték
64. Lelkünk tápláléka
65. Az úrvacsorai közösség
66. A 80. kérdés
67. Az Úr vacsorájához való készülés
68. A gyülekezet felelőssége az úrvacsora kiszolgáltatásánál
69. A mennyország kulcsai
70. Az egyházi fegyelemről
71. Még egyszer az egyházi fegyelemről

1. Elfelejtett örökségünk: a Heidelbergi Káté.

AZ ÚT EGYIK LEGUTÓBBI SZERKESZTŐBIZOTTSÁGI GYŰLÉSÉN mondta el az egyik jelenlévő lelkipásztor a következő esetet. „Elindultam a parókiáról” – úgymond –, „hogy a faluban elvégezzem egy s más dolgomat. Nálam volt a Heidelbergi Káté egy példánya. Többek között belátogattam egy családhoz. Valahogy otffelejtettem a kátét. Amikor később észrevettem, hogy nincs nálam, visszamentem ahhoz a házhoz, amelyről gondoltam, hogy ott maradhatott el tőlem. Meg is találtam ott, a család egyik tagjának, egy körülbelül harmincéves gazdaembernek a kezében, aki el volt merülve az olvasásába. Amikor megértette, hogy éppen a könyvért tértem vissza hozzájuk, szó szerint ezt mondta: Tiszteletes uram, miért rejtegeti az egyházunk ezt a kincset?”

EBBEN A KÉRDÉSBEN KÉT MEGÁLLAPÍTÁS FOGLALTATIK. Az egyik az, hogy a Heidelbergi Káté kincs. Gazdag ember az, aki a magáénak mondhatja. Gazdag egyház az, amelyiknek a tulajdonában van. E felől református keresztyének között nem lehet nézeteltérés. Ennek igazságát még nem-református emberek is elismerik, ha tudják: miről van szó – legfeljebb azt tehetik hozzá, hogy hasonló kincseik nekik is vannak. A másik megállapítás az, hogy ezt a kincset a mi egyházunk „rejtegeti” a helyett, hogy ismertté tenné, használná és gyümölcsöztetné. Ez persze súlyos vád, és jó, ha komoly önvizsgálattal a szemébe nézünk. Igaz-e? Bizonyára nem légből kapott koholmány. Hiszen az említett esetben is tapasztalatai alapján hangoztatta az illető. Valamennyi igazságnak tehát kell benne lennie. Hogy mennyi ez az igazság, azt most ne próbáljuk meg pontosan lemérni. Előre is tudhatunk annyit, hogy minden általános ítélet igazságtalan volna. Egyházunk különböző részei bizonyára különböző mértékben vétkesek vagy ártatlanok a vádban említett „rejtegetés” vétkében. Találhatnánk gyülekezeteket, amelyekben csakugyan hírből sem ismerik a Heidelbergi Kátét, és találhatunk olyanokat is, amelyeknek az egész élete úgyszólván körülötte forog, mint tengelye körül.

Sőt még nagyon ellentétes megállapításokra is juthatnánk az általánosságban mozgó ítélezésünkkel.

MEG LEHETNE ÁLLAPÍTANUNK AZT – egyfelől –, hogy a Heidelbergi Káté soha nem részesült annyira az őt megillető megbecsülésben, mint a mi korunkban. És ennek bizonysgául felhozhatnánk egyházi törvénykönyvünket. (Annyiban tükröződik benne a mi korunk, hogy nincs még húsz éve sem, hogy életbe lépett.) Mindjárt az elején, az I. törvénycikkben, miután annak 1.§-ában megtudtuk, hogy mi értendő az alatt a „magyarországi református egyház” alatt, amelynek életét ez a törvénykönyv szabályozni akarja, a 2.§-ban ezt a nevezetes megállapítást olvashatjuk: „A magyarországi református egyház a Szentírás alapján és elfogadott hitvallásai, úgymint a Második Helvét Hitvallás és a Heidelbergi Káté értelmében egyedüli fejének az Úr Jézus Krisztust tartja...” Régebbi egyházi törvényeinkben ilyen megállapítások nem foglaltatnak. Mit jelent ez? Azt, hogy sok nemzedék elmúltával végre (1933-ban történt ez) a Heidelbergi Káté forma szerint is olyan „hitvallásunkká” nyilvánított egyházunkban, amelynek tanítása irányadó számunkra a Szentírás értelmezésében. A valóságban persze már régóta betölti ezt a szerepet a Heidelbergi Káté egyházi életünkben. Az idézett törvény is úgy beszél róla, mint „elfogadott hitvallásunkról”, és ez természetesen azt jelenti, hogy a magyar reformátusság már évszázadokkal ezelőtt „elfogadta” ilyenek. De a múltban még soha nem került sor arra, hogy az egész magyarországi református egyházra kiterjedő érvénnyel, hivatalos formában is kimondják: mi a Heidelbergi Káté népe akarunk lenni, és nekünk az – ahogy tudományos kifejezésekkel szokták mondani: – „szimbolikus iratunk”,

vagyis olyan zászlószerű okmányunk, amely körül tömörülünk, s amelyre feltekinthetünk, hogy hozzá igazodjunk.

Hogy ez – mondhatnánk: – a mi napjainkban végre megtörtént, az mindenesetre arra vall, hogy a Heidelbergi Káté becsülete nem lehanyatlóban van, hanem emelkedőben.

DE LEHETNE MÁSFELŐL egy éppen ellentétes megállapítást tenni. És ennek bizonyságául is fel lehetne hozni egyházunknak egy hivatalos megnyilatkozását, a törvénykönyvnél is sokkal újabb keletűt: az éppen most bevezetés alatt levő új énekeskönyvet. Ha azt mondjuk, hogy ez a „Próbaénekeskönyv” a bizonyága annak, mennyire elhanyaglott egyházi életünkben a Heidelbergi Káté becsülete, ezzel a világért sem akarjuk azt mondani, hogy ez az énekeskönyv is bűnrészesen ennek az elhanyaglásnak. Ha most az volna a dolgunk, hogy az új énekeskönyv dolgában mondjunk ítéletet, akkor nem is egy érvet lehetne felhozni annak a bizonyítására, hogy a Heidelbergi Káté iránti szeretetet és megbecsülést akarja munkálni. De benne mégis híven tükröződik az a tényállás, hogy egyházi életünkben ez a „kincs” távolról sem ragyog úgy, ahogy valamikor érdeme szerint ragyogott.

Aki egybeveti ezt az énekeskönyvet a régivel, az 1921 óta használatossal, az azonnal észreveheti, hogy hiányzik belőle valami, ami amabban megvolt: a „Katekizmusi énekek” csoportja. Ezt az összefoglaló címet viselték a régi énekeskönyvben a 105.–160. sorszám alatti „dicséretnek”. Sok református ember, aki évtizedeken át használta azt a régi énekeskönyvet, talán nem is tudta, mit jelent ez a cím: „Katekizmusi énekek”. Talán még nagyobb rejtély volt számára az, hogy ez alatt a cím alatt miért következnek az említett dicséretnek ilyen alcímek alatt: „I. Úrnapja”, „II. Úrnapja”, és így tovább egészen az „LII. Úrnapjáig”. Aki tudja, mi a felelet ezekre a kérdésekre, az tud számot adni arról: milyen nagy szerepet játszott régebben a Heidelbergi Káté a mi egyházunk életében. Általános szokás volt, hogy a vasárnap délutáni istentiszteleteken nem olyan prédikációk hangzottak el, mint a délelőttieken, hanem „kátémagyarázatok”. És pedig úgy, hogy az igehirdető minden évben végigmagyarázta a gyülekezetnek az egész Heidelbergi Kátét. Evégre az egész Káté fel volt osztva 52 szakaszra, hogy minden vasárnapra – Úrnapjára – jusson egy-egy. S hogy a gyülekezeti ének is odaillő legyen tartalma szerint az illető vasárnapi kátémagyarázathoz, voltak az énekeskönyvben az 52 vasárnapra beosztott „katekizmusi énekek” is (a még régebbi énekeskönyvünkben még nagyobb számmal, mint az 1921-esben).

AZ IS SZOKÁS VOLT HAJDANÁBAN, hogy az ilyen kátémagyarázatos délutáni istentiszteletek alkalmával a lelkipásztor a gyülekezet előtt az ifjúsággal el is mondatta a soron lévő kátészöveget, vagyis „lefeleltette” őket a Heidelbergi Káté ismeretéből. Ez persze csak úgy volt lehetséges, hogy az iskolában minden növendék egyháztagnak meg kellett tanulnia a Heidelbergi Kátét. Az volt az általánosságban használt „tankönyv”, amelynek alapján a hitoktatás folyt. És persze a konfirmáció alkalmával is az kívántatott meg minden felserdült egyháztagtól, hogy járatos legyen a Heidelbergi Káté kérdéseiben és feleleteiben. Amikor kialakult a konfirmációra való külön előkészítés szokása, az sem volt egyéb, mint a Heidelbergi Kátéval való foglalkozás. Ezért található meg egyes vidékeken még most is az a kifejezés: „katekizmusra jár”, ami azt jelenti: konfirmációra való előkészítésben részesül.

Ma már – általánosságban szólva – sem a konfirmációra való előkészítés nem a Heidelbergi Káté alapján történik, sem a hitoktatásnak nem az a tankönyve a Heidelbergi Káté, ami valamikor volt. És mindezzel együtt bekövetkezett az a változás is, hogy vagy egészen eltűntek, vagy legalább is ritkasággá váltak a vasárnap délutáni „kátémagyarázatok” is. Nem róhatjuk hát fel az új énekeskönyv hibájának, mert csak természetes, hogy így állván a dolgok, elhagyja a „katekizmusi énekek” különálló csoportját.

EZEK A VÁLTOZÁSOK INDOKOLHATÓK ÉS ÉRTHETŐK. Igaza lehet a mai hitoktatásnak, ha azt mondja, hogy a modern pedagógia, közelebbről a modern valláspedagógia szempontjaiból is a Heidelbergi Káté tankönyvnek már nem fogadható el. Igazuk lehet mindazoknak, akik azt mondják, hogy a gyülekezeti életben is el kell térni a kátémagyarázó istentiszteletek gyakorlatától, és azt helyreállítani sem volna helyes dolog. Mindennek ellenére mégis megmarad az a fájdalmas tény, hogy míg a régebbi református nemzedékek úgyszólván a Heidelbergi Kátén nőttek fel, s az gyermekségük éveitől is mind életük végéig állandó kalauzok voltak, addig újabb időkben ugyanez a „kincs” egyházunk tagjainak a nagy többsége előtt ismeretlenné vált.

Ez valóban olyan veszteség, amelybe nem nyugodhatunk bele.

2. A Heidelbergi Káté jelentősége egyházunk mai életében.

ROMOKAT ÚJRA FEL LEHET ÉPÍTENI, és elhanyagolásból újra fel lehet emelkedni, – de az idő kerekét visszaforgatni nem lehet. A Heidelbergi Kátéra vonatkozólag ez azt jelenti, hogy sajnálatos elhanyagoltsága után megint általában ismert és szeretett közkinccsé válhat egyházunk életében, – ebben lehet reménykednünk és ezért munkálkodnunk is, de arról le kell mondanunk, hogy valaha is újra ugyanolyan módon végezze szolgálatát, mint a múltban. Újabb időkben megint használják tankönyvül, különösen a hitoktatás felsőbb fokozatain. De senki nem álmodik már arról, hogy eleitől végig az egész hitoktatás egyetlen tankönyve legyen. Vannak dicséretes – és hozzá tehetjük: jól be is vált – próbálkozások a kátémagyarázó istentiszteletek felújítására, de reménytelen igyekezet volna, ha bárki is évről évre állandóan megismétlődő módon és minden gyülekezetre kiterjedő általánosságban be akarná megint vezetni a vasárnap délutáni istentiszteleteknek ezt a hajdani formáját. Megváltoztak az idők, és ami valamikor jó volt, ma már nem okvetlenül jó.

De ehhez még azt is hozzátehetjük, hogy nem is csak a viszonyok megváltoztában rejlő okok miatt sorvad el és veszett ki a gyakorlatból a Heidelbergi Káté használatának a régi módja. Hozzájárultak ehhez belső okok is, amelyek magában a Heidelbergi Káténak ebben a régi használati módjában rejlettek. Régen sem volt az mindenestől fogva jó.

ANNAK IDEJÉN, – idestova 400 évvel ezelőtt, – azért írták ezt a kátét, és azért vezették be az egyházi használatba, másutt is, nálunk is, hogy a református egyház minden tagját helyes és egyöntetű hitbeli ismeretre tanítsák meg általa. Ennek a célnak a szolgálatára ez a káté páratlanul alkalmas is volt, és ezt a hivatását évszázadokon át jól szolgálta. Lassanként azonban, nem is olyan sokára azután, hogy ez a káté közkinccsé lett, feledésbe ment egy fontos igazság, amelyet pedig ez a káté is nyomatékosan hangoztat. Az t.i., hogy a hitbeli ismeret nem azonos magával a hittel, hanem egyik alkotóeleme annak. Kezdték az emberek úgy gondolkozni, – és a szerint alakult azután a gyakorlati életük is az egyházban, – mintha elég volna az egyház tagjait jól megtanítani a hit igazságaira, mert ez biztosítja az egyház fennmaradását és virágzását. A reformáció évszázada, a 16. század, elsősorban a megújult hitnek a korszaka volt, és csak ezzel kapcsolatban a megtisztult hitbeli ismeret is. De az 1500-as évek vége felé már jelentkezett az a változás, amely azután a 17. században rányomta az egyházra az „orthodoxia” bélyegét, hogy egyre jobban kihűlt az élő hit, és helyette annál forróbb lett az „igaz tanért” való buzgóság. Így kapott lábra és maradt uralmon hosszú időn át a Heidelbergi Káténak az a túlbecsülése is, amely szerint úgy vélték, hogy ha az egyház minden tagjának mélyen a lelkébe vésődnek a benne tanított hitigazságok, akkor minden rendben van.

EBBŐL ÉRTHETŐ MEG, HOGY a Heidelbergi Káté tanítása lassanként úgy elfajulhatott, hogy már nem volt más, mint a szövegének a pusztá szajkóztatása. Ez pedig olyan hazug állapotokat teremtett az egyház életében, amelyek nem maradhattak büntetlenül. Hiába mondogatták az egyház tagjai a kikérdezés alkalmával akármilyen pontosan, sőt értelmesen is, a Heidelbergi Káté szavait, ha az azokban megvallott hitnek a valósága hiányzott a szavak mögül! Vegyük például mindjárt az első kérdést és feleletet, – amely megérdemli, hogy majd visszatérve rá később behatóan is foglalkozzunk vele.

„Micsoda tenéked életedben és halálodban egyetlen vigasztalásod?”

- ezzel a kérdéssel kezdődik a Heidelbergi Káté. És erre feleletül ezt mondja (most ugorjunk át ebben a feleletben sok mindent, és csak az elejét és végét idézzük):

„Az, hogy mind testestül, mind lelkestül, úgy életemben, mint halálomban nem a magamé, hanem az én hűséges Megváltómnak, a Jézus Krisztusnak tulajdona vagyok, aki...Szent Lelke által az örök élet felől engem is biztosít, s szív szerint hajlandóvá és készsé tesz arra, hogy ezután Őneki éljek.”

Két eset lehetséges. Vagy úgy tudják elmondani az egyház tagjai ezt a felséges és boldog hitvallást, hogy vele csakugyan a maguk életének a legbenső titkát vallják meg. Vagy úgy mondják csak el, mint betanult mondókát. Ott, ahol az előbbi eset áll fenn, az egyházi élet valóban – egyházi élet. Ott ellenben, ahol az utóbbi esettel van dolgunk, vagyis ahol valójában az emberek nem jutottak el oda, hogy „Jézus Krisztus tulajdonainak” tudják magukat, és ennek értelmében meglegyen bennük a „készség és hajlandóság Őneki élni”, hazugságot szólnak az emberek ennek a hitvallásnak az elmondásával, még ha olyasmit mondanak is, ami másoknak, a hívőknek életében a legbizonyosabb igazság. Vagyis igaz hitvallást hazudnak. Az ilyen belső ellentmondásban szenvedő hitvallásnak pedig sem számukra nincs megtartó ereje, sem mások felé nincs meggyőző ereje, s ezért az olyan egyházi élet, amelyben általánossá hatalmasodik el az ilyen „fából vaskarika” ú.n. „hit”, csak lefelé rohanhat a hanyatlásnak a lejtőjén.

Az elmondottakból az is megérthető, hogy amikor ennek a hanyatlásnak a tudatára ébredve egyesek, egyre többen, megálltak, megfordultak és elindultak megint felfelé az egyházi megújulás útján, akkor nem a Heidelbergi Kátéhoz kaptak, mintha abból meríthetne az egyház megújult hitet, és nem a használatból kikopott, sőt feledésbe merült Heidelbergi Káténak a régi használatba való visszaállítását sürgették. Az egyházi megújulásnak a forrásai másutt vannak. Maga a Heidelbergi Káté is nyomatékosan tanítja, hogy Isten Igéje, a Jézus Krisztus evangéliuma az a hatalom, amely élő hitet támaszt az emberi szívben, semmi más.

A BIBLIA ÉS A BENNE FOGLALT ISTENI ÜZENET hirdetése lett a mi újabbkori „ébredésünknek” is a hajtó ereje, és továbbra is csak onnan fakadhat minden megújult élet.

De mennél erősebb lesz egyházunkban az élő hit, annál fontosabbá válik ismét az az érdek, amelyet a Heidelbergi Káté eleitől fogva szolgálni akart: hogy az élő hit világos és tiszta hitbeli ismeretekben öltson megszilárdult alakot. Mert nem lehet ugyan eléggé hangsúlyozni azt, amiről az imént volt szó, hogy t.i. a hívő embert elsősorban nem az érdekli, hogy mit hisz, hanem az, hogy kiben hisz, de ugyanakkor azt is hangsúlyozni kell, hogy az utóbbi nem választható el az előbbtől, vagyis az igaz hithez hozzátartoznak bizonyos hitbeli meggyőződések, bizonyosságok, ismeretek is. Hogyan lehetne meg bennem a hitnek az a lényege, amellyel bizodalommal ráhagyom magamat Jézus Krisztusra és Istennek öbenne megnyilvánult kegyelmére, ha ugyanakkor hitem által nem tudok is és nem is vallok is sok mindent szent bizonyossággal erről a Jézus Krisztusról, és Istennek öbenne megnyilvánult kegyelméről? Nem lehet erőteljes és gyümölcsöző az a hit, amelynek csak zavaros és homályos hitismeretei vannak, vagy semmilyenek.

Ezen a ponton megint megbecsülhetetlen segítséget nyújthat nekünk a Heidelbergi Káté, és általában a mi régi egyházi hitvallásaink. Mert tiszta és világos hitismeretekre ne reméljen eljuthatni egyetlen ember se a maga vizsgálódásai és elmélkedései útján, sőt még csak egyetlen nemzedék sem. Isten azért szerkesztett egybe mindnyájunkat az ő egyházának egységébe, hogy csak együtt növekedhessünk, egyebekben is, de hitbeli ismereteinkben is. Tanulnunk kell egymástól, a ma élőknek a hajdan éltektől is, és azok között is különösképpen olyanoktól, akik előtt hosszas homályba rejtettsége után új fényvel és erővel ragyogott fel az Isten Igéjének üzenete. Ezért kell számunkra nagyon becsesnek lennie a Heidelbergi Káténak, amelyben a reformációkorabeli hívő nemzedék ad számot arról: mit értett meg, és mi felől bizonyosodott meg hite által az Isten Igéjéből. Tegyük hozzá: a reformációkorabeli hívő elődöknek ehhez a bizonyágtételéhez még hozzájárul megerősítésképpen az utánuk következett sok

nemzedék bizonyágtétele is, amelyek amazt a bizonyágtételt – nem pusztán a hagyományok iránti kegyeletből, hanem azért, mert az Isten Igéjének a fényénél igaznak találták maguk is, – elfogadták, és nemzedékről nemzedékre továbbshármaztatták.

SZÜKSÉGÜNK VAN ERRE A RÉGI HITVALLÁSRA, hogy az egyházban előttünk élt nemzedékek hitbeli ismeretével egybevetve a magunkét, ellenőrizhessük: jól értettük-e meg és jól értelmeztük-e Isten Igéjét? S ha magunkat fogyatékosnak találánk, hozzánőhessünk hitünkben a mi atyáinknak hitéhez.

3. Hogyan keletkezett a Heidelbergi Káté?

RÖVIDSÉG KEDVÉÉRT nevezzük majd a továbbiak során egyszerűen „a Káténak” a Heidelbergi Kátét. Ezt a kitüntető megnevezést, amely úgy hangzik, mintha nem is volna több káté rajta kívül a világon, reformátusok egymás között nyugodtan használhatják. Írtak katekizmusokat, vagy ahogyan a magyar rövidítés mondja: „Kátékat”, vagyis olyan hittani könyveket, amelyek nem folytatólagos fejezetekben, hanem egymás után következő kérdésekre és feleletekre tagoltan adják elő mondanivalójukat, – a reformáció napjaitól kezdve mindmáig egy egész könyvtárra rúgó sokaságban. A legnagyobb reformátorok közül Luther és Kálvin is írtak az ifjúság hitben való oktatása céljaira ilyen műveket. De azt lehet mondani: az egész világ református egyházi életében, és mindenesetre a mi magyar református egyházi életünkben egyetlen más káté sem közelítette meg még távolról sem a Heidelbergi Káté elterjedtségét és nagy hatását. Nem történik hát igazságtalanság más kátékkal szemben, ha ezt nevezzük „a Káténak”.

Ahhoz, hogy mai egyházi életünkben újra elfoglalja a megérdemelt megbecsültetésének a helyét, az is hozzátartozik, hogy egyet-mást, legalább azt, ami a legfontosabb, mindenki tudjon a történetéről is. Hogyan jött létre? Hogyan lett a magyar református egyháznak is valószínűleg „népkönyv”-szerű hitvallásával?

ANNYIT MÁR A NEVE IS ELÁRUL, hogy az eredetét Heidelberg városában kell keresnünk, amely Dél-Németországnak egyik máig is híres egyetemi városa. De ezzel kapcsolatban mindjárt felmerülhet az a kérdés: ha, amint tudjuk, Németország a lutheri reformációnak a hazája, a reformáció másik, általunk is követett ágának ellenben Svájc a szülőföldje, ahol legkimagaslóbb munkásai, előbb Zwingli, azután Kálvin működtek, – akkor hogyan lehetséges az, hogy ennek az utóbbi, „református” egyházi irányzatnak ez a hitvallási irata Németországban látott napvilágot? (Egyházunk másik hitvallási iratánál: a II. Helvét Hitvallásnál, tisztább a helyzet. Az már nevéből láthatóan is nyilván a svájci reformáció terméke.) Azonban a reformáció két ágának ez a köztudomású földrajzi elhatárolása csak nagy általánosságban helytálló. Voltak Németországnak is részei, amelyek az általános szabály alól kivételképpen nem a lutheri, hanem a svájci reformációt követték. És érthető módon ezek közé tartozott az a Svájccal közvetlenül szomszédos rajnamenti délnémet terület is, amely a reformáció korában a „Pfaltzi választófejedelemség” nevét viselte. Annak fejedelme azonkívül, hogy azok közé a német fejedelmek közé tartozott, akiknek joguk volt közreműködni a valamennyiük felett álló „német-római” császár megválasztásában (ezért is viselték a „választófejedelem” címet), – egy középkori császári adományozásból kifolyólag még az a kiváltsága is megvolt, hogy a császár „palatinus”-ának, vagyis „palotai grófjának” a címét is viselte. Ezt azért érdemes megemlíteni, mert az uralma alatt álló terület innen kapja a „palatinusság”, latinul „palatinatus”, német megcsonkolásban „Pfaltz” elnevezést. (A Heidelbergi Kátét is sokszor nevezték régebben „palatinatusi káténak”.) Azóta a Pfaltz, mint állami egység, már régen megszűnt. Az évszázadok folyamán felette elzajlott háborúk során szomszédai osztottak a területén. Bajorország kapta belőle a legnagyobb részt, s az még ma is a „bajor Pfaltz” néven ismeretes a földrajzban.

ENNEK A HAJDANI PFALTZI VÁLASZTÓFEJEDELEMSÉGNEK a trónján a 16. század második felében olyan uralkodó ült, aki nemcsak nagyon lelkes híve és pártfogója volt a reformáció ügyének, mint sok más német uralkodó is, hanem a többiektől eltérően éppen a reformáció svájci ágát karolta fel. III. Frigyes néven ismeri a történelem, s az utókor, – az egyházi ügyek körül kifejtett, őszinte buzgalmaért a „kegyes Frigyes” névvel tisztelte meg. A svájci reformáció iránti vonzalmát már atyjától és elődjétől örökölte. Amikor trónra került, ennek megfelelően, a svájci reformáció tanításait valló professzorokkal népesítette be a feje-

delmi székhelyén, Heidelbergben működő egyetemet, s aztán többrendbeli rendelkezésével gondoskodott arról, hogy alattvalói között ennek az iránynak a szellemében alakuljon az egyházi élet.

Ezek között az intézkedései között az volt a legfontosabb, hogy két heidelbergi teológiai professzorral íratott egy olyan művet, amelyet a lelkipásztorok mind a felnövekvő ifjúságnak, mind a felnőtteknek a hitben való tanításánál felhasználhassanak, hogy véget érjen sok addig uralkodó „helytelenség és egyenlőtlenség” az egyházi tanításban. A két megbízott professzor, név szerint (vagyis az akkori tudósok szokása szerinti latinos nevük szerint): Ursinus Zakariás és Olevianus Gáspár, el is készítették ezt a művet, s az 1563 január havában Heidelberg városában német nyelven – mert hiszen a nép közötti használatra volt szánva – meg is jelent ez alatt a cím alatt: „Katekizmus, azaz keresztyén tanítás, amint azt a pfaltzi választófejedelemiség egyházaiban és iskoláiban gyakorolják.” Így született meg a Heidelbergi Káté.

UGYANABBAN AZ ÉVBEN MÉG HÁROM ÚJABB KIADÁST IS MEGÉRT, csekély változtatásokkal, amelyek közül csak egy érdemel figyelmet: a hírhedt 80. kérdés szövegének megszigorítása, amelyről majd a továbbiakban lesz szó. Ellenben nevezetes változtatást jelentett az, hogy az említett kiadások közül az utolsó, tehát a negyedik, amely 1563 november havában látott napvilágot, nem különálló műként közli a Kátét, mint az előzők, hanem bele-szerkesztve egy általános „egyházi rendtartásba” („Kirchenordnung”-ba), amelyet a fejedelem kibocsátott, hogy országa területén egységesen szabályozza az egyházi életet minden tekintetben. Szó van abban a Kátén kívül sok minden egyébről is, az istentiszteleti rendről, sákramentumok és más egyházi szertartások módjáról, adakozásról, stb. És a Kátéval kapcsolatban is találunk itt gondos „használati utasításokat”. Kilenc részre felosztva olvastassék fel minden vasárnap egy-egy rész (lectio) belőle; 52 részre felosztva magyaráztassék el vasárnapról-vasárnapra a gyülekezet előtt a délutáni istentiszteleteken (amint ezt a rendtartást a múltban átvette és nemzedékeken át követte más egyházakkal együtt a mienk is); úrvacsorához való bocsáttatás előtt kérdeztessenek ki az ifjú egyháztagok a Káténak legalább egynéhány erre kijelölt kérdése felől, stb. A Káténak így megjelent szövegét tekintik azóta a véglegesnek, és ennek alapján készültek el más nyelven megjelent fordításai is.

Amint látható: ez a nagyhírű és nagyjelentőségű református könyv nem éppen református elvek szerint született meg. Amint a mi Egyházi Törvényünk is mondja – éspedig a Szentírásra és mellette hitvallási iratainkra, köztük éppen a Kátéra is hivatkozva: mi az egyház „egyedüli fejének az Úr Jézus Krisztust ismerjük el.” Annakidején, íme, mégis világi hatalmasság: a pfaltzi választófejedelem rendelkezett úgy – „intve és parancsolva”, amint mind a Kátéhoz, mind az „egyházi rendtartáshoz” csatolt előszó szerű rendeletében mondja, – hogy alattvalóinak hitbeli nevelése ennek a Káténak a szellemében történjék. Enyhíti ugyan az esetet az, hogy nem önkényesen rendelkezett, hanem mint az említett helyen mondja: „egész itteni teológiai fakultásunknak, továbbá az összes szuperintendenseknek és egyházi szolgának tanácsa szerint és közreműködésével.” Egyszerűen az illetékes egyházi szakemberek, az ige szolgálói által tolmácsolt bibliai igazságnak akart szolgálatot tenni. De még így is azt kell mondanunk: az ilyesmi csak átmeneti, kiforratlan viszonyok között képzelhető el a református egyházi életben. De elgömbült növésű fán is teremhet nagyon jó gyümölcs, és akármilyen aggodalmasnak tartjuk is a Káté megszületésének módját, ez mit sem változtat azon, hogy a megszületéséért csak hálásak lehetünk.

A PFALTZI REFORMÁTUSOK hamarosan meg is adták az árát ennek a nagy fejedelmi támogatásnak: az csak addig tartott, míg III. Frigyes élt. Utána olyan fejedelem következett a trónon, aki viszont a lutheri reformáció híve volt, és mindent megtett, ami lerombolja ezt, amit elődje református szellemben épített. Pfaltz területén nem is volt azóta jelentős folytatása a nagy ígérekkel megindult református egyházi életnek.

4. A Káté elterjedése hazánkban.

A KÁTÉ KELETKEZÉSÉRŐL SZÓLVA éppen csak hogy megemlítettük a két szerzőnek a nevét. Részletesebb mondanivalónk nincs is róluk. A reformáció korának az a nemzedéke, amely maguknak a nagy reformátoroknak a napjai után következett, rendkívül gazdag volt kiváló és nagyképzettségű teológusokban, tudós prédikátorokban, professzorokban és írókban, akik nagy odaadással folytatták, mint hűséges tanítványok, az első nagy mesterek művét. Ezek közé tartozott Ursinus Zakariás és Olevianus Gáspár is. Mindketten német származású, tanulmányi éveik alatt a svájci reformáció hatása alá került és annak szolgálatába szegődött, s kiváló képességeikkel már fiatalon ismert nevet szerzett emberek voltak. III. Frigyes céltudatos református egyházpolitikájának köszönhetően, hogy korán professzorsághoz jutottak a heidelbergi egyetemen. Az ő halálával bekövetkezett arányváltozás folytán aztán el is veszítették azt, és mint a szétrobbantott református szellemű tanári kar többi tagja, ők is kénytelenek voltak vándorbotot a kezükbe venni, hogy másutt találjanak munkakört. A Káté megírásán kívül nem fűződik nevükhöz olyan szolgálatok emléke, amelyekkel a sok többi kiváló egykorú teológus között kiemelkednének. A Káté megírásakor Ursinus Zakariás 28, Olevianus Gáspár pedig 26 éves volt. Érdekes ezzel a ténnyel egybevetni azt, hogy Kálvin János is 27 éves ifjú ember volt, amikor első kiadásában napvilágot látott az ő „Institutio”-ja, a svájci irányú reformációnak ez a másik, még alapvetőbb, mert régebbi okmánya, amely a Kátéval együtt túlélte az évszázadokat.

MÉG MEGJELENÉSÉNEK ÉVÉBEN, 1563-ban megjelent, ugyancsak Heidelbergben, a Kátének latin fordítása is, amelynek révén a németajkú területeken kívül is elterjedhetett és ismeretessé válhatott. Így történt, hogy ha szülőföldjén rövid ideig tölthette csak be szolgálatát, folytathatta azt sok más ország egyházi életében. Úgy, ahogy azt III. Frigyes a maga országában elgondolta annakidején, de csak egy évtizednél alig valamivel hosszabb ideig érvényesíthette, használták a Kátét nemcsak Németország más területein, ahol a svájci irányú reformáció meggyökeresedett (különösen a Rajna-folyó középső és alsó partvidékein), hanem más európai országokban is. Franciaországban nem, mert ott az azonos nyelv révén Kálvin genfi kátéja gyökeredzett meg. A brit szigeteken sem, mert ott egy angol nyelvű káté, az ú.n. „westminsteri kis káté” töltötte be ugyanazt a szerepet, amelyre a Heidelbergi Káté is szánva volt. De ezektől a kivételektől eltekintve, Európában mindenütt egyet jelentett a református egyházi élet a Heidelbergi Káté használatával. Így a német reformátusokról nem is szólva, különösen Hollandiában és Magyarországon. Természetesen olyan népek és országok területeire is átplántálódott a Káté, ahová az említett egyházak plántálódtak tovább, – akár missziói terjeszkedés révén (sok ázsiai és afrikai nyelvre is lefordították), akár kivándorlás révén (így őrzik drága örökségükként Észak-Amerikában is azok a református egyházak, amelyek nem angol-, hanem holland-, vagy német-nyelvű odatelepedett ősöktől származnak).

Hogy lett a Káté a magyar református egyház hitvallási iratává és nemzedékeinek nevelőjévé? Van olyan vélemény, amely szerint az 1567-i debreceni zsinat határozatai tették azzá. Ezen a nevezetes egyházi gyűlésen alakult meg a magyar református egyház. Addig olyan kavargó egyházi állapotok voltak, amelyekben a reformáció két ága, a lutheri és a svájci egymás mellett, sőt sokszor egy-egy gyülekezetben egymást váltogatva érvényesült (sokszor csak a szerint, hogy valamelyik gyülekezet élére került lelkész külföldi tanulmányi éve alatt az egyik vagy a másik irány szellemét szívta magába). Végre a svájci reformáció lelki tábora annyira kialakult, hogy számos egyházmegye vezetői összegyülekezhettek, összefoghattak, és megvethették az alapját annak az egyházi életnek, amelyben egységesen érvényesülhetett annak szelleme, amely tehát már határozottan református egyházi élet volt. A debreceni zsinaton egybegyűltek egyhangúan elfogadták és aláírták a II. Helvét Hitvallást. Ezt határozottan tudjuk. Az a kérdés most, hogy ugyanakkor hasonlóképpen határoztak-e a Káté dolgában is, vagyis amazzal együtt ezt az iratot is a magyar református egyház hitvallási iratává avatták?

AZOK KÖZÖTT A SZABÁLYOK KÖZÖTT, amelyeket az egyházi élet egyöntetű alakítása érdekében kimondtak, az ú.n. debreceni „nagyobb cikkek” (articuli majores) között van egy, az LII. számú, amely ezt a címet viseli: „A Kátét tanítani kell az egyházban”. Ha ez a Heidelbergi Kátéra vonatkozik, akkor igaza van az említett véleménynek. De aligha vonatkozhat rá. Ez a káté ismeretes lehetett ugyan akkor már magyar egyházi vezető emberek körében is, hiszen már négy évvel a debreceni zsinat előtt megjelent. De arról, hogy a gyülekezetek használatába úgy bevezetessék, ahogy itt szó van a „káté tanításáról”, csak nagyon elméleti módon lehetett volna beszélni mindaddig, amíg magyar fordításban is nem állt rendelkezésre. Erre pedig csak tíz évvel később került sor. Ha pedig elolvassuk magát a „cikket”, amely az említett cím alatt foglaltatik, nyilvánvalóvá lesz előttünk, hogy itt nem elméleti, hanem egészen gyakorlati jelentőségű határozattal van dolgunk, s méghozzá nem is valami újdonságnak a bevezetéséről van szó, aminek a Heidelbergi Káté akkor számított volna, hanem valami régi egyházi gyakorlatnak a megtartásáról és tovább folytatásáról. „A kátét, azaz a hitformának”, – vagyis az Apostoli Hitvallásnak, – „az úri imádságnak és tíz parancsolatnak összevont és rövid magyarázatát fent akarjuk tartani az egyházban, hogy legyen ez bevezetés a tökéletesebbekre...” – mondja a „cikk”. Ennek az értelmét úgy adhatjuk meg világosan, hogy „káté” alatt itt egyáltalán nem valamilyen könyvet értünk, hanem azt, amit a „katechizmus” szó eredetileg jelentett: magát a tanítást, illetve annak anyagát, – mai nyelven azt mondhatnánk: „hittant”. Ilyesmi, bár nagyon alacsony színvonalon, volt már a reformáció előtti egyházi életben is. Azzal a kevéssel, amit nyújtott, a reformáció egyházai nem elégedhettek meg. De éppen azért, mert annál sokkal többre: az egyháztagek hitbeli ismereteinek mennél teljesebb kialakítására törekedtek, alapvetésül amazt a keveset sem hanyagolhatták el, és „mint bevezetést a tökéletesebbekre”, ezt az elemi hittani oktatást is csak annál komolyabban kellett venniük. Sok mindenről, ami az addigi egyházi életben gyakorlatban volt, úgy rendelkeznek a „cikkek”, hogy meg kell szüntetni. De ez a „cikk” olyasmiről szól, ami „fenntartandó”, sőt tovább fejlesztendő a megújult egyházi életben.

1577-ben Huszár Dávid pápai prédikátor magyar fordításban is kiadja a Kátét. Ettől kezdve ünnepélyes zsinati határozat nélkül is bizonyára rohamosan elterjedt, és kiszorította a használatból a különböző magyar szerzők által készített kátékat is. Amikor későbbi időkben, különösen a 18. század második felében magyar református egyházi testületeknek nehéz küzdelmeket kellett vívniuk a Káté szabad használatáért, már mindig úgy hivatkoztak rá a bécsi hatalmasságokhoz intézett beadványaikban, mint a magyar reformátusok „symbolumára”, vagyis hivatalos érvényű hitvallására.

KÉSŐBBI MAGYAR FORDÍTÁSAI KÖZÜL kettőt illik kiemelnünk. Az egyik a Szenci Molnár Alberté. Ez nem adja ugyan a Káré teljes szövegét, hanem csak „Kis Catechismus” címen ismert rövidített formáját. De így is méltán sorakozik kiadása azok közé a nevezetes irodalmi szolgálatok közé, amelyekért illik a magyar református egyháznak maradandó emlékezetben tartani Szenci Molnár Albert nevét. Első ízben az ő zsoltáros-könyvével együtt jelent meg kátéfordítása is (Herbornban 1607-ben), azaz egybekötve. A másik megemlíthető magyar fordítás az, amely ma is közkézen forog: Erdős József néhai debreceni professzor kiváló munkája. Először 1891-ben látott napvilágot. Nagy szolgálatot tett egyházunknak a jeles fordító is azzal, hogy az elavult nyelvezetű régebbi fordítások helyett újabbkori magyarsággal szólaltatta meg a Kátét, valamint a Tiszántúli Egyházkerület is azzal, hogy ezt a fordítást ismételt kiadások révén forgalomban tartotta.

A KÁTÉ HAZAI TÖRTÉNETÉVEL nem foglalkozhatunk tovább. Ahhoz az kellene, hogy úgy belemerüljünk egyházunk küzdelmes történetének a részleteibe, amint az most nem lehet feladatunk. Elég annyit megállapítanunk: a Káté sorsa – érthető módon – összeforrt az évszázadok folyamán egyházunk történetével. Felette is elzúgtak üldöztetések viharai, de rajta is megmutatkozott Istennek megtartó és szabadító hatalma.

5. A Káté felosztása

A KÁTÉRÓL BEVEZETÉSÜL ELMONDOTTAK UTÁN nem volna-e már illő elővennünk magát a Kátét, hogy 129 kérdésén és feleletén végighaladva megvizsgáljuk a benne foglalt tanítást? Türtőztessük magunkat még egy kissé. Meg fogja könnyíteni további munkánkat, ha még egy néhány általános megjegyzést teszünk a Kátéra, mielőtt a részletekbe belemerülnénk. Hiszen adósok vagyunk még arra a kérdésre is, amely pedig ki nem mondottan ott feszengett már az eddig elmondottak mögött is: minek köszönheti a Káté a maga fölényes győzelmét a sok többi hasonló mű fölé, amely a reformáció korában és azóta is íródott, hogy ugyanazt a célt szolgálja, s amely talán hosszabb-rövidebb ideig szolgálta is azt a célt, de aztán letűnt a színtérről, hogy átadja a helyet ennek a Káténak?

Azonban, hogy végre szóhoz juttassuk mégis magát a Kátét, ezt a néhány még előrebocsátandó általános megjegyzésünket jó lesz már a Káté saját szavaihoz fűznünk, és pedig közelebbről ahhoz a két pontjához, amely mindjárt a legelején található, s amely után, a 3. ponttal kezdődőleg következik a Káté tulajdonképpeni teste.

Az 1. pont alatt arról van szó: micsoda a mi „egyetlenegy vigasztalásunk életünkben és halálunkban?” Az erre következő kérdés, a 2. így szól: „Hány dolgot kell tudnod arra nézve, hogy ebben a vigasztalásban boldogul élhess, és boldogul halhass meg?” A felelet pedig így hangzik erre: „Hármat: először, hogy mily nagy az én bűnöm és nyomorúságom; másodsor, hogy mi módon szabadíttatom meg minden bűnömből és nyomorúságomból; harmadszor, hogy minő hálával tartozom Istennek e megszabadításért.”

Ezzel meg van adva a Káté egész tartalma. **Három főrészből áll.** Az első ezt a címet viseli: „**Az ember nyomorúságáról.**” (A 3. ponttól a 11.-ig, tehát 9 pontra terjed.) A második rész címe: „**Az ember megváltásáról.**” (A 12. ponttól a 85.-ig, tehát 74 pontra terjed.) A harmadik rész végül ez alatt a cím alatt következik: „**A háládatosságról.**” (A 85. ponttól a 129.-ig, vagyis 43 pontra terjed.) Ezek a részek nem egyenlő terjedelműek. A középső a legnagyobb. (A fenti számokból láthatóan nagyobb, mint az előtte lévő és utána következő részek együttvéve.) Érthető is: ebben a középső részben lüktet a Káté szíve: a „megváltásban” való hitről tesz itt bizonyosságot. De ez az aránytalanság mit sem változtat azon, hogy a Káté tartalma olyan világosan áttekinthető, hogy aki egyszer áttekintette, aligha felejtethi el többé.

MONDANIVALÓJÁNAK EZ A VILÁGOS TAGOLTSÁGA részleteiben is jellemzi aztán a Kátét. Az egyes kérdésekre adott feleleteinél is sokszor valósággal odakívánczik, ha kifejezetten nincs is ott, az ilyen sorszámozás: „először..., másodsor..., harmadszor”, amilyennel mindjárt a 2. pontban találkozunk. De tanításának ezt a világos tagoltságát mindig kíséri az egymástól élesen elváló mozzanatoknak egymással szerves egységbe fonódása is. Milyen szorosan összetartozik a három főrész is, és mennyire csak együttesen alkot igazi egységet! Hogy átvezet az egyik a másikba, és mindegyikük milyen értelmetlen volna a többi nélkül!

Ha aztán közelebbről megnézzük: mit tárgyal meg a Káté ebben a három főrészben, akkor megállapíthatjuk, hogy valójában ugyanazt az anyagot öleli fel, amelyet – még régebbi korok nyomán haladva – annak a kornak a kátéi általában fel szoktak ölelni. A debreceni 1567.-i zsinatnak a kátétanításról szóló határozatáról elmondottak kapcsán már említettük, hogy valamelyes hitbeli tanítás volt a reformáció előtti egyházi életben is, és láttuk, hogy az három dologra szorítkozott: az Apostoli Hitvallásra, a Miatyánkra (ehhez hozzákapcsolódik az Üdvözlégys is, amit a reformáció természetesen nem vett át), és a Tíz parancsolatra. A római egyházban a középkorban uralkodó legnagyobb hitbeli tudatlanság idején is ennek a három szövegnek, ha nem is a megértésére, de legalább az elmondására megtanítottak minden

egyháztagot. Amikor sor került arra, hogy a reformátorok és munkatársaik is kátékat írjanak, azokban ők is ugyanezt a három tárgyat dolgozták fel, rendszerint hozzávéve még negyediknek a sákramentumokról szóló tanítást is.

A MI KÁTÉNKBAN AZONBAN megfigyelhetünk ezzel kapcsolatban egy érdekes sajátosságot. Azt várnánk, hogy az említett három tárggyal, három főrészében a következő elrendezésben foglalkozik: az elsőben a Tíz Parancsolattal, mert hiszen Isten törvényének tükrében látható meg „az ember bűne és nyomorúsága”, azután a másodikban az Apostoli Hitvallással, mert hiszen az tesz bizonyosságot „az ember megváltásáról”, és végül a harmadikban a Miatyánkkal, mert hiszen imádságunkban szólalhat meg Isten iránti „háládatosságunk”. Körülbelül ez az elrendezés található meg Luther Márton híres „Kis Káté”-jában, amely az evangélikus keresztyének életében játszotta nemzedékeken át ugyanazt a szerepet, amelyet a Heidelbergi Káté a reformátusokéban.

Azonban a mi Káténkban mégsem ezzel az elrendezéssel találkozunk. Legfeljebb csak részben. A második főrészében csakugyan az Apostoli Hitvallással foglalkozik, hozzáfűzve ehhez még a sákramentumokról és az egyházi fegyelemről szóló tanítást is. (Majd meglátjuk, miért kerül sor erre is éppen ebben a főrészben.) És a harmadik főrészében csakugyan megtaláljuk a Miatyánk magyarázatát. Azonban a Tíz Parancsolat magyarázatát nem az első főrészben találjuk meg, hanem a harmadikban, amely tehát „A háládatosság” címe alatt nem egy, hanem két tárgyat ölel fel: a Tíz Parancsolatot és a Miatyánkot.

Pedig jó nyomon jártunk, amikor úgy véltük, hogy a Káté mindjárt az első főrészében fogja tárgyalni a Tíz parancsolatot, Hogy „az ember nyomorúsága”, amelyről itt szó van, az Isten törvényének a világosságánál ismerhető fel, azt éppen maga a Káté hangsúlyozza ebben a szakaszban, amint meg fogjuk látni. Fel is mutatja ezért az Isten törvényét, csak nem éppen a Tíz Parancsolat formájában, mert azt későbbre tartogatja és nem akar ismétlésbe esni; hanem felmutatja abban a tömörebb formájában, amelyet a „Két Nagy Parancsolatnak” nevezhetünk: az Isten és a felebarátunk iránti szeretet parancsolataiban, amelyekről Jézus megmondta, hogy bennük van az Isten törvényének egész summája. Így hát a Káté kétszer foglalkozik az Isten törvényével, egyszer rövidebben az első, és azután részletesebben a harmadik főrészben. Hogy miért, azt majd a maga helyén meg fogjuk látni. Elég most csak annyit mondani erről: ebben a sajátosságában is a Kátének a református színezete mutatkozik meg.

EGYSZERŰBB LETT VOLNA a Luther Kátéjában található elrendezést követni. De az egyszerűbbség előnyeit fel kellett áldozni annak a fontos érdeknek, amely majd a későbbiek során ki fog derülni. Áttekinthetőségéből így sem vesztett a Káté semmit. Logikus gondolatmenete csak gazdagabb lett így, de nem lett homályosabb.

Ez a logikus rend persze nem akar egyben lélektani rend is lenni. Vagyis a Káté hármas tagozódása egyáltalán nem jelent három olyan állomást, amelyet időrendi egymásutánban kell átélnie a hívő embernek. Hogy Isten hogyan vezet el valakit az élő hitre, annak nincsen semmiféle megkötött menetrendje. Abban lehet nagyon sokféle sorrend. Más kérdés azonban az, hogy ha valaki már eljutott a hitben való életre, és számot akar adni arról, – akár mások előtt, akár sajátmaga előtt – hogy mire is jutott el, akkor ez a számadás milyen sorrendet kövessen, hogy a lehető legvilágosabb legyen. Ebben akar segítséget nyújtani a Káté. Azt a sorrendet, amely benne érvényesül, nem is a Káté írói találták ki. Lényegében ugyanazt követi Pál apostol is, amikor a Rómaiakhoz írt levelében összefoglaló kifejtését akarja adni a keresztyén hitnek. Annak a levélnek első fejezetei is először az ember bűnös és nyomorult voltának a sötét rajzát adják. Ezzel a sötét háttérrel ragyogtatják fel azután a következő fejezetek a megváltásról szóló evangélium fényességét. Az utolsó fejezetek végül levonják az ebből folyó gyakorlati következményeket.

Csakugyan ebben a háromban foglalható össze mindaz, amit „tudnia” lehet és kell a hívő embernek, hogy hite öntudatos hit legyen. Erre a világos hitbeli öntudatra, tiszta és rendezett hitbeli ismeretekre törekvők mellé nem szegődhet senki jobb kalauznak, mint a Káté.

TEGYÜK MÉG IDE AZT A ZSOLTÁRVERSET, amely az egész Káténak jeligéje lehetne, éppen hármas tagozódása miatt: „Hívj segítségül engem a nyomorúság idején; és megszabadítlak téged; és te dicsőítesz engem.”

6. Káténk személyes jellege.

TÉRJÜNK MOST VISSZA a Káté 2. pontjáról az 1.-re, még ha ez a megfordított sorrend különösnek látszik is. Éspedig, még mindig későbbre halasztva azt a feladatunkat, hogy ezzel a nevezetes 1. ponttal érdeme szerint foglalkozzunk, most csak úgy vegyük szemügyre, mint a kátéra általában véve jellemzőt. Amint a 2. pontnál kivilágosodott előttünk az egész Kátét jellemző szabatosság és világosság, úgy ebből az 1. pontból mindjárt felénk sugárzik az egész Kátét átmelegítő életteljesség és személyes jelleg. Talán semmi sem járult hozzá nagyobb mértékben ahhoz, hogy ez a Káté úgy meggyökerezék református nemzedékek millióinak lelkében, mint éppen ez a kiváló sajátossága. Nem csoda, hogy szerették ezt a Kátét. Valóban szeretni való, szeretetre felmelegítő irat ez, mert szívekhez szóló módon a szív hangjai szólnak meg benne.

PEDIG A KÁTÉ ARRÓL AKAR BESZÉLNI – amint a 2. pont mondja, – hogy mit kell „tudni” a hívő embernek. Másra nem is vállalkozhat, mert hiszen, aki azt akarja megmutatni: mit érez a hívő ember, annak nem Kátét, hanem költeményeket, énekeket kell írnia. Tanítás céljaira készült mű csak azt adhatja elő, amit a hit gazdag kincstárából prózai szavakba lehet foglalni. De az a „tudás”, amelyről itt szó van, nem valami száraz tudomány, amely talán érdekelheti azokat, akik iránta való különös érdeklődéssel vannak megáldva, másokat azonban hidegen hagyhat. „Micsoda tenéked életedben és halálodban egyetlenegy vigasztalásod?” – kérdi a Káté mindjárt a legelső szavaiban. Ezzel elárulja, hogy nem valami közömbös, elméleti tudás világába akar bevezetni, hanem mindnyájunk emberi életének a gyökérvizsgálataira akar rávilágítani. Arról van benne szó – ahogy a 2. kérdés mondja – miképpen lehet „boldogan élnünk és boldogan meghalunk.” Élnünk is mindnyájunknak kell, és szeretnénk boldogan meghalni. Ez a kérdés tehát mindnyájunkat érdekel, és pedig a szívünk gyökeréig. Nem mindig foglalkozunk vele. Életünk változatos napjai során sok kisebb-nagyobb más kérdés eltereli róla a figyelmünket. Néha meg egyenesen a struccmadár módjára a homokba dugjuk előle a fejünket: nem is akarunk vele foglalkozni, mert nem tudunk vele megbirkózni. De hiába feledkezünk meg róla, hiába bujkálunk előle, a kérdés ezzel nincs elintézve. És nem is intéződik el addig, amíg úgy el nem intéződik, ahogy a Káté tesz róla bizonyosat.

A Káté szavaiban az olyan ember szólal meg, aki megtalálta a maga „vigasztalását”, amelyben feloldódott „mind életének, mind halálának” minden szorongató kérdése, és pedig olyan teljesen és véglegesen megoldódott, hogy más „vigasztalást” nem is keres, nem is tart lehetségesnek. „Egyetlenegy vigasztalása” ez neki.

Annyira bizonyos a Káté ennek a „vigasztalásnak” a valóságos voltáról, hogy a róla való vallástételt az egyes számú első személy formájában adja az ajkunkra. Tehát úgy, hogy ne azt mondjuk el, amit mások vallanak róla, vagy mi is másokkal együtt vallunk róla talán csak azért, mert tőlük hallottuk, hanem egészen személyesen, a magunk nevében tegyük róla vallást. Mintha négy szemközt venne elő bennünket egy meghitt jóbarátunk, úgy kérdezi tőlünk egyenként: „Micsoda tenéked....vigasztalásod?” Az ilyen bizalmas, szívünkhöz szóló kérdésre csak őszintén, szívből jövő módon szabad válaszolni. Az évszázadok folyamán, igaz, sokaknak az ajkán csak betanult mondókává vált a válasz. De a Káté nem annak szánta sohasem, hanem számított arra, hogy sokaknak az ajkán úgy fog megszólalni, mint a valóságnak őszinte megvallása.

EZ A SZEMÉLYES HANG VÉGIGVONUL AZ EGÉSZ KÁTÉN. Ha olykor átcsap is a többes számba, és a „mi” nevünkben beszél, általában elmondható róla mégis, hogy jellegzetesen „én-káté.” Nem azt jelenti ez, mintha a hívőben egymástól különálló, egymástól független egyéneket látna. Hiszen eleitől fogva egyházi használatra készült. Feltételezi tehát, hogy a

sok-sok „én”, aki szavaiban megvallja a maga hitét, egymással a hitnek közösségében, az egyház egységében él. Azért is lehet mindnyájunknak az ajkára adni ugyanazt a megegyező hitvallást. De kifejezésre juttatja a Káté ebben az egyéni hangban azt az igazságot, hogy bármiféle egyházi hitvallás csak annyit érhet és egy hajszállal sem többet, amennyire az egyház tagjainak a személyes hitvallása hangzik egybe benne. Ha egyenként el nem jutunk annak az „egyetlenegy vigasztalásnak” a bizonyos birtokába, amelyről a Káté beszél, akkor hiábavaló a mi egyházi együvé tartozásunk. Sem az egyházi közösségnek, sem magunknak nincs belőle semmi hasznunk. Hogy is lehetett erről a mi református egyházunkban is olyan sokáig megfeledkeznünk, hogy feledékenységnünk álmából most kell „ébredoznunk”, amikor itt volt legalább még nem is olyan nagyon régen, itt volt, mindnyájunk kezében ez a Káté!

Hogy a szóban forgó „vigasztalás” csakugyan „vigasztalás”, annak bőséges bizonyosságát adja mindjárt az első felelet. Addig is, amíg majd behatóbban foglalkozhatunk a tartalmával, most csak mutassunk rá arra, hogy egész sorát adja elő azoknak a bizonyosságoknak, amelyeknek boldog birtokában az ember immár nem nyugtalanságok és szorongások között, hanem boldogan nézhet a szemébe „mind életével, mind halálával” kapcsolatban felmerülő minden kérdésnek. Van teljes bűnbocsánata, van szabadulása a bűn és a sátán hatalma alól; a mindenható Isten őrizete alatt tudhatja magát minden körülmények között, úgyhogy semmi baj nem érheti, mert ami bajnak látszik, az is csak áldásnak fog bizonyulni számára; azután megvan az a bizonyos reménysége, hogy életének sok küzdelemmel teljes vándorútján egyre csak hazafelé tart, hogy végül megérkezzék az örök üdvösségbe, és van kiapadhatatlan erőforrása, amelyből állandóan táplálkozva, ezt a vándorutat jól járhatja végig. A legfontosabb azonban mindezekben az, hogy a Káté szavaival nem úgy beszélünk ezekről a jótéteményekről, mint amelyekről csak általánosságban „tudunk”, hanem úgy, mint amelyekben mi magunk személyesen részesültünk és részesülünk. Az „én egyetlenegy vigasztalásom” az, hogy „nem a magamé, hanem az én hűséges Megváltómnak, a Jézus Krisztusnak tulajdona” lévén, mindazzal a jóval élhetek, ami Óáltala elnyerhető. Én vagyok az, akinek „minden bűnéért az Ő drága vérével tökéletesen eleget tett”, és engem „szabadított meg az ördögnek minden hatalmától”. Engem őriz meg úgy, hogy „mennyei Atyámnak akarata nélkül egy hajszál sem eshetik le fejemről, sőt inkább szükséges, hogy nekem mindenek üdvösségemre szolgáljanak”. Én vagyok az, akit „Szent Lelke által az örök élet felől biztosít”, és engem „tesz szív szerint hajlandóvá és készvé arra, hogy ezentúl Öneki éljek”. – Mit is érne mindezekről a javakról úgy „tudnom”, hogy csak másoktól hallottam felőlük, és mert ők vallást tesznek róla, velük együtt én is felsorolom őket, de nem úgy, mint amelyekkel magam is élhetek, mert az enyéim? Mi hasznom volna akkor belőlük?

A Kátét mindaz a „tudás”, amelyet előad, csak annyiban érdekli, amennyiben nem csak a fejünkkel fogható fel, és az emlékezetünkben őrizhető meg, hanem a valóságos életben is „hasznát” lehet venni. Meg fogjuk látni, egy-egy hitigazság után, amelynek értelmét megvilágítja, hányszor veti fel a Káté ezt a visszatérő kérdést: „Mi hasznát veszed ennek?”, vagy: „Mit használ nekünk ez?”

EBBŐL ÉRTHETŐ MEG A KÁTÉNAK BIZONYOS HIÁNYOSSÁGA, ha annak akarjuk nevezni, a nélkül, hogy hibájául rónánk fel. Nem foglalkozik olyan kérdésekkel, amelyek pedig a benne tanított hitigazságokkal kapcsolatban óhatatlanul felmerülnek ugyan, de csak inkább a hit dolgai felől vizsgálódó elmélkedés során. Végeredményben persze annak is kihatása van az ember életére, hogy hogyan vélekedik az ilyen kérdések felől. Tehát megvan a „haszna” a velük való foglalkozásnak is, – csak éppen nem olyan közvetlenül mutatkozó „haszna”. A Káté az élet küzdelmeiben benne álló embert tartja szem előtt, akinek békességre, erőre, „vigasztalásra” van szüksége, hogy küzdelmeit jól megvívhassa. Csak arról beszél, amire egyenesen rátámaszkodhat az ilyen ember. Ha aztán ugyanennek az embernek, elnyert „vigasztalása” birtokában, vannak nyugodtabb órái is, amikor további vizsgálódás tárgyává is

teheti: minek és hogyan köszönheti megsegíttetését, az ennek során felmerülő, mondhatnánk: elméletibb jellegű kérdéseket a Káté mellőzi. Hogy csak egy példát hozzunk fel: sehol nem foglalkozik közelebbről a predestináció tanításával, bár lépten-nyomon elárulja, hogy tanításának a háttérében ott van az is. Úgy is mondhatnánk: nem akar teológiai elméleti könyv lenni, hanem a gyakorlati életben érvényesülő hitnek a számadása.

7. Káténk néhány hiányossága.

A KÁTÉ ÁLTALÁNOS JELLEMZÉSE SORÁN, az 1. feleletéből is már kisugárzó személyes és életes melegség megállapításával kapcsolatban, rámutattunk egy fogyatkozására is, amely nem róható fel hibájául, hanem természetéből folyó sajátosságaként veendő tudomásul: nem bocsátkozik bele az életünkkel közvetlen kapcsolatban nem álló kérdések tárgyalásába, bármilyen fontosak és érdekesek is azok egyébként. Rámutathatunk még egynéhány hiányra, amely a Kátét ugyanazon okból kifolyólag általánosságban jellemzi, de szintén nem róható fel hibájául.

SŐT MINDJÁRT AZ ELSŐ, AMELYET ÉRDEMES KIEMELNÜNK, egyenesen dicséretes hiányosság: nincs a Kátében más, eltérő vagy egyenesen ellenkező hitbeli meggyőződésekkel folytatott vitatkozás. Pedig abban a korban, amelyben íródott, javában állt a harc, és pedig nem is csak szellemi fegyverekkel, hanem lépten-nyomon átcsapva politikai térre is; hatalmi eszközök felhasználásával is vívott harc. Egyfelől szemben állt egymással a római egyház és a reformáció tábor. Másfelől a reformáció táborán belül is szemben álltak egymással Luther követői és a svájci irányzat hívei. A vitatkozás élesen és sokszor elmérgesedetten folyt. Természetesen a Káté sem mulasztja el határozottan és világosan körvonalazni a maga álláspontját minden kérdésben, amely körül a nézetek összecsaptak egymással. De ezt olyan hangon teszi, ahogy egy család belső körében szoktak megbeszélni dolgokat, és nem úgy, ahogy egymással vitában álló szomszédok szoktak a kerítésen át perlekedni. A vitatkozásnak éles vagy éppen heves hangja nem illett volna bele abba a bensőséges hangnembe, amely az egész Kátét jellemzi. Csak hálások lehetünk azért, hogy ezt a hangnemet a Káté eleitől végig meg tudta tartani.

Egyetlen kivétel mutatkozik csak, amely annál jobban megerősíti az általános szabályt. A római egyház miseáldozatáról szóló 80. pontban a Káté csakugyan használ olyan kemény, bántó hangokat, amelyeket jobb lett volna nem használnia. Ha a Káté történetével részletesebben foglalkozhattunk volna, láthattuk volna: mennyi baj lett is ebből. A Káté első kiadásában nem is szerepelt ezen a helyen, és csak a végleges kiadásban jelent meg a szóbanforgó pont így. (Majd a maga helyén meglátjuk: miért?) Csak annál csodálatosabb, hogy ettől a kirívó kivételtől eltekintve, a maga egészében, hogy meg tudták őrizni magukat a Káté írói hasonló kifakadásoktól.

A KÁTÉ EGY MÁSIK – már nem éppen dicséretéül, de nem is bírálataként felhozható, csak éppen megállapítandó – hiányossága abban rejlik, hogy az egyházi közösséggel kapcsolatos kérdésekkel alig foglalkozik. Ha látóköréből nem is hiányoznak teljesen, mindenesetre a háttérben maradnak. Pedig a reformáció korában a hitnek a kérdéseivel együtt az ilyenfajta kérdések is az előtérben álltak. A reformáció nem csak a hitbeli meggyőződések terén végzett gyökeres tisztító munkát, hanem ugyanakkor gyökeres változásokat vont maga után az egyházi szervezet és kormányzat, valamint az egyházi szertartások terén is. Nem is történetelt másképpen. Hiszen ezek a kérdések is végeredményben hitbeli kérdésekben gyökereznek. Gondoljunk csak arra: milyen mélyrenyúló hitbeli gyökerei vannak a római egyházban a pápai-püspöki-papi egyházkormányzatnak; vagy – a sok egyéb szertartás közül csak ezt az egy példát ragadva ki – a halottakkal kapcsolatos szertartások is hogyan függenek össze azzal, amit a római egyházban hisznek és vallanak a halálról, és a halál utáni életről. A reformációnak tehát, amikor a maga hitét megvallotta, egyúttal megvoltak a maga határozott állásfoglalásai ezekben az egyházat a maga közösségi életében érintő kérdésekben is. Ezen a téren is alkalmazta és érvényesíteni igyekezett ugyanazt a mértéket, amelyhez hitbeli ismereteit és igazította: Istennek a Szentírásban nekünk tudtul adott akaratát.

A MI KÁTÉNK AZONBAN ANNYIRA ÖSSZPONTOSÍTJA FIGYELMÉT a személyes hitnek az elevenébe vágó kérdésére, hogy az ilyen egyházi közösségi kérdésekre nem igen marad figyelme. Amazokhoz képest joggal is tekinti őket másodrangúaknak, és ezért – amikor a legfontosabbról: az „egyetlenegy vigasztalás” megvallásáról van szó – mellőzhetőknek. Többhelyt súrolja őket. Itt-ott van is róluk súlyos mondanivalója. De aki meg akarja tudni: mi volt a svájci irányzatot követőknek, vagyis a reformáció református ágához tartozóknak az álláspontjuk a reformáció idején, és mi maradt az álláspontjuk őseik nyomán mindmáig, az ne ehhez a Kátéhoz forduljon felvilágosításért, hanem egyházunknak másik hitvallási iratához: a II. Helvét Hitvalláshoz. Ott megkapja elégséges mértékben.

A Káténak egy további hiányossága, de ismét: nem hibája, abban állapítható meg, hogy éppen személyes, bensőséges, hitvalló jellege miatt hiányzik belőle valami, ami semmiképpen nem hiányozhatna egy hűvösebb, elméletibb jellegű munkából, amely összefoglaló ismertetését akarná adni a református egyházban vallott hitbeli meggyőződéseknak: hiányzik belőle a Szentírás jelentőségének a kifejtése. Minden rendszeres teológiai munkának azzal kell kezdődnie, hogy az alapokat tisztázza, amelyekre azután építeni akar. A reformáció örökségét ápoló írásokban ez az alapvetés nem állhat másból, mint annak a kifejtéséből: minek valljuk a Szentírást, miért alapítjuk minden hitbeli meggyőződésünket reá és csakis reá; min alapszik az a tekintélye, amelyet neki, mint Isten Igéjének tulajdonítunk, stb. A Káténak nincs olyan szakasza, amely ezzel az alapvető témával foglalkoznék, sem az elején, sem a továbbiak folyamán.

HOGY MINDEN TANÍTÁSÁT A SZENTÍRÁSRA, és egyedül a Szentírásra alapítja, a felől persze nem hagy fent semmi kétséget a Káté. Nem egyszer szó szerint is idézi. Gyakran hivatkozik rá, mint tanításának a forrására. Minden egyes pontjához fel is sorol több-kevesebb szentírásbeli helyet, hogy akik használják, utána nézhessenek: valóban a Szentírás igazságait tolmácsolja-e a maga feleleteiben. Egész valójában nem akar más lenni, mint számadás arról, amit maga Isten mond nekünk a mi „vigasztalásunkra” az Ő kijelentésében. Azért „egyetlenegy”, és azért elégséges „vigasztalás” az, mert maga Isten adja. Minden emberi beszéd, így a Káté is, csak arra igyekezhethet, hogy hű visszhangja legyen annak, ami a Szentírásból hangzik felénk.

De külön kérdést, amelyre külön meg kellene felelni, nem csinál ebből a Káté. Előfeltételezi, hogy mindenki tisztában van a helyzettel. Magától értődő a Káté számára, hogy azok, akik a benne tanított hitet vallják, azt csakis a Szentírásból, Istennek a tulajdon kijelentéséből meríthették. Honnan is egyebünnen?

LEGFELJEBB A MAI EMBER SZEMPONTJÁBÓL MONDHATJUK SAJNÁLATOSNAK a Káténak ezt a hiányosságát. Megírásakor lehetett ilyen magától értődőnek venni a Szentírás tekintélyét. Az egymással hitvitában álló ellenfelek mind megegyeztek abban – több-kevesebb határozottsággal, – hogy legfőbb érveiket mind a Szentírásból vették. Nagyjában ugyanarra a fundamentumra akartak építeni, csak az volt a kérdés: milyen építmény illik rá arra? Azóta azonban elmúlt idestova 400 esztendő, és nagyon megváltozott a helyzet. Ma a református hívőnek elsősorban és főképpen arról kell számot adnia maga előtt is, mások előtt is, hogy miért ismeri el fundamentumul a Szentírást? Ma az első és fő kérdés az: csakugyan van-e hozzánk szóló Ige, amelyben a valóságos Isten megjelenteti magát nekünk, hogy aztán hitünkkel és életünkkel ahhoz igazodjunk, amit Ő mond nekünk?

Nagyon jól esne, ha erre a kérdésre is ugyanannak a Káténak a szavaival tudnánk megvallani a hitünket, amely annyi egyéb kérdésben olyan tiszta és gazdag hitvallást ad az ajkunkra. De ha ezen a ponton nem használhatjuk úgy a Kátét, mint egyéb kérdésekben, azért nem panaszkodhatunk. Nem volna jogos igény elvárni, hogy egy 400 éves könyv mindenben kielégítse a mi mai szükségünket.

EGYÉB TEKINTETBEN IS NEM EGYSZER ÉREZHETJÜK a Káté tanulmányozása során, hogy nem mai könyv. Isten Igéje, éppen azért, mert az élő Istennek élő Igéje, a mai nemzedékhez már másképpen is szól, mint a reformáció-korabeliekhez. A továbbiak során nem is fogjuk elhallgatni: hol és mennyiben kívánna a Káté tanítása kiegészítést vagy esetleg egyenesen módosítást is, hogy egészen híven kifejezze a mi hitünket, a hajdani elődök jelenkori utódaiét. De mennél inkább átérezzük: milyen nagy idő múlt el és mennyi változás zajlott le a világban azóta, hogy ez a Káté megszólalt, csak annál nagyobb hálával és csodálkozással fogjuk megvallani, hogy egészében és minden egyes ponton is lényegében olyan tisztán és olyan mélyen fogta fel Isten Igéjének az igazságát, hogy ma is élő hitvallásunknak tekinthetjük, és úgy adhatjuk tovább a jövődőknek.

8. Az „egyetlenegy vigasztalás”.

TÉRJÜNK RÁ MOST MÁR VÉGRE A RÉSZLETEKRE, és kezdjük a Káté 1. pontjánál, ennél a remekbe készült nyitánynál, amely úgyszólván az egész Káté lényegét előre bocsátja. Többször utaltunk már rá, egyes részleteit szó szerint is idéztük. Most iktassuk ide a maga egészében.

KÉRDÉS:

„Micsoda tenéked életedben és halálodban egyetlen vigasztalásod?”

FELELET:

„Az, hogy mind testestül, mind lelkestül, úgy életemben, mint halálomban nem a magamé, hanem az én hűséges Megváltómnak, a Jézus Krisztusnak tulajdona vagyok, aki az Ő drága vérével minden bűnömért tökéletesen eleget tett s engem az ördögnek minden hatalmából megszabadított és úgy megőriz, hogy mennyei Atyámnak akarata nélkül egy hajszál sem eshet le fejemről, sőt inkább szükséges, hogy nekem mindenek üdvösségemre szolgáljanak. Ezért Ő, Szent Lelke által, az örök élet felől engem is biztosít, és szív szerint hajlandóvá s késszé tesz arra, hogy ezentúl Őneki éljek.”

Olyan gazdag tartalmú ez a felelet, hogy nem is merülhetünk el részleteinek beható tanulmányozásába. De ez nem is szükséges, mert hiszen éppen azért tekinthető az egész Káté sommás velejének, mert mindenről, amiről benne szó van, úgy is lesz majd részletesebben is szó a Káté további pontjaiban. Csak éppen számonvesszük: mi mindent is foglal magában, tömören és világosan, ez a néhány rövid sor, és közben gyönyörködhetünk a Káténak abban a két kiváló sajátosságában, amelyről az előzőekben szoltunk: hangjának szívbeli melegségében, és gondolatainak szabatos tagoltságában.

Megvan ebben a feleletben, ha nem is kifejezetten, a Szentháromság Egy Isten hitének megvallása. Világosan három részre oszlik. Az elsőben Jézus Krisztus megváltó munkájáról, tehát a Fiú Isten munkásságáról, a második részben az életünk felett örökdő gondviselésről, tehát az Atya Isten munkásságáról, a harmadik részben pedig a bensőnkben kivilágosodó bizonyosságról és végbemenő átalakulásról, tehát a Szent Lélek munkásságáról van szó. Azokra a súlyos kérdésekre, amelyek a Szentháromság hitével kapcsolatban felmerülnek, persze nem tér rá itt a Káté. Hogy Istennek egy valóságában milyen viszony van e között a három „személy” között, annak a fejtegetése maradhat tudós teológusok feladatául. Itt arról van szó, hogy a mi számunkra, az én számomra, mit jelent a Szentháromság. Jelenti azt, hogy Isten, mint Atya Isten, nemcsak minden teremtet világainak végtelen hatalmú és bölcsességű kormányzó ura, hanem bennük az én sorsomnak is igazgatója, és pedig olyan igazgatója, akinek kezében teljes bizalommal tudhatom sorsomat. Jelenti továbbá azt, hogy Isten, mint Fiú Isten, Jézus Krisztusban megjelent a mi bűnös embervilágunkon, hogy életét is odaáldozva érettünk – érettem! – megváltást szerezzen számunkra – számomra! És jelenti végül azt, hogy Isten, mint Szent Lélek Isten, ezt a megváltást fogamatossá teszi az egyes emberek életében – az én életemben! – megadva az emberi szívnek a megváltottság bizonyosságát, és valósággal vezérelve és segítve az embert a megváltott élet útján.

DE FIGYELJÜK MEG A SORRENDET! Nem is következnek itt egymásután az isteni „személyek”, amint rendesen fel szoktuk őket sorolni: Atya – Fiú – Szent Lélek, hanem először Jézus Krisztusról van szó, akiben a Fiú „megtestesült”, és csak azután az Atyáról és a Szent Lélekről. Sőt a pontos helyzet az, hogy véges-végig Jézus Krisztusról van szó. A Káté

szavai szerint „Ő őríz meg engem” az Atya gondviselése alatt, és Ő az, aki „Szent Lelke által” bennem elvégzi munkáját. Ez azt jelenti, hogy Istennek az Ő titokzatos Szentháromságában folyó élete és munkája felénk, emberek felé, Jézus Krisztusban, Istennek emberré lett Fiában hegyeződik ki. Jézus Krisztus nélkül nem élhetnénk az Atya gondviselő uralma alatt gyermeki bizodalommal, sem nem részesülhetnénk a Szent Léleknek ajándékában. A Szentháromságnak egész titka el volna rejtve előlünk, mert Isten a maga igaz valójában tőlünk elzárkózó, idegen valóság maradna, aki felől nekünk csak értéktelen tapogatózó gondolataink lehetnének, de nem igaz és bizonyos ismeretünk.

Ezért az Istenhez való viszonyunk, amelyben megtaláljuk „mind életünkben, mind halálunkban egyetlenegy vigasztalásunkat”, mindenestől fogva a Jézus Krisztushoz való viszonyunkon fordul meg. Benne adott nekünk magával találkozt, benne ajánlja fel nekünk kegyelmi szövetségét a Szentháromság Egy Isten. „Nem a magamé, hanem Jézus Krisztus tulajdona vagyok” – ezt jelöli meg a Káté annak a kapunak, amelyen át be lehet lépni az itt felsorolt egész gazdagságnak a világába. De mielőtt erről bővebben szólnánk, nézzünk még jobban körül ebben a gazdagságban.

A MEGVÁLTÁS MŰVÉRŐL SZÓLVA, azt világosan ketté tagolja a Káté: a Jézus Krisztus által véghez vitt „elégtételre”, és az általa szerzett „megszabadításra”. Kettős kérdés várt megoldásra: az ember, bűne által, megrontotta Istennel való viszonyát, megsértette az Ő felségjogait, reménytelen adósságot halmozott fel vele szemben, ezért mindenekelőtt „elégtételnek” kellett történnie, hogy Isten igaz ítélete elmúlják az ember feje felől; másfelől pedig ugyanakkor megromlott az ember állapota önmagában is, rabságába süllyedt az Ördög hatalmának, és ki van szolgáltatva bűnei zsarnokságának, ezért „megszabadításra” volt szüksége. Jézus Krisztus mindkettőt megszerezte javára. A kereszten való maga odaáldozásával elvégezte a kiengesztelésnek művét is, amelynek révén el van törölve Isten előtt az ember ellen felmerülő minden vád, és a szabadítás művét is, amelynek révén immár megnyílik az ember előtt a börtönajtó, és legalább is felveheti a küzdelmet eddigi rabtartója ellen.

A SZENT LÉLEK MUNKÁSSÁGÁRÓL SZÓLVA is kettős tagolást találunk a Káté mondanivalójában. Beszél egyfelől a Szent Lélek megvilágosító munkájáról, vagy úgy is mondhatnánk: belső bizonyosságtételéről, amely által eljutunk olyan bizonyosságokra, amelyek felé különben talán még vágyakozni sem tudnánk értelmesen. „Biztosítottunk az örök élet felől”. Másfelől beszél a Szent Lélek megújító munkájáról, amellyel más irányba fordítja, ösztönzi és vezérli az életünket. Minket, akik különben a „magunkéi” akarnánk lenni és a szerint élnénk, „szív szerint hajlandóvá és késszé tesz arra, hogy Jézus Krisztusnak éljünk”, vagyis valóban az Ő „tulajdonainak” bizonyítsuk magunkat.

AZ ATYA ISTEN MUNKÁSSÁGÁRÓL SZÓLÓ MONDATOK ilyen kettős tagolást nem mutatnak fel. A második mondat csak kiélezi azt, ami az elsőben foglaltatik. Az az „örizet”, amely alatt életünk legapróbb részleteiben is állunk, olyan feltétlen – úgymond a második mondat, – hogy még akkor is érvényesül, amikor a látszat ellene mondana. Akármilyen is bennünket, mindig rajtunk van mennyei Atyánknak a szeme, és az Ő keze „mindeneket” – mi mindent nem jelent ez a szó! – üdvünkre fordít egészen bizonyosan.

Ebben a tömör „leltári áttekintésben” adja elő a Káté mindazt, amit egy szóval úgy jelzett: „egyetlenegy vigasztalás”. Vessünk még egy pillantást a kapura, amelyen át ebbe be lehet lépni. „Jézus Krisztus tulajdona vagyok” – mondta a Káté. De a visszajáról is megmutatja: mit jelent ez. „Nem a magamé...” Onnan ered éppen az embernek minden „vigasztalásra” szorult nyomorúsága, hogy a magáé akar lenni, főképpen Istentől, de aztán az embertársaitól is függetlenül a maga életét akarja élni. Addig nem is lehet segíteni rajta, amíg életének ezt az irányát meg nem változtatja. Jézus Krisztus úgy segít rajta, hogy hatalmába ejti, meghódoltatja, tulajdonává teszi. Merthogy az embernek Ő lesz az Urává, az alapjában véve nem azt

jelenti, hogy az ember fogadja el Őt Urául. Persze ezt is jelenti. De a dolog lényege az, hogy az addigi gazdátlanságában „elveszett” embert, rajta megkönyörülván, Ő fogadja el tulajdonául, és így „megmenti”.

BOTOR RÖVIDLÁTÁSÁBAN az ember húzódozik és rugódozik, – attól fél, hogy engedve Jézus Krisztus hatalmának, odaveszhet az életének szabadsága. Pedig ellenkezőleg: így találhatná csak meg azt. S aki térdre kényszerülve Jézus Krisztus előtt, elismerte maga felett az Ő tulajdonjogát, soha meg nem bánta, csak kimondhatatlanul hálás lehetett érte. Olyan gazda Ő, akiről a Káté szavaival csak a legbensőségesebb hála hangján lehet beszélni: „Az én hűséges Megváltóm...”; az Ő uralma alatt, ha azt „testestül, lelkestül” elismerjük magunk felett, „boldogan lehet élni, és boldogan lehet meghalni.”

9. Isten igénye.

A KÁTÉ 1. pontja megérdemelte volna, hogy hosszasan is elidőzzünk nála, és csak az indokolja továbbstetésünket, hogy mindazzal, ami gazdag tartalmában foglaltatik, a Káté további vizsgálata során úgyszólván találkozunk majd. Viszont a 2. pontnál nincs miért elidőznünk. Láttuk már: ez a pont a Káté vázlatát bocsátja előre, tehát azokat a kereteket mutatja fel, amelyekben a Káté elrendezi mondanivalóját. Siethetünk hát tovább a 3. pont felé, amellyel megkezdődik a Káté első főrésze. „Az ember nyomorúsága” címen tárgyalja a Káté itt az első „tudni”-valót: „mily nagy az én bűnöm és nyomorúságom?”

ELŐRE IS EL LEHETÜNK RÁ KÉSZÜLVÉ: nagyon sötét képet fog festeni erről a tárgyról. Hiszen azt akarja megértetni: miért volt szükség „az ember megváltásának” arra az egész csodálatos és titokzatos isteni művére, amelyről majd a Káté második főrésze fog beszámolni. Istennek arra a páratlan mentő beavatkozására, amelyről az Apostoli Hitvallás magyarázata során vallást fog tenni a Káté, csak úgy lehetett szükség, hogy az ember különben súlyos és végzetes bajban leledzett volna reménytelenül. Úgy viszonylik egymáshoz ez a kettő: a megváltás nagyszerűsége és az ember nyomorúságának a nagysága, mint a hegyorom magassága, és a tövében nyíló völgynek a mélysége. A megváltás tényeinek a fényességét homályosítja el az, aki enyhíti az ember „bűne és nyomorúsága” képének a sötétségét. Nem szépít hát ezen a Káté egy árnyalatnyit sem.

De tegyük hozzá mindjárt: ez nem azt jelenti, hogy a Kátében olyasféle sötéten-látás szólal meg, amellyel azoknál az embereknél találkozunk, akik keserűségtől elborult lélekkel, és maguk körül is csak kesernyés ködöt árasztva úgy járnak az embervilágban, hogy abban semmi jót nem látnak, aminek örülni lehetne, csak rosszat, ami felett ítélkezni lehet. Ilyesmivel csak akkor lehetne meggyanúsítani a Kátét, ha ebből az első főrészéből állna az egész. Ne felejtjük el egy percre sem: itt csak előkészíti a Káté a maga főmondanivalóját, amelyre még csak ezután, különösen a második főrészében kerül sor. Az beszélhet teljes, kíméletlen, kertelés és leplezgetés nélkül való nyíltsággal a betegségről, aki ismeri a biztos gyógyulás titkát is. Ne akarja hát a Kátét utánozni, és magát vele fedezni az, aki nem nyerte el, és nem hirdeti a továbbiak során vallott boldog „megszabadíttatás” valóságát is!

MÁR CSAK AZÉRT IS EGÉSZEN IDEGEN a Kátétól az ilyen világmegvető és embergyűlölő lelkület ítélkezése, mert az rendszerint a saját magukkal nagyon megelégedett emberek magatartása szokott lenni. Az emberek nagyon rosszak szerintük, de ők maguk persze kivételek! A Kátében ellenben arról van szó, legalább is elsősorban arról: „Milyen nagy az én bűnöm és nyomorúságom?”

Hogy itt csakugyan más történik, mint egyes embereknek más emberek felett való ítélkezése, az mindjárt kitűnik a 3. pontból, amellyel ez a szakasz elkezdődik: „Honnan ismered meg a te nyomorúságodat?” – kérdi itt a Káté. (Figyeljük meg: itt is a feleletre szólított ember saját ügyéről van szó!) A felelet pedig – egészen röviden, de annál súlyosabban – így szól: „Isten törvényéből.” Nem emberi ítélőszék elé idéztetünk itt – még kevésbé idézünk másokat a magunk ítélőszéke elé, – hanem az Isten mértéke alá kell odaállnunk egyenként és együttesen. És ezért Isten ítélete az, amely elmarasztalóan lesújt reánk. A mi egymásról alkotott ítéleteink lehetnek sokfélék: sokféle fokozat szerint kedvezőek és kedvezőtlenek a szerint, hogy az egyik ember hogyan felel meg, vagy nem felel meg a másik ember részéről támasztott igényeknek. És ennek az egymás felett való ítélkezésünknek, a magasztaló dicsérettől kezdve, végig a lehetőségek egész skáláján a megbélyegző megvetésig, megvan a maga jelentősége a mi egymásközi viszonylataink terén. Ez az egész ügy azonban egyszerre tárgytalanná válik, mihelyt Isten igényeivel kerülünk szembe. A Káté azokkal szembesít

mindnyájunkat. „Isten törvényének” a tükrét tartja elénk. S abban megnézve magunkat, csak arra eszmélhetünk rá: „mily nagy a mi bűnünk és nyomorúságunk!”

EZZEL NYILVÁN VALLÁST TESZ A KÁTÉ ARRÓL, hogy van „Isten törvénye”, amely nekünk tudtul adatott, tehát Istennek velünk szemben táplált igényei nem ismeretlenek előttünk. Istennek egész hozzánk szóló kijelentésében, amely a Káténak is alapjául szolgál, van ugyan más is. Azt is megmondja nekünk Isten: mi akar Ő lenni a mi számunkra? (Volta-képpen ezért szólalt meg egyáltalán az Ő kijelentése.) Vannak tehát Isten Igéjében „ígéret” is, vagy ahogy egy szóba foglalva szoktuk mondani: van „evangélium”, vagyis „örömhír”. De ugyanakkor azt is megmondja Isten: mivel tartozunk mi Őnek? Ez az, amit az Ő „törvényének” nevezünk az Igében. És akit utol-ért és szíven talált az Isten élő Igéje, az szembekerült az Ő „törvényének” a tükrével, és abba beletekintve, fel kellett kiáltania Pál apostol szavaival: „Ó, én nyomorult ember! Kicsoda szabadít meg engem?” (Rm. 7, 24.)

Vannak a Szentírásnak olyan helyei, ahol mintegy összesűrűsödve jelennek meg Istennek követelményei. Amikor a Káté, hogy tételét jobban megvilágítsa, idézni akar ilyet, elsősorban a Tíz Parancsolat jöhetne tekintetbe. Azt szoktuk sajátlagosan úgy emlegetni, mint „Isten törvényét”. De láttuk már: bizonyos, később majd tisztázandó okokból a Káté a Tíz Parancsolattal való foglalkozást későbbre halasztja. Helyette itt a Szentírásnak egy másik helyét idézi, amely ezen a ponton éppúgy, sőt még jobban is megfelel a célnak. A sorban következő 4. pontban felteszi a kérdést: „Mit kíván tőlünk Isten törvénye?”, és így felel rá: „Megtanít minket erre Krisztus röviden Máté evangéliuma 22. részének 37. és következő verseiben: Szeresd a te Uradat Istenedet teljes szívedből, teljes lelkedből, teljes elmédből és minden erődből. Ez az első és nagy parancsolat. A második pedig hasonló ehhez: Szeresd felebarátodat, mint magadat. E két parancsolatban benne van az egész törvény és a próféták írása.” Vagyis, mivel a „törvény és a próféták” elnevezés alatt Jézus korában az ótestamentumi Szentírást értették egybefoglalóan, Jézus szerint ebben a két parancsolatban az Isten addigi kijelentésének minden mondanivalója benne foglaltatik lényege szerint, ami az Isten követelményeit illeti. Mivel pedig Ő állítja ezt, azért nyilvánvaló, hogy Istennek az egész újtestamentumi kijelentése sem változtatott ezen.

Két okból is szerencsés eljárás a Káté részéről, hogy „Isten törvényét” ebben a formában mutatja fel ezen a helyen.

ELŐSZÖR IS: igaz ugyan, hogy a maga kiemelt és zárt szövegében – (a „két kőtáblára” írottan) – a Tíz Parancsolat is elkülönül az ÓT.-ban minden egyéb ott található „törvénytől”; attól a sok vallási és jogi parancsolattól, amellyel Mózes annakidején Isten nevében szabályozta az Izráel népének életét, de azért mégis bele van ágyazva azoknak összefüggésébe. Viszont az is igaz, hogy ugyanott, a Mózes adta sok egyéb „törvény” között található meg a Jézus által idézett „két nagy parancsolat”. (Az egyiket V. Mózes 6,5., a másikat III. Mózes 19,18. alatt olvashatjuk.) Azonban, ahogy Ő ezt a két parancsolatot eredeti összefüggéséből kiemeli, és egybefoglaltan felmutatja, egészen tisztán elkülönül benne „Istennek törvénye” úgy, amint Ő azt minden időben minden emberrel szembe szegezi, minden egyébtől, ami a maga idején és a maga helyén szintén „Isten törvénye” volt, de más korok más embereire már nem tartozik.

MÁSODSZOR PEDIG: ebben a sommázott formájában sokkal inkább kitűnik az „Isten törvényének” egysége és oszthatatlansága. Két parancsolat szólal meg ugyan itt is, de a kettőben Isten egyazon igényének csak két különböző oldala jelenik meg. A Tíz Parancsolat a benne felsorakozó egyes követelmények révén, amelyek még hozzá – legalább nagyobb részükben – az ember külső magatartására vonatkoznak, azt a félreértést keltheti, hogy Isten igényei részletekben is kielégíthetők. Hiszen ha nem is valamennyit, de egyiket-másikat megtarthatja az ember a parancsolatok közül. Ezzel a súlyos félreértéssel maga a Szentírás is

számol, és nem egy helyén komolyan óv tőle. „Ha valaki az egész törvényt megtartja is, de vét egy ellen, az egésznek megrontásában bűnös” – olvassuk a Jakab levelében. (2,10.) A szeretet „két nagy parancsolatából” azonnal megérthetjük: Isten egyet, de olyan egyet kíván, ami egészet jelent, és nem kisebb vagy nagyobb részletet. Azt igényli, hogy az Övéi legyünk, az Ő szeretetének a fényében éljünk, egész valónkkal azt tükrözzük vissza Őfelé, és azt sugározzuk tovább az embertársaink felé.

10. Minden bűnünk alapja.

ABBAN, HOGY A KÁTÉ „Isten törvényét” a Jézus Krisztus ajkáról elhangzó summázott formájában mutatja fel, van még egy nagy előny. Az t.i., hogy a Káté úgy idéz bennünket ez által oda Isten ítélőszéke elé, hogy Jézus Krisztus elé idéz oda. Ő az Isten egyébként is kijelentett „törvényének” a végső értelmezője és összefoglalója. Éspedig nem is csak tanításával, hanem egész valójával, Ő maga az „Isten törvénye” testet-öltött és élő formában. Így világosodik ki előttünk: mit is jelent voltaképpen az a „szeretet”, amelyet Isten tőlünk maga iránt és a felebarátunk iránt megkövetel. Nyilvánvaló, hogy nem valami érzelmi áradozás, hanem cselekvő és szenvedő élet: szolgálat. Istent szeretni annyit jelent, mint azzal a teljes engedelmességgel boldogan odaszentelődni tőle kijelölt rendeltetésünk betöltésére, amilyen-nel Jézus Krisztus is betöltötte a magáét, el egészen a kereszthaláláig. És a felebarátunkat szeretni annyit jelent, mint azzal az odaadással élni az ő mindennemű szükségeikben való megsegítésére, amellyel Jézus Krisztus osztogatta szét a maga életét a rászorultak között. Viszont az is nyilvánvaló: mindez a szeretetnek csak külső megnyilvánulása lehet, nem a legbelső lényege. Hiábavaló volna magunkra öltönnünk az Isten iránti engedelmisség és a felebarát iránti szolgálatkészség külső cselekedeteit és áldozathozatalait, ha azok nem fakadnának önként, szívünk legbensejéből. Nem is azt követeli Isten tőlünk, hogy külső-képpen hasonló legyen az életünk Jézus Krisztuséhoz. Neki más küldetésben kellett az Isten szeretetét kifejteni, mint amilyen küldetésekkel mi vagyunk felruházva, és más körülmények között kellett embertársai iránti szeretetét kifejteni, mint amilyen körülmények közé mi vagyunk helyezve. „Az az indulat” – ahogy Pál apostol mondja (Fil. 2,5.) – vagy maibb kifejezéssel úgy mondhatnánk: „az az érzület legyen bennetek, amely a Jézus Krisztusban volt!” – ez az Isten igénye velünk szemben.

JÓ, HOGY ENNEK AZ IGÉNYNEK A MÉRTÉKE ALÁ, amely alatt csak fogyatékosnak lehet taláztatnunk, az a Jézus Krisztus állít bennünket, akiben egyúttal elnyerjük a feloldoztatást is a ránk nehezedő vád alól. „Nem azért küldte Isten az Ő Fiát a világra, hogy kárhoztassa a világot, hanem hogy megtartassék a világ általa” – ezt hirdeti nekünk az evangélium. (Ján. 3,17.) Őbenne egészen világossá válik az, ami Isten Igéjéből egyébként is megérthető, hogy amikor Isten nekünk tudtul adja az Ő „törvényét”, azzal sohasem az a végső célja, hogy az Ő ítéletével sújtsa bennünket, hanem az, hogy kegyelmet gyakoroljon velünk. De most még nem tartunk ott. A Káté rendjét követve most még csak azt valljuk meg, hogy az „Isten törvényéből”, annak eleven megtestesüléséből, Jézus Krisztusból is, igenis „kárhoztatás” is hangzik felénk.

MERT MIHELYT FELVETJÜK MAGUNKBAN a Káté következő, 5. kérdését: „Megtart-hatod-e mindezt tökéletesen?” – csak tagadó választ lehet rá adnunk. Éspedig, ha első tekintetre megdöbbsz is bennünket az, ahogyan a Káté ezt a tagadó választ megszövegezi, komolyan meggondolva a dolgot, igazat kell neki adnunk, amikor azt mondja: „Nem, mert természet szerint hajlandó vagyok Isten és felebarátom gyűlölésére.”

Azt kérdeznénk az első pillanatban: nem lett volna vajon elég arra a kérdésre, hogy „tökéletesen megtarthatjuk-e”, amit Isten tőlünk követel, annyit válaszolni, hogy „tökéletesen” bizony nem vagyunk rá képesek? Nem lett volna elég arról beszélni, hogy az elénk tűzött célt sohasem érjük el, hanem mindig elakadunk a feléje való igyekezetünkben? Nem, mert ez felületes válasz lett volna. A Káté a dolog fenekére akar hatolni. Miért akadunk el mindig a célon innen, sokszor nagyon-nagyon messze tőle? Azért, mert legjobb igyekezetünkben is mindig gátol, visszatart, sőt vissza-vissza vet egy ellenirányba ható erő. És ez az erő az, amely a legmélyebben gyökerezik bennünk. Valahányszor az „Isten törvényének” az irányában

igyekszünk előre, mindig olyan indítások dolgoznak bennünk, amelyek már valahogyan beleoltódtak az alapvető „természetünkbe”, és módosítják annak megnyilvánulásait. Magának a nyers „természetünknek” az indításai nemhogy nem képesítenek bennünket az Isten követelte életre, hanem éppen az ellenkező irányba hajtanak bennünket: „Isten és a felebarátunk gyűlöletére”, nem pedig a szeretetére készítetnek minket.

RÖVIDRE FOGVA úgy is mondhatnánk ezt: „természet szerint hajlandók vagyunk saját magunknak élni.” Mert lényegében véve erről van szó: alaptermészetünk szerint magunkat tesszük meg és tartjuk még annak a középpontnak, amely körül minden vágyunk és törekvésünk forog. De hogy egészen világosan kitűnjék: mennyire ellentétes ez az emberi „én-központúság” az Isten igényeivel, a Káté teljes mezítelenségében feltárja előttünk azt a legtöbbször szép látszatokkal jól elkendőzött lényegét, hogy nem más ez, mint „Isten és a felebarátunk gyűlölése.” Mert valóban ez rejlik a mélyén. Miközben ugyanis az ember „a maga életét kiélni” igyekszik, mintha ez volna az egyetlen dolga a világon, természetesen állandóan beleütközik abba a valóságba, hogy rajta kívül vannak más emberek is, és néha megadatik neki beleütközni Istennek mindenek felett való valóságába is. Mi egyebet tehetne önmagának való élésében, minthogy Istent is, a felebarátait is, igyekszik a maga érdekeinek a szolgálatába állítani. Ha már számolni kell a valóságukkal, ennyiben, de csak ennyiben akarunk vele számolni. Mivel pedig hasznát venni sem remélhetjük másként, csak úgy, hogy – legalább valamennyire – mi is alkalmazkodunk hozzájuk, ennek a kényszerű terhét semmiképpen sem viselhetjük boldogan, hanem csak állandó titkos, néha ki is robbanó, keserűséggel. Állandóan él bennünk a rugódózás az ellen, hogy ilyen határai vannak az életünknek: jobbról-balról korlátoznak a felebarátaink, és mindenfelől korlátoz Istennek uralma. Miért nem terjeszkedhetünk ki mindenfelé korlátlanul? Ha már van Isten, miért nem olyan Isten, vagyis miért olyan Úr, akivel mi nem rendelkezünk, hanem Ő rendelkezik mivelünk? És ha már nem egyedül vagyunk ezen a világon, miért nem olyan ember a többi ember, hogy pusztán eszközként használhatnánk fel a magunk kénye-kedve szerint? Miért igazán ember a többi ember is, akinek megvannak a magunkéihoz hasonló érdekei, amelyeket nekünk is éppúgy tiszteletben kell tartanunk, sőt szolgálnunk kell, ahogy ezt mi is elvárjuk másoktól? Ha a dolog mélyére nézünk, és pedig az „Isten törvényének” egész valónkát átjáró világosságánál, akkor el kell ismernünk: olyan „természet” rejlik bennünk, amelynek útjában van Isten is, a felebarát is. Ez az a „gyűlölet”, amelyet a Káté is kíméletlenül napfényre hoz.

„Természetünkben” rejlik ez az istenellenes és felebarát-ellenes beállítottság – mondja a Káté. Azt állapítja meg ezzel, hogy már így születünk erre a világra. Magunkkal hozzuk a „hajlandóságot Isten és a felebarátunk gyűlölésére”. Megvan az bennünk már eleitől fogva, még ha sok idő telik is bele abba, hogy felnövekvésünk során kifejlődjék bennünk a valósága, és talán még több idő telik bele abba, míg Isten igényeivel megismerkedve, azok világánál mi tudatára is ébredjünk ennek a „természetünknek”. Éppen akkor úgy ébredünk a tudatára, mint ami eleitől fogva megvolt bennünk.

DE ITT MINDJÁRT SIET A KÁTÉ egy félreértésnek az elhárítására. Ember-voltunkat Isten teremő akaratanak köszönhetjük. Azonban ebben a vonatkozásban nem Ő a felelős a mi „természetünkért”, hanem mi magunk. „Hát Isten az embert ilyen gonosszá és romlottá teremtette?” – kérdezi a Káté mindjárt a következő 6. kérdésében. Majd behatóbban is szemügyre vesszük, mit mond az erre adott felelet az emberről, mint Isten teremtményéről. Most álljunk meg ennek a feleletnek az első szavánál: „Nem!” – Arról is lesz majd mondani-valója a Káténak, hogy ha nem Isten teremtette ilyennek az embert, akkor miért ilyen? Addig is azonban világos már annyi, hogy „Isten törvénye”, amelyet tudtul adott nekünk, össze-egyeztethetetlen azzal a gondolattal, hogy Ő az embert a saját „törvényével” ellentétes irányba indította volna el. Ha „Isten törvénye” valóban az, amit nekünk tudtul adott, akkor minden, ami azzal a mi életünkben ellenkezik, csak a mi számlánkra írható, nem az Istenére. A mi

bűnünk. „Bűn” alatt elsősorban éppen azt kell értenünk a Szentírásnak és a Káténak is a szóhasználatára szerint, amiről most van szó: az emberi természetnek ezt az alapjában véve Isten akaratával ellentétes beállítottságát. Ennek csak következményei és megnyilvánulásai, mintegy a rossz fának rossz gyümölcsei a „bűnök”: az „Isten törvényébe” beleütköző egyes cselekedetek és mulasztások. Azokért is csak úgy tudunk Isten előtt igazán ítéletet mondani magunk felett, ha megtanultunk ítéletet mondani a gyökér romlottsága felett, amelyről fakadnak.

11. Rendeltetésünk.

HOGY AZ EMBERI „TERMÉSZETNEK” azt a romlottságát, amelyben „Isten törvényével” egyenesen ellentétes „hajlandóságot” mutat, nem Isten teremtő munkájára, hanem magának az embernek a felelősségére kell visszavezetnünk, ezzel az igazsággal még további pontjaiban is foglalkozik a Káté. Mi azonban felfüggeszthetjük kissé a vele való foglalkozásunkat, mert az a 6. pont, amellyel a Káté ideérkezik, egyebet is mond, amivel érdemes külön is foglalkozni. Arra a kérdésre: „Hát Isten az embert ilyen gonosszá és romlottá teremtette?” – a Káté ugyanis nemcsak egyszerűen azt a határozott tagadó választ adja, amelyről már volt szó, hanem kiegészíti azt a dolog másik oldalával is: annak felmutatásával, hogy mivé is teremtette Isten az embert? A teljes felelet így szól: „Nem, sőt inkább Isten az embert jóvá és a maga hasonlatosságára, azaz valóságos igazságban és szentségben teremtette avégett, hogy teremtő Istenét igazán megismerje és szívből szeresse, és vele örökké tartó boldogságban éljen. Őt dicsérje és magasztalja.” Istennek az a szándéka, amellyel az embert megteremtette – mondjuk legalább így: egyelőre – megghiúsult az ember bűnössége által. De azért ez marad az embernek Istentől kiszabott rendeltetése. És mert az ember bűnössége nem lehet hatalmasabb az Isten szándékánál, mégiscsak az utóbbi fog egyszer győzedelmeskedni. Az emberrel Isten mégis el fogja végül érni a maga célját.

NYILVÁNVALÓ EZÉRT, hogy az a kérdés: mi az ember Isten szerinti rendeltetése, önmagában véve is olyan jelentős kérdés, hogy nem is éppen csak abban az összefüggésben lehet vele foglalkozni, amelyben a Káté kerít rá sort. Vannak olyan híres Káték – pl. magától Kálvin Jánostól is, meg a „westminsteri kis káté” – amelyek minden mondanivalójuk élére helyezik ezt a kérdést: „Mi az ember főcélja?” Lényegében véve persze ugyanazt a feleletet adják rá, mint a mi Káténk, csak nem olyan részleteset és teljeset.

Ha megnézzük: mi foglaltatik ebben a feleletben, észrevehetjük, hogy alapjában véve ugyanarról van benne szó, mint amiben a Káté „Isten törvényét” mutatja fel. Isten az Ő „törvényében” ugyanazt követeli tőlünk, amire teremtett is, és ugyanarra teremtett is minket, amit – bármennyire elhajlottunk is ettől a rendeltetésünktől, – nem szűnik meg azért követelni tőlünk az Ő „törvényében”. Annyi különbséget állapíthatunk meg csak, hogy egyfelől a „törvényben” megkövetelt szeretet két iránya közül a második: a felebarát iránti itt nem jut szóhoz, csak az előbbi: az Isten iránti szeretet, vagyis csak hallgatólagosan értődik hozzá emehhez, mert hogy hozzáértődik, az nem lehet kétséges: másfelől pedig ez az Isten iránti szeretet itt kiegészül két másik mozzanattal: az Isten ismeretével, és az Istennel „örökkévaló boldogságban” való együttéléssel. Természetes azonban, hogy ezzel a Káté nem fűz hozzá semmi újat az Isten iránti szeretet fogalmához, hanem csak kifejezetten is kiemel olyan mozzanatokat, amelyek benne foglaltatnak abban mindenképpen.

HOGY AZ EMBER „teremtő Istenét szívből szeresse”, az természetesen feltételezi azt, hogy ezt az Istent „igazán megismerte”. Hogyan szerethetné, ha nem ismerte volna meg, hanem – a legjobb esetben is – csak kétségek homályában tapogatózó sejtelmek lehetnének róla? Vagy hogyan szerethetné, ha éppen olyan téves, hazug ismeretei volnának róla, amelyek alapján borzadnia kellene tőle? De viszont, ahogy Isten szeretete feltételezi az ő helyes ismeretét, ugyanúgy lehetetlen Őt „igazán ismerni” a nélkül, hogy az ember ne szeresse is Őt. Istent ismerni tehát és szeretni nem két külön dolog, hanem egy és ugyanazon viszonynak a két oldala. Van ennek a viszonynak egy értelmi oldala is. Ezért lehet külön is kiemelni Isten „igaz ismeretét”. Jézus Krisztus is kiemeli ezt a „nagy parancsolatban”, amikor – még az V. Móz. 6,5 alól idézett szavakon túl is menve – beleszővi azt is, hogy Istent „teljes elménkből” is szeretnünk kell.

Az is benne foglaltatik már az Isten iránti szeretetben, hogy az ember a legbenső közösségben él azzal az Istennel, akit szeret – tehát a maga akaratát összhangban tartja az Ő akaratával. Hiszen minden igazi szeretet ilyen akarat-összhangban nyilvánul meg – hacsak nem olyan reménytelen egyoldalú szeretet, amely nem talál viszonzásra. Ilyesmiről azonban itt szó sem lehet. Ha Isten az embert avégre teremtette, hogy Őt szeresse, akkor már eleve megvolt ennek a szeretetnek a viszonzása, sőt – ahogyan a János levelében olvassuk: „Mi szeressük Őt, mert Ő előbb szeretett minket!” (I. Ján. 4,19.) – voltaképpen Isten csak viszonzását akarja megkapni az embertől annak a szeretetnek, amellyel megteremtette. Az is magától értetődő dolog, hogy az Istennel való ebben az életközösségben az ember „boldog” lett volna. E tekintetben csak azt kell kiemelnünk a Káté szavaiból, hogy ezt a boldogságot „örökké tartó boldogságnak” nevezi. Nem ideig-óráig tartó kivirágzásnak szánta azt Isten az ember számára, hanem olyan hervadhatatlan szépségnek, amely ebből a múltó világból áthajlik az örökkévalóságba is.

Látható: az ember elméje, szíve és akarata szerint tagolódik a Káténak ez a tanítása, mert ez a három teszi együttvéve az ember lényének, legalábbis lénye lelki oldalának a teljességét, amelynek mindenestől fogva a szolgálatára rendeltetett testi oldala is. Elméjével beletekintve a valóságba, a körülötte lévő világnak és a saját életének a valóságába, mindenfelől a szemébe kellett volna sugároznia a hatalmas, a bölcs, a jóságos Isten valóságának, aki a világot neki lakóhelyéül adja, és őt annak lakójaként élteti. „Teremtő” Istenének ettől az „igaz ismeretétől” szívében hálás és odaadó szeretetre kellett volna felbuzdulnia ez iránt az Isten iránt. És engedelmesen hozzásimulva az akaratával ennek az Istennek akaratához, „vele örökkévaló boldogságban” kellett volna élnie.

MINDENNEK VÉGSŐ CÉLJA PEDIG, amint csattanójául a Káté felelete mondja, az volt, hogy így az ember „Istent dicsérje és magasztalja”. Ez azt is jelenti, hogy Istennel való boldog közösségében az ember szíve maga is Isten „dicséretére és magasztalására” vált volna Teremtőjének. Az emberre tekintve, maga Isten is megdicsőítve láthatta volna benne teremtő munkáját. Ezt fejezhetjük ki röviden úgy, hogy Isten az embert „a maga dicsőségére” teremtette.

Ugyanezt fejezi ki a Káté a felelet elején ebben a tömör összefoglalásban is: „Isten az embert...valóságos igazságban és szentségben teremtette.” Mert „igaznak” lenni a Szentírás nyelvén, amelyet a Káté itt követ, annyit jelent, mint megfelelni Isten akaratának, „szentnek” lenni pedig annyit, mint az Isten céljainak a szolgálatára rendeltnek lenni. Mert Isten erre teremtette az embert, azért mondhatja a Káté, hogy „jóvá teremtette”, vagyis – ahogy a Biblia teremtéstörténete az ember teremtésének elbeszélése után is megújítja állandóan megismételt megállapítását: „És látta Isten, hogy minden, amit teremtett, ímé igen jó”. És annak a másik megállapításnak is, amelyet a bibliai teremtéstörténetből idéz a Káté, hogy „Isten az embert...a maga hasonlatosságára teremtette”, az elmondottakban van az értelme. Azt jelenti ez, hogy Isten a maga „partnerévé” teremtette az embert: olyasvalakivé, akivel közösségben lehessen, és az is Ővele.

MIT MUTAT MINDEBBŐL A VALÓSÁG? Ne mondjuk azt, hogy: semmit. Ezzel keveset mondanánk. Az igazság az, hogy az emberről nem töröltek le eredeti rendeltetésének vonásai, hanem eltorzultak rajta. Az ember nem változtathat azon, hogy Isten számára teremtett. Csak a valóságos Isten helyett is – magában véli megtalálni életének a célját és értelmét, amint már mondtuk. De közben mindig úgy megnagyítja magát, minden józan korlátan túl, hogy nyilvánvaló ebből: valamilyen istenfélét csinál magából, akit „teljes szívéből, teljes lelkéből, teljes elméjéből és minden erejéből” szeretve szolgálhat.

12. Kijelentés és tudományos kutatás.

AZ EMBER RENDELTETÉSÉRŐL szóló felemelő tanítás után, amely a Káténak egyik szépségével különösen kiemelkedő pontja, vissza kell térnünk a tulajdonképpeni témához, amelynek kapcsán amazt a témát is érintettük: az egyetemes emberi bűnösségnek, vagy ahogy nevezni szoktuk: az „eredendő bűnnek” a valóságához.

Amaz, a rendeltetés, amelyre Isten teremtette az embert, eljátszott lehetőség, és egyben – a megváltás révén – a jövődönnek a reménysége. Emez a jelenbeli valóság. „Eredendő bűnnek”, vagyis pontosabban: „eredet szerinti bűnnek” azért nevezzük, mert nem egyéni esetlegesség, amely egyeseknél bekövetkezik, másoknál elmaradhat, hanem mindnyájan magunkban hordozzuk, mint ugyanazon, a maga egészében megromlott emberiségnek a leszármazottai.

Nagyon érthető, ha felmerül az a kérdés, amelyet a Káté következő, 7. pontja szólaltat meg: „Honnan ered hát az emberi természetnek eme romlottsága?” Teremtésében az ember elé kiszabott magas rendeltetése és valóságos életében mutatkozó romlottságának a mélysége között olyan nagy az ellentét, hogy azt jó volna valamilyen magyarázattal áthidalni. Ezt próbálja megadni a Káté a következő felelettel: „Első szüleinknek, Ádámnak és Évának paradicsomi esetéből és engedetlenségéből; minek következtében a mi természetünk úgy megromlott, hogy mindnyájan bűnben fogantunk és bűnben születtünk.” De megmagyarázza a Káté ezzel a megmagyarázandó titkot? Még ha a „bűnesetnek” ezt a történetét, amelyet a Szentírás legelső lapjairól mindnyájan jól ismerünk, úgy vennénk is, mint olyan valósággal lejátszódott eseményről szóló beszámolót, amelyet, ha ott lettünk volna mi is, végignézhettünk volna, akkor is csak az első pillanatban tűnhetne fel magyarázatnak. Mivel pedig őszintén meg kell vallanunk, hogy így ma már nem foghatjuk fel ezt a történetet, még kevésbé tekinthetjük a rejtély megvilágosításának.

Ez egyike azoknak a pontoknak, ahol éreznünk kell: más korban élünk mi, mint a Káté írói. Nem is csak tőlük, hanem még inkább magának a Szentírásnak az íróitól, elválaszt bennünket egy komoly nehézség, amellyel szembe kell néznünk.

EGY MÁSIK, HASONLÓ NEHÉZSÉGGEL egyszer már megbirkózott a keresztyén hit. Az újkoreleji csillagászati felfedezések okozták azt annakidején. Ezeknek birtokában lehetetlenné vált a világot olyan szerkezetűnek elképzelni, amilyennek addig elképzelték, másokkal együtt a Szentírás emberei is: középen a lapos kiterjedésű földkoronggal, és fölötté a ráboruló égboltozattal, amely az égitesteket tartja fent a földkörüli forgásukban, és elhatárolja a mi világunkat a rajta túl, még magasabban lévő mennyei világtól. Idővel mindenki leszámolt ezzel a világképpel, aki valamennyire művelt ember, és ma már különbséget tudunk tenni a Bibliában a között, ami benne valóban Isten kijelentése, és a között, ami csupán egy régi kornak már messze mögöttünk elmaradt természetismerete. Ezzel nem lettünk hitünkben szegényebbek. Isten kijelentése csak annál megragadóbban világít előttünk a Szentírásban, hogy azt is meg tudjuk látni benne, milyen leereszkedéssel hajolt le az emberhez, annak hajdani gyermekes gondolataiba öltöztetve bele a maga mondanivalóját. Senkinek ezért nem is juthatott komolyan eszébe olyasmi, hogy a Szentírásból valamilyen „modernizált” átdolgozást kellene csinálni, amelyben már érvényesülne a mi csillagászati tudásunk szerinti világszemlélet. A Szentírás éppen úgy drága nekünk, ahogyan annak idején régi idők nyelvén megszólalt benne Isten igéje. Sőt annak a régi világképnek a nyelvét nyugodtan használhatjuk még mi is, mert alkalmas jelképes keretűl szolgálhat mindmáig és fog szolgálni mindig is a benne foglalt Igének. Ez az Ige olyan igazságokat világosít meg előttünk, amelyekről úgyis csak jelképekben tudunk beszélni, azoknak a tükrében mutatva fel valamit abból a valóságból, amelyet közvetlenül magában véve nem tud felfogni az értelmünk. „Rész szerint van bennünk

az ismeret” – mondja erről Pál apostol – „tükör által, homályosan látunk...”(I. Kor. 13, 9,13.) Hogy Isten hogyan tart mindenenek a maga hatalma alatt, hogyan tudnánk ezt a valóságnak megfelelően kifejezni? Szebben, jobban ma sem mondhatjuk, mint azzal a jelképes kifejezéssel: „a mennyekből uralkodik felettünk”, jól tudva ugyanakkor, hogy Ő nem úgy van „fölötte” a világnak, mintha a ránkboruló mennyboltozaton túli magasabb világszférában lakoznék, hanem az Ő „magasságos” volta valami egészen mást, kifejezhetetlent jelent.

MA AZ ÉLETTAN TUDOMÁNYA állít bennünket ugyanolyan féle feladat elé, amilyennel a hívők régebbi nemzedékeinek kellett megküzdeniük. Az élőlényekről, közjük értve az embert is, egy évszázad óta az a természettudományi felfogás alakult ki – nem egy részletkérdésben még sok nézeteltéréssel és vitával, de lényegében megegyezően, – hogy bennük az életnek olyan egységes folyamata játszódik le földünkön, amelyben a különböző fajoknak egymásból való „kifejlése”, az „evolúció” az uralkodó törvény. Régebbi időkben, természetesen a Szentírás keletkezésének korában is, mitsem tudtak az emberek azokról a tényekről, amelyeknek a megismerése az újabkori természettudományt erre a felfogásra elvezette. Isten kijelentése pedig sohasem szolgálta azt a célt, hogy az emberek természettudományi, vagy bármely más evilági ismereteinek a hiányosságát pótolja. Isten az Ő Igéjében mindig azt az ismeretét világoltatta, amelyre az ember a maga ismeretbeli előhaladásának az útján sohasem juthatna el. A maga ismeretével ajándékozta meg az embert. Hogy is ismerhetné Őt meg az ember, ha Ő maga nem jelenti meg magát az ember életében? Az emberi élet kezdeteiről szólva is arról beszél tehát az Ige, ami Istennek ezzel az igazi ismeretével függ össze: hogy az ember is, mint minden ezen a világon, az Ő akaratából jött létre. Ő tüntette ki az embert azzal a magas rendeltetéssel, hogy Ővele szent és boldog közösségben éljen, és az embernek ez az Ővele való viszonya romlott meg a bűn által. De mindezt olyan formában adta tudtul Isten régi idők embereinek, amilyen formában ők fel tudták fogni, és tovább tudták adni. Ebben a formában mutatkoznak azért mozzanatok, amelyeket a mi mai tudásunk rendszerébe már nem lehet beleilleszteni.

NEM SZABAD ÚJRA MEGTÖRTÉNNIE ANNAK, hogy ezt a formát is isteni tekintélyűnek, és ezért érinthetetlen igazságnak tartva, amikor a világ tudományos előhaladása már elavulttá tette, szembeforduljunk a tudományos előhaladással. Elég volt ezt a szerencsétlen botorságot elkövetni egyszer, – amikor az újkori csillagászati tudomány embereivel szembefordulva, az Isten Igéjéhez való ügyvélt hűségéből a hit emberei makacsul ragaszkodtak a bibliai világszemlélethez is, amíg csak lehetett, hogy aztán végül is szégyenszemre meghátráljanak az új tudás hatalma előtt. Megint csak szégyen és megszégyenülés származhatna abból, ha azt a látszatot támasztanánk, hogy az Isten Igéjében való hit keresztbe fekszik a tudomány előtt, és vagy hátráltatja azt előhaladásának útján, vagy az kénytelen reátaposni és otthagyni az úton feltartóztathatatlan előbbre menetelésben.

SZÁMOLJUNK HÁT LE AZZAL, hogy amit a Szentírás és annak alapján a Káté is „első szüleinkről” általában és közelebbről „bűnbeesésükről” is elmond, az nem valamikor régen csakugyan úgy lejátszódott eseményeknek az elbeszélése, hanem csak elbeszélésnek jelképes formájába öltöztetett bizonyágtétel arról, ami Isten kijelentéséből kivilágosodott.

A bibliai kor hajdani emberei, éppen gyermeki lelkiületüknél fogva, még nem eszméltek rá erre a különbségre. De mindenki, aki megérett az eszmélkedő gondolkozásra, tudhatta – már jóval az újabkori élettudomány tanítása előtt is, – hogy a „bűneset” története nem úgy értelmezendő, mint akármely más eseményről szóló történet. Hiszen egyéb eseményeknek, ha ott lettünk volna, szem- és fültanúi lehettünk volna. Arról, amit láttunk volna, akár fénykép-felvételeket is csinálhattunk volna. Egy szóval kifejezve: az ilyen közönséges eseményekről „szemléletes” ismereteink lehetnek. Itt azonban más a helyzet. Ennek a történetnek maga Isten a főszereplője, s az egész történet voltaképpen az ember és az Isten közötti viszonylatban játszódik le. Itt nem olyasmiről van szó, ami az érzékeink megfigyelése alá eshetne. Hogy

az emberi élet ezen a földön hogyan indult meg „szemléletes” módon, vagyis – ha megfigyelőként jelen lehettünk volna, az érzékeink miről számoltak volna be nekünk, – azt tisztázni a tudomány dolga. A „bűneset” története más lapra tartozik. Olyasmiről számol be, amiről „szemléletes” kép nem adható, mert nem esik az érzékeink megfigyelése alá. Csak jelképesen öltöztet szemléletes alakba valamit, amit onnan tudhatunk, hogy Isten adja tudtunkra az ő Igéjében.

13. Az eredendő bűn.

HA A „BŰNESET” TÖRTÉNETÉT úgy fogjuk fel, mint jelképes formába öltöztetett isteni kijelentést, akkor még kevésbé láthatjuk benne az „eredendő bűn” rejtélyének olyan magyarázatát, amilyenként a Káté is felhozza.

Amúgy sem oszlatná el a rejtély homályát. Csak annyiban volna magyarázatnak tekinthető még szószzerinti történeti beszámolóként felfogva is, hogy a mindnyájunk „természetének” romlását belehelyezi az egész emberiség egyetemes romlásának az összefüggésébe, amint az az egész emberiséget magában hordó és képviselő „első ember” bűnével bekövetkezett. Ha valaki azt kérdezi: mi lehet az oka annak, hogy a veteményei elsültek, magyarázatul azt felelhetem neki, hogy az idén egész Közép-Európában nagy volt a szárazság. Belehelyeztem az ő esetét az általános időjárási összefüggésbe. De megmagyaráztam-e ezzel igazán? Az igazi magyarázat még ezen túl következne: fel kellene tárnom azokat a légköri viszonyokat, a szelek járásának és a csapadék alakulásának azokat a törvényeit, amelyek szerint Közép-Európa felett alakul az időjárás. Ezeknek az ismerete nélkül a kérdező ugyanolyan rejtély előtt áll az én válaszom után is, mint előtte.

Ami az „eredendő bűn” tényét olyan titokzatossá teszi, azt nem deríti fel a „bűneset” története sem, hanem meghagyja teljes titokzatosságában.

Három kérdés körül sűrűsödik ennek a titokzatosságnak a homálya.

AZ ELSŐ KÉRDÉS EZ: hogyan lehet Isten teremtményeinek világában egyáltalán olyasmi, ami ellenkezik az Ő akaratával, holott Ő mindenekfelett feltétlenül uralkodó hatalom? Semmiesetre sem az történt az ember bűnössé válásában, hogy Istent az Ő szándékaiban valamilyen zavaró meglepetés érte, amelyet nem tudott elhárítani. Abban az értelemben semmi nem történhet ebben a világban Isten akarata ellen, hogy azt Ő kénytelen volna tehetetlenül tudomásul venni, mint amin nem változtathat. Az Ő akarata ellen való dolgok is az Ő mindenható akaratának az uralma alatt történhetnek csak: az Ő „megengedő akarata” szerint. De ez éppen a rejtély: miért enged Isten teret az Ő világában olyasminek is, ami nem az Ő akarata szerinti, hanem éppen azzal ellentétes? Hogy ezt csakugyan megteszi, arról szakadatlanul bizonytságot tesz az Ő Igéje. Olyan Istennek mutatkozik be ott, aki – miért, miért nem – lehetőséget nyújt az Ő teremtettségében teremtményeinek a fellázadására is, nem is csak az embervilág méretei között. Mert a Szentírás minden e világban mutatkozó engedetlenséget a Sátán fogalmába foglalván össze – (anélkül, hogy olyan színekkel rajzolná meg a valóságát, amilyenekkel egyszerű, babonás népek képzelete ruházza fel az „ördögöt”), – arról tesz ezzel bizonytságot, hogy már Istennek az embernél magasabbrendű teremtményeinek, az „angyaloknak” a körében megtörtént a lázadás. Az embernek engedetlenségbe esése is csak ennek a következménye: az ember bűnösségében a Sátán hatalma érvényesül. De mi ennek az érvényesülésnek az értelme és magyarázata, amelynek Isten teret enged? Erre a kérdésre nincs felelet. Ami Isten akaratával ellentétes, az lényegénél fogva értelmetlen és megmagyarázhatatlan. A „sötétség” birodalmának nevezi ezt a Szentírás. Ha értelmünkkel belevilágíthatnánk, nem volna már „sötétség”. Nem világít bele a „bűneset” története sem. Egyszer csak megjelenik benne a „kígyó”, a Sátánnak jelképe, és elvégzi átkos romboló munkáját, ahol az Isten a maga dicsőségére a legszebbet akarta építeni.

A MÁSODIK KÉRDÉS PEDIG EZ: miért bánik az Isten velünk emberekkel úgy a bűn kérdésében, mintha nem megannyi külön valóság volnánk egyenként, hanem egyet alkotnánk valamennyien? Hiszen, amikor Igéjében máskor szóba áll velünk, mindig személyesen szólít meg, és azt érezteti velünk, hogy személyesen vagyunk felelősek azért a magatartásunkért,

amellyel neki válaszolunk. Hogyan lehetünk előtte felelősek azért a romlásunkért, amelybe már úgy születünk bele? Vagy van talán az Istenhez való viszonyunk eme legszemélyesebb jellegének az igaz voltán túl még egy mélyebb igazság is, amelyet csak mi nem tudunk azzal összeegyeztetni, s amely szerint az Istenhez való viszonyunkban is olyan egységet alkotunk. Őelőtte, amelyet testi életünk szerint alkotunk? Mert a testi életünk szerint nyilvánvalóan egy nagy emberfának a gallyacskáiként nőttünk ki mindnyájan. Ha születésünkkel el nem vágták volna a köldökzsinórunkat, akkor szemlátomást is egy, összefüggő élő szervezetet alkotnánk. Ennek az emberegységnek a megszemélyesítőjeként szerepel Ádám is a „bűneset” történetében. Nemcsak éppen egy ember ő ott a sok ezermillió többi ember közül, hanem olyan ember, aki magában hordozza mind e világra valaha is megszületett emberek életét. De hogyan lehet Isten előtt is mindnyájunknak a képviselője annyira, hogy az ő engedetlensége mindnyájunk bukását jelenti? Megoldatlan kérdés marad az a „bűneset” történetében is, általában az Isten egész kijelentésében is.

Lemondva azért arról, hogy az „eredendő bűn” valóságának kielégítő magyarázatát kapjuk, nyugodjunk bele abba, hogy Isten az Ő Igéjében nem ad feleletet minden kérdésünkre, amely érdekelne bennünket. „A titkok az Úréi, a mi Istenünkéi, a kinyilatkoztatott dolgok pedig a mienk és a mi fiainkéi” – ez volt eleitől fogva a helyzet. (V. Mózes 29,29.)

A Káté jól teszi, hogy hivatkozik a „bűneset” történetére, mert annak titkait az sem fejtí ugyan meg, de a valóságát megkapóan hirdeti. A maga tanítását nem teszi ezzel a Káté érthetőbbé, de hitelesebbé és nyomatékosabbá teszi. Maga Isten szól hozzánk ez által a történet által, és minden homály ellenére, amely titkai körül lebeg, világosan kiragyo belőle a „kinyilatkoztatott dolog”. Az tartozik ránk. Az előtt kell meghajolnunk emberi „természetünk” egyetemes romlottságának az elismerésével.

EZ NEM KÖNNYŰ DOLOG. Valóságos próbaköve a hitnek: meg tudunk-e hajolni Isten Igéje előtt akkor is, amikor számunkra nem öröndetes és gyönyörűsége, hanem kemény és gyötrelmes igazságot közöl velünk? Mintha maga a Káté is számolna az emberi lélekben mindújra felhangzó ellenvetésekkel, azt kérdi mindjárt a következő 8. kérdésével: „De hát annyira megromlottunk-e, hogy egyáltalán képtelenek vagyunk valami jónak cselekvésére, minden gonoszra pedig hajlandók?” És így adja a szánkba a kíméletlen feleletet: „Igen, hacsak a Szent Lélek újjá nem szül bennünket.” Ez a határozott „igen”, amellyel „természetünk” teljes megromlottságát megvalljuk, az eddigiek után már nem lep meg bennünket. A helyzet sötéttségét csak az enyhíti, hogy előre veti már ide is sugarait „az ember megváltásának” a fénye. A Káté mégsem beszélhet mindvégig úgy az „ember nyomorúságáról”, hogy már eközben is ne utaljon Istennek mentő és segítő beavatkozására. Nemcsak az ember van a színen a maga bukott mivoltával. Ott van Isten is az embert talpra állító kegyelmével. Végzi az Ő Lelke is az emberben a maga munkáját: új élet plántálódik általa az ember megromlott „természetébe”. És ennek gyökeréből igenis fakadnak jó gyümölcsök. Sőt hozzátehetné a Káté azt is, hogy még akiket nem részesít is „újjászülő” munkájában a Szent Lélek, azokban is úgy munkálkodik, hogy „minden gonoszra hajlandóságuk” nem bontakozhat ki teljes mivoltában. (Erről még kell egy-két szót ejtenünk a továbbiakban.)

Így hát a mindennapi életben voltaképpen vegyes helyzet áll elő. Van az életünkben rossz is, jó is. De ha a Kátéval együtt ki akarjuk elemezni azt, ami ebből igazán a magunké, vagyis ha elvonatkozunk mindattól, amit Isten kegyelmének köszönhetünk, és csak arra vagyunk tekintettel, amivel mi magunk dicsekedhetünk, akkor „minden száj bedugattatik”, és „kirekesztetett” minden „dicsekedés” (Róm. 3,19.27.) Isten előtt mindnyájan csak „nagy bűnünket és nyomorúságunkat” mutathatjuk fel.

14. Isten igazságossága.

AZ EMBER „NYOMORÚSÁGÁNAK” a tárgyalását azzal kezdte a Káté, hogy odaállította az embert az „Isten törvényének” mértéke alá. Miután kitűnt ennek révén az emberi „természetnek” az a megromlottsága, amelynél fogva „nem tarthatja meg Isten törvényét”, felmerül a kérdés: van-e még értelme annak, hogy Isten érvényben tartsa azt? Nem kellene-e Istennek lejjebb szállítania az Ő igényeit az emberrel szemben?

A Káté így szövegezi meg ezt a kérdést 9. pontja alatt: „Nem igazságtalanul cselekszik-e Isten az emberrel, hogy törvényében tőle olyat kíván, amit az teljesíteni nem képes?”

A felelet erre így hangzik: „Nem, mert Isten az embert olyanná teremtette, hogy azt teljesíthetné. De az ember az ördögnek ösztönzésére mind magát, mind maradékait saját engedetlensége által megfosztotta azoktól az isteni ajándékoktól.”

Ha az Isten az emberrel szemben támasztott igényeiből engedne, az azt jelentené, hogy eleitől fogva hiba volt azokat olyan magasra szabni – tehát Isten hibázott, – s az alacsonyabbra szabott igények mértékével mérve az emberi élet talán tűrhetően jónak is bizonyulna, tehát az emberben nem is volna olyan komoly hiba. Ámde ez éppen az ellentéte annak a valóságos helyzetnek, amely Isten Igéjének a fényénél kiderül. A valóságban eszerint ebben az ügyben Isten az, akinek feltétlenül igaza van, s az ember az, akinek a vád alatt meg kell hajolnia. „Tied Uram az igazság, mienk pedig orcánk pirulása!” (Dán. 9, 7.) – csak ez lehet a vallomása minden embernek, aki jól megértette Isten Igéjét.

MAGÁNAK AZ EMBERNEK VOLNA FELMÉRHETETLEN VESZTESÉGE abból, ha Isten nem tartaná fent vele szemben az Ő „törvényének” teljes érvényességét. Hiszen abban az ember rendeltetése jut kifejezésre, amelyre teremtett. „Isten az embert olyanná teremtette, hogy azt teljesíthetné.” Jó, hogy ez az eredeti rendeltetése állandóan ott ragyog az ember élete felett, mert ennek révén ragyog ott előtte is, útjának a végén, ahová mégis el fog érkezni egyszer, ha majd teljességgel győzelemre jut Istennek az ember „bűnét és nyomorúságát” jóra fordító megváltó munkája.

A megváltás művétől elvonatkozva – és ebben az első főrészben a Káté még elvonatkozik tőle – természetesen csak lesújtó vád hangzik az ember felé Istennek változatlan érvényességben fennálló „törvényéből”. De „igazságtalanság” nincs ebben a vádban, tehát a „törvény” követelményeiben sem.

„Igazságtalanságnak” legfeljebb csak az látszhat, – és rámutattunk arra, hogy ez csakugyan megfoghatatlan titok az „eredendő bűnről” szóló tanításban – hogy, amint a Káté mondja: a bűnbe esett ember „saját engedetlenségéből mind magát, mind ivadékait megfosztotta” attól, hogy „Isten törvényét” megtartsa. Mindnyájan ehhez az ivadékhoz tartozunk, amely már születésénél fogva képtelen azt a „törvényt” megtartani. Miért követeli tehát Isten tőlünk annak megtartását, és miért méri életünket annak mértékével? Azonban az az ember, aki nem kívülről nézegeti és bírálgatja az „eredendő bűnről” szóló tanítást, mint mások által vallottat, hanem maga is benne áll az Isten Igéjének abban a fénycsóvjában, amely leleplezi annak valóságát, tehát nem emberektől hallott róla, hanem Istentől magától kapta meg a kioktatását felőle, – az ilyen ember nem hoz fel Istennel szemben „miért?”-eket, hanem elnémulva meghajlik előtte. Nem ő vonja számadásra Istent, mert Isten vont a számadásra őt. Nem ő van felül, hogy bírálgassa Istent, mint valami neki alárendelt tényezőt, hanem maga hajlik meg mély alázatossággal az öfölte bírálatot mondó Isten előtt. Amikor Isten az Ő Igéjében valósággal élénk áll, akkor már eleve bizonyos, hogy az az „igazságos” Isten, akinek mindenben

igaza lehet, még akkor is, amikor döntéseiben és ítéleteiben számunkra megfoghatatlan titkok maradnak.

DE HA EZ A HELYZET, amelyet Isten Igéje alapján a Káté vázolt, valóban fennáll, akkor annak további következményei is vannak. Erre tér át a Káté a 10. pontjában. „Ily engedetlenséget és elszakadást büntetlenül hagy-e Isten?” – nem is lep meg bennünket a felelet: „Semmiképpen nem, sőt felettébb haragszik mind a velünk született, mind az elkövetett bűnökért, és azokat igazságos ítéletéből ideig tartó és örök büntetéssel sújtja, amiképpen maga mondotta: Átkozott, valaki meg nem marad mindazokban, amelyek megírattak a törvény könyvében, hogy azokat cselekedje.” (Gal. 3,10.)

Isten „törvénye” pusztán üresen elhangzó szó volna, ha nem volnának szankciói. Benne az ember elé szabta rendeltetését, amelyet betöltve „vele örökkévaló boldogságban” élhet. Az ellenkező irányba fordulva természetesen eljuttatja az ember ezt a szépséges lehetőséget, és annak az ellentétébe dönti magát. Nem élvezheti Istennek rajta kiteljesedő áldásait, hanem azok helyett Istennek „haragját” vonja magára. Isten nem úgy „haragszik”, ahogy mi emberek szoktunk: alkalmilag, sokszor egészen szeszélyesen felingerülve. Az Ő „haragja” csak annak a szeretetnek a visszája, amellyel az Ő akarata szerint való emberi élet felé fordul. Ezért „igazságos ítélet” rejlik benne. Az Isten szeretetének a következetes volta jut kifejezésre benne: megvannak az Ő „törvényében” meghirdetett feltételei, és azok szerint hárul az emberre áldás vagy átok. Az a szentírási idézet, amelyet a Káté felhoz ezzel kapcsolatban, Pál apostolnak az egyik leveléből (Gal. 3,10.), eredetileg az Izráel népe felé hangzott el, mint annak a „törvénynek” záradéka, amelyet Izráel népének adott Isten Mózes által. „Átok” és „áldás” válaszútja elé volt akkor állítva Izráel a szerint, hogy „megmarad-e”, vagy nem, mindazokban, amelyek megírattak a „törvény könyvében” (V. Mózes 27, 26.). Az a „törvény” ideigvaló volt. Ránk csak az a lényeg tartozik belőle, amelyet Jézus Krisztus emelt ki, mint Istennek minden időkre és minden emberre vonatkozó „törvényét”. De erre annál inkább áll az, hogy válaszút elé állít bennünket, és ha nem „maradunk meg benne”, magunk vonjuk a fejünkre Isten „haragját”; az Ő kegyelme helyett az „átkot”, az áldás helyett az ítéletet, – az „örökkévaló boldogság” helyett.

KÜLÖN KIEMELI A KÁTÉ, hogy egyaránt kiterjed Isten ítélete „mind a velünk született”, „mind az elkövetett bűnökre”, vagyis egyenlőképpen elfordítja Isten az Ő jótetszését az ember megromlott „természetétől” is, annak egyes bűnökben gyümölcsöző megnyilatkozásaitól is. Sem egészében, sem részleteiben nem helyezheti reá jótetszésének a pecsétjét az Ő akaratával meg nem egyező emberi életre. Mindenképpen meg kell azt tagadnia, ha „igazságos”, vagyis ha kimondva az „Á”-t, a „B”-t is ki akarja mondani.

Azt a „büntetést” is, ami ebben rejlik, részletezi a Káté, és pedig így: „ideigtartó és örök büntetés”. Ebben a földi életben is sokféle formában nyilvánvaló lesz az ember életén az, hogy nincs rajta Isten áldása. Sok zűrzavar, kudarc, eltévelyedés és hanyatlás átka alatt élhet csak az ember is. És – mivel eredeti rendeltetése szerint is „örökkévaló boldogságot” szánt neki Isten, az ember élete tehát a múlandóságból átnyúlik az örökkévalóságba – Istentől való „elszakadása” is kihat a földi életén túlra: ott is csak az Isten „haragja” alatt való megmaradás veszedelme sötétlik fel előtte, mint „örök büntetés”.

ERRŐL AZONBAN ISTEN IGÉJÉNEK AZ ALAPJÁN nem lehet sokáig úgy beszélni, hogy ne érezzük át: ez csak az egyik oldala lehet a dolognak, és ezenkívül van más is. Akármit hozzon is a fejünk fölé Isten „igazságossága”, nem felejtkezhetünk meg arról, hogy Őt „irgalmassága” is jellemzi. Ezért kérdezi nyomban a Káté, a 11. pont alatt: „Hát Isten egy-szersmind nem irgalmas is?” – De igenis. És erről fog majd szólni, sokkal bővebben, a Kátának egész második főrésze. De amint Isten „igazságos” volta nem felejtetheti el velünk

az Ő „irgalmas” voltát, úgy ez sem amazt. És mivel ezentúl az „irgalmas” Istenről lesz szó legfőképpen, azt akarja a Káté, hogy egész további útjára vigyük magunkkal az Isten „igazságos” voltának el nem homályosuló, mély benyomását.

„Isten igenis irgalmas” – így felel a felvetett kérdésre – „de igazságos is. Ennélfogva igazsága azt kívánja, hogy az Istennek felséges dicsősége ellen elkövetett bűnt a legnagyobb, azaz örökkévaló testi-lelki büntetés kövesse.” – Istennek majd boldogan megvallandó „irgalmassága” nem juthat ellentétbe az Ő „igazságos” voltaival; nem semlegesítheti, nem ronthatja le azt. Ha Isten – amint majd megvallja a Káté – talált módot arra, hogy az embert „bűnéből és nyomorúságából” megszabadítsa, ennek olyan módnak kell lennie, hogy „igazságán” se essék azért csorba. Csak úgy lesz majd igazán az Istenhez méltó, és az ember baját igazán megoldó „megváltás”.

FIGYELJÜK MEG ITT A BŰNNEK AZT A JELLEMZÉSÉT, hogy az „Istennek felséges dicsősége ellen elkövetett bűn” tehát felségsértés. És figyeljük meg a büntetésnek ezt a jellemzését: „testi-lelki örök büntetés”. Mindkettőnek a jelentőségére még visszatérünk.

15. Jézus Krisztus felé.

A KÁTÉ 11. PONTJÁVAL elérkeztünk első főrészének, „Az ember nyomorúságáról” címűnek a végéhez. A következő ponttal már „Az ember megváltásáról” című második főrész kezdődik. Mielőtt abba átlépve, továbbhaladnánk, jó lesz egy kissé megállnunk és visszatekintenünk. Alighanem mindenki úgy van vele, hogy a Káténak ezzel az első főrészével megismerkedve, kikívánczik belőle néhány észrevétel.

MONDJUK MEG MINDJÁRT NYÍLTAN: bizonyos kielégítetlenséget érzünk. Nincs meg az az érzésünk, amely a Káté másik részének az áttanulmányozása után meglesz, – hogy jól megrakott asztaltól jóllakott vendégként kelhetünk fel. Ez természetesen összefügg ennek a főrésznek a tartalmával. Itt a Káté nem is akart jóllakató táplálékkal szolgálni. Ellenkezőleg: éhségünket akarja bennünk tudatosítani. Majd a továbbiakban tárja eléünk azt, amiben kielégülést találhatunk. De még ezen túlmenőleg is hajlandók volnánk felpanaszolni a Káténak ezt a sommás és gyors elintézését, amellyel az első „tudni”-valón: az ember „bűnének és nyomorúságának” a témáján átsietett. Annyi alapja ennek a panasznak csakugyan van, hogy ez a főrész valóban sokkal rövidebb, mint a többiek. A pontok számát tekintve, szinte csak egy nyolcada a második, és nem sokkal több, mint egynegyede a harmadik főrésznek. De jogos azért mégsem volna a panaszkodásunk. Jól tette a Káté, hogy sietve haladt át útjának ezen az első szakaszán. Hiszen már az 1. pontjában elárulta, hogy örvendező hitvallást akar hirdetni: arról a „vigasztalásról” akar beszélni, amelynek birtokában, mint „a mi hűséges Megváltónknak, a Jézus Krisztusnak tulajdonai”, „boldogan élhetünk, és boldogan halhatunk meg”. Ha szükséges volt is ehhez az, hogy előbb felidézze a mi „bűnünk és nyomorúságunk” sötét képét, amelyből átmentetünk annak a „vigasztalásnak” a boldog élvezetébe, az nem volt szükséges, hogy hosszabban is elidőzzék ennél a sötét képnél.

ELIDŐZHETETT VOLNA NÁLA, mert hiszen az ember „bűne és nyomorúsága” nagyon gazdag tárgy. Olyan gazdag, amilyen sokrétű és sokféle elágazó maga az emberi élet. De a Káté a dolog központi lényegére irányítja a figyelmünket, amelyből a változatos jelenségek egész sokasága kibontakozik. Megelégszik azzal, hogy így mintegy a kulcsot adja a kezünkbe az ember „bűnének és nyomorúságának” egész világához. Aztán ránk bízta, hogy ennek a kulcsnak a felhasználásával el tudjunk igazodni a részletek tömkelegében. Az az Isten iránti szeretet, amelyre az ember teremtettet s amelyet Isten megkövetel tőle, a visszájára fordulva Isten „gyűlölésévé” vált – mondja a Káté. Ennek az igazságnak a világánál megértjük már: miért alakul az embernek Istenhez való viszonya olyan sokféle furcsa és torz módon, ahogy az a szemünkbe tűnik. Hányféle vallási elgondolás és hányféle vallási cselekmény alakult ki, ami mind csak arra való, hogy az ember valahogy „túljárjon az Isten eszén”; biztosítsa magát az Isten felől fenyegető veszedelmek ellen, egyszóval: felülkerekedjék abban a harcban, amelyet a szíve mélyén ellenségnek érzett Isten ellen vív. Nagyon jól megértjük azt is, ha az ember Istennek nyílt tagadásával is megpróbálja lerázni magáról ezt az életébe állandóan betolakodó, és azt korlátozások közé rekesztő vélt ellenséget. Sőt, ezt az utóbbi megoldást még becsületesebbnek is tarthatjuk, mint amazt az istenes jelmezben vívott istenellenes hadakozást, – azt a pogányságot, amely keresztyénnek nevezett szólamok és gesztusok leple alatt is úgy tovább tudott garázdálkodni, hogy nem is találhatunk az ember „bűnére és nyomorúságára” beszédesebb bizonyosságot, mint magát a „keresztyén egyháztörténetet”. Az Istennel való szembe fordulással természetesen együtt járt, hogy a „másik nagy parancsolat” követelménye: a felebarát iránti szeretet is visszájára fordult, és a felebarát „gyűlölésévé” vált, – tanítja a Káté. Ebből érthetővé válik számunkra: miért mutatja az emberi élet a szakadatlan nyílt vagy leplezett háborúság képét. A vérnek és a könnynek azt az özönét, amely az emberi történet lapjait elborítja, csak annál fájdalmasabb szívvel, de ugyanakkor nem zavarba ejtett, értetlen

elmével szemlélhetjük az „eredendő bűn” igazságának, ismeretének a birtokában. Arra az emberre, aki éppen az által, hogy a maga „én”-jét akarja mindennek fölé emelni, a legnagyobb mélységbe bukott alá, – ítéletként ránehezedik Istennek „haragja”, – mondja a Káté.

VISZONT ABBÓL, hogy a Káté mindennek a romlásnak csak a legbenső lényegét akarta élénk vázolni néhány vonással, következett az is, hogy ezeket a vonásokat a lehető legélesebben kellett megvonnia. Tartózkodnia kellett mindentől, ami lágyabbakká, határozatlanabbakká tehetné volna azokat. Láttuk: egyetlenegy ponton szűrődött be némi enyhítő fény a Káté megrajzolta sötétségbe, – csak éppen annyi, hogy a 8. fejeletben szóhoz jutott az a fenntartás: „ha csak a Szent Lélek újjá nem szül bennünket”. Ez a fénysugár – mondtuk – már „az ember megváltásáról” szóló következő főrészből tévedt ide előre. És azt is megjegyeztük ugyanott, hogy ennél többet is mondhatna még a Káté arról: hogyan deríti fel Istennek megváltó kegyelme azt a sötétséget, amelyben különben leledzenék az ember élete. Hogy a dolgot most a nevére nevezzük: a helyzetrajz teljessége kedvéért beszélhetett volna a Káté Istennek arról az „egyetemes kegyelméről” is, amely az Ő megváltó kegyelmének fényköréből, mint annak fénylő udvara, szétsugárzik az emberi életre általában. Azt jelenti ez az „egyetemes kegyelem”, hogy Isten éppen azért, hogy a megváltás művét elvégezhesse, türtőzteti az Ő „haragjának” ítéletét, amelyet az ember magára vont. Rajta van az emberen az Ő „haragja”, de nem teljes súlyával. Elfordult az embertől bűne miatt, de nem vette le róla mégsem egészen a kezét. Fenntartja, élteti, táplálja, őrzi és gondozza az emberi életet a megváltás céljainak az érdekében. Ebben pedig az is benne foglaltatik, hogy az így nem teljesen magára hagyott embernek megromlott „természete” sem tud Isten keze alatt úgy kibontakozni, ahogyan különben teljes mivoltában kibontakoznék. Sokféle eszköz által és sokféle módon fékezi, mérsékli, és elfojtva tartja azt Isten kegyelme. Ezért van az „eredendő bűn” ellenére is sok olyan vonás az ember életében, amely eredeti felsőrendeltetésére emlékeztet; van sokféle kivirágzása és előhaladása jó értelemben is; van benne az alapvető önzést magában feloldó ilyen vagy amolyan közösségi élet is; van nem egyszer az Isten által követelt szeretetnek is valamelyes hasonmása. A képnek ezt az öröndesebb oldalát észre nem venni, minden jót, ami benne található, hálával nem fogadni, sőt értéke szerint megbecsülve érette felelősséget is nem érezni, olyan megkeseredett sötétenlátás volna, amely egészen idegen a Kátétól.

MINDERRŐL MÉGSEM BESZÉL A KÁTÉ. És megvan rá az oka. Éppen az „egyetemes kegyelemnek” az ajándékai azok, amelyekre hivatkozva a keresztyén ember ki szokott bújni a káté-tanította kemény igazságok elől. Mindazt, ami jó, szép és öröndes a maga életében, az ember nem úgy fogadja, mint Isten kegyelmének meg nem érdemelt ajándékait. Ezzel áztatja el magát „bűnének és nyomorúságának” nagysága felől, mintha nem is volna olyan nagy az ő baja, hogy Istennek megváltó munkájára volna szüksége! A felszínen mutatkozó minden jón keresztülhatoló tekintetével a Káté leleplezi a bűnt.

NEHÉZ DOLGA VOLT A KÁTÉNAK általában ebben az első főrészben: annak eleitől a végéig hallgatnia kellett Jézus Krisztusról, pedig már az 1. pontjából megérthettük, hogy Ő áll egész hitvallásának a középpontjában. Egész mondanivalójának világos tagoltsága érdekében hallgatnia kellett róla itt, hogy azután annál nyomatékosabban tehessen róla vallást később. Egyszer tett róla említést: az Ő ajkairól idézte az „Isten törvényének” summáját (a 4. fejeletben). És amikor érintette az Isten „irgalmasságának” a kérdését, csak azért, hogy annak megvilágítását későbbre tolja ki (a 11. fejeletben), akkor is ott lebeghetett a szeme előtt Jézus Krisztus, akiben ez az „irgalmasság” lehajolt hozzánk. Pedig igazában csak akkor eszmélhetünk rá a mi „bűnünkre és nyomorúságunkra”, amikor szemben állunk Ővele: a Megfeszítettel. Amikor megjelent közöttünk Isten megtestesült „törvénye”, íme ez volt rá az emberi fejelet: megöltük. Ilyen nagy az ellentét Isten között és közöttünk! S hogy milyen rettenetes ezért az Isten ítéletének a súlya, azt itt láthatjuk meg a legjobban –: amikor Jézus Krisztusban Isten maga hordozza azt el érettünk.

16. Az elégtétel gondolata.

HOZZÁKEZDHETÜNK IMMÁR A KÁTÉ MÁSODIK FŐRÉSZÉNEK a tanulmányozásához. Szerezzünk előbb valamelyes áttekintést tartalma felett, hogy a részletről részletre való előhaladás közben jobban tudjunk majd tájékozódni: hol is járunk? Ebben segítségünkre vannak azok az alcímek, amelyekkel a Káténak ebben a főrészében találkozunk. Nem azt jelenti ez, mintha az egész főrész bizonyos alrészekre oszlanék, amelyeknek mindegyike el van látva alcímmel is. Csak azt jelenti, hogy a Káténak itt tárgyalt összesen 74 pontja közül (a 12-től a 85-ig terjednek ezek), egyes csoportok, amelyek azonban nem merítik ki az összes pontokat, még külön címek alá is vannak foglalva. Ilyen alcímek: „Az Atya Istenről” (26-28.), „A Fiú Istenről” (29-52.), „Szent Lélek Istenről” (53-55.). Azután: „A sákramentumokról” (63-68.), „A keresetségről” (69-74.), „Az úrvacsoráról” (75-85.).

EBBŐL LÁTHATÓ, hogy először olyan pontok során haladunk végig, amelyek nincsenek külön alcím alá foglalva (12-15.). Ezekben általában szól a Káté ennek a főrésznek a tárgyáról: „az ember megváltásáról”, hogy felmutathassa Jézus Krisztusban az igaz Megváltót, és az Őbenne való hitet, mint a megváltásban való részesedés módját. Ennek a hitnek a tartalmát az Apostoli Hitvallásban adja elénk, s így elérkezik ahhoz a hagyományos kátéanyaghoz, amelyet ebben a főrészében ki akar fejteni. Az Apostoli Hitvallás három cikkelyének a magyarázatát adja azután az említett alcímek: „Az Atya Istenről”, „A Fiú Istenről” és a „Szent Lélek Istenről” alá foglaltan. Az Apostoli Hitvallás magyarázatát elvégezve, visszatér arra a kérdésre, amelyből kiindult annak tárgyalására: a hitnek és a hit jelentőségének a kérdésére, és néhány pont alatt, amelyeket megint nem foglal külön alcím alá (56-64.), bizonyos ismétlésekbe is bocsátkozva foglalkozik vele. A hitről szóló tanításához kapcsolja oda azután a sákramentumokról való tárgyalását, előbb általánosságban szólva róluk, azután külön-külön is említett alcímek: „A sákramentumokról”, „A keresetségről”, és „Az úrvacsoráról” alatt. Így elintézi ennek a főrészének végén ezt a negyedik kátétanítási anyagot is, amellyel a három főanyagon, az Apostoli Hitvalláson, a Miatyánkon, és a Tíz Parancsolaton kívül szintén szokásos volt foglalkozni a reformáció korában és azóta is. Külön főrészt nem szentel ennek az anyagnak, de így megtalálja a vele való foglalkozásnak legjobb módját. Még csak azt a kétségünket tegyük szóvá, hogy nem biztos, vajon az utolsó alcím: „Az úrvacsoráról”, csakugyan felöleli-e a vele kezdődő 75. ponttól kezdve a második főrész legutolsó pontjáig az összes pontokat. Úgy is fel lehet fogni a helyzetet, hogy ez az alcím pontosan megjelöli ugyan: hol kezdődnek az alá tartozó pontok, de a másik oldalon nyitva hagyja a határt úgy, hogy ott a tárgyalás, bár az úrvacsorával kapcsolatos kérdésként hozza szóba az egyházfegyelem kérdését, igazában már kinő „az úrvacsoráról” szóló szakasz kereteiből. Ezeknek az utolsó pontoknak eszerint külön alcímet is adhatott volna a Káté, de ezt nyilván azért nem tette, mert bármily fontos is a tárgyuk, mégsem helyezhető egy rangra a külön alcímek alatt tárgyalt előző témákkal.

EZ UTÁN A KISSÉ SZÁRAZ, de a későbbiek során bizonyára mégis hasznosnak bizonyulandó bevezetés után térjünk hát rá azokra a pontokra, amelyekben – a második főrészének az elején – a Káté, mint mondtuk, először csak általánosságban foglalkozik „az ember megváltásának” kérdésével. Annyira általánosságban mozognak a Káténak a gondolatai itt, hogy Jézus Krisztusról kifejezetten nincs is szó ebben a szakaszban, csak a legvégén. Feléje mozog ugyan az egész gondolatmenet, amint eleitől fogva mindenki észreveheti. De a Káté azt az érdekes módszert alkalmazza itt, hogy előbb mintha mit sem tudnánk még a Jézus Krisztusban elnyert megváltásunk valóságáról, a megváltásnak az egyetlen lehetőségét, az egyetlen lehetséges módját tisztázza. Így akar odaérkezni, hogy aztán vallást tegyen arról: éppen ez az egyetlen lehetséges mód vált valósággá Jézus Krisztus által. Ennek a módszernek előnye: a

logikus világosság. Amint mondtuk: ez általában erős oldala a Káténak. De viszont az a hátránya, hogy a tárgyalás elméletivé válik. Itt háttérbe szorul az, ami – mondtuk – a Káténak egyébként szintén becses kiválósága: a személyes melegség. Ebben a szakaszban elhallgat a bensőséges vallomásnak „én”- hangja, és általában „rólunk” van szó. Ebből annál inkább kitűnik: milyen nagyra kell tartanunk azt, hogy általában véve a Káté olyan nagyszerűen párosítja egymással ezt a két, helyel-közzel egymással hadilábon is álló kiváló tulajdonságát: a logikus világosságot, és a személyes bensőséget.

A 12. kérdés felveszi az egész első főrészről, „az ember nyomorúságáról” szólóból adódó nagy kérdést: miképpen lehet az embernek megszabadulnia az eddig megismert súlyos helyzetből és annak veszedelmeiből? „Mivel azért Isten igaz ítéletéből ideigtartó és örök büntetésre méltók vagyunk: mi módon szabadulhatunk meg e büntetésből, s miképpen juthatunk ismét kegyelembe?” – A felelet pedig ez: „Isten igazsága elégtételt kíván. Ezért annak vagy önmagunk, vagy valaki más által eleget kell tennünk.” (Ezek az utolsó szavak a Káté eredeti szövegéből pontosabban, ha nem is jó magyarsággal, így volnának fordíthatók: „tökéletes fizetséget kell teljesítenünk”.)

FIGYELJÜK MEG: A KÉRDÉSBEN AZON VAN A HANGSÚLY: miképpen szabadulhat meg az ember attól a büntetéstől, amely bűne miatt Isten „igazságos” volta miatt ráhárul? E mögött a kérdés mögött itt a háttérbe szorul a másik: hogyan szabadulhat meg az ember „természetének” attól a romlottságától, tehát magától a bűntől, amellyel ezt a büntetést magára vont? Ennek nem az a magyarázata, mintha a Kátét ez az utóbbi kérdés nem érdekelné, hanem az, hogy ennek a kérdésnek a megoldása is attól függ: megoldásra jut-e az előbbi kérdés? Addig, amíg Isten „haragja” rajtunk van, semmilyen lehetőség nincs arra, hogy „természetünk” romlottságában bármilyen változás történjék. Viszont, ha ez a „harag” elfordul felőlünk, ha tehát, amint a Káté mondja: „ismét kegyelembe jutunk”, akkor ebben a „kegyelemben”, az Isten újra felénk forduló szeretetében élve elnyerhetjük azt az ajándékot, hogy lényünk legbenső lényegében másokká leszünk, mint amik magunkban voltunk és volnánk. Rövidre fogva: az Istenhez való viszonyunk, vagyis jobban mondva: Istennek hozzánk való viszonya az elsődleges kérdés: hozzá képest másodlagos kérdés az, hogy milyen állapotban van az életünk.

MÁRMOST, AZ IMÉNT EMLÍTETT ELMÉLETI HANGON SZÓLVA, a Káté megállapítja, hogy az Isten és mi közöttünk végzetesen megromlott viszony helyreállítására elgondolható egy lehetőség: ha „elégtétel” történik a mi bűnünkért. Emlékszünk, hogyan jelent meg előttünk az első főrész utolsó pontjában az Isten „igazságos” voltának és „irgalmas” voltának az ellentéte. Isten „irgalmassága” – ha itt ezt nem hangsúlyozza is a Káté, egész tanítása mégis ezen alapszik – maga is akarja „az ember megváltását”. De amint már láttuk: „irgalmassága” nem érvényesülhet „igazságos” voltának a rovására. Az pedig „elégtételt” kíván. Ha az megtörténik, akkor többé nem áll útjában „irgalmasságának” az Ő „igazsága”, hanem szabad folyást enged annak: az ember „ismét kegyelembe juthat”.

AZ „ELÉGTÉTELNEK” EZ A GONDOLATA SZIGORÚAN VÉVE NEM BIBLIAI GONDOLAT, de lényeges bibliai gondolatnak a summázása. Eredetét a középkori jogi életben találhatjuk meg. Felhívtuk a figyelmet arra, hogy az előző (11.) feleletben az ember bűnéről úgy van szó, „mint az Isten felséges dicsősége ellen elkövetett bűnről”, amelynek tehát felségsértés jellege van. Ezzel kapcsolatban értjük meg az „elégtétel” igazi jelentését is. A középkori fejedelmeknek alattvalóik bizonyos szolgálatokkal és szolgáltatásokkal tartoztak. Azoknak nemcsak az a jelentőségük volt, mint a közteherviselésnek, hanem az is, hogy lerovásukkal fejezte ki az alattvaló a maga hűségét a fejedelem iránt, mint akinek felségjogait elismeri maga felett. Aki tehát nem tett eleget ilyenfajta kötelezettségeinek, az megtagadta ezzel a hűséget, vitássá tette maga felett az illető fejedelem uralmának a jogos voltát, és így megtámadta azt az alapot, amelyen annak egész országlása alapult. Ezt a megsértett fejedelem

nem tűrhette. Ezért „elégtételt” kellett követelnie. Nem a maga személyes megsértettségéért, hanem országlásának érdekében. Ha fent akarta tartani uralmát és annak rendjét, meg kellett mutatnia, hogy érvényt is tud szerezni annak. Ez az „elégtétel” történhetett a lázadó alattvaló súlyos szenvedéseinek, esetleg halálának az árán. De történhetett úgy is, – ha kegyelmes volt a fejedelem, – hogy a vétkes alattvaló utólag lerótt az elmulasztottakat, természetesen súlyos bírsággal is megtetézve. Akkor aztán helyre volt állítva a megbolygatott egyensúly, és összhang. Ilyenfajta „elégtételt” követel meg az embertől Isten is. E nélkül nincs mód a szabadságra.

17. Nem önmagunk!

AZ „ELÉGTÉTELNEK” AZ A RÉGI JOGI FOGALMA, amelyet a Káté, második főrészének mindjárt az elején bevezet, s aztán a továbbiakban is használ az ember és Isten közötti viszonylatban, arra nem alkalmas, hogy benne kifejezésre jusson minden, amit Isten Igéje s annak nyomán maga a Káté is, mond „az ember megváltásáról”. Mint minden olyan, az emberi életből vett fogalom, amelyben a magunk nyelvén mi Isten gondolatait próbáljuk kifejezni, ez is csak olyan „tükör”, amelyben „rész szerint” csillan fel valami ismeretünk az Isten dolgai felől. De ha szem előtt tartjuk azt, amit ennek a fogalomnak az eredetéről mondtunk, akkor megértjük, milyen fontos éppen az az igazság, amelynek a „tükröztetésére” valóban alkalmas. Ha a Káté megállapítja, hogy „Isten igazsága elégtételt kíván”, akkor ez éppen azt jelenti, hogy – mint régi idők fejedelmei, akik „elégtételt” követeltek és hajtottak be renitens alattvalóiktól, – komolyan veszi, és fent akarja tartani a maga uralmát teremtményeinek, közelebből az embernek világában. Felelős teremtményei felett, amilyen az ember, nem úgy uralkodik, hogy uralma magától értődően, szinte gépiesen érvényesülne, hanem úgy, hogy vagy tudatosan engedelmeskednek neki, vagy szembefordulnak vele, de akkor ki kell tűnnie, hogy ezt nem tehetik büntetlenül. Ez az éppen, amit a Káté a Szentírás nyomán Isten „igazságának” nevez. Hogy Isten „igaz” vagy „igazságos”, ez sokkal többet jelent, mint azt, hogy igazságosan ítélkezik. Ezt is jelenti természetesen, de ez csak másodlagos ahhoz képest, hogy egyáltalán ítélkezik. Azt is fontos persze tudnunk, hogy Isten részrehajlás nélkül és megvesztegethetetlenül ítélő Bíró felettünk. De itt arról az alapvető igazságról van szó, hogy Isten egyáltalán Bíró. Akik azt mondják, hogy ők olyan Istenben hisznek, aki Atya, de nem Bíró, csak a rövidlátásukat árulják el ezzel, mert különben észrevehették volna már, hogy földi viszonylatban sem lehet senki sokáig „atyja” úgy, hogy egyben „bíró” is ne legyen, legalább is akkor, ha egynél több gyermek atyja. A családnak a körében is kell már lennie olyan vezérlő akaratnak, amely akkor is érvényesül, ha valamelyik alájarendelt akarat szembefordul vele. Hogyan lehetne hát Isten a mi egész embervilágunknak Atyja, ha nem bíraskodnék is felettünk? És ne felejtjük el: az Ő felettünk való uralma még sokkal inkább uralom, mint a földi családfőé az ő családjának tagjai felett. Ezt az utóbbit nem is jó uralomnak nevezni, olyan sokféleképpen korlátok közé van vetve. Isten uralma ellenben a szó feltétlen értelmében vett uralom.

HA TEHÁT ISTEN VALÓBAN ISTEN AKAR LENNI ÉS MARADNI, akkor az Ő uralmát érvényesítenie kell felettünk még akkor is, ha mi megtagadjuk annak elismerését, amint ez a „bűnesetben” megtörtént, és egyetemes emberi valóság lett. Isten ez elől az összeütközés elől nem térhet ki, hogy más irányba forduljon, hanem egyenesen tovább kell haladnia a maga útján, szemben a bűnös emberrel, hogy kitűnjék: mégis ő uralkodik. Ebben nyilvánul meg az Ő „igazsága”, és ezért „kíván elégtételt” az.

AMINT A TOVÁBBIAKBÓL KITŰNIK, azért is jól felhasználható az „elégtétel” fogalma az Isten Igéjéből kivilágosodó igazságoknak, közelebből éppen a megváltás titkainak a tükröztetésére, mert a régi jogi szabályok szerint nem volt feltétlenül szükséges, hogy maga a vétkes szolgáltatassa az „elégtételt”. Lehetséges volt a vétket „helyettes elégtétellel” is jóvátenni. Lehetett a vétkesnek valamilyen jóbarátja, aki helytállt érte. A fejedelem megkapta így, amit országlásának az érdekében meg kellett kapnia, a vétkes pedig megszabadult a számára talán elviselhetetlen terhet jelentő „elégtétel” lerovása alól. Nem is csak sejtjük már, hanem egészen jól tudjuk: mit jelent ez a megváltás kérdésével kapcsolatban. Hamarosan rá is fog térni a Káté a maga rendjén. De már itt is, ahol még csak az „elégtétel” szükségességéről van szó, így állítja fel a maga tételét: „vagy önmagunk, vagy más által eleget kell tennünk”.

Efelé a „más” felé visz most már közelebb lépésről lépésre a Káté világos gondolatmenete. Először kizárja az első felvethető lehetőséget, mert az lehetetlenség: azt, hogy valamiképpen mi magunk hozzuk rendbe elrontott dolgunkat. „Önmagunk eleget tehetünk-e?” – kérdi a 13. kérdésben. „Semmiképpen nem, sőt inkább még napról napra szaporítjuk a bűnt.” – így szól reá a felelet. Ebben a feleletben benne foglaltatik az, hogy mi magunk még akkor sem szolgáltatathatnánk „elégtételt” Istennek, akinek uralmát bűnünkkel megtámadtuk, ha ezt a támadást abbahagynánk. Még ha megvalósulhatna is az a lehetetlenség, hogy egy szempillantás alatt kicserélődnék a mi megromlott „természetünk” úgy, hogy romlott gyümölcs soha többé nem teremne gyökereiből a mi ezentúli életünk folyamán, Isten ennek a jobb jövőnek a fejében akkor sem hunyhatna egyszerűen szemet a múlt felett. Ebben az elképzelt esetben is csak a mi jövődöbeli tartozásunkat teljesítenénk Isten iránt, de ezzel nem volna elintézve a múltbeli engedetlenségünk. Hiszen ha valaki elkezd úgy élni, hogy ezután már nem csinál újabb adósságot, azzal nincsenek rendezve még a régi adósságai. De benne van a Káté feleletében kifejezetten az is, hogy valójában ennél sokkal rosszabb helyzetben vagyunk: a régi tartozást szakadatlanul tetézzük újabakkal. „Napról-napra szaporítjuk” azt. Ahogy a hínár közé jutott ember, ha kapálózva igyekszik kiszabadulni belőle, minden mozdulatával csak annál jobban belekeveredik, és menthetetlenül süllyed lefelé, úgy vagyunk mi a bűn valóságával. Nincs számunkra semmiféle „önmegváltás”!

KÖRÜLNÉZÜNK EBBEN A VILÁGBAN: nem jöhet-e segítség egyebünne? Ezt a lehetőséget is kirekeszti a Káté, mert így folytatja a 14. kérdésben: „Hát valamely teremtmény eleget tehet-e érettünk?” és erre azt feleli: „Nem; először mert Isten nem akar más teremtményt büntetni az ember bűnéért; másodszor, mert egy teremtmény sem viselheti el az Isten bűnért való haragjának súlyát, sem másokat attól meg nem szabadíthat.” (Figyeljük meg itt is a Kátét jellemző tudatosan világos tagolást: „először”, „másodszor”.) A kereken kimondott tagadó választ tehát két érveléssel is megerősíti a Káté. Az elsővel elzárja az utunkat: ne is keressünk a mi embervilágunk határain kívül segítséget. Istennek vannak más birodalmai is. Emberfeletti és emberalatti teremtményei felett is uralkodik Ő. De itt, a mi embervilágunkban történt a mi bűnünk lázadása, itt kell megtörténnie az elégtételadásnak is. Az „elégtétel” természetéhez hozzátartozik az is, hogy nyilvánosnak kell lennie: a megsértett felség országában látnia kell minden alattvalónak, hogy ő fenntartja és érvényesíti felségjogait. Már most, ha az Isten angyalai közül vállalkoznék is valamelyik arra, hogy az ember bűnének minden terhét magára veszi és helyette elhordozza, mit tudhatnánk mi arról, ami így az Istennek abban a magasabbrendű világában a mi szemeink elől elrejtve végbemenne? Nem abban a „láthatatlan” világban, hanem itt, a mi világunkban, úgyszólván a szemünk láttára kell az „elégtételnek” megfizettetni! Az Isten alsóbbrendű teremtményei pedig hogy is jöhetnének tekintetbe? Az ótestamentumi áldozati szertartásokban ugyan évszázadokon át az történt, hogy az ember bűnében ártatlan lényeket áldoztak fel Isten előtt engesztelésül. De amikor az Újtestamentumban szó van az ilyen „bűnért való áldozatoknak” az igazi értelméről, világosan kitűnik, hogy éppen szakadatlan megújulásuk, ismétlődésük a bizonyossága: csak jelképes kiábrázolásai voltak az elégtételadásnak, de nem szolgálhattak valóban „elégtételül”. (Zsid. 10,1-2.) Az igazi „elégtétel”, ha egyszer megtörténik, egyszer s mindenkorra szól, és nem szorul ismételtetésre.

DE HA MÉG NEM ZÁRNÁ IS EL UTUNKAT A KÁTÉ azzal a megállapítással, hogy „Isten nem akar más teremtményt büntetni az ember bűnéért”, ott van a másik érv, amellyel elveszi minden reménységünket a teremtet világban egyebütt található segítség tekintetében. Semmilyen teremtmény erejéből, úgymond, nem is telnék ki az, hogy helyettünk lerója a mi adósságunkat. Olyan nagy „Isten bűnért való haragjának a súlya”, hogy annak hordozásába bármely véges erejű teremtmény belepusztulna, tehát maga is odaveszne, de rajtunk nem segíthetne. Képes nyelven beszél itt a Káté. A szóbanforgó „súly” termé-

szetesen nem olyasvalami, amit mázsákkal, tonnákkal, vagy akár ezeknek milliószorosaival is fel lehetne mérni. De jól értjük: miről van itt szó. Az egyetemes emberi bűnösség olyan mérhetetlen nagy sérelem az Isten uralmán, hogy azt valamilyen „elégítéssel” jóvátenni minden teremtményi erőt és képességet messze túlhaladó feladat.

Ha ez volna az utolsó szó, akkor ott volnánk, ahol a Káté első főrészében: reménytelenül elakadva az ember „bűnénél és nyomorúságánál”. De mivel most már „az ember megváltásáról” szóló második főrészben járunk, tudhatjuk, hogy a Káté tagadó válaszaival nem merült még ki minden lehetőség.

18. Kit keressünk?

A MAGUNK LEHETŐSÉGEIT SZÁMON VÉVE nincs reménységünk arra, hogy az Isten „igazsága” által követelt „elégtételt” megadhassuk – mondta a Káté. Magunk körül is szét-nézve ugyanilyen reménytelenül zárul szemlélődésünk, még ha tekintetünkkel átöleltük mind a „látható”, mind a „láthatatlan” valóságok egész világát: más teremtmény sem szolgáltathat érettünk „elégtételt”. Ha sem magunkban, sem égen, sem földön más teremtményben sem található meg ennek a kérdésnek a megoldása, hová tekinthetünk még? Hátra volna még maga Isten. Igaz, hogy éppen Ő az, akit megsértettünk, s akinek ezért „elégtétellel” tartozunk. De ennek ellenére is hátha talál az Ő bölcsessége valamilyen módot arra, hogy „igazsága” megkapja a neki járó „elégtételt”, és mi megszabaduljunk annak tartozásától? Végül a Káté természetesen oda kell, hogy érkezzék, hogy Istennek ezt az „irgalmasságát” vallja meg, amely a maga isteni módján csakugyan megtalálta az ember megváltásának azt a lehetőségét, amely az Ő „igazságos” voltát is kielégíti. De most még nem érkezett el a Káté ehhez az állomáshoz. Már csak azért sem fordíthatja tekintetünket egyszerűen Isten felé, mert hiszen már volt szó arról, hogy az ember részéről történvén a felségsértés, ember részéről kell történnie az „elégtételnek” is. Hogy Isten hogyan gondoskodhat úgy maga az „elégtételről”, hogy az ugyanakkor éppen Őneki az ember részéről szolgáltatott „elégtétel” legyen, ez olyan kérdés, amelyre még előbb elő akar készíteni a Káté bennünket. Ezért az utóbbi pontok hűvös, elméleti hangján folytatva dolgát, miután megállapításaival kirekesztette mindazt, ami téves reménység volna, most legalább azt akarja körvonalazni: mi volna a kielégítő megoldás? Arról még nem szól: van-e ilyen? Csak azt mondja meg, hogy milyennek kell lennie, ha van.

ÍGY ÁLLÍTJA FEL a 15. kérdést: „Milyen közbenjárót és szabadítót kell hát keresnünk?” És így felel rá: „Olyat, aki valóságos és igaz ember, mindazáltal minden más teremtménynél hatalmasabb, azaz egyszersmind valóságos igaz Isten is.” Hogy ez milyen következetesen folyik a már elmondottakból, azt nem is kell külön kifejtenuk, mert következő pontjaiban maga a Káté rámutat erre. Két követelményt állított itt fel azzal szemben, aki helyettünk Istennek bemutathatja a bűnünk miatt megkövetelt „elégtételt”. Mind a kettőt külön tárgyalás alá is veszi az ezután következő pontokban. Mielőtt azokra rátérnénk, érdemes egy pillanatra megállni az elnevezéseknél, amelyeket itt használ a Káté. „Közbenjárónak és szabadítónak” nevezi azt a „keresett” személyt, akiről szó van. Mivel ebben az egész második főrészben arról van szó: „mi módon szabadíttatunk meg minden bűnünkből és nyomorúságunkból”, azt, aki helyettünk lerója az elégtételt, és ezzel lehetővé teszi ennek a súlyos kérdésnek a megoldását, méltán megilleti a „szabadító” cím. „Közbenjárónak” pedig azért nevezhetjük, mert az egymással ellentétbe jutott két fél: Isten és az ember között, a megkövetelt „elégtétel” lerovásával helyreállítja az összhangot.

„MIÉRT kell valóságos és igaz embernek lennie?” – kérdi hát a 16. kérdés, hiszen az előbbi pont szerint ez az egyik szükséges feltétel. „Azért” – mondja a felelet – „mert Isten igazsága azt kívánja, hogy ugyanaz az emberi természet tegyen eleget a bűnért, mely a bűnt elkövette; márpedig aki maga bűnös, az másokért eleget nem tehet.” Két szorosan összetartozó dologról van itt szó. A „valóságos és igaz ember” kifejezésben szereplő két jelző mutat rá. „Valóságos ember” kívántatik az „elégtétel” lerovásához. Már láttuk az előzők során: miért nem jöhet számításba semmilyen más teremtmény. Amint a bűnnek lázadása is emberi ügy, ugyanúgy emberi ügynek kell lennie a „jóvátételnek” is. Itt ezt a követelményt a Káté kifejezetten „Isten igazságára” alapítja, s amit mi mondtunk róla az előzőekben, az lényegében ugyanazt jelentette, ha kifejezetten nem említettük is „Isten igazságát” (lásd a 14. pontnál elmondottakat). Ember „kerestetik” tehát, aki az embereket ebben az ügyben képviselheti Isten ítélőszéke előtt. Nem valamilyen látszatember, hanem

„valóságos ember”(!), aki ugyanazt az „emberi természetet” hordozza magában, amellyel pere van Istennek. Tehát a mi húsunkból való hús és a mi csontunkból való csont. De másfelől: „igaz ember”, vagyis Isten akaratának mindenben megfelelő ember, nem bűnös ember. A mi „emberi természetünket” tehát nem hordozhatja magában abban a megromlott állapotában, amely miatt rajtunk van Isten „haragja”, hanem abban a tiszta és romlatlan értelemben kell embernek lennie, ahogy Isten az Ő teremő gondolatában eredetileg elgondolta az embert. Különben hogyan segíthetne rajtunk? Hiszen ugyanarra a segítségre volna akkor szüksége neki magának is!

„Miért kell egyszersmind valóságos Istennek is lennie?” – folytatja a Káté a 17. kérdéssel. „Azért” – feleli rá, – „hogy Istenségének hatalmával Isten haragjának súlyát az Ő testében elhordozza és számunkra az igazságot s az életet megszerezze és visszaadja.” Ebben a szövegben a Káté eredeti szövege alapján egy kis igazítást kell tennünk: ahelyett: „az ő testében”, ezt kell olvasnunk: „az ő emberségében”. Hiszen a büntetést is, amellyel Istennek az Ő „igazságossága” szerint sújtania kell az embert, „testi-lelki büntetésnek” nevezte a Káté fentebb (11. pont.). Aki azt helyettünk elviseli, annak is „testileg-lelkileg” kell roskadoznia terhe alatt. Hogy össze ne roskadjon alatta, és véghez tudja vinni „közbenjárói és szabadító” munkáját, azért szükséges, hogy emberi teste és lelke egyaránt, tehát egész „embersége” erre képessé váljék „istensége” révén. „Valóságos Istennek” is lennie kell tehát ugyanakkor, amikor „valóságos ember” is. Itt nem is szükséges a Káténak két jelzőt használnia, mint az előbbi pontnál. Az nem is külön kérdés, hogy ha valaki „valóságos Isten”, akkor egyúttal „igaz Isten” is. Csak az „emberi természettel” kapcsolatban kellett mindkettőt külön hangsúlyozni.

LÉNYÉNEK EZ AZ ISTENI OLDALA BIZTOSÍTHATJA a „közbenjáró és szabadító” munkájának az eredményességét. Isten voltának „hatalmával” végig tudja járni a nehéz utat egészen a célig. Enélkül már az út elején gyászos kudarcot vallana. Érdemes itt megfigyelni: hogy beszél a Káté erről a biztos eredményről. „Megszerzi és visszaadja nekünk” – úgymond – „az igazságot és az életet”. Amióta felmerült a Kátében az „elégtétel” gondolata, mindig tudatában lehettünk annak, hogy nemcsak veszedelmek elhárításáról van szó, – tehát nemcsak arról, hogy bűnünk végzetes következményei ne következzenek be, – hanem akadályok eltávolításáról, tehát arról, hogy igenis bekövetkezhessék valami nagy jó, ami különben lehetlenség volna. Nemcsak Isten „haragjától” kell megmentetnünk, hanem „ismét kegyelembe jutnunk” is, ahogy a Káté mondotta. Egyugyanazon dolognak csak két különböző oldala ez, ahogy a háború rémségeinek megszüntével visszatérnek a béke áldásai, vagy a betegség elmúltával helyreáll az egészség. Itt a Káté az utóbbi oldalról, a „nekünk megszerzett és visszaadott” nagy jó oldaláról nézi a „közbenjáró és szabadító” munkáját: az ő „elégtétele” árán elnyerjük újra „az igazságot és az életet”. A miénk újra az „igazság” abban az értelemben, hogy Isten előtt úgy állunk, mint „igazak”: mintha sohasem bántottuk volna meg Őt bűnünkkel, megelégedésével és jótetszésével tekinthet reánk. És a miénk újra az „élet” is a szónak abban a teljes értelmében, ahogyan Isten szánta nekünk az „életet”. Hiszen arra teremtett minket, hogy Ővele „örökkétartó boldogságban éljünk”. Másképpen élni nem is igazán élet, csak tengődés és halódás.

ILYEN „KÖZBENJÁRÓT ÉS SZABADÍTÓT” kell tehát keresnünk a Káté szerint. Ezeknek a pontoknak a tanulmányozása közben úgy érezhetjük azonban, mintha a Kátéból egy jóságos arcnak szeméből valami hamiskás mosoly csillámlanék felénk. Mintha olyasvalaki beszélne velünk a legkomolyabb hangon, akinek van egy ki nem mondott titka, s aki tudja, hogy az nem is titok előttünk sem. Összenézve jól értjük mi egymást. Csak várunk még a titok kimondásával, hogy annál nagyobb örömünk legyen majd benne. „Keresnünk” kell olyasvalakit, amilyenről a Káté beszél? Ugyan hol keressünk széles e világon, Valakit, aki egy személyben „valóságos ember” is, „valóságos Isten” is!?

A KÖVETKEZŐ PONTBAN már ki is pattan a titok: Jézus Krisztusról van szó. Az egész szakaszon át Óróla volt szó, ha nem mondta is ki a Káté. Most végre elérkezik oda, hogy kimondhassa a nevét, és vallást tehessen róla.

19. Váltásunk és igazságunk.

„KICSODA AZ A KÖZBENJÁRÓ, aki valóságos Isten, és egyszersmind valóságos, igaz ember is?” – kérdi a Káté 18. kérdése. Mi egyebet várhatnánk erre feleletül, mint ezt: „A mi Urunk Jézus Krisztus, aki a mi tökéletes váltáságunkra és igazságunkra adatott nekünk.”

Láttuk, milyen sajátságos úton vezetett el bennünket a Káté ehhez a fontos állomáshoz. A bűnünkért megkövetelt „elégtétel” gondolatából kiindulva felállította „az ember megváltásának” elméleti képletét. Olyan elvontan, amely meglehetősen elüt a Kátében különben uralkodó személyes és bensőséges hangtól, általános megállapításokat tett arról: honnan nem várható és végül honnan várható mégis a szóbanforgó „elégtétel”. Mintha az iskolában egy mennyiségtan-tanár felírná a táblára az egyenletet, amelyben szerepel egy „ismeretlen” is, de adva vannak azok a feltételek is, amelyeknek ez az „ismeretlen” meg kell, hogy feleljen, úgyhogy kellő okoskodással rá lehet jönni: minek kell lennie ennek az „ismeretlennek”, hogy az egyenletbe jól beleillő legyen – így járt el a Káté is. Eljutott így egy kiokoskodott „közbenjáróhoz és szabadítóhoz”, aki minden követelménynek megfelelő volna. És csak, amikor már megvolt ez az elméleti fogalmunk a Megváltóról, akkor mutatott rá arra a Jézus Krisztusra, akiben ez a Megváltó a valóságban megjelent és megtalálható.

PERSZE, HOGY ALAKOSKODNIA KELLETT A KÁTÉNAK, hogy ezt az utat megjárhasa. Úgy tett, mint az az ember, aki lakását berendezve kimondja, hogy az egyik falnak a közepére olyan képet fog akasztani, amely mindenképpen összhangzatosan illeszkedjék bele környezetébe, s aztán mérőpálcát véve elő ki is jelöli a falon egészen pontosan, milyen magasnak és milyen szélesnek kell lennie annak a képnek, amely odaillő lesz. Hamarosan elő is kerül egy kép, amely pontosan megfelel méreteiben a falon kijelölt szélességnek és magasságnak. Közben azonban kitudódik: a felvázolt méreteket az illető már előzőleg arról a bizonyos képről mérte le. Hogyne illenék akkor oda a számára kijelölt helyre! Mindaz, amit a Káté előre elmond arról: milyennek kell lennie a mi Megváltónknak, mintha még nem is tudnánk: kicsoda az? – már Óróla, az Ő megismert valóságáról leolvasott igazság. Vagyis valójában előbb találták meg emberek Őbenne valóságos Megváltójukat, és csak azután jutottak annak tudatára: milyen csodálatos és egyedülálló személy is Ő, hogy a megváltás műve Őáltala valóban végbemehetett! Ezt a sorrendet a Káté megfordította. Hogy miért, arra nem nehéz megfelelni. A világos oktatás érdekei sokszor megkövetelik azt a módszert, hogy előbb elvont általánosságban foglalkozzunk a tárggyal, s aztán térjünk rá annak konkrét valóságára.

NEM IS PANASZKÉPPEN ÁLLAPÍJTUK meg a Káténak ezt a „fordított eljárását”. Csak rá kellett mégis mutatnunk, főképpen azért, hogy kivilágosodjék ebből is: milyen különbség van a Káté és a Szentírás között. A Szentírás nem „tankönyv” – mint a Káté – amelytől azt várjuk el, hogy minden olyan szép rendben következzen egymásután benne, hogy lépésről-lépésre rávezettessünk az ismeretekre. A Szentírásnak is megvan a maga rendje, de ez történeti rend: benne úgy tárul elénk Istennek kijelentése, amint a valóságban az idők során végbement. E szerint a rend szerint pedig Isten előbb tényekbe öltöztetve közölte a mi megváltásunkra vonatkozó gondolatait, vagyis valósággal lejátszódott Jézus Krisztus megváltó működése, és csak ennek során világosította ki emberek lelkében ezeknek a tényeknek az értelmét, vagyis azt, ami szavakba foglalhatóan elmagyarázható róluk. Az Isten kijelentésének ezt az utóbbi ajándékát is csak első friss és nyers formájában közli a Szentírás, úgyhogy a Szentírás utáni nemzedékeknek és koroknak is maradt még elég dolguk annak feldolgozásával. Amit a Káté a Megváltó személyéről előre elmond, az nem egyéb, mint a valóságban utólag, és pedig

nemzedékeknek hosszú során át leszűrődött értelmezése a Szentírásban élénk táruló tényeknek, illetve továbbértelmezése annak az alapvető és elemi értelmezésnek, amelyet ezekről a tényekről maga a Szentírás is ad már. Már több évszázad elmúlt, mire Jézus Krisztus személyéről olyan világosan és határozottan kialakult az Ő „kettős természetének” az a tanítása, amelyet a Káté ebben a szakaszában kifejt. (Az ókori egyház a chalcedoni zsinaton, a 451. évben mondta ki hivatalosan, hogy Jézus Krisztus személyéről ez az ő tanítása.) Az pedig, hogy az Ő isteni és emberi mivoltának Őbenne való titokzatos egyesülése milyen összefüggésben van az „elégtétel” követelményével, amely az ember megváltásához szükséges, még sokkal később, csak a középkorban világosodott ki. (Amit a Káté erről elmond, az lényegében egy az 1100. év körül élt nagy keresztyén gondolkozónak, Canterburyi Anselmusnak az a tanítása, amelyet „Cur Deus homo” (Miért lett Isten emberré?) című nevezetes művében fejt ki.) Mindez annak is bizonyossága egyúttal: mennyire nem akart a reformáció, amelynek szelleme Káténkban is tükröződik, mindent megtagadni, amit az előző évszázadokban a keresztyén egyház kitermelt, hanem milyen nagy hűséggel és örömmel vállalta és továbbápolta belőle mindazt, ami valóban az Isten Igéjéből sarjadt ki, és nem idegen gyökerekből burjánzott reá a keresztyén hitre és életre.

Visszatérve mármost a Káté 18. pontjára, érdemes kiemelni belőle azt, hogy Jézus Krisztusról, a „keresett” és megtalált Megváltóról úgy beszél, mint aki „tökéletes váltságunkra és igazságunkra adatott nekünk.”

„Váltságunkra és igazságunkra” – ez a megváltás ajándékának kettősségét fejezi megint ki, amellyel már találkoztunk, éppen a Káté előző pontjában is. „Váltságunkra” – ez azt jelenti, hogy az általa szolgáltatott „elégtétellel” Jézus Krisztus kivezetett bennünket az Isten „haragja” alá rekesztettségünkből. „Igazságunkra” – ez pedig azt jelenti, hogy bevezetett bennünket az Isten előtt „igaz” emberek boldog életébe. De ennél is fontos a Kátének ebben a mondatában az, hogy ez a Jézus Krisztus által osztályrészünkké lett ajándék – csakugyan ajándék, a szó szoros értelmében. „Adatott nekünk”. Honnan? Kitől? Természetesen Istentől.

FOGLALKOZTUNK A KÁTÉNAK AZZAL A MEGÁLLAPÍTÁSÁVAL, hogy magunktól nem telik, de semmilyen más teremtménytől sem remélhető az az „elégtétel”, amely minket Isten „haragjától” megszabadítana. Azt kérdeztük akkor: ha hiába tekintünk magunkba, és hiába tekintünk magunk körül is, nem tekinthetünk-e végül mégis utolsó reménységünkkel fölfelé, Isten felé? A Káté akkor még nem irányította tekintetünket ebbe az irányba. Most megértjük: miért nem. Nem akarta, hogy szemünk egyenes irányban tekintsen Isten felé az Ő örökkévalóságának a magasságaiba, hanem ezen a tört vonalon akarta elvezetni tekintetünket Isten felé: nézzünk előbb Jézus Krisztusra, akiben Isten az Ő örökkévalóságának magasságai-ból alászállt a mi múltó életünknek, az időben lejátszódó emberi történetnek a szintjére, és Jézus Krisztuson keresztül nézzünk aztán bele az Ő örökkévalóságába, így most már világosan szemlélvén az Ő „irgalmasságát”.

AZ AZ AJÁNDÉK, AMELY JÉZUS KRISZTUSBAN „adatott nekünk”, onnan ered: az Istennek örökkévaló „irgalmasságából”. Öröktől fogva elvégezte Ő magában, hogy Jézus Krisztusban, amikor eljön annak az ideje, maga fogja felvenni a mi emberi „természetünket”, hogy helyettünk helytálljon a mi bűnünkért. Nem véletlen szerencsénk az, hogy azt a „közbenjárót és szabadítót”, akire szükségünk van, Jézus Krisztusban megtalálhattuk. Istennél eleitől fogva elvégzett dolog volt az, hogy legyen nekünk kit megtalálunk, aki által „bűnünk és nyomorúságunk” ügye jóra fordulhat, és pedig úgy gondoskodott erről, hogy eleitől fogva magára vette ennek minden gondját, terhét és áldozatát. Az a megfoghatatlan titok, amelyről az előzőek során már volt szó: miért engedett Isten teret az ember életében a bűn romlásának, továbbra is megfoghatatlan titok marad. De mégis enyhíti félelmetességét az a tény, hogy ugyanakkor, amikor a bűn lehetőségét megnyitotta Isten, egyben már a bűnös ember megváltásáról is határozott. Isten örök végzéseinek ezekbe a magasságaiba a Káté már nem

vezérli el gondolatainkat. A gyakorlati életünktől távol eső kérdéseket, mondtuk, már nem fejteget. Megelégszik azzal, hogy az ember megváltásra szoruló nyomorúságának sötét képére reávetítse az „Örömhír” fényét: Jézus Krisztus „adatott nekünk tökéletes váltságunkra és igazságunkra”!

20. Hitünk forrása: az evangélium.

A TOVÁBBIAK SORÁN még sok mondanivalója lesz a Káténak a „mi Urunkról, Jézus Krisztusról”, és arról a „tökéletes váltságról és igazságról”, amely Őbenne „adatott” nekünk. De innen kezdve, hogy a 13. feleletben sommásan felmutatja Jézus Krisztusban „az ember megváltását”, már elemében van a Káté. Nem kell tovább olyan általánosságokban beszélnie, mint az előző pontokban, amelyeknek alagútján átküzdvé magát, kijutott ennek a hitvallásnak a napfényére. Elméleti hangját ismét felválthatja az a bensőséges, személyes hang, amely általában jellemzi, sőt – amint látni fogjuk – egyre jobban belemelegedhet abba.

A következő pontban máris úgy veti fel kérdését, mintha személy szerint szólítana meg. „Honnan tudod ezt?” – így szól a 19. kérdés. De a kérdésnek ilyen személyes formájánál is még fontosabb a tartalma. Aki az előző felelet értelmében azt vallja a Kátéval, hogy Jézus Krisztusban nekünk megvan az a Megváltónk, akire szükségünk van, annak számot is kell adnia arról: honnan veszi, és mire alapítja ezt a bizonyosságát. Sokkal súlyosabb állítás ez, semhogy felelőtlenül lehetne hangoztatni.

A felelet így szól: „Az evangéliumból, amelyet Isten elsőben a paradicsomban jelentett ki, majd a pátriárák és próféták által hirdettetett, s az áldozatok és a törvény más szertartásai által kiábrázolt, végre pedig az Ő egyetlenegy Fia által beteljesített.”

TEHÁT: „AZ EVANGÉLIUMBÓL”. Mit jelent ez? Maga ez a görög eredetű szó azt jelenti: „Örömhír”. Így nevezték összefoglaló néven mindazt, amit maga Jézus Krisztus hirdetett, amikor e földön járt, s amit utána, az Ő megbízásából és parancsára az Ő apostolai hirdettek. De itt a Káté nyilván nem erre az élőszóval hirdetett „evangéliumra” céloz, hanem a Szentírásra irányítja a figyelmünket. A Szentírásban sok egyéb irat között, csakugyan vannak olyanok, amelyek ezt a címet viselik. Az Újtestamentum elején ott van „a négy evangélium”, – azok az iratok, amelyek közvetlenül Jézus Krisztusról számolnak be. De az is nyilvánvaló, hogy a Káté nem éppen csak ezekre az iratokra utal. Hiszen nem többes számban beszél „az evangéliumról”. És az is egészen világos, hogy nemcsak az Újtestamentum lebeg a szeme előtt, hanem az Ótestamentum is. Az egész Szentírásra mutat tehát reá, azonban nem mindenestől fogva fontos az neki ebben a pillanatban, hanem kiemel belőle valamit, ami az egészen végighúzódik, és azt nevezi „az evangéliumnak”. Arra hivatkozik, mint bizonyosságának alapjára.

AMIKOR A KÁTÉ ELSŐ FŐRÉSZÉBEN JÁRTUNK, ott szó volt „Isten törvényéről”, amelyből megismerhetjük a mi „bűnünket és nyomorúságunkat”. Mondottuk akkor, hogy – bár vannak a Szentírásnak olyan helyei, ahol néhány rövid mondatba összesűrítve megtalálható „Isten törvénye”, – voltaképpen az egész Szentírásban, eleitől mindvégig úgy szól hozzánk Isten Igéje, hogy abból felénk hangzanak az Ő követelményei.

Isten sohasem és sehol sem szól hozzánk úgy, hogy abból ki ne világosodnék: milyen igényei vannak neki velünk szemben. Igéjének ez az alkotóeleme éppen az, amit általánosságban „az Ő törvényének” nevezünk. De már erről szólva is megállapítottuk: van Istennek más mondanivalója is számunkra, sőt elsősorban az hangzik felénk az Ő Igéjéből, amiben nem az Ő követelményei, hanem az Ő „ígéretei” jutnak kifejezésre. Nemcsak azt adja nekünk tudtul, hogy minket egészen a maga számára követel, hanem azt is, hogy Ő meg önmagát akarja nekünk adni, hogy mi Őbenne találhassuk meg kielégülésünket, mindenekfelett pedig legnagyobb szükségünknek kielégülését: megváltásunkat. Az Igének az egész Szentíráson végighúzódkó ezt az alkotóelemét érti a Káté itt „az Evangélium” alatt. Arra a kérdésre tehát:

hogyan tudhatjuk, hogy Jézus Krisztus az a Megváltó, akire szükségünk van, hogy Istennel való viszonyunk megoldódjék, lényegében azt feleli a Káté: onnan, hogy maga Isten biztosít bennünket a felől, hogy Ő Jézus Krisztusban nekünk megadta ezt a Megváltót.

BEVEZETŐ FEJTEGETÉSEINKBEN rámutattunk arra, hogy – nem lévén elméleti teológiai mű – a Káté nem ad mindjárt az elején bibliai megalapozást, amelyre aztán egész tanítását felépíthetné. De íme, amint előbbre haladunk a Káté eltervezte úton, egészen világossá válik, ha nem lett volna is eleitől fogva világos előttünk: minden, amit a Káté vall, Istennek azon az Igéjén alapszik, amely a Szentírásban foglaltatik. Ha egybefogjuk azt, amit az első főrészben a Káté „Isten törvényéről” mondott, azzal, amit itt „az Evangéliumról” mond, feltárul előttünk Isten Igéjének a teljessége, mint az a fundamentum, amelyre a Káté épít.

Figyeljük meg jól: nemcsak úgy van itt szó Isten Igéjéről, mint végső forrásról, amelyből a Jézus Krisztus felől való bizonyosságunk ered, hanem úgy, mint közvetlen forrásról, amelyből ezt a bizonyosságunkat mi magunk meríthetjük. Arra a kérdésre: „Honnan tudod ezt?” – elgondolható volna ilyenféle válasz is: „Onnan, hogy így tanítja és vallja ezt az én egyházam”. Nem volna egészen alaptalan az ilyesféle feleletadás. Hiszen a hitbeli bizonyosságaink úgy alakulnak ki, hogy először hallunk róluk, hirdettetnek nekünk, tanulunk felőlük olyanoktól, akiknek éppen ez a szolgálat a hivatásuk, s akik ezért vezető szerepet töltenek be az egyházi életben. Azután meg mindnyájan úgy vagyunk vele, hogy ha rajtunk kívül senki nem vallaná ugyanazokat a hitbeli bizonyosságokat, amelyeket mi vallunk, vajmi nehezen tudnánk mi magunk is szilárdan megállni azok mellett. És arra a kérdésre, hogy hát ők – akár az egyházi vezetőemberek, akár az egyházi közösség tagjai, – maguk is honnan tudják azt, amit mi őtőlük tudunk, rá lehetne mutatni, mint végső alapra, az Isten Igéjére: onnan veszik mondanivalójukat azok is, akik nekünk hirdetik azt, amit aztán mi őtőlük tudunk meg, és onnan vette eredetileg az egész egyházi közösség is azt, amit vall, s amit mi vele együtt vallunk. A Káté azonban nem elégszik meg ezzel. Meg fogjuk látni: egyáltalán nem becsüli le az egyházban elhangzó „igehirdetést” és tanítást sem, az egyház tagjainak az együtteséből felhangzó vallástételt sem, de – bármily nagy jelentőséget tulajdonít is ezeknek – arra a kérdésre: „Honnan tudod ezt?”, mégsem rájuk hivatkozik, mint forrásra. Világos, hogy miért nem. Az egyház beszéde, – akár ebben, akár abban az értelemben vegyük, – emberek beszéde. Honnan tudhatják emberek azt, hogy Jézus Krisztus valóban az a Megváltó, aki által az Istennel való, bűnöm által végzetesen elrontott viszonyom csakugyan jóra fordulhat? Ennek csak maga Isten a megmondhatója. Ő az egyedüli illetékes fél, aki nyilatkozhat: valóban kielégíti-e Őt az az „elégtétel”, amelyet neki a mi bűnünkért Jézus Krisztus szolgáltatót. És hiába jönnek hozzám emberek, hogy e felől engem megnyugtassanak, még ha arra hivatkoznak is, hogy ők Istentől kapott üzenetet közölnek velem, – ha én magam is nem hallhatnám a megnyugtató biztatást magától Istentől ugyanúgy, ahogy szerintük ők meghallották azt. Én magam kell, hogy megkapjam azt Istentől. Hozzám, személyesen kell, hogy szóljon az Ő Igéje. Nekem magamnak kell a Szentírásból felfognom „az Evangéliumot”. Ezért adja a Káté a felvetett kérdésre azt a választ, amelyet ad.

FELMERÜL UGYAN ITT EGY TOVÁBBI KÉRDÉS IS, amelynek a taglalásába azonban már nem megy bele a Káté. A Szentírást is emberek írták, benne is tehát emberek szólnak hozzám, akinek pedig az Isten tulajdon szavára volna szükségem. Nem marad-e tehát végül is megoldatlan az a kérdés, amelyet a Káté megoldani vél az ő feleleteivel? Nem, mert a Szentírásnak éppen az a megkülönböztető titka minden másféle írásművel szemben, hogy bár benne is emberek szólnak hozzánk, az ő emberi beszédük egyben magának Istennek a beszéde is. Az ő emberi szavaiat olvasva, mindig újra megbizonyosodhatunk a felől, hogy nem régen porladó ókori emberekkel van dolgunk, hanem az élő Istennel, aki azokat a régi embereket csak eszközeiül használta fel arra, hogy általuk minden idők embereihez, mihozzánk, mai emberekhez is, közöttük személyesen mindegyikünkhez is szóljon.

Ha Ő maga szól nekünk „örömhírt”, akkor megnyugodhatunk. S akkor számon kéretve a felől: miért vagyunk olyan teljes bizonyossággal a Jézus Krisztusban elnyert megváltás felől, egyenesen Őreá, az Ő „evangéliumára” hivatkozhatunk. Ezért olyan bizonyos zengésű a Káté hitvalló szava.

21. „Krisztussal egyesülünk.”

MIUTÁN A 18. PONTBAN felzendült a Káté rövid szavakba foglalt, de annál nyomatékosabban elhangzó bizonyágtétele a Jézus Krisztusban megtalált Megváltóról, az erre következő 19. pont nem vitt előbbre bennünket az Őbenne nekünk „adatott” megváltás teljesebb ismerete felé. Mielőtt – amint majd a következő pontjában már meg fogja tenni – előre irányítaná a figyelmünket a Káté, hogy ennek a teljesebb ismeretnek az útján tovább haladhassunk, befelé, az alapok felé fordította figyelmünket, amelyekre ezt a megvallott bizonyágot is, a vele kapcsolatban még ezután elmondandókat is fundálja. Engedjük hát még kissé marasztaltatnunk magunkat ennél a pontnál, mielőtt tovább haladnánk.

Az alap tehát magának Istennek a Szentírásban szóló Igéje, amelyet egyenként intéz hozzánk, közelebbről az „az evangélium”, amely benne foglaltatik. Erről mond a 19. fejelet még egyet-mást, amire érdemes lesz felfigyelnünk.

Ezt „az evangéliumot” – úgymond – Isten „elsőben a paradicsomban jelentette ki”. Utalás ez arra az ígéretre, amelyet a „bűneset” történetének a végén olvashatunk. (I. Móz. 3,15.) Arról van szó, hogy mindjárt, amikor az engedetlenségbe esett ember felett Isten kimondta az Ő ítéletét, egyúttal azt is „kijelentette”, hogy az ember mégsem lesz örökké tehetetlenül kiszolgáltatva a „kígyó” hatalmának, amely őt elcsábította és megrontotta, mert Isten olyan „ellen-ségeskedést szerez” az ember és a Gonosz között, amely nemzedékről nemzedékre állni fog, és ennek során „az asszony magva fejére tapos” a kígyónak, bár ennek az lesz az ára, hogy a kígyó is „lábát mardossa annak”. Bármennyire talányos is ez az ígéret, az kiviláglik belőle, hogy az ember helyzete nagy bukása és romlása ellenére sem reménytelen, mert történetének folyamán egyszer el fog következni egy döntő összeütközésben a bűn hatalma alól való győzelmes felszabadulása. Aki ismeri Jézus Krisztust és az Ő megváltó munkájának a valóságát, az ráismer benne ennek a reménységnek a beteljesedésére. Ő „az asszony magva”, az is bizonyos, aki megtörte az ősi ellenség hatalmát, ha ennek súlyos árát kellett is megadnia.

AZ ELŐZŐEKBE MONDOTTAK SZERINT az egész „paradicsomi történetben” nem valósággal úgy lejátszódott események szemléletes képét kell látnunk. Istennek az ember felől való és az ember előtt kivilágosított gondolatainak jelképes ruháját. Ezért ez az ígéret sem egy bizonyos időpontban hangzott el, hanem Istennek öröktől fogva és mindig magában táplált szándékát szólaltatja meg. Mindenképpen azt hirdeti nekünk a Szentírás ezzel az elbeszéléssel, hogy soha sem élt Istenben az ember bűne miatt olyan „harag”, amely mellett ne lett volna meg Őbenne mindig az ember előtt a megváltás reménységét felragyogtató „irgalmas-ság” is. (Sőt sokatmondó vonás ebben a „paradicsomi történetben” az is, hogy voltaképpen előbb szólal meg ez a reménységet nyújtó ígéret benne, mint Istennek a bűnre kimondott ítélete.) Méltán nevezték hát régtől fogva Istennek ezt az ígéretét „protoevangéliumnak”, vagyis „ősevangéliumnak”.

DE AZ ISTEN „IRGALMASSÁGÁNAK”, és azzal az ember megváltásának ez az „öröm-híre” sokáig váratott a beteljesedésére. Hosszú évszázadoknak kellett elmúlniuk addig. Azonban azoknak ideje alatt sem volt hiány a benne rejlő „vigasztalásban”. Legalább egy népnek a körében, amelyet Isten arra választott ki, hogy benne kivilágosodjék az ő kijelentése: az Izráel népének körében sohasem hunyt ki az a reménykedés, amely együtt jár az igaz Isten ismeretével. Ennek bizonyága az egész Ótestamentum. Annak gazdag tartalmából a Káté csak két mozzanatot emel ki: egyfelől „a pátriárkák és próféták” sorozatát, másfelől „az áldozatokat és a törvény más szertartásait”. Amazok által, vagyis az ÓT-i történetekben kiemelkedő főszereplők, és az ÓT. írásainak nagy részében máig is hozzánk szóló hírnökei által nem szűnt meg Isten „hirdettetni” az evangéliumot. Mi most nem foglalkozhatunk részletesen

azzal, miképpen voltak ők – vagy életük sorsával előretükrözöttői, vagy bizonyágtételükkel előre meghirdetői – az eljövendő Megváltónak. Annak taglalásába sem bocsátkozhatunk, hogy az Izráel népe számára előírt „áldozatok és más szertartások” is mint „ábrázolták ki” a maguk jelképes módján az eljövendő Megváltónak és az általa elvégzendő megváltásnak a titkait. Feltételezi a Káté, hogy ennek utána járni és ebben elmélyedni úgyis kedves foglalatossága mindenkinek, aki a Szentírás alapján vallhatja a Káté-vallotta boldog bizonyosságot. Nekünk elég most összefoglalóan annyit mondanunk: az egész ÓT. tele van Istennek azzal az „ígéretével”, hogy Ő az embert nem akarja magára hagyni ítéletének súlya alatt, hanem irgalmas segítségével akar hozzá lehajolni.

„Végre pedig az Ő egyetlenegy Fia által beteljesítette”, vagyis teljes valóságában megadta Isten nekünk „az evangéliumot” – így fejezi be a Káté ezt a feleletét. Ezzel felmutatja előttünk az egész Újtestamentum tartalmát. Az mindenestől fogva erről a „beteljesedésről” tesz bizonyosságot. Elég erről a Káténak egyetlen mondatban beszámolnia, nem kell úgy részleteznie, mint az ÓT. tartalmát. Hiszen maga az ÚT. is sokkal rövidebb, mint az ÓT. Mindig hosszadalmasabb dolog várni egy ígéret beteljesedésére, mint elnyerni azt; vagy hogy ne csak az ember szempontjából, hanem Isten felől is nézzük a dolgot: sokkal hosszadalmasabb dolog előkészíteni egy ígéret beteljesedését, mint azt végül is megadni.

AZ Ó- ÉS ÚJTESTAMENTUMOT MAGÁBAN FOGLALÓ SZENTÍRÁSRA, Istennek hozzáunk szóló „evangéliumára” mutathatunk tehát reá: „onnan tudjuk”, és onnan teljes bizonyossággal tudhatjuk, hogy Jézus Krisztus a mi Megváltónk, és Általa számunkra van megváltás.

Innen most már tovább haladhatunk. Az első kérdés, amely természetszerűleg felmerül, az, hogy a Jézus Krisztus által szolgáltatott „elégtételnek”, és ennek révén az általa elvégzett megváltásnak, hogyan vehetjük hasznát? Ezért kérdi a Káté 20. kérdése: „Valamint elveszett Ádám által, úgy üdvözülhet-e Krisztus által minden ember?” – A felelet így hangzik: „Nem, hanem csak az, aki igaz hit által Ővele egyesül, és minden jótéteményét elfogadja.” A bűn uralma minden emberre kiterjed, amint ezt az „eredendő bűnről” szólva láttuk. „Ádámnak” a jelképes alakja éppen ezt jelenti. Ő az egész emberi nemzetségnek a megszemélyesítője és képviselője. Örökségképpen száll reánk ez. Olyasféle örökségről van itt szó, mint amikor adóssággal túlterhelt földbirtok szállt apáról fiúra. Ahogy az ilyen örökös beleszületett örökségének minden előnyébe, hiszen az övé a birtok, de egyúttal minden hátrányába is, mert hiszen a birtok mégsem igazán az övé, míg le nem tisztulnak róla a terhek: úgy születtünk mi is bele embervoltunk felséges kiváltságaiba, hogy olyan rendeltetés hordozói vagyunk, mint rajtunk kívül ebben a világban egy más teremtmény sem. De egyúttal embervoltunk terheibe is, hogy nem vagyunk mégsem azok, akiknek rendeltetésünk szerint lennünk kellene.

NOS, ABBA AZ ISTENTŐL ADOTT SZABADULÁSBA, amely átkos örökségünk alól felold minket, nem lehet így beleszületni. Annak nagy jótéteménye nem úgy érvényesül, hogy most már más emberi „természet” öröklődik nemzedékről nemzedékre. Hanem azoknak, akik az „ádámi” örökséggel indultak neki az életnek, maguknak kell kinyújtaniuk a kezüket érte, és elsajátítani. „Igaz hitnek” nevezi a Káté ezt a nagyjelentőségű emberi mozdulatot, s hogy mit kell ez alatt érteni, arról lesz még fontos mondanivalója. Itt csak azt figyeljük meg, hogy úgy beszél róla, mint ami által „Krisztussal egyesülünk, és minden jótéteményét elfogadjuk.” Az előbbi a Káté eredeti szövege alapján, ha nem is jobban és szebben, de szemléletesebben ebben a fordításban is kifejezhetjük: „Krisztusba bekebeleztettünk”, vagyis az Ő életébe belefoglaltatunk. Tehát inkább velünk történik valami, aminek mi haszonélvezői vagyunk. De a másik arra figyelmeztet, hogy közben nekünk is döntenünk kell: „Elfogadjuk-e”, amit Krisztus által nyerhetünk?

22. Az igaz hitről.

AMIKOR A KÁTÉ MEGÁLLAPÍTJA AZT, hogy a Jézus Krisztus által elvégzett megváltásnak csak „igaz hit által” lehet hasznát venni, de az által minden haszna csakugyan a miénk lesz, – ezzel olyan területre érkezik el, amelyen a reformáció tábora nagy harcban állt az előző évszázadok keresztyénségével. Láttuk: amikor a Megváltó személyéről volt szó, akiben egyesülnie kell az isteni és emberi „természetnek”, valamint akkor is, amikor a megváltás mibenlétéről volt szó, hogy t.i. abban „elégítételnek” kell történnie az ember bűnösségeért Isten ítélőszéke előtt, ezekben a kérdésekben a reformáció, tehát annak ez a kiváló képviselője, a Káté is, hálásan átvették a múltban kialakult meggyőződéseket, és szívesen követték régi tanítómestereiket. Amit maga Isten mond az Ő Igéjében ezekről a kérdésekről, azt szabatosabban, világosabban és hívebben ők sem tudták megfogalmazni, mint a náluk régebbiek. Amikor azonban arra a kérdésre kerül a sor: hogyan terjed ki a bűnös emberre a Jézus Krisztus megváltó munkájának a jótéteménye, vagyis hogyan lesz sajátunkká az általa elvégzett megváltás, – már elváltak egymástól az utak. Azt a felfogást, amely erről a kérdésről a reformáció előtti egyházban uralomra jutott (s amely a római egyházban máig is uralkodik), a reformáció nem tehetette magáévá, mert abban nem ismerte fel Isten Igéjének a hú tolmácsolását. Sőt ellenkezőleg: amit erről a kérdésről hirdet, annak csak az elhomályosítását láthatta benne.

TÁRGYALÁSI MENETÉNEK ezen a pontján azonban a Káté még nem helyezkedik kifejezetten ellentétbe azzal a másik felfogással, amellyel a reformáció harcban állt. Ha visszagondolunk arra az áttekintésre, amellyel a Káté egész második főrészét madártávlatból végigtekintettük, eszünkbe juthat az, hogy megállapítottuk: a hitről és annak jelentőségéről szóló tanításából indul ki a Káté az Apostoli Hitvallás megvizsgálására, s aztán, amikor azzal elvégezte dolgát, megint visszatér a hitről szóló tanítására, hogy azt mintegy még egyszer aláhúzza. Amikor majd odaérkezünk, meg fogjuk látni, mint szembesíti a Káté a maga meggyőződését a vele ellentétessel, habár akkor sem bocsátkozik majd heves vitatkozásba. Itt beéri még csak azzal, hogy egyszerűen megvallja és megvilágítsa a maga meggyőződését.

ILYEN FONTOS MOZZANATHOZ ÉRKEZVE, amely körül viták vannak, s ezért a vitákkal rendszerint együtt járó félreértések is felmerülhetnek, nem is szabad homálynak maradnia. Ezért a Káté nem hagyja egyszerűen annyiban a dolgot, hogy az „igaz hitet” mutatja fel, mint a megváltás hasznában való részesedés módját, hanem mindjárt felveti a 21. pont alatt azt a kérdést: „Mi az igaz hit?” A válasz, amelyet erre a kérdésre ad, az imént elmondottaktól függetlenül is megérdemelné különös figyelmünket. A Káté nagyértékű gyöngysorában egyik legfényesebben tündöklő drágagyöngy ez a felelet. Ha kiválogatnánk a Kátéból azokat a pontokat, amelyeket érdemes szinte szó szerinti pontossággal bevésnünk az emlékezetünkbe, akkor ez a pont nem hiányozhatna közülük. A Káténak minden kiválósága felmutatható rajta, mint szemléltető példán.

Így szól ez a felelet: „Az igaz hit” „nemcsak olyan bizonyos ismeret, melynél fogva igaznak tartom mindazt, amit Isten az Ő Igéjében nekünk kijelentett, hanem egyszersmind erős bizodalom is, amelyet a Szent Lélek az evangélium által gerjeszt szívemben, hogy nemcsak másoknak, hanem nekem is bűnbocsánatot, örök igazságot és üdvösséget ajándékoz Isten ingyen kegyelemből, egyedül Krisztus érdeméért.” Világosan tagolt felelet ez, s a Kátét jellemző bensőséges személyes hang is tisztán megszólal benne.

Világosan kettéválik e szerint a hitben két alkotóelem: „ismeret” és „bizalom”. Mind a kettő nélkülözhetetlen az „igaz hithez”.

HOGY ELŐBB AZ EGYIKKEL, a hit ismereti elemével foglalkozunk, emeljük ki, hogy a Káté szövegében ez a szó: „bizonyos”, hangsúlyosnak értendő. Ha hangsúlytalan volna, azt jelentené: „egy bizonyos”, „valamilyen fajta” ismeret is szükséges. Hiszen a Káté egészen pontosan megmondja a továbbiakban – mindjárt rá is térünk – milyen „ismeretről” beszél. De erről az ismeretről azt állítja az elébe tett jelzővel, hogy nem tapogatózó, nem kétségeskedő, nem olyan, hogy „talán így van, sőt bizonyára így van, de utóvégre ki tudja, csakugyan így van-e?”, hanem szilárd és határozott. Megtámadhatják persze kételyek is. Csak annyiban lehet és maradhat hit a hit, amennyiben fölébe tud kerekedni az ilyen kételyeknek. Azt jelenti ez, hogy a szóban forgó ismeret több, mint pusztán tudomás valamiről. Benne van már az is, hogy az ember bensőleg igent mond arra, amiről tudomást szerzett. Ezért mondja a Káté, hogy olyan „ismeret” ez, „amelynél fogva igaznak tartom” azt, amit megismertem. – Minek az „ismeretéről”, vagy a Káté eredeti szövegében levő kifejezést másképpen fordítva: minek a „megismeréséről” van szó? Emlékszünk: nem sokkal előbb azt a kérdést szolgáltatta meg a Káté az ott szóbanforgott tétellel kapcsolatban: „honnan tudod ezt?” A felelet erre akkor lényegében véve ez volt: onnan, hogy Isten mondja az Ő Igéjében. Az a „megismernivaló”, amiről most van szó, szintén nem egyéb: „amit Isten az Ő Igéjében nekünk kijelentett”. Ez többet jelent, mint pusztán a Szentírással megismerkedni. Ismerheti valaki azt eleitől a végéig, a legapróbb részletekig a nélkül is, hogy ezzel csak egy lépésnyire is előbbre jutott volna a hithez szükséges „ismeretben”. Az a kérdés: mit ismert meg a Szentírásban? Vajon csak régi idők régi embereinek a feljegyzéseit és a felfogásait? Vagy pedig felfogta-e a Szentírás emberi szavain át Istennek hozzánk szóló beszédét – azt, „amit Isten jelentett ki”?

Csak ebben az utóbbi esetben világosodott ki benne az a „bizonyos ismeret”, amelyről a Káté beszél. Hiszen ameddig a Szentírásban csak emberekkel van dolgunk, addig mindig kétséges lehet: vajon igazat kell-e adnunk az ő gondolatainknak? Minden emberi beszéddel szemben fenntartjuk azt a jogunkat, hogy felülbíráljuk, megrostáljuk: hogy vagy elfogadjuk, vagy elvetjük, amit nekünk mond. Csak amikor Istennel kerülünk szembe, szállunk le a bírálgatásnak a székéről, és borulunk térdre. Neki mindenben feltétlenül igaza van. Ezért arra az „ismeretre” eljutni, amelyről a Káté beszél, egyet jelent azzal, hogy azt egyben „igaznak tartjuk”. Isten hozzánk szóló szavának a megértésében már benne van a bizonyosság is annak igazsága felől, amit mond.

HÁLÁSAK LEHETÜNK AZÉRT, hogy a Káté erről olyan világosan, magára a dolog lényegére és csak arra kiterjedően adja elő tanítását. Ezért tehetjük azt a magunkévá teljes egészében annak a többszázados távolságnak az ellenére is, amely minket a Káté megíratásának idejétől elválaszt. Mi ma sokkal jobban tudatában vagyunk annak, mint a régi emberek, mennyire összeszővődik, de mennyire megkülönböztetendő mégis a Szentírásban az, ami valóban Isten Igéje, és mindaz, ami annak csak emberi közege. Az „eredendő bűn” kérdését tárgyalva találkoztunk egy-két példával, amelyből kitűnt: mit jelent az az időbeli távolság, amely köztünk és a Káté megíratása között van. A régiek még sok mindent szintén Isten „kijelentésének” tekintettek csak azért, mert benne van a Szentírásban, amiről mi világosan látjuk már: nem Isten „kijelentése” volt az, hanem egyszerűen régi embereknek olyan tudása vagy elképzelése, amely az ő idejükben általában uralkodott az emberek között, s amelyen a mi előbbre haladt műveltségünk már talán messze túljutott. Azon keresztül közölte Isten az Ő kijelentését, de az maga nem volt az Ő kijelentése. Amit tényleg Isten maga mond a Szentírásban, azzal a maga gondolatait tárja fel előttünk, amelyek különben semmiféle művelődési előhaladás révén nem világosodnának ki előttünk. Jó, hogy a Káté úgy beszél a hittel kapcsolatos „ismeretről”, hogy szavait ma is éppúgy aláírhatjuk, mintha annakidején éltünk volna, amikor megíratottak.

AZ ELMONDOTTAKBÓL KITŰNIK, hogy az „igaz hit” nem pusztán érzelmi dolog. Nem elég hozzá a mély áhítat vagy a forró buzgóság, mert az az Isten Igéjéből nyert határozott

„ismeret” nélkül csak tévutakra vezetheti az embert. Az „igaz hit” nem a sejtelmes és átfűtött félhomályban virul ki, hanem csak az Isten Igéjének a világos napfényében. De az is kitűnik a Káté tanításából, hogy az „igaz hit” nem lehet vakhit sem, vagyis nem lehetnek olyan meggyőződései, amelyekről maga sem tudja, hogyan is igazolhatók? Nem lehetnek másoktól kölcsönvett „ismeretei”, amelyeket csak azért vall igazaknak, mert nagyon tekintélyes emberektől tanulta, akiknek a szavára esküszik. Isten Igéjéből merített, magától Istentől tanult meggyőződéseknek kell azoknak lenniük. Nem is más az „igaz hit”, mint alázatos és boldog igenlése annak, amit Isten mond nekünk.

23. Ismeret és bizalom.

NÉLKÜLÖZHETETLEN AZ „IGAZ HITHEZ” az az „ismeret”, amellyel felfogjuk Istennek hozzánk szóló „kijelentését”, de nem elég hozzá. Ez még csak az egyik alkotóeleme az „igaz hitnek”, mondja a Káté, s annak teljes valóságához megkívántatik az a másik alkotóelem is, amelyet a Káté, amikor folytatja 21. feleletét, „bizalomnak” nevez. Ez elé a szó elé odatesz egy jelzőt is, amelyet nehéz, sőt lehetetlen jól lefordítani magyarra. A mi fordításunk így adja vissza: „erős bizalom”. Ez azért nem jó, mert a valóságban néha bizony nem „erős”, olyankor t.i., amikor maga a hit sem „erős”. Megvannak az „igaz hitnek” is a fokozatai, amelyeken, mint a láztáblán a vonal, fel és alá emelkedik. Minket most az érdekel, hogy amilyen „erős” a hit, ugyanolyan „erős” benne mindig az a „bizalom” is, amely hozzátartozik a mivoltához. Jobban lehetne talán így fordítani a Káté szavait: „bensőséges bizalom”. Ha nem az embernek Istenhez való viszonyáról, hanem emberek közti viszonyról volna szó, akkor ez volna a legtalálhatóbb fordítás: „szívélyes bizalom”. Istennel szemben azonban legfeljebb „szívbeli bizalomról” beszélhetünk, hogy távol tartsuk magunktól azokat a gondolatokat, amelyeket az egyenrangú felek között fennálló „szívélyesség” ébreszthetne bennünk. Mindenképpen arról van itt szó, hogy miután az értelmünkben kivilágosodik az Isten Igéjéből nyerhető „ismeret”, azzal együtt kell járnia még valaminek, ami már nem az értelemnek, hanem a „szívnek”, vagyis az ember egész belső életének a dolga: „bizalommal” kell felelnie arra, amit Isten Igéjéből felfogott. Rá kell hagyatkoznia egész valójával.

SEMMIVEL SEM JELLEMEZHETNÉ A KÁTÉ ennek a „bizalomnak” a lényegét jobban, mint azzal, hogy a személyes jellegét domborítja ki. Abban kell megnyilvánulnia ennek a „bizalomnak” – mondja, – hogy nemcsak általánosságban „tartom igaznak” mindazt, amit Isten az Ő Igéjében „kijelentett”, hanem egyenesen magamra vonatkoztatom. Bízom abban, hogy amit az Ige mond, az „nemcsak másoknak, hanem nekem is” szól. Tehát, mivel az Ige Istennek a Jézus Krisztus által véghezvitt megváltásáról beszél, bízom abban, hogy ez a megváltás rám is kiterjed, annak áldásaiban én is részesülök, az én megváltásom is elvégeztetett általa.

Mit érne e nélkül a „bizalom” nélkül akármilyen világos „ismerettel” is bírom? Mit sem segítene rajtam magában véve az „ismeret”, ha nem járul hozzá bennem ez a „bizalom” is, csak végzetesen tetézem Isten előtt a bűnömet. Hiszen megérteni Isten Igéjéből, hogy Isten nekünk megváltó Istenünk, és aztán mégsem hagyatkozni reá ezzel a személyes bizalommal, annyi volna, mint Istent meghazudtolni. Annyi volna, mint feltételezni róla, hogy mindazzal, amit Igéjében mond nekünk, voltaképpen valamilyen kegyetlen tréfát űz velünk. Tehát annyi volna, mint – ki nem mondottan is – azt válaszolni az Ő Igéjére, hogy valójában Ő éppen ellenkezője annak, aminek magát kijelenti.

Amint látható: ha hiányzik az „ismeret” mellől a „bizalom”, akkor az „ismeret” sem lehet az, aminek lennie kell: nem az Isten Igéjének az az „igaznak tartása”, amelyről szó volt, hanem ellenkezőleg: az Isten Igéje igazságának a lelkünk mélyén való megtagadása. Ebből pedig az világlik ki, hogy a hitnek szóban forgó két alapeleme: az „ismeret” és a „bizalom” nem úgy alkotja együtt az „igaz hitet”, mintha olyan alkatrészek lehetnének, amelyek szétszedhetők és összerakhatók, mert külön-külön is létezhetnek. Az „igaz hitben” ez a két alkotóelem csak egymás által lehet meg. Már az „ismeretben” is benne van az a megbizonyosodás, amely csak a „bizalom” által következhet be. Nem is jutott el még senki az Isten Igéjének világos felfogásához, aki bizalmatlan lélekkel figyelt reá. Csak az olyan emberi lélek előtt szólal meg az Ige igazán megérthető és meggyőző módon, amely vágyakozó készséggel tárul ki előtte – „bízva” abban, hogy Isten valóban szólhat, szólni akar, és szólni is fog az Ige által éppen

őhöz is. És viszont a „bizodalomban” mindig benne van már az a „bizonyos ismeret”, amelynél fogva az ember tudja, hogy kire és mire bízva rá magát. Együttvéve teszi ez a kettő az „igaz hitet”, csak két oldala egyugyanazon valóságnak. Megtörténhet, hogy ez a kettő nem egyformán érvényesül az egyik vagy a másik ember hitében. Néha túlhaladja az „ismeretben” való fejlettség a „bizodalom” erőteljességét, máskor meg az lehet a helyzet, hogy valaki nagyon szegényes „ismeret” birtokában annak alapján mégis nagyon erőteljes „bizodalmat” tanúsít. Az egészséges és kíváncsós viszony mindenesetre az, hogy ez a kettő egyensúlyban legyen egymással, és együtt növekedjék mindig teljesebbé.

HA JÓL MEGFIGYELJÜK, észrevehetjük, hogy a Káté mégsem egyenlő módon helyezi eléink a kettőt. „Nemcsak ismeret” – mondja, – „hanem bizodalom is”. Ez úgy hangzik, mint ha az előbbit nem tartaná szükségesnek hangsúlyozni, hanem feltételezné, hogy azzal úgyis tisztában van mindenki. Ellenben, mintha attól félne, hogy a második, ha erőteljesen ki nem emelnénk, feledésbe mehetne. Ennek abban is megtalálható a magyarázata, hogy – amint majd később látni fogjuk – a hit jelentőségének a kérdése körül a reformáció korában kitört viták részben éppen azért éleződtek ki és mérgesedtek el, mert az előbbit, az „ismeretet” illetően, még volt egy bizonyos egyértelműség, de azt, hogy mit jelent a hitben jelentkező „bizodalom”, a reformáció ellenfelei egyáltalán nem látták világosan. Erről kellett tehát különös nyomatékkal beszélni. De ezen túlmenően is érthetővé válik előttünk a Káté előadás-módja, ha arra gondolunk, hogy az emberek, mi mindnyájan, általában hajlandók vagyunk „hit” alatt azt érteni, ami a Káté szerint annak csak az egyik alkotóeleme. A Káté történetét vázoló bevezető fejtegetéseinkben rámutattunk arra: mint jutott nagyon sajnálatos uralomra ez az egyoldalú szemlélet magának a Káténak a használatával kapcsolatban is az elmúlt évszázadokban. Akkor is arról felejtkeztek meg és mindig is az forog abban a veszélyben, hogy megfelejtkezünk róla, hogy a hit nemcsak „bizonyos ismeret”, hanem „szívbeli bizodalom” is. Jó tehát, hogy a Káté – anélkül, hogy az előbbinek az egyenrangú fontosságát elhomályosítaná – erről az utóbbiról beszél úgy, hogy az „igaz hitről” való minden mondanivalójának a csattanóját adja meg vele.

Persze lehet a „hit” szót olyan értelemben is használni, hogy csak az „ismeret” értődik alatta. Maga a Szentírás is mutat erre példát a jakabi levélben. De ugyanott mindjárt annak a megállapítását is olvashatjuk: „holt hit” az ilyen, és ilyen „hitük” az ördögöknek is van, „és retteneknek”. (Jak. 2. 17, 19.). Egyébként a Szentírás mindig a szónak abban a teljesebb értelmében beszél a „hitről”, amelyben a Káté is használja ezt a szót, és nekünk is jó ezen a nyomon haladnunk.

AZ ELMONDOTTAKBÓL ÉRTHETŐ, miért megy bele a Káté a „bizodalom” tárgyalásánál olyan részletekbe, amelyeken hallgatólag átsiklott az „ismeret” tárgyalásánál. Kiemeli azt, hogy a „szívbeli bizodalmat”, amely nélkül nincs „igaz hit”, „a Szent Lélek gerjeszti szívünkben az evangélium által”. Már az előbbi pontnál, amikor először bukkant fel a Káté rendjén a hitről szóló tanítása, eléink villant az az igazság, hogy – bár a hit által mi felelünk Istennek hozzánk szóló Igéjére, – a hitben nemcsak miáltalunk, hanem velünk is történik valami. Ezt vallja most meg a Káté még nyomatékosabban: az „igaz hit” a Szent Léleknek reánk gyakorolt hatásából születik meg. Erről is lesz alkalmunk még bővebben szólni, valamint arról is, amit itt csak röviden érint a Káté: hogy a Szent Lélek, amikor „szívünkben felgerjeszti” a hit „bizodalmat”, azt „az evangélium” által cselekszi, mint eszköze által. Most csak azt jegyezzük meg az utóbbiról, hogy itt az „evangélium” szót a Káté nyilván nem abban a szoros értelemben használja, mint az előzőek során: a Szentírásban foglalt, tehát az „írott evangélium” mellé odaérti a Szentírásból szárnyra kelő és nemzedékről nemzedékre emberek ajkán tovább szóló ugyanazon isteni üzenetet, vagyis a „hirdetett evangéliumot” is. Ezt az utóbbit is éppúgy felhasználja a Szent Lélek, mint az előbbit.

Ugyanígy hangsúlyozhatta volna a Káté a Szent Lélek munkáját az „igaz hithez” szükséges „bizonyos ismerettel” kapcsolatban is. Amikor valaki úgy felismeri a Szentírásban megszólaló Isten szavát, hogy meghajlik előtte, és úgy megéri, amit Ő mond, hogy az élő bizonyossággá válik az életében: ezt is a Szent Lélek munkálta benne. Amint a „bizodalom” melegsége, úgy az „ismeret” világossága is ugyanabból a mennyei tűzből sugárzik.

AMIVEL EZT A FELELETÉT LEZÁRJA A KÁTÉ, hogy t.i. a hívőnek „bizodalma” (de hozzátehetjük: az „ismerete” is) arra irányul, hogy Isten „bűnbocsánatot, örök igazságot és üdvösséget ajándékozzon ingyen kegyelméből, egyedül Jézus Krisztus érdeméért” – jól jegyezzük meg, és tartogassuk későbbi vizsgálódásaink számára.

24. Az egyház hitvallása.

MÁR UTALTUNK EGYSZER ARRA, hogy különbséget szokás tenni a között a hit között, „amelyet hiszünk”, és a között a hit között, „amellyel hiszünk”. Nem nehéz felismerni, hogy ki nem mondottan ugyan, de ez a különbségtétel benne rejlik abban a meghatározásban is, amelyet a Káté az „igaz hitről” ad. A két alkotóelem közül, amelyről itt szó van, az egyik: a hithez szükséges „bizonyos ismeret”, nyilván azt a hitet jelenti, „amelyet hiszünk”. A másik pedig: a „szívbeli bizodalom”, amely nélkül nem hit a hit, nyilván azonos azzal a hittel, „amellyel hiszünk”. Már most ezt a megkülönböztetést azért jó itt emlékezetünkbe idéznünk, mert így értjük meg, miért jár a Káté a továbbiakban azon az úton, amelyen nekünk is el kell kísérnünk.

ELÉRKEZTÜNK ODA, hogy kivilágosodott előttünk a hit jelentősége: hit által válik a mienkké az, amit Jézus Krisztus a mi megváltásunkra elvégzett: hit nélkül semmi hasznunk belőle. Erről a hitről kell tehát a továbbiakban részletesebben szólni. Azonban arról, ami ebben a hitben „szívbeli bizodalom” – tehát arról a hitről, „amellyel hiszünk”, – bajos dolog sokat beszélni. Ez olyan benső ügye a hívő embernek, amelyet senkinek a szeme elé nem tárhat oda. Az a „szívbeli bizodalom”, amellyel az ember ráhagyatkozik Isten Igéjére, amikor az őt személyesen biztosítja a megváltás felől, voltaképpen Isten között és öközötté végbe-menő ügy, amelynek titkaiba ezen a két közvetlenül érdekelt félen kívül más nem láthat bele. Azzal a hittel ellenben, „amelyet hiszünk”, másképpen áll a dolog. Azt, hogy Isten Igéjéből mi felől bizonyosodtunk meg, el tudjuk mondani egymásnak. A hitnek minden olyan megnyilatkozása, amelyben a hívő ember másokkal folytat beszélgetést, voltaképpen e körül forog: a hitnek „bizonyos ismerete” szólal meg benne. Csak miközben valaki erről beszél, közvetve – abból, hogy a szava hogyan melegszik át, – tudhatunk meg valamit arról is: vajon élénk tárt hitbeli ismeretei mögött ott van-e benne az a „szívbeli bizodalom” is, amely által igazán személyes tulajdonává lett mindaz, amiről beszél. Ezért a továbbiakban a Káté is ezt az egyetlen járható utat követi: azt fejt ki részletesebben, milyen bizonyosságai vannak az „igaz hitnek” az Ige alapján, közben-közben persze egy-egy meleg személyes vallomással emlékeztetve minket arra is, hogy ezek a bizonyosságok „szívbeli bizodalom” nélkül mit sem érnek.

A KÖVETKEZŐ, a 22. kérdést már így is veti fel: „Mit kell hinnie a keresztyén embernek?” Nyilván arról a hitről akar beszélni, „amelyet hiszünk”. Ebben aztán vezérfonalul az Apostoli Hitvallást akarja felhasználni, amelyről megmondtuk, hogy egyik elmaradhatatlan tárgya volt a katekizmusi tanításnak már a reformáció előtti időkben, és nem kevésbé a reformáció korában. (Erről a mindnyájunk előtt ismerős hitvallásról elég annyit tudnunk, hogy eredete nem nyúlik vissza ugyan az apostoli korba, tehát az „apostoli” jelzőt csak annyiban érdemli meg, hogy híven őrzi az apostolok tanítását, de mindenesetre nagyon régi eredetű: a keresztyén egyház ókori évszázadaiban alakult ki, nem is egyszerre, és főképpen arra használták, hogy az egyházba felvett új tagokkal keresztelezésük alkalmával ezzel mondták el keresztyén hitük megvallását.) A feltett kérdésre tehát így válaszol a Káté: „Mindazt, amit nekünk az evangélium ígér, amire minket a mi közönséges, kétségen kívül keresztyén hitvallásunk tételei tanítanak” („rövidre fogott formában”) – teszi még hozzá a Káté eredeti szövege. „Hogy szólnak ezek a tételek?” (vagy ahogy a magyar kátéfordítás mondja, hogy mindjárt a szokásos elnevezés alá foglalja őket: „Melyik az Apostoli Hitvallás?”) – folytatja a 23. kérdés, amire feleletül közli aztán az Apostoli Hitvallásnak, vagy ahogy másként szoktuk nevezni: a Hiszekegynek a szövegét. Nem szükséges azt ideiktatnunk, már csak azért sem, mert a továbbiak során tételtől tételre úgylis ismét idézni fogja a Káté.

Mielőtt azonban elindulnánk, hogy az Apostoli Hitvallás magyarázatának az útján elkísérjük a Kátét, álljunk meg kissé az imént idézett 22. pontnál.

ELŐSZÖR IS ÁLLAPÍTSUK MEG, hogy ebben a kérdésben: „Mit kell hinnie a keresztyén embernek?”, ez a szó: „kell”, nem jelent semmiféle parancsszerű követelményt. Az eredeti szöveghez híven ez a kérdés így is fordítható: „Mit szükséges hinnie a keresztyén embernek?” A keresztyén hit ismereti tartalmát, a benne foglalt meggyőződéseket, nem lehet senkire sem ráparancsolni. A Káté eddigi tanításaiból már megérthettük: vagy kivilágosodtak azok valaki előtt Isten Igéjéből, s akkor bármiféle rászabott kötelezettségből mégis vallania őket a jobbik esetben egyszerű hiszékenységek jele, amely másoknak utána mondja az ő hitüket, a rosszabbik esetben pedig hazug színjátszás. Valamilyen „hittörvénynek” felfogni az Apostoli Hitvallást, vagy akármilyen keresztyén hitvallást, így magát a Kátét is, az Isten Igéjének szellemétől egészen idegen tévedés vagy visszaélés.

AZZAL VISZONT nagyon fontos megállapítást tesz a Káté, hogy „szükségesnek” mondja az Apostoli Hitvallásban foglaltak megvallását. „Szükséges” ez egyszerűen azért, mert az Apostoli Hitvallás csak annak rövid summázása, ami magában Isten Igéjében foglaltatik, vagy ahogy a Káté mondja: „amit nekünk az evangélium ígér”. Az meglehet, hogy valaki előtt még nem világosodott meg az Igében ez vagy amaz, amiről az Apostoli Hitvallásban szó van. De ez csak azt jelenti, hogy ebben a tekintetben még növekednie, fejlődnie, kiteljesednie kell a hitének. Nem nyugodhat bele az ilyen hiányosságba. „Szükségesnek” kell éreznie, hogy az Ige teljesebb megértésére és ezzel mind-annak „bizonyos ismeretére” eljusson, amit az Apostoli Hitvallás megvall.

A KÁTÉ JÓL TESZI, hogy nem hagyja magára az egyes hívőt: csak figyeljen jól az Isten Igéjére, és aztán vegye számon ki-ki a maga módján, mi felől bizonyosodott meg, mint Istentől neki kijelentett igazságról. Az Apostoli Hitvallás felmutatásával előre megmondja mindnyájunknak: miről lehet és miről „szükséges” is ennél fogva megbizonyosodnunk az Igéből. Tehát „normát” állít fel a hitbeli „ismeret” számára. Minek alapján? Annak alapján, hogy el nem hanyagolható valóságként itt van, mint az egyéni hívőt hordozó és segítő, de egyben irányító tényező is, a hívők közössége, az egyház. Annak közös hite szolgál „normaként” az egyéni hívő számára. Mondottuk már, hogy a Káté jellegzetes „én-hangja” egy percre sem feledtetheti el velünk az egyház valóságát. Az egyes ember igenis kiemelkedik a közösség összefolyó tömegéből – elsősorban Isten szemében, éppen azért a Káté szemében is, amint ezt éppen a hit kérdésében láttuk világosan: „nemcsak másoknak, hanem nekem is...” De a közösségből való ez a kiemelkedés nem jelent a közösségtől való elszakadást. Isten egyenként szólít meg minket Igéjével, de mindnyájunknak ugyanazt mondja benne. Ezért a Káté is nagyon jól össze tudja egyeztetni „én-hangjával” a vissza-visszatérő „mi-hangot” is, és éppen akkor, amikor Isten kijelentéséről van szó, ezt az utóbbit szokás használni. Az „igaz hitről” szólva (2. pont) azt mondotta: „igaznak tartom mindazt, amit Isten az Ő Igéjében nekünk kijelentett”. Az előttünk levő (22.) pontban pedig ugyanezt így fejezi ki: „amit nekünk az evangélium ígér”. Vagyis nem egyenként, hanem együttesen alkotjuk azt az edényt, amelybe Isten az Ő kijelentéseinek ajándékát kiárasztja. Az egyház, mint közösség, teljesebben tud számot adni arról: mit mond nekünk Isten az Igében, mint bárki közülünk egyénenként. Ezért az egyházi hitvallást olyan mértéknek kell tekintenünk, amelyet a mi egyéni hitünk bizonyosságainak is „szükséges” megütnie, ha nem most rögtön, akkor ezután, és pedig inkább előbb, mint utóbb.

KÜLÖNÖSEN ALKALMAS ILYEN MÉRTÉKŰL való felhasználásra az Apostoli Hitvallás, mert más egyházi hitvallásoknál ősbib. Még azokból az időkben való, amikor a keresztyénység nem szakadt szét mai különálló táboraira. Ezért, amint a Káté mondja: „közönséges”, vagy mai szóval: „egyetemes” egyházi hitvallás. Felőle nem folynak viták. Általános elismertetés-

nek örvend máig is az egész keresztyénségben. Ezért nevezheti a Káté „kétségen kívüli keresztyén hitvallásnak”. Az egyetemes keresztyén egyház hite szólal meg benne.

Ha az egésznek tartalmát így foglalja össze a Káté: „amit nekünk az evangélium ígér”, holott az Apostoli Hitvallás legnagyobb részében múlt időben beszél már megtörtént tényekről, ennek az a magyarázata, hogy éppen ezekből a tényekből hangzanak felénk Istennek ígéretei. Azokban adja tudtunkra: milyen Istenünk akar lenni, és ez az, ami felől „bizonyos ismeretre” kell eljutnia a hitünknek.

25. A Szentháromság hite.

MÁR AZZAL IS, hogy a keresztyén hit ismeretbeli tartalmának a kifejtését az Apostoli Hitvalláshoz fűzi a Káté mint vezérfonalhoz, és ezzel fenntartja ennek az ősi és egyetemes hitvallásnak a tiszteletét, újra csak annak a bizonyosságát adja, hogy a reformáció, amelynek szelleme benne megszólal, nem akart egyáltalán mindennel szakítani, ami a keresztyén egyházban az előző időkben kialakult és érvényben volt, hanem nagyon is megbecsült a múltban mindent, ami megegyező volt az Isten Igéjével.

Ugyanez tűnik ki mindjárt a következő, 24. pontból is. Itt ugyanis a Káté, mielőtt tételről-tételre sorra venné az Apostoli Hitvallást, áttekinti azt a maga egészében, és rámutat arra: mint jut hármasságában kifejezésre a Szentháromságnak, ha nem is a tana, de a hite. „Hány része van az Apostoli Hitvallásnak?” – így teszi fel ez a pont a kérdést. És ezt a feleletet adja rá: „Három: az első rész szól az Atya Istenről, és a mi teremtésünkről. A második a Fiú Istenről, és a mi megváltásunkról. A harmadik a Szent Lélek Istenről, és a mi megszenteltetésünkről.”

HOGY A SZENTHÁROMSÁG MEGEMLÍTÉSE nemcsak úgy mellékesen szövődött bele ebbe a feleletbe, hanem a Káté súlyt helyez annak kiemelésére, és az Apostoli Hitvallás hármasságának a felmutatása csak éppen jó alkalom számára olyasminek az előadására, ami különben sem maradhatott volna el semmiképpen, az abból tűnik ki, hogy a következő pontban sem tér még rá az Apostoli Hitvallás részletes tárgyalására, hanem ott is visszatér a Szentháromság témájára. „Mivel csak egyetlen isteni lény van” – így szól a 25. kérdés, – „miért nevezel meg hármat: Atyát, Fiút és Szent Lelket?” – A feleletet pedig így adja meg a Káté: „Azért, mert Isten úgy jelentette ki magát Igéjében, hogy ez a három megkülönböztetett személy amaz egy valóságos örök Isten.”

A Szentháromságnak az a teljes tana, amely már az ókori időkben kifejeződött a keresztyén egyház gondolatában, és régi „egyetemes zsinatokon” (közelebbről a Nicaeában 325-ben és Konstantinápolyban 381-ben tartott zsinatokon) az egyetemes keresztyén egyház hivatalosan vallott tanává (dogmájává) lett úgy, hogy azután az egész ókoron és középkoron át is így tisztelték mindenfelé, – nincs benne a Káténak ezekben a pontjaiban. Hiányzik innen néhány olyan mozzanat belőle, amellyel majd a Káté további folyamán fogunk találkozni. De már itt sem merülhet fel semmi kétség a tekintetben, hogy ennek a tannak az alapján áll a Káté is, amikor a Szentháromságról beszél, tehát ez a tan is a múltnak azok közé a drága örökségei közé tartozott, amelyeknek a megbecsülésében a reformáció nem maradt el senki más mögött.

UGYANAZOKAT A KIFEJEZÉSEKET HASZNÁLJA a Káté is, amelyekkel általában szokás volt a Szentháromságról beszélni. „Egyetlen isteni lény van”, – úgymond. Isten „lényének”, vagy másképpen „lényegének” nevezték régtől fogva Istennek azt a valóságát, amelynél fogva a benne lévő hármasság ellenére is egy és oszthatatlan Isten Ő, akin kívül nincs más. Másfelől „három megkülönböztetett személyről” szól a Káté. Ezt a – számunkra, megvallhatjuk, meglehetősen félreérthető – „személy” kifejezést szokták használni azelőtt is mindig, amikor az egy Istenben lévő hármasságot akarták kidomborítani. (Legalább a latin egyházi nyelv a „persona” szót használta. A régebbi görög egyházi nyelven a „hipostasis” szó felelt meg ennek, amit nagyon nehéz megfelelő magyar szóval visszaadni. Talán azzal közelítjük meg legjobban, ha „létformának” fordítjuk.)

ÖRÖMMEL VALLJA A KÁTÉ a magáénak is ezt a régi tanítást, mert nem az Isten Igéjén kívül eső, idegen forrásból eredő gondolatok jelennek meg benne, hanem híven adja éppen annak az összefoglalását, ami Isten felől az ő Igéjéből érthető meg. A Szentírásban ugyan

hiába keresünk ilyen kifejezéseket: „lényeg”, „személy”. És abban a kialakult formában, amelyben a régi egyházi tanítás nyomán a Káté is élénk tárja a Szentháromság megvallását, természetesen nem találhatjuk meg annak igazságát a Szentírásnak egyetlen helyén sem. De a maga egészében olyan Istent mutat be nekünk a Szentírás, akire ez a tanítás úgy ráillik, hogy éppen csak ez illik rá. Ahogy a Káté mondja: azért valljuk Istent ilyennek, „mert Isten így jelentette ki magát Igéjében”. Nem felelne meg az Ige gondolatainak az sem, ha Isten egy voltának az érdekében az Atyánál alacsonyabb szintre helyeznénk akár a Fiút, akinek Jézus Krisztusban való megjelenését hirdeti nekünk az Ige, akár a Szent Lelket, akinek ajándékával megbízgat bennünket. Az Ige szerint akkor is magával Istennel van dolgunk, nem pedig nála alsóbbrendű valóságokkal, amikor a Fiúval, vagy a Szent Lélekkel van dolgunk. Viszont az is természetesen éles ellentétben állna az Igével, ha a Fiú és a Szent Lélek Isten-voltának a teljes elismerése végett megbontanánk Isten valóságának az egységét, és voltaképpen három Istent gondolnánk el egymás mellett. Mindazt, amit Isten igaz és teljes megismerése végett nekünk az Ige, hogy úgy mondjuk: nyersanyagként nyújt, valóban csak ebbe a megfogalmazásba lehet úgy beledolgozni, hogy semmi belőle kárba ne vesszen: „az a három megkülönböztetett személy amaz egy valóságos örök Isten.”

A Szentháromságnak a megvallása, amint láttuk, kitetszett már a Káté legelső pontjánál is, ahol a mi „egyetlen vigasztalásunkról” volt szó. De ott inkább csak a sorok közül volt kiolvasható. Valahol aztán kifejezetten is szónak kellett esnie róla. Hogy a Káté éppen itt, „az ember megváltásáról” szóló részében talál arra alkalmat, az nem véletlen dolog, és magyarázatára mindjárt vissza fogunk térni. Előbb emeljük azonban ki azt, hogy a Szentháromsággal kapcsolatban felmerülő olyan kérdésekre, amelyek inkább elméleti jellegűek, a Káté itt sem tér ki. Hű marad ahhoz a gyakorlatias (ezt a szót persze a hit életének a szempontjából értve) jellegéhez, amelynél fogva mellőzi a minket közvetlenül életünkbe vágóan már nem érdeklő kérdések tárgyalását.

EZÉRT NEM FOGLALKOZIK a Szentháromság „belső életének” a kérdéseivel: milyen viszonyban állnak öröktől fogva mindörökké a Szentháromság „személyei” egymás között? Egyenesen arra siklik át a figyelme: mit jelent a három isteni „személy” közül mindegyik Istennek mihozzánk való viszonyában, vagyis Istennek „kifelé” irányuló életében? Amikor megállapítja, hogy az Apostoli Hitvallásban „az első rész szól az Atya Istenről”, mindjárt hozzáteszi: „és a mi teremtésünkről”. Hasonlóképpen mutatja fel a második rész tartalmát: az „a Fiú Istenről és a mi megváltásunkról” szól. A harmadik végül „a Szent Lélek Istenről és a mi megszenteltetésünkről”. Meg kell itt jegyeznünk, hogy ezt a „megváltás”-t, „megszentelés”-t, amellyel itt Istennek „kifelé” irányuló munkásságait megjelöli, a Káté ezen a helyen olyan tág értelemben használja, amelybe sok minden beleértődik, ami külön név alá is foglalható volna, amint ezt majd a továbbiak során látni is fogjuk. Már itt is hangsúlyozni kell azonban azt, hogy ha Istennek ezeket a munkásságait eképpen elosztjuk is a három „személy” között, közben egy pillanatra sem szabad megfeledkeznünk Istennek egy-voltáról. Minden munkásságában benne van az Ő oszthatatlan teljessége, csak az a különbség, hogy az egyikben ez, a másikon pedig amaz a „személy” jut kifejezésre jellegzetesen. Ilyen értelemben beszélhetünk hát arról, hogy Istennek ez vagy amaz a munkája ennek vagy amannak az isteni „személynek” tulajdonítható sajátágosan.

MEGFIGYELHETTÜK MÁR A KÁTÉ 1. PONTJÁNÁL, hogy bár az egész Szentháromságot tartja szem előtt, hitének középpontjában mégis a Jézus Krisztusban megjelent Fiú áll. Ugyan-ezt megfigyelhetjük majd a Káté további pontjainál is. Itt, mikor magáról a Szentháromságról van szó, természetesen ebben az egymás melletti elrendezésben jelenik meg a három „személy”: Atya- Fiú – Szent Lélek. Amikor azonban az Isten között és mi közöttünk való viszonyról van szó, más az elrendezés. A Fiú az, aki által nekünk lehetséges Istennel viszonyba kerülnünk. Tehát Ő áll mintegy legközelebb mihozzánk. Általa juthatunk el az

Atya ismeretére, és a Szent Lélek elnyeréséhez. Ezért nagyon érthető ugyan Isten említett munkásságainak ez a sorrendje is: „teremtés” – „megváltás” – „megszentelés”, amint ezt az Apostoli Hitvallás nyomán a Káté is felmutatja, azonban mind a „teremtés”, mind a „megszentelés” isteni munkájának a megértéséhez csak a „megváltás” ismeretén át nyílik meg a kapu. Ezért van hát szó a Szentháromságról és Isten minden munkásságáról a Káténak ebben a részében.

26. Jézus Krisztus Atyja.

AKI FIGYELMESEN OLVASSA A KÁTÉNAK a teremtő Istenről szóló 26. feleletét, annak feltűnhet, hogy kétszer is említés történik benne Jézus Krisztusról. Mindjárt a felelet elején úgy van szó itt Istenről, mint „a mi Urunk Jézus Krisztusnak örökkévaló Atyjáról”, és a továbbiak során azt a hitvallást adja a Káté mindnyájunk ajkára, hogy ez az Isten „az Ő Fiáért, Jézus Krisztusért, nekem is Istenem és Atyám”. Mit jelent ez? Nyilván nemcsak a megszokott keresztyén kifejezőmód vezet el ebben a Kátét. Felesleges szólamokkal nem szokta ékesíteni előadásmódját. Valami komoly oka van arra, hogy Jézus Krisztust Isten teremtő munkájával kapcsolatban így emlegeti. De mi ez az ok? Miért nem halaszthatja a Jézus Krisztusról, az Isten Fiáról való hitvallást későbbre, amikor az Apostoli Hitvallás második cikkelyével kapcsolatban úgyis az lesz a dolga, hogy ez alatt a cím alatt: „A Fiú Istenről”, elmondja a Jézus Krisztusban való hit hitvallását? Nem volna-e tisztább egész gondolatmenete, ha itt szigorúan megmaradna még az Atya Istenben és az Ő teremtő hatalmában való hit megvallásánál, és azután térne csak rá, mint ehhez hozzájáruló többletre, a Fiú Istenről szóló vallástételre, aki Jézus Krisztusban jelent meg számunkra?

AMÍG EZEKRE A KÉRDÉSEKRE NEM TUDUNK VÁLASZOLNI, addig egyáltalán nem értettük meg azt, amit a Káté itt a mindenséget teremtő, fenntartó és igazgató Atya Istenről vall. Ennek a vallástételnek az egész értelme ugyanis azon fordul meg, hogy Jézus Krisztusról csakugyan úgy lehet benne szó, ahogyan azt megállapítottuk. Hagyjuk ki belőle Jézus Krisztust, – és vele együtt természetesen mindazt, ami vele összefügg – és mi marad akkor? Megmarad Istennek mindenhatósága. Ha Őt a mindenség Teremtőjének valljuk, akinek akarától függ az, hogy ez a világ és minden, ami benne van, létezik, akkor nyilvánvaló, hogy ez a mindenség az Ő feltétlen urasága (vagy ha jobban tetszik, idegen szavakkal kifejezve: az Ő abszolút szuverenitása) alatt áll. De ez így magában véve nem érdekelné a Kátét. Mit érne egyszerűen „mindenhatónak” tudnunk Istent, ha nem tudnánk egyúttal azt is: mit csinál Ő az Ő mindenhatóságával? A Kátét az érdekli, amit az Apostoli Hitvallás is mond: „Hiszek egy Istenben, mindenható Atyában.” Istennek „mindenhatósága” és „Atya”-volta együtt adja azt, aminek alapján azt mondhatjuk: „Hiszek Őbenne”, vagy ahogy a Káté feleletében olvassuk: „...akiben én annyira bízom...” Emlékezzünk csak megint vissza ennek a feleletnek zárószavaira: „ezt megcselekedheti”, – t.i. azt, hogy mindent a mi javunkra fordít, – „mint mindenható Isten”, – de ez csak az egyik, ami mit sem érne a hozzáfűződő másik nélkül: „és meg is akarja cselekedni, mint hűséges Atya”.

DE HOGY ISTEN AZ ÖRÖK SZERETET ISTENE, aki megérdemli ezt a nevet: „Atya”, ezt a bizonyosságot honnan vehetnénk, ha nem Jézus Krisztusban világosodnék ki előttünk? Azért „Atya” az Isten ennek a névnek életbevágóan fontos értelmében, mert – amint a Káté mondja itt, – elsősorban „a mi Urunk Jézus Krisztusnak örökkévaló Atyja”. Itt a Káté egy pillanatra fellebbenti a fátylat olyan titkokról, amelyekbe egyébként nem akar bevezetni bennünket: a Szentháromságnak belső titkairól. Mert azzal, hogy „örökkévaló Atyáról” beszél, arra utal, hogy Isten a világnak és benne az embernek megteremtésétől eltekintve is, önmagában is, öröktől fogva mindörökké az atyai szeretet Istene; számunkra megfoghatatlan és kibeszélhetetlen módon szerető Atyja az Ő szeretett Fiának, ahogy erről az Ő Fia, mikor emberi életünket magára véve közöttünk járt, bizonyosságot is tett: „Szeretél engem a világ alapjának felvettése előtt” (Ján. 17, 24.). Tehát nemcsak az Ő teremtményeihez való viszonyában, hanem önmagában is „örökkévaló Atya” az Isten, mert öröktől fogva mindörökké vele való titokzatos egységben él a Fia, akinek Atyja Ő. Aki tehát nem ismeri az Ő Fiát, aki Jézus Krisztusban megjelent számunkra, hogyan ismerhetné az Atyát igazán úgy, mint Atyát?

És hogy az „örökkévaló Atyának” szeretete reánk is kiterjed, minket is felölel, tehát Ő nekünk is Atyánk, ezt a bizonyosságot megint csak Jézus Krisztusnak köszönhetjük, aki éppen azért jelent meg közöttünk, az Isten szeretetét bűnös voltunkkal eljátszott és az Ő haragját magunkra vont emberek között, hogy Megváltónk legyen, aki által ismét lehetségessé válik számunkra, hogy az Isten szeretetében éljünk, mint kegyelmes Atyánknak boldog gyermekei. Ezért mondja a Káté: Isten „az Ő Fiaért, Jézus Krisztusért, nekem Istenem és Atyám”. Így hát a Káté azért emlegeti a teremtő Istenről szóló vallástételében Jézus Krisztust, mert számára nincs más teremtő Isten, csak az, aki nekünk megváltó Istenünk is a Jézus Krisztusban.

MÁSSZÓVAL, azt jelenti ez, hogy a Káté szerint, – és ez azt jelenti, hogy a Kátében megvallott keresztyén hit szerint, – a teremtő Istenben való hit, és a megváltó Istenben való hit nem két külön dolog, amelyek között az egyik meglehetne a másik nélkül is. Nem úgy áll a dolog, hogy valakinek lehet hite a teremtő Istenben, és ezzel együtt a világot fenntartó és kormányzó Istenben is, de úgy, hogy aztán még nyitott kérdés marad számára az, hogy vajon igaz-e mindaz, amit az Ige nekünk a megváltó Istenről mond, aki Jézus Krisztusban a bűnös emberrel megbékélt, és őt gyermekévé fogadta. Ez a megváltó Szeretet az igaz és valóságos Isten, aki magát megjelentette nekünk. Minden másfajta ú.n. „Isten”, csak az ember által ki-gondolt eszme vagy képzelődés. Még ha neki tulajdonítja is az ember a mindenség teremtését, voltaképpen ő maga is csak az ember gondolatainak a szüleménye.

HOGY EZ VALÓBAN ÍGY VAN, az abból tűnik ki, hogy ilyen „Istenre” az ember nem is tudja rábízni magát. Ha úgy mondja is, hogy „hisz benne”, azt a Káté így fejezi ki: „annyira bízom benne, hogy semmit sem kételkedem afelől, hogy mind lelki, mind testi szükségeimet beteljesíti, sőt mindazon rosszat, mit e siralomvölgyben rámbocsát, javamra fogja fordítani...” Aki így beszél, az sokkal többet tud, mint pusztán annyit, hogy a mindenségnek van valamilyen teremtő Istene. Azt is tudja, hogy a mindenség és benne önmaga is, az Isten atyai szeretetének köszönheti a létét. Kimondhatatlan hálát érez tehát az életért, az Isten atyai szeretetének ezért a titokzatos ajándékáért. És telve van bizalommal az iránt, hogy amit neki Isten az élet ajándékában adott, azt elég hatalmas valóban olyan ajándékká tenni, hogy érte mindig csak hálás lehessen az ember. Sokszor nagyon rejtelmesnek és idegennek tűnik fel előtte a világ, amelyben itt találja magát a maga vágyaival és szükségeivel. De tudja, hogy ezt a világot is ugyanaz az atyai szeretet hívta életre, amely őt is belehelyezte abba, s ezért olyan atyai házban érzi magát egész élete folyamán, amelynek ismeretes és ismeretlen tárházaiból mindig elő fog kerülni az ő vágyainak és szükségeinek kielégülése, amennyiben ez valóban az ő boldogságának érdekében áll. Éspedig nem azért vélekedik így, mert az „optimisták” szemellenzőjét viseli, amely csak a biztató jelenségeket láttatná meg vele, ellenben kizárná a látóköréből mindazt, ami kiábrándíthatná bizakodásából, hiszen a Káté tisztában van mindazzal, ami meggyötörhetné és elkeseríthetné. De minden „rosszat” is bele tud foglalni a maga győzelmes bizakodásába: végül az is csak áldásnak fog bizonyulni, mert az az atyai szeretet, amellyel a világ felett annak teremtő Istene uralkodik, „javára fogja fordítani” azt is.

CSAK AZ BESZÉLHET A TEREMTŐ ISTENBEN VALÓ HITÉRŐL, akiben megvan ez a teljes bizalom a „mindenható Atya” iránt. Honnan vehetnék ezt a bizalmat, ha Ő nem úgy jelentette volna ki magát nekünk, ahogy Jézus Krisztusban megtette? Igaza volt Jézus Krisztusnak: „Én vagyok az Út...Senki nem mehet az Atyához, csak én általam”. (Ján. 14, 6.) Megértjük már: miért van szó teremtő Istenről is a Káténak ebben a szakaszában, amelynek összefoglaló címe: „Az ember megváltásáról”. A megváltásnak Jézus Krisztus által elnyerhető ajándéka már az is, hogy Istent olyan teremtő Istenünknek ismerjük, aki „mindenható Atyánk”, s akinek mi bízó gyermekei lehetünk.

27. A világ fenntartása és igazgatása.

AMIKET ISTEN TEREMTETT, „azokat örök tanácsa és gondviselése által fenntartja és igazgatja is”, – mondja a Káté. Lehetetlen is Isten teremtő munkájáról értelmesen úgy beszélni, hogy az ember ne legyen tekintettel erre a két másik isteni munkásságra: a világ **fenntartására** és **igazgatására** is. Egyfelől maga a teremtés munkája is feltételezi bizonyos értelemben ezeket, t.i. a maga kiteljesedése szempontjából. Az ember teremtése pl. már régtől fogva befejezett tény annyiban, hogy az emberi nemzetség megjelent ebben az Istentől számára hajlékul elkészített földi világban, és megkezdhette a maga történeti kibontakozását. De az ember-teremtés teljességéhez sok minden kellett még, ami azóta történt, vagy még csak ezután fog megtörténni. Hogy mást ne mondjunk: hozzátartozott az ember teremtéséhez a ma élő embereknek, nekünk személy szerint mindnyájunknak a létrejötte is. Ehhez pedig az kellett, hogy Isten ne csak teremtő, hanem világfenntartó és világkormányzó Isten is legyen. De meg aztán mi értelme is volna Isten teremtő munkájának, ha teremtett világával nincsenek olyan céljai, amelyeknek megvalósulása érdekében „fenntartja és igazgatja is” azt, amit teremtett?

DE AMIT EBBŐL A KÁTÉ – rövid néhány szóban – már elmondott, abból valamit még egyszer ki akar emelni, és erőteljesebben is meg akar világítani. Említette Istennek „örök tanácsát és gondviselését”. Az előbbi elég volt megemlítenie, tovább már nem foglalkozik vele. Hogy Isten mindazt, amit ezzel a világgal cselekszik, nem úgy cselekszi, ahogy mi emberek szoktuk végezni dolgainkat: hogy Istennek van mindent átölő és minden részletre is kiterjedő „örök tanácsa”, amelyet aztán úgy valósít meg, ahogy magában elvégezte: erről érdemes volna ugyan bővebben is beszélni. De inkább csak az a hasznunk származnék belőle, hogy annál mélyebb csodálattal és áhítattal szemlélődnénk Isten titkai felett, amelyeket az Ő „örök tanácsa” magában rejt. Gyakorlati jelentősége kevés volna. A Kátét pedig ez a szempont vezérli. Utóvégre Isten „örök tanácsa” az Ő önmagában való életének a belső ügye; ránk csak az tartozik, hogy tudjuk: van ilyesmi. Ellenben amikor a Káté Isten „gondviselését” érintette, akkor már Istennek „kifelé”, teremtményei felé, s így mifelénk, emberek felé is irányuló munkásságára tért át. Ez már olyasmi, aminél meg kell állnia néhány súlyos szóra.

„Micsoda az isteni gondviselés?” – kérdi tehát a 27. kérdés. A felelet pedig így hangzik: „Istennek mindenható és mindenütt jelenvaló ereje, mely által mennyet és földet, minden teremtménnyel egyetemben, úgy igazgat, hogy fák és füvek, eső és szárazság, termékeny és terméketlen esztendő, étel és ital, egészség és betegség, gazdagság és szegénység, szóval minden, nem történetesen, hanem az Ő atyai kezéből jön.”

HOGY A KÁTÉ ITT ISTEN „EREJÉRŐL” BESZÉL, – ami alatt természetesen nem olyan „erőt” ért, amely esetleg szunnyadhat is, hanem csakis munkálkodó „erőt”, – az magától értődő. Hiszen arról van szó, hogy amit „örök tanácsában” elhatározott, azt „gondviselése” által meg is valósítja; terveit és céljait „erejét” is kifejti. A hangsúly azonban azon van, hogy ez az erő „mindenható”. Gondviselésében tehát ugyanazt a feltétlen hatalmát gyakorolja Isten, amelyről a teremtés munkájával kapcsolatban tettünk vallást a Káté szavaival. Azt jelenti ez, hogy Isten „örök tanácsának” a megvalósulását – akár szédítően nagy egészében, akár legparányibb részleteiben – meg nem akaszthatja, meg nem hiúsíthatja semmi. Hiszen bármi állna is útjába, csak teremtmény, amely feltétlenül alá van vetve a Teremtő hatalmának. Amit Isten öröktől fogva elvégzett, az valósul meg, s ami megvalósul, az benne volt az Ő öröktől fogva elvégzett tervében.

„Mindenható és mindenütt jelenvaló erőről” beszél a Káté. Ezzel az utóbbi jelzővel még külön is ki akarja emelni azt, – ami amúgy is benne értődik szavaiban, – hogy Istennek **világfeletti hatalma egyúttal a világban benne ható hatalom**. Minden teremtményi erőben is, amely ebben a világban mozgatja a történeteket, az Ő ereje működik. Így válik teljessé az a kép, amelyet az Ige alapján a Káté Istennek az Ő teremtettségéhez való viszonyáról adni akar: Isten „transcendens”, mindenek felett álló, feltétlen Ura a világnak, de Isten „immanens” is, mindeneket áthatva úgy benne él ebben a világban, hogy az egészében is, részleteiben is – az Ő működésének megszentelt színtere.

MÁR MOST ISTENNEK AZ Ő „GONDVISELÉSÉBEN” megnyilatkozó „erejéről” sok mindent tárgyalás alá vehetne a Káté, amellyel így vagy amúgy megfelelné a bennünk ezzel kapcsolatban felmerülő kérdésekre. Így vagy amúgy, – mert sok ponton előadhatna olyan fontos igazságokat, amelyek tisztán kiviláglanak Isten világkormányzó munkájára vonatkozólag az Ő Igéjéből, más pontokon meg kénytelen volna azt válaszolni kérdéseinkre, hogy azokra nincs válasz, hanem titkokkal állunk szemben, amelyeket Isten magának tartott fent. Azonban a Káté sem az egyik irányban, sem a másikban nem megy bele ezeknek a felmerülő kérdéseknek a megtárgyalásába. Megint azért nem, mert a hitnek nem elméleti, hanem gyakorlati szempontjai uralkodnak benne és felette. Így nem foglalkozik azzal: milyen szerepe van Isten világkormányzó munkájában az általunk is felismerhető rendnek (bibliai nyelven: az Isten „rendeléseinek”, a mai ember nyelvéen „törvényeknek”), és milyen szerepük van az ilyen rendbe bele nem illeszkedő történeteknek: a „csodáknak”. Hallgat itt a Káté arról is, milyen különös, kiváltságos, de egyben felelősségteljes helyet foglal el Isten világkormányzó munkájában az ember, aki rendeltetése szerint nemcsak tárgya ennek az isteni munkásságnak, hanem öntudatos eszköze és így részese is, – hogy tehát az ember életében Isten úgy állítja munkába a maga erejét, hogy annak az ember engedelmes szolgálja lehet, és emberi fáradozásra adott isteni áldás, vagy emberi imádságra adott isteni meghallgatás révén teljessé be e világban Isten szándékai. Hiányzik ezért itt annak a megtárgyalása is, ami ennek a helyzetnek a visszájából adódik: nincs szó arról, hogy miként viszi véghez Isten a maga akaratát az ember akaratával szemben is. Egyszerűen csak beleértődik a Káté szavaiba az, hogy a világban lévő minden alkotóelem ellenére is, azon keresztül is, csak az valósul meg, amit Isten öröktől fogva eltervezett. Mindez, és az ezekkel összefüggő minden hasonló kérdés nem érinti az életünket az elevenéig. Ezekről „ráérő” időnkben elmélkedhetünk. Benne élve az életben, másra vagyunk kíváncsiak. És ez a más az, amelyre a Káté összpontosítja mondanivalóját.

A „GONDVISELÉS” SOKFELE ELÁGAZÓ BONYODALMAS KÉRDÉSÉT ott fogja meg a Káté, ahol nagyon egyszerűvé lesz: ott, ahol konkrét, emberi sorsok kérdésévé válik. Nagyon áttekinthetetlen szövevény mindaz, ami ebben a világban végbemegy, de a meg nem számlálható és nyomon nem követhető szálak itt is, ott is egybefutnak egy-egy emberi sorssá, és ezek a csomópontok azok, amelyekre már nem elméleti érdeklődésünk, hanem egészen életesen, sőt azt is mondhatjuk: halálosan komoly tudakozódásunk irányul. Miközben olyan sok minden történik ezen a világon: megpróbálom áttekinteni, mi történik énvelem? Ezt kell mindenekfelett tudnunk. Ettől függ az egész élettel szemben való magatartásunk. Ez a valónk gyökeréig lehető gyakorlati kérdés.

A VILÁGBELI SOKFELE TÖRTÉNÉS KÖZÜL – éppen csak mutatóba – a Káté felsorol néhányat, részben a természet világából, de onnan is úgy, hogy nyilvánvalóan az emberi sors szempontjából érdeklik ezek a természeti történetek is („eső és szárazság, termékeny és terméketlen esztendő...”), részben közvetlenül a változatossággal teljes emberi élet területről („egészség és betegség, gazdagság és szegénység...”). Általában meglátszik a Káté szövegén itt, hogy a maga kora egyszerű, főképpen gazdálkodással foglalkozó népének a nyelvéen beszél. De amikor azt mondja: „szóval minden”, akkor ebbe az akármely korban,

akármilyen viszonyok között élő ember, mi mai emberek is, beleértheti mindazt, ami az ő sorsát alakítja.

NOS, ISTEN „GONDVISELÉSE” AZT JELENTI, hogy csak felületes látszat szerint alakítják a sorsunkat ezek a történetek, akár természetiek, akár történetiek. Fölöttük, mögöttük, bennük mindig ott rejtőzik Istennek mindent igazgató „ereje”. Ő alakítja mindazt, ami a mi sorsunkat alakítja. Ugyanakkor Ő adja a megbízást is, hogy az emberiség az ő „erejének” tudatos munkatársa legyen, s részt vegyen saját sorsának, körülményeinek, magának a természetnek alakításában. Azért ezt az Ő kezéből kell vennünk. Arról pedig tudhatjuk, hogy „atyai kéz”.

28. Isten kezében.

A KÁTÉ 28. KÉRDÉSÉNÉL, amellyel lezárul az Apostoli Hitvallás első cikkelyének a tárgyalása, első ízben találkoztunk azokkal a szavakkal, amelyekkel a továbbiak során gyakran fogunk találkozni, s amelyekben a Káté egy-egy kifejtett tantétellel kapcsolatban annak gyakorlati hasznát teszi szóvá. Tanulmányunknak még az elején rámutattunk arra, hogy a hitbeli igazságok „hasznának” ilyen állandó kiemelésében jut éppen a legszemléletesebben kifejezésre a Káté gyakorlati jellege. Az előző pontokkal kapcsolatban is, amelyek a teremtésről és a gondviselésről szólnak, volt alkalmunk rámutatni erre a gyakorlati jellegre. De íme, a Káté nem elégszik meg azzal, hogy csak úgy a sorok között éreztesse: milyen jelentősége van hitünknek az életünk számára, hanem még külön is felhívja erre a figyelmünket. Így szól a soron levő 28. kérdése: „Mit használ nekünk Isten teremtő munkájának és gondviselésének megismerése?”

MIELŐTT MEGHALLGATNÁNK, mit felel erre a Káté, előre is megállapíthatjuk: nem lesz meglepő, ha Istennek itt szóban forgó két munkája közül az utóbbin, az Ő gondviselésén lesz a hangsúly. A teremtés sem maradhat megemlítetlenül, már csak azért sem, mert hiszen az Apostoli Hitvallásunknak abban az első cikkelyében, amelyhez a Kátának ezek a pontjai fűződnek, kifejezetten éppen csak arról van szó: „Hiszek egy Istenben, mennynek és földnek teremtőjében”. De már a Kátának a teremtés kérdését tárgyaló 26. kérdésénél megfigyelhettük, mint siklik át figyelme Istennek gondviselő munkájára, a rákövetkező 27. kérdésnél pedig láttuk, hogy egészen erre összpontosul figyelme. Már az eddigiek alapján is azt mondhatjuk tehát: a teremtés szinte csak a gondviselés szempontjából érdekli a Kátét, vagyis azért fontos számára voltaképpen a teremtő Isten ismerete, mert abban van az Isten gondviselő munkájának is feltétlen biztosítéka. Hogyne valósulna meg mindenben annak az Istennek akarata, akinek hatalmától annyira függ minden, hogy a létét is neki köszönheti? Ennek az előrebecsátott váradalmunknak teljesen meg is felel az, amit a Káté elmond arról, hogy „mit használ nekünk” a teremtő és gondviselő Istenben való hitünk?

„Azt, hogy mindennemű viszontagságban tűrők, a boldogságban háládatosak, a jövőt illetőleg pedig hűséges mennyei Atyánk iránt jó reménységben legyünk a felől, hogy semmi sem szakaszthat el minket az Ő szeretetétől, mivel minden teremtmény úgyannyira az Ő kezében van, hogy az Ő akarata nélkül semmit sem tehet, de még csak meg sem mozdulhat.”

ÍME, AZ UTOLSÓ SZAVAKBAN csakugyan szó van arról, mennyire hatalmában tartja Isten, mint Teremtő, minden Ő teremtményét, de csak úgy van szó erről, mint ami támasztéka az Ő gondviselésébe vethető hitünknek. Egyébként pedig a körül a kérdés körül forog itt is minden, amely az előző, a gondviselésről szóló feleletnek a tengelye volt: az emberi sors kérdése körül. A történéseknek ebben a végtelen kavargásában, amelyet a világ folyása jelent, mi történik énvelem? Mit jelent életem eddigi folyásában el egészen a jelenig minden „viszontagság” és minden „boldogság”, amely osztályrészemül jutott, és mit jelent az az ismeretlen jövő, amelyről csak annyit tudok, hogy szintén valamilyen keveréke lesz „viszontagságoknak” és „boldogságoknak”? Rövidre fogva, az a Káté tanításának a lényege, hogy annak a számára, akiben él a (teremtő és) gondviselő Isten hite, megoldódott a sorsa kérdése. Már az előző felelet végén elhangzott a megoldás: „minden Istennek atyai kezéből jön”. Itt ugyanez a bizonyosság szólal meg még erőteljesebben, amikor „hűséges mennyei Atyánkról” van szó, akinek „szeretetétől” soha nem szakíthatott el eddig sem, soha nem szakíthat el ezután sem minket semmi. Sorsunk nem egyéb, mint ennek a szeretetnek a felőlünk elgondolt

végzése, és életünk napjai során megvalósuló ajándéka. Ez a bizonyosság maga a semmi áron fel nem becsülhető nagy „haszon”, amelyet a Káté felmutat.

DE MÉG RÉSZLETEZI IS, hogy annál jobban éreztesse: milyen gazdag ember az, aki elnyerte ezt a „hasznot”. „Mindennemű viszontagságban tűrő” lesz. Beleszövődnek minden ember sorsába sötét szálak is. Nem kerülheti el a fájdalmas veszteségeket, kudarcokat, csalódásokat. Kinek több, kinek kevesebb, de mindnyájunknak jut a szenvedés poharából, és akarva akaratlan ki kell ürítenünk. Aki nem látja mögötte a sorsát alakító Isten atyai szeretetét, az lázonghat ellene váltig, vagy leszámolva az elkerülhetetlen „viszontagságokkal”, fásultan, nekikeményedve beletörődhet azokba. Egyik sem igazi megoldás. Megoldás csak abban az alázatos „tűrésben” van, amely az élet fájdalmas élményeiben is csak burkolt áldást lát, és úgy fogadja azokat Isten kezéből. Másfelől pedig: „a boldogságban háládatosak” leszünk ennek a megoldásnak a birtokában. Különben a szerencse kedvenceinek éreznénk magunkat, szorongások között lesve: mikor fordul ellenünkre az a szeszélyes és kiszámíthatatlan hatalom? Jaj, akkor annál nagyobbat zuhanunk, mennél magasabbra emelt fel bennünket az imént! Vagy pedig magunknak tulajdonítjuk sikereink minden érdemét, és „boldogságunkban” pöffeszkedő emberekké válunk, akik nem tudják, de mások a hátuk mögött fesztelenül beszélnek róla: milyen nevetséges figurák. Ezek sem megoldások. Csak az a „háládatosság” megoldás, amely az élet minden jó eredményét és örömét, még ha megdolgozott is érte, ajándékként fogadja Isten atyai kezéből.

MÉG KÜLÖN KIEMELI a Káté a jövőnek a kérdését is, mert hiszen sorsunk legkínzóbb része az szokott lenni, amely még be sem következett. Néha valami rossz, ami már bekövetkezett, könnyebben elviselhető, mint a várt jónak a bizonytalansága. A jövő minden kérdésének is egy a megoldása: bizonyosak lehetünk Istennek sorsunkat alakító szeretete felől. Csak az fog beteljesedni rajtunk ezután is, amit „örök tanácsában” az Ő atyai szeretete eltervezett felőlünk. De az egészen bizonyosan be fog teljesedni rajtunk. Semmi nem állhatja útját. „Semmi nem szakaszthat el minket az Ő szeretetétől”, – ahogy a Káté mondja, – mert hiszen minden ezen a világon Isten teremtménye, és ezért úgy függ az Ő teremtető hatalmától, hogy „az Ő akarata nélkül semmit sem tehet, sőt még csak meg sem mozdulhat”. Pál apostol fejezi ki a legtömörebben ezt a diadalmas bizonyosságot a Rómaiakhoz írott levele 8. részének abban a szakaszában, amely erről bővebben is szól, de ezt a sommás kijelentést is magában foglalja: „Ha Isten velünk, kicsoda ellenünk?” (Róm. 8,31.)

ENNEK A SZAKASZNAK a visszhangját ismerjük fel egyébként a Káténak abban a mondatában is, amely szerint „Isten szeretetétől nem szakaszthat el minket semmi.” Majdnem pontos idézet ez, csak az hiányzik még belőle, amit Pál apostol ott Istennek szeretetéről szólva hozzáfűz: „amely vagyon a mi Urunkban, a Jézus Krisztusban”. De ha ezek a szavak hiányzanak is a Káté szövegéből, a bennük megvallott bizonyosság nem hiányzik a Káté hitvallásából. Csak az érti jól a Káténak ezt a feleletét, aki – ha hallgatólagosan is, – odaérti ezeket a szavakat is. A teremtésről szóló 26. feleletben kifejezetten is beszélt erről a Káté. Ott szó volt arról, hogy a „mindenható Atya”, akiben hiszünk, mint „mennynek és földnek teremtetőjében”, elsősorban „a mi Urunk Jézus Krisztusnak örökkévaló Atyja”, és ennek alapján „az Ő Fiáért, Jézus Krisztusért” Atyánk nekünk is. Ha az azóta megtárgyalt következő két pont alatt nem történt is ilyen kifejezett utalás Jézus Krisztusra, az nem téveszthet meg minket a felől, hogy a Káté, ha Isten „atyai kezéről”, vagy „hűséges mennyei Atyánkról” és az Ő „szeretetéről” beszélt, mindig Jézus Krisztusra való tekintettel tette ezt. Kifejezetten azért nem kellett ismételgetnie a Jézus Krisztusra való rámutatást, mert hiszen már csak egy-két lépés választja el a Kátét itt attól, hogy az Apostoli Hitvallás második cikkelyére rátérve belemérüljön a Jézus Krisztusról való mondanivalójába. Eléggé világossá tette azonban mindenki előtt, hogy Jézus Krisztustól függetlenül az Apostoli Hitvallás első cikkelye sem volna elmondható. A „mindenható Atyáról” van itt szó, akiben egyaránt fontos számunkra az, hogy

„mindenható”, és az, hogy „Atya”. Úgy ráhagyatkozhatunk, hogy az Ő kezében tudjuk sorsunkat. Ez csak akkor lehet, ha az Ő atyai szeretete felől is bizonyosak vagyunk. Ezt a bizonyosságot pedig Jézus Krisztusnak köszönhetjük. Rajta kívül nem nyerhető el. Sőt még az is, hogy ez a szeretet valóban „mindenható”, éppen csak Jézus Krisztusban igazolódott. Aki azt mondja, hogy ő hisz teremtő és gondviselő Istenben, de Jézus Krisztusban nem hisz, az álmítja magát, és előbb-utóbb fel is fog ébredni ebből az önámításból.

29. Sorsunk és hivatásunk.

BÚCSÚT VEHETNÉNK MÁR a Káténak „Az Atya Istenről” cím alá foglalt szakaszától, és rátérhetnénk „A Fiú Istenről” című következő szakaszára, vagyis az Apostoli Hitvallás első cikkelyéről adott magyarázata után most már a második cikkelyről szóló tanításai felé fordulhatnánk figyelmünkkel, – ha egyszerűen az volna csak a dolgunk, hogy eleinknek a Kátéban megszólaló hitvallásával ismerkedjünk meg. De a Káté főképpen abból a szempontból érdekel bennünket: mennyiben a **mi** hitvallásunk is? Ezért, mielőtt tovább haladnánk, meg kell állnunk még egy-két szóra. Meg kell állapítanunk, hogy azt, amit a Káté Isten teremtet és gondviselő munkájáról (különösen az utóbbiról) tanít, mi – négyszáz esztendővel később élők – bizonyos kiegészítésre szorulónak érezzük. Nincs ellentét köztünk és a Kátéban megszólaló eleink között: mi is valljuk az Ige alapján azt, amit ők vallanak, és ők is vallanak ma ugyancsak az Ige alapján velünk együtt azt, amit mi még hozzátennénk az ő hajdani hitvallásukhoz. Csak ezt az utóbbit ők még nem érezték olyan szükségesnek hangsúlyozni, mint amilyen fontossá az a mi számunkra vált. Isten gondviselő munkájának tárgyalásánál megemléztünk, hogy sok ezzel kapcsolatos téma felett elsiklik a Káté, mert a leglényegesebbre akar szorítkozni. Ezek között megemléztünk azt is, hogy Istennek az ember sorsát alakító gondviselése nagy részben úgy végzi el munkáját, hogy ebben felhasználja eszközül magának az embernek munkáját is. Ez az a mozzanat, amely a mi korunkban olyan jelentőséget nyert, hogy nem lehet felette hallgatással elsiklanunk, mert az ilyen hallgatással mi már nem híven adnánk számot az Ige igazságairól.

HOGY EGY PÉLDÁVAL VILÁGÍTSUK MEG a hajdani és mai helyzet közötti különbséget: a Káté-korabeli hívő úgy hagyatkozott rá Isten gondviselésére, hogy gyermekeit nem részesítette a himlő elleni védőoltásban. Persze, hogy azért nem, mert az orvostudomány ilyen preventív eljárásai akkor még nem is voltak ismeretesek. Igen ám, de amikor ezt a védőoltást feltalálták és alkalmazni kezdték, voltak (éppen a Kátéra hivatkozó reformátusok közt is akadtak) olyanok, akik Isten gondviselő munkájára való tekintettel ellenezték a védőoltást. „Rá kell hagyni Istenre, mondták, hogy Ő irányítsa a dolgok folyását: kit érjen utol, kit kerüljön el a ragályos veszély, ki lábáljon ki a betegségből, ki haljon bele”. Nekünk ma már ki kell mondanunk azt is, hogy nem ilyen értelemben hagyatkozunk rá Isten gondviselő munkájára, hanem úgy, hogy amiben Ő lehetővé teszi számunkra és eszközül fel akarja használni a mi „öngondviselésünket”, abban mi is megteesszük a magunkét.

A KÁTÉ IS ÍGY ÉRTETTE a maga tanítását. Amikor arról beszél, hogy „étel és ital, egészség és betegség, gazdagság és szegénység”, mind Isten „atyai kezéből jön”, ezt józan ésszel akkor se, és sohase érthette senki úgy, hogy az ember pedig összetett kézzel és tátott szájjal várja Isten tápláló ajándékait, hőség és fagy ellen maga is ne védje egészségét megfelelő hajlék építésével és ruházat viselésével, és általában felelőtlen lélekkel Istenre hárítsa a maga boldogulásának gondját, és Őt okolja minden romlásáért.

AZONBAN A KÁTÉ MEGTEHETTE AZT, hogy tanításába hallgatólag beleérti az embernek ezt a szükséges „öngondviselését”. Annakidején az emberi „öngondviselés” ösidők óta megállapodott keretek között mozgott, és ezért a megszokás révén magától értődő volt. Ma más a helyzet. Az utolsó négy-öt nemzedék ideje alatt az emberi munka keretei szédületes méretekre tágultak ki, és még mindig kitágulóban vannak. Ezért az emberi „öngondviselés” ügye a figyelem előterében áll, sőt sokszor egyenesen lázas érdeklődés tárgya. Az ember teremtéséről szóló bibliai történetben azt olvassuk, hogy az ember felé elhangzott az isteni áldás: „Hajtsátok birodalmatok alá a földet és uralkodjatok...” (I. Mózes 1,26). Mindig is tudta az ember, hogy ő valahogyan fölötte áll más teremtményeknek. De hogy milyen uralmat

képes kifejteni felettük, hogyan tudja a maga szolgálatának az igájába hajtani a természet erőit, és így mit tud a maga munkájával előteremteni ebből a világból a maga szükségleteinek a kielégítésére és a maga érdekeinek a védelmére, az csak a legutóbbi nemzedékek alatt derült ki. Régebbi nemzedékek mesékbe vagy álmokba illő csodáknak tartották volna azt, ami ezen a téren ma már valóság, éspedig még mindig újabb meglepetéseket ígérő, továbbfejlődő valóság.

HOGY HOGYAN ALAKULT KI EZ A HELYZET, annak a történetét nem kell ismertetnünk, mert közismert. Csak azt emeljük ki belőle, hogy végül már nem is csak a természeti erőkre, hanem az emberi történetben működő társadalmi erőkre is kiterjeszkedett az embernek ez az „öngondviselése”, mert a társadalmi életben érvényesülő törvényszerűségek megismerése alapján lehetségessé vált embermilliók együttélésének a rendjét is céltudatosan és tervszerűen formálni.

Mindez mit sem von le abból, amit a Kátéval együtt a teremő Isten gondviseléséről vallunk. Nem féljük Istent attól, hogy Neki már alig-alig marad valami szerepe, ha az ember egyre jobban „a saját hatáskörébe vonja” ügyeinek az intézését. Az ember uralmának a nagyra-növése nem csökkenti a szemünkben, csak annál csodálatosabbá teszi előttünk Isten uralmát. Hiszen az embernek az ő világa feletti uralma azon alapszik, hogy mindenekelőtt megismeri a világban érvényesülő törvényeket, – azok pedig azért érvényesülnek, mert a teremő és gondviselő Isten tartja érvényben őket. Azután a teremő Isten az, aki olyanná teremtette az embert, hogy ilyen csodálatos uralomra emelkedhessék a teremtettségben. És a gondviselő Isten az, aki úgy igazgatta az emberi történetet, hogy sor kerülhetett mindazokra a tudományos felfedezésekre és gyakorlati vívmányokra, amelyeken az ember mai civilizációja felépül. És végeredményben bármilyen hatalmasra építi is ki az ember a maga uralmát ebben a világban, mindig csak olyan feltételekre építhet, amelyek adva vannak számára. Szédületesen nagynak mondhatjuk az embernek azt a birodalmát, amelyben ő uralkodik, – de az ilyen megállapítások mindig csak viszonylagosak. Szédületesen nagy volt annak a szigetvilágnak a megnövekedése, amelyen népes néptörzsek élhetnek már, ahhoz a korallágacskához képest, amely először dugta ki a fejét a tenger színe fölé, és még ahhoz is kevés volt, hogy egy madár reászállhasson. De milyen parányi csekélység ez az egész szigetvilág a körülötte hullámzó óceán végtelenségeihez képest! Általában, amíg az marad a helyzet, hogy nem az ember akaratától függ, hogy legyen-e világmindenség vagy ne (és benne emberi élet is), hanem a teremő Isten akaratától, addig megmarad az embernek az a függő helyzete, amelyben „Isten teremő és gondviselő munkájának a megismerése” megbecsülhetetlen nagy kincs lesz számára.

De amikor mi ma erről, hogy félreértés ne essék, vallást teszünk, kifejezetten hozzá kell tennünk azt is, hogy mi nem az emberi munkásság ellenében emlegetjük Isten munkásságát, hanem úgy hiszünk benne, mint az emberi munka által is munkálódóban, azt is a maga munkásságának eszközéül felhasználó gondviselő Istenben.

ÚGY IS MONDHATNÁNK LÉNYEGÉBEN UGYANEZT: minket Isten gondviselésében nemcsak az érdekel, hogy milyen sorsot mért ránk vagy fog ezután ránk mérni, hanem az is, hogy milyen szerepet jelölt ki számunkra az emberi munka nagy együttesében. Hogy az embernek ebben az életben megvannak a betöltendő feladatai, arról lesz majd szó a Kátéban, de csak a vége felé, a Tíz Parancsolat magyarázatának a során, ahol azt fejt ki a Káté, milyen kötelességekben forgolódva szentelheti oda az ember magát hálaáldozatul Istennek. De ha mi ma szövegeznénk meg a Kátét, már itt, „az Atya Istenről” szóló szakaszban is szükségesnek éreznénk azt, hogy utalás történjék erre. Hangsúlyoznánk, hogy amikor Isten embert teremtett, akkor dolgozó embernek teremtette, aki nemcsak hálás szemlélője és élvezője lehet az Ő elvégzett munkájának, hanem engedelmes szolgálatával résztvevője is lehet az Ő továbbfolytatódó munkájának. És kiemelnénk, hogy amikor Isten az Ő gondviselését gyakorolja az

ember felett, akkor ebből nem hiányzik az sem, sőt éppen az a legfelségesebb benne, hogy kijelöli az ember hivatását is, amelynek betöltésével az ember maga is eszközévé válhat a gondviselésnek.

Sorsunkat Isten kezéből fogadva, abban egyúttal megkapjuk hivatásunkat is. És viszont: hivatásunk betöltésével mutathatjuk csak meg, hogy valóban bizalommal fogadtuk el sorsunkat. Sors és hivatás az Isten „atyai keze” alatt való életnek elválaszthatatlan két oldala.

30. A mi Idvezítőnk.

AZ APOSTOLI HITVALLÁS ELSŐ SZAKASZÁNAK magyarázatával elvégezve a legfontosabbat, amit „az Atya Istenről és a mi teremtetésünkről” el kellett mondani, a Káté áttérhet most már a második szakasz magyarázatára. Nyilvánvaló, hogy az, amit „az ember megváltásáról” szóló, ebben az egész, derekas főrészben meg akar vallani, az a most következő szakaszban foglaltatik benne elsősorban. „Az ember megváltásáról” szóló ebbe a főrészbe tartozott bele már az is, amit a Káté Isten teremtő és gondviselő munkájáról mondott el, mert abban a „mindenható Atyában” hinni, akinek kezében van a létünk és a sorsunk, nem mindenkinek dolga, csak az Ő szeretete felől megbizonyosodott, megváltott gyermekeié. Ezért voltak már ezzel kapcsolatban is utalások a Kátében Jézus Krisztusra, Isten Fiára. De most már egyenesen Őróla lesz szó. A következő kérdések ez alá a cím alá vannak foglalva: „A Fiú Istenről.” És amint az Őróla szóló, második cikkely teszi ki az Apostoli Hitvallásnak is a legnagyobb részét, úgy nem lepődünk meg azon, hogy az előző szakasz három pontjával szemben, ebben a szakaszban 24 pont alatt mondja el a Káté a maga mondanivalóját (29-től az 52. pontig.).

Kezdi azoknak a neveknek, illetve címeknek magyarázatával, amelyekkel az Apostoli Hitvallás bemutatja Jézus Krisztust: „És (hiszek) Jézus Krisztusban, Ő egyszülött Fiában, mi Urunkban...” Egyenként megkapjuk a magyarázatát annak, miért nevezzük Őt „Jézusnak”, „Krisztusnak”, „Isten egyszülött Fiának”, „mi Urunknak”, és kapunk még egyet-mást, amit a Káté jónak lát hozzáfűzni ehhez. „Miért nevezzük Isten Fiát Jézusnak, azaz Idvezítőnek?” kérdi a 29. kérdés. Közöséges körülmények között nem szoktuk felvetni azt a kérdést: miért viseli valaki azt a nevet, amelyet visel? Egyszerűen tudomásul vesszük: azt a nevet adták neki már csecsemőkorában, az alatt a név alatt nőtt fel és szerepelt az életben, azon a néven jelölhetjük meg a legegyszerűbben, valahányszor a sok többi ember közül ki akarjuk emelni, hogy éppen róla mondjunk valamit. Számunkra az ilyen nevek egyszerűen az azonosság megjelölésére szolgáló eszközök. Magukban véve közömbösek: ha más nevet kapott volna valaki, akkor azon a más néven is ugyan-olyan jól emlegethetnénk. Nem így gondolkodtak azonban a név dologáról abban a régi, keleti világban, amelybe a „Jézus” név vezet bennünket vissza, – mondjuk bibliai viszonyok között. Ott és akkor minden név jelentett valamit, amit fontosnak tartottak, amikor valakire ráruházták.

ILYEN JELENTŐS NÉV VOLT A „JÉZUS” név is. Olyasmit jelentett, mint „szabadító”, „megmentő”, „bajból kisegítő”.

A Káté kérdése tehát akörül forog, van-e ennek a névnek a jelentésében valami, amiért fontos az, hogy Jézus éppen ezt a nevet kapta és nem mást? Előre is tudhatjuk, mi erre a felelet. Soha senkire úgy nem illett rá ez a név, mint Jézusra, és semmilyen más név nem illett volna rá úgy, mint ez a név.

A KÁTÉ TEHÁT ÍGY FELEL A FELTETT KÉRDÉSRE: „Azért (nevezzük Isten Fiát Jézusnak, azaz Idvezítőnek), mert Ő idvezít bűneinkből és mert senki másban üdvösség sem nem kereshető, sem nem található.” Amint látható: ez a felelet nemcsak állít, hanem tagad is. Nemcsak arra mutat rá, hogy a „Jézus név” legmélyebb értelme szerinti segítség és szabadulás itt található meg, ennek a névnek a viselőjében, hanem azt is hangsúlyozza, hogy kizárólag Őbenne és rajta kívül sehol másban.

AZT A TAGADÓ OLDALT, AMELY A „JÉZUS”-NÉV MAGYARÁZATÁBAN megfigyelhető volt, a következő, 30. kérdésben így domborítja ki még jobban a Káté: „Hisznek-e azok is az egyedül idvezítő Jézusban, akik boldogságukat és üdvösségüket a

szenteknél, önmaguknál, vagy másutt keresik?” A felelet nem ismer tétovázást, vagy megalkuvást: „Nem, sőt azok tényleg megtagadják az egyetlenegy Idvezítőt és Megváltót, Jézust, noha dicsekednek vele. Mert vagy Jézus nem tökéletes megváltó, vagy akik ezt a Megváltót igaz hittel elfogadják, azoknak Őbenne kell feltalálniuk mindazt, ami üdvösségükre nézve szükséges.”

Ezzel a határozott megállapítással a Káté nyilván abban a vitában foglal állást, amely a római egyház tanításával és gyakorlatával szemben robbant ki a reformáció idején, és tart azóta is mindazok részéről, akik a Kátéval egyetértésben kizárólag a Szentírás alapján állnak hitük dolgaiban. A római egyházban uralkodó jelenség az, hogy az emberek a „szenteknél” is keresnek segítséget üdvösségük biztosítására; és amit a Káté úgy fejez ki a kérdés felvetésében, hogy az emberek „önmaguknál keresnek” ilyen támaszt az üdvösségük dolga felől való reménykedésükre, az – amint a továbbiak során meg fogjuk látni, szintén a római egyházban megtalálható jelenség. Mindezt a Káté összeegyeztethetetlennek tartja Jézus Krisztusnak azzal az üdvözítő jelentőségével, amely már az Ő „Jézus” nevében is kifejezésre jut. Vagy-vagy! – mondja. Ha Jézus Krisztus valóban és komolyan a mi Idvezítőnk, akkor benne és általa elnyerjük üdvösségünket.

31. Jézus hármas tiszte.

A „JÉZUS” NÉV magyarázata után áttér a Káté a „Krisztus” cím magyarázatára. Hogy itt csakugyan címről van szó és nem pusztán névről, az abból is kitűnik, hogy más-más nyelven, más-más fordításban is használható. Az Ó.t. héber nyelvén „Másiach”-nak mondták, ami aztán elgörögösödött formájában, mint „Messiás” ment át más nyelvekre. Az Ú.t. már lefordítja a maga görög nyelvére, és „Chrisztos”-nak mondja. Ezt mondjuk utána magyaros formában mi is, amikor „Krisztus”-ról beszélünk. Sokszor mi is lefordítjuk a magunk nyelvére. Ezt teszi a Káté is, amikor így adja fel a 31. kérdést: „Miért nevezzük őt Krisztusnak, azaz Felkentnek?”

EBBŐL MÁR AZT IS MEGTUDJUK, ha még nem tudtuk volna, mit jelent ez a cím. Általában „felkent” személyt jelent, vagyis olyasvalakit, aki valamilyen kiemelkedő fontos hivatalt és méltóságot visel, amelyre őt régi időknek (itt-ott máig is fennmaradt) szokása szerint a „felkenés” szertartásával avatták fel. Olajjal szokták az illetők fején végrehajtani ezt a szertartást, néha azzal a hozzáfűződő babonás gondolattal, hogy az olajban valamilyen bűvös erő van, amely beleáradva a „felkentnek” testébe-lelkébe, őt megkülönbözteti most már a többi embertől.

MI KÖZE VAN mármost Jézusnak ehhez az ősi felavató szertartáshoz? Az, hogy Ő sem tölthette volna be a maga egyedülálló hivatását: a Megváltó hivatását, ha erre nem úgy indult volna el, hogy fel volt erre hatalmazva és fel volt rá ruházva minden hozzá szükséges erővel úgy, hogy ezt a hivatást éppen csak Ő tölthette be, és rajta kívül senki.

Erről beszélt a Káté abban a feleletben, amellyel gazdag tartalmánál fogva behatóbban is foglalkoznunk kell. Egyelőre elég lesz az első mondatot idéznünk, hogy aztán majd később folytassuk szövegének az idézését. „Azért (nevezzük Őt Krisztusnak, azaz Felkentnek), – mondja, – mert Őt az Atya Isten rendelte és a Szent Lélekkel felkente.” (Hogy mivé, arról szól azután a folytatás.) Két dolgot hangsúlyoz tehát a Káté.

AZ EGYIK AZ, hogy Ő a maga szolgálatát a mi megváltásunkra „az Atya Isten rendelkezéséből” töltötte be. A világ megváltásának ügye „az Atya Isten” hatáskörébe tartozik. Beletartozik az erről való gondoskodás abba az Ő „örök tanácsába”, amely szerint mindent igazgat ebben a világban. Sőt: éppen a középpontban áll úgy, hogy minden egyéb is, amit öröktől fogva eltervezett és az idők rendjén végre is hajt, e körül forog. Itt a bizonyága annak, amit a Szentháromságról szólva hangsúlyoznunk kellett: Istennek reánk vonatkozó munkásságai eloszthatók ugyan az Atya, a Fiú és a Szent Lélek Isten között, de sohasem úgy, hogy azokban ne a teljes Szentháromság fejtené ki a maga oszthatatlan isteni lényét. A megváltás műve sajátlagosan a Fiú Isten által megy végbe, de egyáltalán nem az Atya Isten nélkül (vagy éppen az Atya Isten ellenében, amint balgatatag módon egyesek elgondolják), hanem az Atya Isten örök rendelkezéséből. Az Atya Isten „szerette úgy a világot, hogy az Ő egyszülött Fiát adta...” (Ján. 3,16.).

A MÁSIK, amit a Káté hangsúlyoz, viszont arra világít rá: milyen része volt a Szent Lélek Istennek is abban a megváltó munkában, amelyet a Fiú Isten véghezvitt: „Az Atya Isten őt...a Szent Lélekkel felkente”. Jézus úgy indult el és úgy is járta végig egész pályáját. Ezt azért emeli ki külön is a Káté, mert így kívánta ezt a „felkenetés” képe. Amit a régifajta „felkenetés” szertartásában a „kenet”, az olaj jelképezett, annak a valósága Jézus Krisztusnál a Szent Lélek ereje.

De miért kell a Káténak, illetve az Apostoli Hitvallásnak, amelyet a Káté magyaráz, éppen ebben a képben: a „felkenetés” képében kiábrázolnia Jézus Krisztusnak Istentől való „rendel-

tetését”, és a Szent Lélek erejével való teljességét? Azért, mert már a Biblia Krisztusában olyan Megváltót kaptunk, aki nemcsak öröktől fogva ki volt jelölve Istentől erre a szolgálatra, tehát illetékes volt annak betöltésére, hanem olyat is, aki képes volt azt betölteni, mivel a Szent Lélek erejével felruházva maga is használja ezt a képet. A szó szoros értelmében „felkent” emberek voltak az ótestamentumi próféták, papok és királyok. Az Ú.t., amikor bizonyosságot tesz Jézus Krisztusról, ezt gyakran úgy teszi, hogy a régi próféták, papok és királyok sorába helyezi őt, mint akiben tökéletesen beteljesedett minden hajdani prófétai, papi és királyi szolgálatnak az értelme.

ÍGY MONDJA hát a Káté is: „Őt az Atya Isten rendelte és a Szent Lélekkel felkente a mi legfőbb prófétánkká és tanítónkká...továbbá egyetlenegy főpapunkká...és örökkévaló királyunkká...” Így ad alkalmat a Káténak a „Krisztus” cím magyarázata arra, hogy előadja a „Krisztus hármasságáról” szóló tanítást, a Krisztus megváltói szolgálatainak ezt a világos és tömör summázását.

32. Jézus közbenjárói szolgálata.

A „KRISZTUS” CÍM MAGYARÁZATÁHOZ érkezve, itt, a Káténak ezen a pontján, jelenik meg a történet folyamán először a Krisztus „hármassága” név, mint teljes összefoglalása mindannak, ami Őt Megváltónkká teszi. Ez a tanítás sokfelé bevett rendező elvvé vált, amely megadta a kereteket ahhoz, hogy a Krisztus megváltó munkájáról szóló tanítást hogyan lehessen világosan és áttekinthetően kifejezni, – még olyan keresztyén egyházak körében is, amelyeknek nem hitvallási iratuk a Káté.

A KÁTÉ SORRENDJÉTŐL ELTÉRVE, – majd megmondjuk: miért? – a papi tisztséggel kezdjük. Az ótestamentumi papok feladata az volt, hogy közvetítő szerepet játszanak Isten és az Ő imádói között, – közelebbről az áldozati szertartások elvégzésével. Az áldozatok közül is az mutatja legvilágosabban a helyzetet, amelyet egyszer egy évben, az „engesztelés napjának” nagy ünnepén mutattak be az egész nép bűneiért. Ilyenkor az egész papi rend feje, a különös ünnepélyességgel „felkent” főpap végezte el az engesztelő szertartást, hogy annak elvégzésével bemenjen a templomnak máskor mindig elzárt legbenső szentélyébe és ott, mintegy Isten közvetlen színe előtt könyörögjön az áldozat vérének bemutatása alapján Isten kegyelmes szövetségének fennmaradásáért a szövetséges nép bűneinek ellenére is.

Különösen erre a nagy engesztelő szertartásra, illetve a benne végbemenő főpapi szolgálatra mutat rá az Újtestamentum gyakorta úgy, mint előképére, a Jézus Krisztus által megváltásunk végett elvégzett engesztelő szolgálatának. Ő egyben az a Főpap és maga az Áldozat is, akinek halála biztosította számunkra Isten megérdemelt haragja helyett az Ő kegyelmét. Ez Jézus Krisztus megváltó munkájának az a lényeges alkateleme, amelyen minden egyéb is felépül, ezért is vettük ezt a mozzanatot elsőnek. Itt újat nem mond nekünk a Káté. Illetve mégis kiegészíti eddigi tanítását valamivel, amiről eddig még nem volt szó. Figyeljük meg, mit mond Jézus Krisztusnak erről a „tisztségéről”: „Őt az Atya Isten...felkente...egyetlenegy főpapunkká, aki minket testének egyetlenegy áldozatával megváltott és” – (itt következik az új mozzanat) – „az Atya Isten előtt könyörgésével szüntelen közbenjár érettünk”.

Ez azt jelenti, hogy Jézus Krisztus elsősorban az Ő földi életében érettünk vállalt és viselt áldozatával végezte el az engesztelésnek azt a közbenjárói szolgálatát, amelyre szükség volt, de folytatja azóta is, hogy már nincs közöttünk ebben a földi világban. Ahogy az ótestamentumi főpap a nagy engesztelő áldozat bemutatása után bement a Szentek Szentjébe, hogy ott a bemutatott áldozat alapján könyörögjön a népért, és közbenjárói szolgálata csak ezzel jutott teljességre; ugyanúgy Jézus Krisztus is nemcsak földi „megáláztatása” napjaiban, hanem mennyei „felmagasztaltatása” állapotában is teljesíti az Ő „főpapi” közbenjárói tiszteit. Előbb meg kellett történnie az engesztelő áldozatnak: a bűneinkért való elégtételnek. Ezért kellett neki, az Isten Fiának, emberré lennie. De most a mennyei „szentélyben” érvényesítheti ennek az áldozatnak a hatályosságát a mi javunkra: az Ő ottléte állandó „könyörgés” az Atya színe előtt azért, hogy Isten ne úgy bánjék velünk, amint igazsága szerint bűnösökkel bánnia kellene, hanem kegyelmes Atyánk legyen. További folyamán lesz még alkalma a Káténak hangsúlyozni Jézus Krisztus megváltó munkásságában ennek a „főpapi” szolgálatnak mindkét elemét: a földit, és a mennyeit. A kettő együttvéve jelenti számunkra ezt a kimondhatatlan nagy ajándékot, hogy bűnös voltunk ellenére mindig szabad és bátorságos menetelünk lehet Isten színe elé. Jézus Krisztus lett evégre a mi kezesünk, és mindenkor is Ő az.

HOGY MILYEN MÁS EZ az Ő közbenjárói szolgálata, mint az ótestamentumi papoké, akik csak halvány előképei voltak az Őbenne beteljesedett valóságnak, azt azzal domborítja ki a Káté, hogy kétszer is nyomatékosan használja ezzel kapcsolatban ezt a szót: „egyetlenegy”. Jézus Krisztust „egyetlenegy” főpapunkul”, és „egyetlenegy áldozatnak” a bemutatására küldte és adta nekünk Isten. Az Ő „főpapsága” tehát mással össze nem téveszthető, egyedülálló közbenjárói szolgálat.

33. Jézus prófétai tiszte és urasága.

JÉZUS KRISZTUS MEGVÁLTÓ MUNKÁJÁNAK már „főpapi” jellege eléggé indokolná azt, hogy Őt „Krisztusnak”, azaz „Felkentnek” nevezzük. De a Káté még többet is mond. Nem egy, hanem három „tisztségre” való „felkenetésről” beszél 31. feleletében. Hátra van még ezek közül a „prófétai” és a „királyi” hivatal.

MI VOLT AZ A SZOLGÁLAT, amelyre az Ótestamentum idejében a próféták nyertek elhivatást és – legalább egyes esetekben – felkenetést? A prófétaaságnak megvolt a maga története, amelynek során zavaros kezdetekből emelkedett ki a maga tiszta mivoltában. E szerint a tiszta lényeg szerint a prófétaaság szolgálata abban állt, hogy a próféta felfogta Istennek mások elől elrejtett gondolatait, és azután azokat tudtul adta, meghirdette másoknak is.

Erre céloz a Káté is azzal, hogy Jézus Krisztust nemcsak „legfőbb prófétánknak” nevezi, hanem így beszél róla: „legfőbb prófétánk és tanítónk”. Az Ő „prófétasága” abban áll tehát, hogy Őáltala nyertük el Istennek kijelentését. Abban különbözött minden előző prófétától, hogy míg azok által Isten részről-részre világosított ki valamit az Ő ismeretéből, addig Őáltala annak teljességét ragyogtatta fel előttünk.

HALLGASSUK MEG, mit mond a Káté: „Őt az Atya Isten...felkente a mi legfőbb prófétánkká és tanítónkká, aki Istennek titkos tanácsát és akaratát a mi váltságunk felől tökéletesen kijelentette...” Mit mond a Káté ennek a kijelentésnek a tartalmáról? A mi „váltságunk” titka tárult fel szerinte Jézus Krisztus által. Nem is volna Isten kijelentése az, amely nem e körül a kérdés körül forogna. Gyötrelmesen ismeretlen Isten maradna Ő számunkra, ha éppen azt nem tudnánk meg: mi az Ő magatartása irántunk, bűnös emberek iránt? Az Ő igazi kijelentése nem lehet más, mint az Ő megváltó szeretetének kijelentése. Másfelől pedig Jézus Krisztusnak egész munkásságát mindenestől fogva „prófétainak” kell tekintelnünk. Ő nemcsak szólt az Isten üzenetét, ahogyan más próféták szokták, hanem élte közöttünk és előttünk: Ő maga volt a megtestesült üzenet. Hogyne volnának drágák nekünk az Ő szavai is, amelyekből Istennek a bűnösök iránti kegyelme ugyancsak kiviláglik! De szavánál hangosabban beszélnek, és többet mondanak az Ő életének és halálának a tényei!

AZ Ő KÜLÖNBÖZŐ „TISZTSÉGEI” tehát egyugyanazon megváltó szolgálatnak különböző oldalai. Miért beszélünk akkor mégis két különböző „tisztség” címén arról az egyazon szolgálatról? Nagyon komoly okunk van erre. „Főpapi” engesztelő munkája által elintézte Jézus Krisztus Isten előtt a mi bűnünk ügyét. Mondhatjuk: Isten maga intézte el a mi bűnünk ügyét a Jézus Krisztus „főpapi” szolgálata által. De ez az egész ügy nem úgy valahogy a fejünk felett intéződött el, hogy mi úgyszólván nem is tudhatnánk róla, hanem szinte a szemünk láttára, vagyis úgy, hogy nekünk is tudtul adatott, kijelentetett.

Ugyancsak ilyen, felénk forduló jelentősége van a megváltó munkássága harmadik alkotóelemének is, amelyet „királysága” címén mutat fel a Káté. A „királyság” uralmat, érvényesülő hatalmat jelent. A megváltás munkáját úgy végezte el Jézus Krisztus, hogy abból a mi életünkbe nemcsak világosság, hanem erő is árad. Megismerjük általa Istennek megváltó szeretetét, de úgy, hogy egyben a hatalma alá is kerülünk, és szolgálatában új életet találunk. Amint a Káté mondja: „Őt az Atya Isten...felkente...örökkévaló királyunkká, aki minket Igéjével és Lelkével kormányoz, és a szerzett váltságban oltalmaz és megtart”. Mit érne a „szerzett váltság”, vagyis az Istennel való közösségünk helyreállításának bármily drága áron biztosított lehetősége, ha pusztá lehetőség maradna, és nem volna egyben diadalmasan érvényesülő boldog valóság is?

ILYESMIRŐL TESZ BIZONYSÁGOT a maga homályos és vázlatos módján az ótestamenti királyság is. Elsősorban éppen a királyokat értette az Ótestamentum „felkentek” alatt. De amikor Jézus Krisztusban bekövetkezett az ígéreteknek a beteljesedése, milyen más volt az Ő „királysága”, mint addig ismert vagy megálmodott királyság! A Káté azzal utal erre a nagy különbségre, hogy egyfelől „örökkévaló királynak” nevezi Őt, akinek uralma tehát más elbírálás alá esik, mint minden evilági uralom; másfelől pedig kiemeli azt, hogy „Igéjével és Lelkével” kormányoz, tehát nem evilági hatalmi eszközök által uralkodik.

A Káté kettős vonatkozásban méltatja Jézus Krisztus „királyságát”. Pozitív értelemben: Ő a benne hívőket „kormányozza”, vagyis úgy alakítja életüket, hogy abban megvalósuljon a megváltás minden haszna és áldása. Negatív tekintetben: „oltalmazza és megtartja” őket, vagyis az üdvösségük megrontására törő minden ellenséges támadás ellenében is biztonságot nyújt nekik, – hiszen a király dolgához az is hozzátartozik, hogy népét megvédje.

VISSZATEKINTVE megfigyelhetjük, hogy Jézus Krisztus „prófétai” szolgálatáról szólva a Káté az Ő földi „megaláztatását”, viszont „királyi” uralmáról szólva az Ő mennyei „felmagasztaltatását” tartja szem előtt.

34. Isten Fia, a mi Urunk.

„MIÉRT NEVEZZÜK KRISZTUST” – kérdi a Káté 33. kérdése – „Isten egyszülött Fiának, ha mi is Isten gyermekei vagyunk?” Amint látható: a Káté a kérdést mindjárt egy bizonyos irányban élezi ki: Jézus Krisztus „istenfiúságát” azzal az „istenfiúsággal” hozza kapcsolatba, amely felől „mi is” mindnyájan azt a biztatást kapjuk Isten Igéjében, hogy elnyerhetjük, és boldog birtokában élhetünk.

A FELELET ÍGY SZÓL: „Azért, mert egyedül Krisztus Istennek amaz örök, természet szerint való Fia, ellenben Isten minket őérette kegyelméből fogadott gyermekeivé.” Az egész mondat a Szentháromság titkára mutat. Istenben öröktől fogva megvolt, és mindörökké megvan az Atya Istennel és a Szent Lélek Istennel való titokzatos egységben a Fiú Isten is. Ugyanaz az isteni „lényeg”, ugyanaz az oszthatatlan isteni „természet” él az Atyában, a Fiúban és a Szent Lélekben. Ezért Istennek „természet szerint való Fia” Jézus Krisztus. A mi „istenfiúságunk” pedig olyasmi, ami lett: nem volt mindig tulajdonunk, hanem úgy kaptuk. És az a „fiúvávétel”, ha bűnös voltunkra gondolunk, Isten atyai szeretetének a legnagyobb csodája. Ezért állítja fel a Káté is az ellentétet: mi nem „természet szerint”, hanem „kegyelemből” lehetünk csak „fiak”. De ennek az ellentétnek ellenére is mélységes összefüggés van a Jézus Krisztus „istenfiúsága” és a miénk között: az Atya „örök” természet szerint való „Fia” révén „Őérette”, mivel Ő azonosította magát mivelünk, és a maga odaáldozásával helyt állt miérettünk, lehet nekünk is részünk az „istenfiúság” boldog kiváltságában. A Káté itt is tartózkodik a Szentháromság titkának elméleti feszegetésétől. Az érdekli benne, ami reánk tartozó dolog. A Szentháromság titka a mi megváltásunk titkát rejt magában.

EZ JELLEMZI a Káté következő, 34. pontját is, amelyben az Apostoli Hitvallás szövegében sorra következő „mi Urunk” megnevezés magyarázatát adja. Jézus Krisztus „Úr”-voltát a Káté is úgy érti, ahogy a Biblia szokott „úrról” beszélni: Jézus Krisztus olyasvalaki, aki tulajdonosa a neki szolgálóknak. A Káté legelső feleletében is arról volt szó, hogy „Jézus Krisztus tulajdonai” vagyunk teremtésünknel fogva. A Káté azonban most nem erről beszél, hanem arról, hogy megváltásunknál fogva vagyunk Jézus Krisztus tulajdonai.

Erre a kérdésre: „Miért nevezed Őt Urunknak?” – így adja meg a feleletet: „Azért, mert Ő minket testestől-lelkestől a bűnből és az ördög hatalmából nem aranyon vagy ezüstön, hanem drága vérében megváltván a maga tulajdonává tett.”

A Kátét tehát Jézus Krisztusnak az a „királysága” érdekli, amely nem választható el az Ő „főpapi” engesztelő szolgálatától. Ebben az jut kifejezésre, hogy a megváltástól eltekintve is „Úr” volna felettünk az Isten Fia. Az Ő „Úr”-volta azonban így csak a végső kudarcunkban érvényesülne: megítéltetésünkben tűnnék ki, hogy mégiscsak az Ő hatalma alatt állunk. Abban, hogy Őt „mi Urunknak” valljuk, benne van az a többlet is, hogy mi Őt „Urunknak” el is ismerjük, és így minden áldásában részesülünk annak, hogy az Ő tulajdonai vagyunk. „Drága vérének” árán vásárolt meg bennünket, s így „tett a maga tulajdonává”. Meg kell jegyeznünk: amikor Jézus Krisztus diadalra viszi a maga tulajdonjogát az ember életében, ez az ember számára szabadulást jelent: nem zsarnokoskodhatnak többé felette. „A bűnből és az ördög hatalmából...megváltván minket tett a maga tulajdonává”.

EZZEL VÉGÉRE ÉRÜNK azoknak a megnevezéseknek, amelyekben az Apostoli Hitvallás bemutatja azt a Személyt, akiről második cikkelyében vallást akar tenni. Ami ezután következik, – onnan, hogy: „ki fogantaték Szent Lélektől, születék Szűz Máriától”, egészen odáig, hogy: „lészen eljövendő ítélni eleveneket és holtakat”, – már a történetét mondja el az imént bemutatott Személynek. Annak a pályának a legfőbb állomásait sorolja fel, amelyet a

világra való megszületésétől kezdve megfutott, illetve megfut, egészen a világ felett való végső felmagasztaltatásáig. Megállapíthatjuk, hogy míg rá nem tér a Káté a Jézus Krisztus pályafutását leíró tételekre, addig igazában nem is adhat megfelelő képet Jézus Krisztus személyéről sem, legfeljebb csak egyoldalút. Ettől a pályafutástól eltekintve vallást lehet tenni Jézus Krisztus Isten-voltáról, amint ezt a Káté is megtette. De éppen olyan fontos az Ő ember-volta is, amint erről a Káté már akkor beszélt, amikor még nem említve Jézus Krisztus nevét, csak azt körvonalazta: milyen személynek kell annak lennie, aki érettünk a megváltás ügyét elvégezheti? Nem is hiányoztak a Káté legutóbbi pontjaiból a határozott utalások Jézus Krisztusnak ember-voltára. De hangsúlyozottan még nem emelte ki azt itt a Káté. Most kerül majd sor erre, amikor elkísérjük Jézus Krisztust az Ő pályafutásán.

35. Jézus emberi pályája.

„MIT TESZ AZ, hogy fogantaték Szent Lélektől, születék Szűz Máriától?” – ezzel a 35. kérdésével folytatja a Káté az Apostoli Hitvallás magyarázatát.

A felelet így hangzik: „Azt, hogy Isten örök Fia, aki igaz és örök Isten és az is marad, Szűz Máriának testéből és véréből, a Szent Lélek munkája által valóságos emberi természetet öltött magára avégett, hogy Dávidnak valóságos magva is legyen, atyjafiaihoz mindenben hasonlatos, kivéve a bűnt.”

Most tehát, az Apostoli Hitvallásnak azok a tételei következnek sorra, amelyek elmondják, megjelenésétől kezdve, milyen pályát futott meg Jézus Krisztus, és milyen szolgálatot végzett el a mi javunkra? Már az első tétel is olyan megvilágításba helyezi az Ő személyét, hogy lássuk: az Ő pályája emberi életpálya volt.

A KARÁCSONYI ESEMÉNNYEL, vagyis azzal kezdődött, hogy egy emberi édesanya méhében fogantatott, és tőle a világra szült emberi élet indult el, és ebben az emberi életben jelent meg közöttünk ugyanaz a személy, aki az örökkévaló Fiú Isten.

A Káté azt akarja, hogy az Ő isteni és emberi „természetét” együtt lássuk benne. Bármilyen megfoghatatlan titok marad is számunkra az, hogyan egyesülhet ez a két „természet” egyazon személyben, csak így láthatjuk Őbenne a Megváltót, aki, mint ember, Isten előtt leróta azt az elégtételt, amellyel neki, mi emberek tartozunk, s aki ugyanakkor mint Isten, elég hatalmas is ahhoz, hogy az elégtétel terhe alatt össze ne roskadjon.

Az ember Jézus élete azzal kezdődik, hogy „Isten örök Fia” cselekszik valamit: Ő „ölt magára emberi természetet”. Titokkal teljes dolog az Isten Fiának ez a mi emberi életünk szintjére való leereszkedése. Csak egy világlik ki belőle félreérthetetlenül: hozzánk való csodálatos irgalmassága.

AZONBAN NEM ARRÓL VAN SZÓ, hogy Isten Fia irántunk való könyörületességében az Ő isteni „természetét” elcserélte volna az emberi „természetbe” való alászállásával. Azt tehát nem vetkőzte le magáról, hanem ahhoz hozzávette a „magára öltött” ember-voltát. Ezért hangsúlyozza a Káté: Ő nemcsak „igaz és örök Isten”, hanem „az is marad” emberré-lételésben. Könyörületes alászállása azt jelenti, hogy Ő Isten-volta mellé, érettünk vállalta még ezt az életet is, amelyben Isten-voltát nem fejthette ki, hanem csak elrejtve hordozhatta magában.

Ez az elrejtettség olyan teljes volt, hogy közönséges emberi tekintet nem is láthat Jézus Krisztusban mást, csak embert. Ahhoz, hogy valaki felismerje Őbenne „Isten örök Fiát”, meg kell, hogy nyíljanak szemei arra a lelki látásra, amely által Isten valósága felfogható. És ez nem mindenkinek adatik meg. Hogy egyszer élt ezen a világon valaki, akit Jézus Krisztusnak neveznek, ezt mindenki tudhatja. De hogy benne „az Ige lett testté”, aki által maga Isten jelenti ki magát, azt – ha csak nem betanult lecke módjára mondja el valaki mások után, – senki sem tudhatja a hit ajándéka nélkül. Aki ezt elnyerte, legyen hálás érte, de ne csodálkozzék, ha nem mindenki ismeri fel annak a meggyőződésnek az igazságát, amely felől ő megbizonyosodott.

Viszont azoknak, akik elmondhatják, hogy „látták az Ő dicsőségét, mint az Atya Egyszülött-jének dicsőségét” (Ján. 1:18.), az a kísértésük, hogy megfélekeznek arról, milyen igénytelen közegen át ragyogott fel előttük ez a „dicsőség”. Vagyis más szóval: Jézus Krisztus Isten-voltának a bizonyosságában elhanyagolják az Ő ember-voltát, vagy, csak valamilyen látszat-emberségnek fogják fel. Pedig Jézus Krisztus nem valami jelmezként öltötte magára az

emberi életet, hogy előttünk abban jelenjék meg, – amint a Biblia történeteiben olvasunk effajta Isten-jelenésekről is. Ez legvilágosabban éppen a karácsonyi tényben tűnik elénk. Sehol nem látszik meg jobban, milyen gyarló és törekeny lény az ember, mint élete kezdetén, újszülött csecsemő állapotában. Isten Fia is ilyen erőtlen, magával még tehetetlen kicsiny gyermekként kezdte meg emberi pályafutását. Ezért hangsúlyozhatja a Káté: „valóságos emberi természetet öltött magára”.

AZ EGYETLEN KÜLÖNBSÉG, hogy mindenben a mi természetünket vette fel, „kivéve a bűnt”, amely Őt tőlünk elválasztotta. Ennek így kellett lennie, mert csak így végezhetette el érettünk a megváltás munkáját. Büntelen emberként pedig csak úgy jelenhetett meg közöttünk, ha az Ő élete nem úgy sarjad ki az emberiség családfáján, mint annak a természetes hajtása, emberi atyától nemzelve és azután ennek révén emberi anyától megszületve. Nem mintha az emberiség természetes továbbplántálásának ez a módja magában véve tisztátalan és bűnös volna. Magában véve Isten szent és jó rendelése ez, amelyet Ő állandóan fel is használ és meg is áld az Ő ember-teremtő munkájában. Származásunk e természetes módja révén mindnyájan együvé tartozunk, összefüggünk egymással az emberi nemzetség nagy családjában, és ennek révén osztozunk az eredendő bűn tovább szálló örökségében is. Büntelen ember csak úgy születhet, hogy ennek a nagy családnak a fájába Isten csodájaként új rügyszem oltatott be. Nem földi atyától nemzelve, hanem a Szent Lélek munkája által életre hívva csírázott ki ezért Jézus Krisztus emberi élete. Azért kell ezt a csodát éppen a Szent Léleknek tulajdonítanunk, mert a Szent Lélek az, aki által ebben a világban Istennek minden szándéka és végzése fogantatossá válik, és valósággá testesül meg.

36. Jézus fogantatása, születése.

JÉZUS KRISZTUS emberi életének a megjelenésében nem volt szerepe emberi atyának, aki Őt nemzette volna. Miért van akkor mégis szerepe emberi anyának, aki Őt szíve alatt hordozta és aztán világra szülte? Elgondolható ugyanis, hogy Jézus Krisztus teljességgel csodaként érkezik hozzánk, mint Istennek hatalma által közvetlenül a mennyekből, ide a földre küldött büntelen ember. Akkor azonban nem volna „valóságos ember”, hanem Istennek valamilyen egészen új teremtménye. Akkor nem volna más köze a teremtés óta itt a földön élt emberiséghez, csak annyi, hogy természete mindenben hasonlatos annak a természetéhez. Nem volna mihozzánk tartozó, a mi nagy emberi családuknak a tagja. Így azonban, hogy földi anyának „testéből és véréből” vette magára az emberi természetet, a fogantatástól eltekintve, már születése előtt is ugyanúgy alakul ki ember-volta, és születésében és azután is, csecsemő és gyermek állapotának idején, ugyanúgy indult el élete pályájára, ahogyan ez mindnyájunknál végbe szokott menni.

ÍGY JUT NEVEZETES SZEREPHEZ Szűz Mária alakja, mint erről a Szentírás és az Apostoli Hitvallás nyomán a Káté is megemlékezik. De éppen csak, hogy nevének megnevezésével emlékezik meg róla, aztán elhallgat, és sem itt, sem egyebütt, nincs több mondanivalója róla. Vitára nem száll itt a Káté a Szűz Máriával üzőtt kultusszal. Amit a „Jézus” név magyarázatául néhány ponttal fentebb elmondott, az áll erre is: „akik a Megváltót igaz hittel elfogadják, azoknak Őbenne kell feltalálniuk mindazt, ami üdvösségükre nézve szükséges”. Őrajta kívül senki másban nem kereshetnek még valami külön segítséget. Szűz Máriának páratlanul kiváltságos szerep jutott a megváltás történetében. De csak olyan emberi szerep, amelyet betöltvén, a szereplő leléphet a színtérről, és többé nincs dolgunk vele. Méhében hordozhatta, világra hozhatta, azután meg dajkálhatta, ápolgathatta és nevelgethette azt az emberi életet, amelyben Isten Fia megjelent a mi megváltásunkra. De amikor gyermeke kinőtt az öléből és a keze alól, hogy megjárja küldetésének útját, annak szolgálataiban már nem osztozhatott vele.

Tartozunk Szűz Máriának azzal a teljes tisztelettel, amely Jézus Krisztus édesanyját megilleti, de ez csak olyan tisztelet lehet, amilyennel emberek emlékezetének szoktunk adózni. A leg-tiszteletreméltóbb vonás benne, amennyire a Szentírás gyér adataiból egyáltalán ismerhetjük a jellemét, az az alázatos készség, amellyel félreáll fiának útjából. Igaz, hogy azt sem titkolja el előttünk a Szentírás, hogy e tekintetben is gyarló, gyenge ember volt, aki csak a maga hibáiból tanulva értette meg igazán, mi is az ő dolga. Semmi esetre sem a figyelmünk középpontjába tolaikodó személy, aki megoszthatná érdeklődésünket Jézus Krisztus és saját maga között. De még ha a legtündöklősebb jelenség volna is, akkor is el kellene tűnnie Jézus Krisztus mellől, mihelyt édesanyjai szolgálatának ideje letelt, ahogy a legragyogóbb égi csillag fénye is elenyészik, amikor felkelte után felszáll az égre a nap.

A KÁTÉ MÁSODIK FŐRÉSZÉNEK a legelején arról volt szó: milyennek kell lennie annak a valakinek, aki érettünk eleget tehet Isten igazságának, és ezzel megválthat minket? – Íme, Jézus Krisztus megszületésével megjelent az, aki „valóságos Isten és valóságos igaz ember” egy személyben. Nem is kellene hát valójában a Káténak itt még külön is foglalkozni azzal, mi hasznunk van abból, hogy Jézus Krisztus így, ilyenként megjelent e világon. De a Káté mégis ki akar emelni valamit ebből az egyébként magától értetődő „haszonból”, és ezért a 36. kérdésében ezt kérdezi: „Mi hasznod van Krisztus szent fogantatásából és születéséből?” „Az (a hasznom van) – mondja a felelet, – „hogy Ő közbenjárónk, és ártatlanságával, s tökéletes szentségével bűnömet, melyben fogantattam, Isten előtt elfedezi.” – Íme, a Jézus Krisztus büntelen emberi természetének a „haszna” a mi számunkra:

ennek révén lehet Ő nekünk, bűnösöknek, Isten előtt Közbenjárónk, aki által Isten kegyelmébe juthatunk.

Magában véve ugyan, az Ő bűntelen emberi természete még nem tette volna Jézus Krisztust azzá a Közbenjáróvá, aki Istennek megengesztelt szívét felénk hajlíthatta volna. Ehhez mindenek felett még az is szükséges volt, hogy az Ő bűntelen életét odaáldozza értünk, bűnösökért. De ahogy az ótestamentumi jelképes áldozati szertartásokhoz mindig hibátlan áldozati állatok voltak szükségesek, éppúgy Jézus Krisztusban maga Isten gondoskodott róla, hogy legyen ilyen alkalmas Áldozat, aki „bűnünket Ő előtte elfedezi”.

EZENKÍVÜL ARRA UTAL ITT A KÁTÉ, hogy Jézus Krisztusnak Isten iránti tökéletes engedelmességben eltöltött egész élete is latba esik Isten előtt a mi javunkra. Nem úgy persze, hogy az Ő halálának engesztelő áldozata nélkül egymagában is elegendő volna, de azzal együtt. Hiszen amikor „szenvedő engedelmességében” nem vonakodott a végső áldozatot is meghozni, amelyet az Atya a mi érdekünkben megkívánt Őtőle, ezzel csak azt a küldetést vitte teljességre, amelyet „cselekvő engedelmességével” egész életén át szolgált. A kettőt nem lehet egymástól elválasztani, csak elméletileg lehet megkülönböztetni. És a Káté jól tette, hogy nem mulasztotta el a kínálkozó alkalmat, hogy ezt a megkülönböztető mozzanatot is kiemelje a megváltó munkájából.

37. Jézus köztünk és értünk.

„SZENVEDE PONTIUS PILÁTUS ALATT, megfeszítették, meghala és eltemették”. Így mutatja fel az Apostoli Hitvallás Jézus Krisztus emberi pályája „végét”. A Káté szinte szavanként halad végig ezeken a mondatokon, hogy felmutassa „az ember megváltásának” bennük rejlő titkát.

„Mit értesz az alatt, hogy „szenvedett?” – kérdi a 37. kérdésben. S erre így felel: „Azt, hogy ő földi életének egész ideje alatt, különösen pedig annak végén, Istennek az egész emberi nemzetség bűne ellen való haragját testében-lelkében elhordozta avégre, hogy szenvedésével, mint egyetlen engesztelőáldozattal, a mi testünket és lelkünket az örök kárhozattól megszabadítsa, s számunkra Istennek kegyelmét, az igazságot és örök életet megszerezze.”

Az Apostoli Hitvallás kifejezetten arról beszél: „szenvede Pontius Pilátus alatt”, vagyis Jézus Krisztus fogantatásáról és megszületéséről, amelyről az előző mondatban volt szó, egyenesen átugrik életének végére. Így az a félreértés támadhat, mintha mindaz, ami közbül volt, mellékes lenne. Pedig „földi életének egész ideje alatt” viselte Jézus Krisztus a „szenvedésnek” a terhét, melyre magát odaszánta. Bár ehhez mindjárt odateendő az is, hogy „különösen pedig annak végén”.

E SZERINT TEHÁT egészen elhibázott szemlélet volna Jézus Krisztus élete és munkássága között egyfelől, utolsó napjaiban történt megáldoztatása között másfelől, olyasféle ellentétet látni, amely szerint egész pályáján valami kedves derű és összhang ömlenék el mindaddig, amíg rá nem szakad az utolsó napok tragikus végkifejlése. Az evangéliumoknak azokat a feljegyzéseit is, amelyekben olyan gazdag színekben tárul elénk Jézus Krisztus életének és működésének a képe, csak az olvassa jól, és csak az érti meg igazán, aki Jézus felett ott látja már a kereszt árnyékát. Végző szenvedései nem törték ketté Jézus Krisztus pályáját. Éppen azokban csúcsosodott az ki. Egész pályája eleitől fogva arra a végre volt beállítva. Onnan visszatekintve értjük meg az egész odavezető utat: ott az világlik ki előttünk, mennyire „szenvedés” volt pályafutása eleitől fogva mindvégig.

MÉG VILÁGOSABB LESZ EZ, ha megfontoljuk: micsoda „szenvedésről” is van szó? „Istennek az egész emberi nemzetség bűne ellen való haragját testében-lelkében elhordozta” – mondja a Káté. Istennek ez a „haragja” – mondtuk már – nem más, mint az Ő szeretetének a visszája. Éppen azért, mert örök szeretetéből olyan felséges rendeltetéssel ajándékozta meg az embert, mint egyetlen más teremtményét sem, nem nyugodhat meg jótetszése az „emberi nemzetségnek” olyan állapotában, amely nem ennek a rendeltetésnek a betöltését, hanem – amennyire az emberen múlik, – annak meghíúsulását jelenti. Jézus Krisztus azért jelent meg, hogy az Isten e „haragjának” keserű poharát ne nekünk kelljen kiürítenünk, hanem helyettünk Ő ürítse ki. Jézus Krisztusnak köztünk, emberek között emberként való megjelenése azt jelentette: ebbe az ítélet alatt álló emberi életbe beállt, hogy velünk és érettünk „szenvedje” annak súlyát a maga büntelen életében sokkal fájdalmasabban, mint amennyire annak fájdalmasságát mi valaha is átérezhetjük.

Azt lehetne kérdezni: mennyiben szenvedti Ő Isten ítéletének ráneheződő súlyát, amikor szemlátomást emberek keze dönti Őt bele kínhalálának szenvedéseibe? Erre azonban azt kell felelnünk a Káté értelmében, hogy ez a két dolog: Isten haragjától sújtatni és emberek kezétől bántalmaztatni, nem egymást kölcsönösen kizáró eshetőségek. Jézus Krisztus valóban bűnös emberek kezétől szenvedte el azt, amit elszenvedett. De ugyanakkor ez a tény az Isten „haragjának” a ténye is: Isten engedte így szabadjára az Ő Fia körül az emberi bűnnek kirobbanó

hatalmait, hogy kitűnjék: milyen áthidalhatatlan ellentét van közte és a bűnös ember között. És ez az életre-halálra menő összeecsapás mégsem úgy játszódott le, hogy Isten semmisítette meg benne a bűnös embert, hanem úgy, hogy Isten Fiának az élete esett áldozatul neki. Ezért a kereszt ténye mindenek felett az Isten megváltó irgalmasságának a ténye.

A KÁTÉ A TOVÁBBIAKBAN ARRÓL BESZÉL, hogy „testében-lelkében” egyaránt meggyötörtetett. Ezzel a szenvedésnek nem két egyenrangú fajtáját mutatja fel. A testi szenvedések csak külső foglalatául szolgáltak a belső lényeknek: annak, amit lelkében „szenvedett”. Magukban véve a testi szenvedéseket egészen másképpen viselte el Jézus Krisztus. Azokat igazán borzalmasokká az a rejtelmes belső szenvedés tette, hogy a kereszten így kellett felkiáltania: „Én Istenem! Én Istenem! Miért hagytál el engemet!” Azért nem volt halála fel-emelő, boldog mártírhálál, hanem félelmetes megváltói halál, mert az Isten megerősítő közelsége helyett az Isten ítéletet tartó „haragja” sűrűsödött körülötte a napot elsötétítő éjszakai sötétséggé.

38. Jézus halálának értelme.

JÉZUS KRISZTUS szenvedése „avégre” történt, „hogyan testünket és lelkünket az örök kárhozattól megszabadítsa s számunkra Istennek kegyelmét, az igazságot és örök életet megszerezze”. Jézus Krisztus megváltó szenvedésének ezekkel a ránk háruló jótéteményeivel itt nem kell behatóbban foglalkoznunk, mert egybeült a Káté úgy is nyújtott, vagy még nyújtani fog alkalmat arra, hogy éppen rájuk összpontosuljon a figyelmünk.

„Miért szenvedett Jézus a Pontius Pilátus bírósága alatt?” – kérdezik ezek után a Káté, hogy kipótolja ebben a 38. pontjában azt, amit az előző pont alatt Pontius Pilátus nevének szándékos mellőzésével elmulasztott. Nem felesleges dolog az, hogy „Pilátus is belekerült a Credóba”. Van abban valami fontos többlet, hogy az Apostoli Hitvallás nemcsak annyit mond: „szenvede”, hanem hozzáteszi ezt a közelebbi meghatározást is. Mi ez a többlet? A Káté így felel erre: „Azért (történt így), hogy a polgári bíró által ártatlanul ítéltessék el, és ily módon szabadítsa meg minket Istennek szigorú ítéletétől, mely reánk szállana.” Mit jelent ez? Azt, hogy Jézus Krisztus földi bírójának az ítéletében is, amelynek folytán Ő elszenvedte a kereszthalált, jelképesen kifejezésre jutott ennek a halálnak megváltói jelentősége. Pilátus halálra ítélte ugyan Őt, de olyan bírói tárgyalás után, amelynek során semmi bűn nem találtatott benne. „Ártatlanul ítéltetett el”. Azért szolgálhat az Ő szenvedése és halála elégtételül érettünk, akik nem vagyunk ártatlanok, hanem megérdemeltük Istennek „szigorú ítéletét”. Annak megállapítására, hogy Jézus Krisztus Isten színe előtt valóban az a bűntelen ember, aki a bűnösök ügyét magára veheti, – nem Pilátus volt az illetékes bíró. Ez a kérdés Isten ítélőszéke előtt dől el. De minden gyarlósága mellett is az evilági igazságszolgáltatás valahogyan jelképezi és tükrözteti Istennek bírói működését. És ezért, ha Pilátus ártatlannak találta, és mégis hóhérainak kezére adta Jézus Krisztust, az által önkéntelenül is annak bizonyosságává vált, hogy Ő nem a maga bűneiért „szenved”. Ha van e „szenvedésnek” értelme, az csak az lehet, hogy „ily módon” másokat, „minket szabadít meg” helyettünk való szenvedésével attól az ítélettől, amely különben „ránk szállana”.

MI, NÉGY ÉVSZÁZADDAL KÉSŐBB ÉLŐ EMBEREK, megvallhatjuk: más feleletet adnánk a Kátának szóban forgó kérdésére. Nem mintha azt nem tehetnénk a magunkévé. De minket az Apostoli Hitvallás szóban forgó mondatában más ragad meg. Pontius Pilátus megemlékezésében mi nem általában az evilági ítélőbíróra való utalást, hanem ennek az egy bizonyos, név szerint is megemléített bírónak a felmutatását látjuk a fontosnak, aki Jézus Krisztus napjaiban az Ő hazájában képviselte a római birodalom főhatalmát, és ezért illetékes volt az élet és halál felett bíraskodni. A mi korunkat a Káté megíratásának korától az is elválasztja egyebek között, hogy bennünk már él olyan történeti érzék, amilyen régebben nem élt az emberekben. Minket az ragad meg Pontius Pilátus megemlékezésében, hogy ez által Jézus Krisztus „szenvedése” és kínhalála bele van állítva a maga történeti környezetének az összefüggéseibe. Azt mondhatnánk: innen is az Ő személyének a titkára esik felvilágosító fény, amennyiben ez által is az Ő valóságos ember-voltáról tesz bizonyosságot az Apostoli Hitvallás. Mi ma jobban tudjuk és érezzük, mint a régebbi nemzedékek, hogy embernek lenni annyit jelent, mint az emberiség történetének időben és térben egy bizonyos pontján, és nem akárhol és akármikor élni. Hogy Jézus Krisztus milyen valóságosan magára öltötte a mi emberi „természetünket” és mennyire nem lebeg ég és föld között valamilyen eszmei szférában, az éppen abból tűnik ki, hogy az emberiség történetében rá lehet mutatni arra a helyre és arra az időre, amelyben élete lefolyt, és „szenvedése” is lejátsszódott. Számunkra ezért Pontius Pilátusnak a Credóban való megemlézése elsősorban azt jelenti: tényleg megtörtént történeti eseményről van itt szó, amely tényleg élt történeti személlyel, tényleg fennforgott viszonyok között esett meg. És ezzel alighanem közelebb is járunk azokhoz az indokokhoz, amelyek

miatt annakidején az őskeresztyén egyházban így szövegezték meg az Apostoli Hitvallásnak ezt a mondatát.

A KÖVETKEZŐ MEGÁLLAPÍTÁS az Apostoli Hitvallásban ez: „megfeszítették”. Ezt veszi sorra a Káté 39. kérdésében, amikor azt tudakolja: miért érdemes külön is kiemelni Jézus Krisztus kivégzésének a módját: a keresztre feszítést. „Nagyobb dolog-e az, hogy Jézus keresztre feszítettett, mintha másnemű halállal halt volna meg?” „Igenis nagyobb” – így szól a felelet, – „mert ebből vagyok bizonyos a felől, hogy Ő azt az átkot, melynek súlya rajtam volt, magára vette; mert Isten a kereszthalált megátkozta.”

Ami ezt az utóbbi megállapítást illeti, ebben a Káté Pál apostolnak a gondolatait követi, aki egy helyen arról szólva, hogy „Krisztus...átokká lett érettünk”, hogy minket megváltson a rajtunk nyugvó „átoktól”, szintén utal arra: „Meg van írva: Átkozott minden, aki fán függ”. (Gal. 3, 13.). Annyi tehát bizonyos, hogy halálnem és halálnem között van különbség, s amint az ótestamentumi időkben az akasztás számított a legmegalázóbb halálnemnek, úgy a Jézus Krisztus korában a keresztre feszítés volt a kivégzésnek az a módja, amely a legnagyobb gyalázatot jelentette. Tehát valóban „nagyobb dolog” az, hogy Ő ezt a halálnemet szenvedte el, mintha „másnemű halállal halt volna meg”.

HA HALÁLÁNAK AZ VOLT AZ ÉRTELME, hogy Ő Isten „haragjának” a súlya alá hajtotta oda büntelen életét, akkor éppen ez a halálnem illet, és nem más. Ebben jutott kifejezésre valóban az, hogy „magára vette az átkot”, amelyet bűnünkkel mi vontunk magunkra.

39. „Meghala, eltemettetik”.

„MEGHALA, ELTEMETTETÉK, SZÁLLA ALÁ POKLOKRA...” – ezekben a tételekben folytatja az Apostoli Hitvallás Jézus Krisztus földi életének a befejezéséről szóló beszámolását. A Káté is ennek nyomán halad tovább, pontról pontra.

„MEGHALA...” „Miért kellett Krisztusnak a halált elszenvednie?” – kérdi 40. kérdésben. És így felel reá: „Azért, mert Isten igazságának és igazmondásának semmi más módon a mi bűneinkért eleget tenni nem lehetett, hanem csakis magának Isten Fiának halála által.” Nem volt tehát elég az, hogy „szenvedett”, bármilyen súlyosan nehezedett reá abban is Istennek „haragja”, Istennek a bűnös ember feletti ítélete az ember halálát is magában foglalja, így tehát azt is magára kellett vennie Jézus Krisztusnak.

MÁR A BŰNESET TÖRTÉNETÉBEN úgy tünteti fel a Biblia a halált, mint az ember bűnének büntetését. A bűn és a halál közötti ez az összefüggés egyebütt is gyakran élénk tűnik lapjain. Hogy milyennek képzeljük el az ember életét, ha nem rontotta volna meg a bűn, – erre a kíváncsi kérdésünkre adós marad a felelettel Isten kijelentése. Miért is szórakoztatna bennünket olyan felvilágosításokkal, amelyeknek tisztára elméleti jelentőségük volna, amikor életünknek égető kérdéseiben akar utat mutatni nekünk? Mi haszna volna tudnunk: hogyan és mint lenne dolgunk, ha minden egészen másként volna, mint ahogy a valóságban van? Annyit mindenesetre megállapíthatunk, hogy amikor a Biblia a halálunkról beszél, rendszerint sokkal többet ért alatta, mint jelenbeli életünk megszakadását. Az ember halálában mást lát, mint a növények pusztulásában, vagy az állatok kimúlásában. Alapjában véve az ember halála Istentől való elszakadás, s ez bűnének a lényege is. Bűne miatt rajta van Isten „haragja”: Isten nem részesíti azzal az élettel, amelyet neki szánt. Ugyanakkor Isten az Ő hosszútűrésében úgy mérsékli ezt az ítéletet, hogy valahogyan az ember azért mégis életben marad. De ennek egyszer lejár az ideje, és akkor Isten visszavonja az embertől azt az éltető áldását is, amelyben addig része volt. Véget vet annak az életnek, amely eljátszotta az Ő jótetszését. Így követeli ezt az Ő „igazsága”, és – mivel eleitől fogva tudtul is adta az embernek, hogy bűne nyomán elkövetkezik ez a büntetés, – így követeli Istennek szótartó „igazmondósága” is. Ezért kellett az ótestamentumi jelképes engesztelőáldozatban is mindig meghalnia annak az áldozati állatnak, amelyet az ember helyett feltettek az oltárra. És amikor eljött az ideje annak, hogy Isten Fia bemutassa azt az igazi engesztelő áldozatot, az egyszerit és tökéleteset, ezért kellett neki is vére folyásával, a halál elszenvedésével véghez vinnie a megváltás művét.

„ELTEMETTETÉK...” „Miért temettették el?” – kérdi a következő kérdés, a 41. „Azért, hogy bebizonyítsa, hogy valósággal meghalt.” – mondja reá a felelet. Amint látjuk: nem talál a Káté semmi újat ebben a tételben, csak annak megerősítését, ami már az előző tételben – „meghala” – benne foglaltatott. Ha Isten ítéletét a halál pecsételi meg, a halált viszont a temetés ténye pecsételi meg. A temetésből tűnik ki: milyen véglegesen lezárta Isten a halálban egy-egy ember életét. Még visszamaradt élettelen tetemeinek is el kell takarítaniuk a továbbélők szeme elől. A függöny úgy legördült, hogy mindenki előtt nyilvánvaló: Jézus Krisztus emberi pályája, amelyet megváltásunkért végigjárt, olyan valóságosan emberi pálya, hogy elérkezett az „eltemettetés” gyászos állomásához is.

EZUTÁN TÉR RÁ A KÁTÉ arra a kérdésre: „Ha Krisztus meghalt érettünk, miért kell nekünk is meghalnunk?” Feleletül ezt a rövid, de nagyon sokat mondó megállapítást teszi: „A mi halálunk nem bűneinkért való elégtétel, hanem csak meghalás a bűnnek, és átmenetel az örök életre.” Ezzel persze nem oszlik el a halál kérdése körül minden. Megmarad olyannak, amilyen volt. De eloszlik a titkok minden félelmetes sötétsége, és ami marad, az már csak fénylő titok.

Úgy is lehet szövegezni a Káténak ezt a tanítását, hogy a mi halálunk már nem halál a szónak régi, tragikus értelmében. Már nem Isten rajtunk nyugvó „haragjának” a megpecsételése. Az Istentől való elhagyattatás halálát Jézus Krisztus elszenvedte érettünk. Mi már az általa, számunkra megszerzett kegyelemben halhatunk meg, – szinte Isten karjaiban. Legfeljebb alázatosságra és háládatosságra készítő emlékeztető jel marad a halál elkerülhetetlen ténye, hogy el ne felejtsük: milyen halállal kellene meghalnunk, ha Isten érdemeink szerint ítélné felettünk.

ÍGY, RÉGI „FULLÁNKJÁTÓL” MEGFOSZTVA, jóbarátunkká válik a halál. A Káté két jelentőségét emeli ki, és mind a kettő nagy ajándék. Egyfelől: „meghalás a bűnnek”. Isten ugyanis úgy tervezte el a mi megváltásunkat, hogy amíg ebben az életben élünk, a bűn valósága megmarad bennünk, bár Istentől többé nem választhat el, és nem vagyunk kiszolgáltatva uralmának kényre-kedvre. Miután így megszabadultunk a bűn átkától és hatalmától, hátra van még magától a bűntől való megszabadulásunk. Ezzel fog kiteljesedni megváltottságunk. De ezt a teljességet csak egy jövődöbeli életünkre ígéri Isten az Ő Igéjében. Addig magunkkal kell hurcolnunk ezt a belső ellenségünket, amely miatt állandó harc az életünk. Halálunkban elmarad tőlünk, hogy soha többé ne zavarhasson, és ne árthasson nekünk. „...és átmenetel az örök életre”. Ez a másik nagy ajándék. Voltaképpen ugyanaz, mint amiről az imént volt szó, csak egy másik oldalról nézve. Ha bűnös voltunk a hátunk mögött marad, mint valami rossz álom, ez azt jelenti: teljes szépségében és gazdagságában valósulhat meg immár bennünk az az élet, amelyre Isten eleitől fogva teremtett, és amelyre drága áron meg is váltott.

40. Az ó-ember megöklése.

A KÁTÉ „AZ EMBER MEGVÁLTÁSÁNAK” kérdését úgy fogta fel, hogy az alapján véve az Isten és az ember közötti viszony megromlásának a kérdése, és ezért annak megoldását a Jézus Krisztus „elégítetelt” szolgáltató engesztelő áldozatában mutatta fel.

De Jézus Krisztus megváltó munkájának teljességét csak akkor láthatjuk magunk előtt, ha számon vesszük: milyen „hasznunk” van belőle nemcsak Istenhez való viszonyunk tekintetében, hanem a magunk életének az alakulása tekintetében is. Ezért nem vehet búcsút a Káté addig „Krisztus keresztfán való áldozatának és halálának” a témájától a nélkül, hogy ne tudakozná 43. kérdésében azt, hogy: „Mi egyéb hasznot veszünk még abból?”

„Azt – mondja erre a kérdésre adott válaszában, – hogy annak ereje által a mi ó-emberünk Ővele együtt megfeszítették, megöletik és eltemetetik, hogy a test gonosz indulatai ne uralkodjanak többé mibennünk, hanem mi magunkat hálaáldozatul Őneki szenteljük.” A Megváltó kereszthalálának tehát nemcsak „érdeme” van, amely által Isten előtt helyreáll a mi számlánk egyensúlya, – hanem „ereje” is van, amely a magunk életében is új helyzetet teremt. A „hármasszolgálat” nyelvén szólva: Jézus Krisztus kereszthalála nemcsak „főpapi” szolgálat volt, amely Isten és közöttünk megbékélésre fordította az ellenségeskedést, hanem „királyi” tény is volt, amely által Jézus Krisztus hatalma érvényesül felettünk, és uralma behatol a mi életünkbe.

A KÁTÉ JÉZUS KRISZTUS KERESZTHALÁLÁNAK erről a „hasznáról” ezúttal még nem mondhat el mindent, ami róla elmondható. Azért nem, mert eddig még csak „megaláztatásának” a pályafutásán kísérte Őt végig. Majd ha rákerül a sor „felmagasztaltatására” is, akkor kerekedhet ki teljessé előttünk az a változás, amelyet a megváltás a mi életünk számára jelent.

Jézus Krisztus halála azért is megváltói halál, mert bizonyos értelemben a mi eddigi természetes énünknek, „ó-emberünknek” a halálát is biztosítja. Ez arra a titokzatos egységre mutat, amelyre Ő velünk lépett, amikor emberré lett. Ő nem úgy jelent meg közöttünk, mint aki pusztán egy ember a sok többi között. Úgy vette fel a mi emberi természetünket, hogy a mi életünk is benne foglaltatott az Ő életében. Ezért ami vele történt, az voltaképpen döntő eseménye a mi életünknek is. Az „eredendő bűn” tényének a világánál is megállapíthattuk, hogy az emberiség egységet alkot. Jézus Krisztus megjelenésében is valahogy egy új emberi nemzetség egysége lépett a színtérre. Így nemcsak, – hogy úgy mondjuk: – jogi értelemben képviselhetett bennünket Isten ítélőszéke előtt bűneink számadásának az áldozatos rendezésében, hanem valahogyan, – hogy hogyan, azt gondolataink nem képesek felérni, – valóságosan is képviselt bennünket, mint életének a részeseit.

ÍGY ÉRTHETŐ AZ, hogy halálának olyan „ereje” van, hogy magában foglalja, és maga után vonja a mi „ó-emberünk” halálát is. Mi magunktól soha nem tudnánk véget vetni „ó-emberünk” életének. A bűnnek az a természete, hogy hatalommal uralkodik az ember felett, és az ember minden szabadulási kísérlete csak hiábavaló vergődés. A bűnnek ezt a hatalmát megtörte felettünk Jézus Krisztus kereszthalála. A bűn velünk marad ugyan ennek a földi életünknek a végéig, és állandóan vívnunk kell vele azt a harcot, amelyben mindig újra „megfeszítjük, megöljük és eltemetjük”. De éppen azt a nagy ajándékot, hogy most már így fölébe kerülve vívhatjuk ezt a harcot ellene, Jézus Krisztus kereszthalálának köszönhetjük.

IGAZI RENDELTETÉSE SZERINT, Isten szolgálatában, dicsőséges lehetne az ember élete, de Istentől elszakadva, magára maradva, nyomorúságos lény: „test”. És az embernek ebből az elnyomorodott természetéből fakadnak mindazok a vágyak és indítások, amelyek körül forog

– magának élén, – minden érdeklődése és törekvése. Ennek az állapotnak véget vet a megváltás: Jézus Krisztus halálában ez az „ó-ember” is meghal. Ez a titokzatos „együtt-meghalás” abban mutatkozik meg, hogy Jézus Krisztus keresztre előtt elszégyelli magát az ember, és megundorodik magától öncélú élete miatt. Istennek az a nagy szeretete, amely ilyen nagy áldozatra volt képes érette, foglyul ejti a szívét, és elfoglalja benne azt a központi helyet, amely egyedül Istent illeti meg. Ezzel az „ó-ember” megkapta azt a halálos döfést, amelyet aztán mindig újra meg kell kapnia, valahányszor fel akarna éledni. Így vívja ki a maga „királyi” győzelmét az emberi bűn által látszólag legyőzött Jézus Krisztus, és így szabadítja meg az embert a megfeszített Megváltó a bűnnek nemcsak átkától, hanem hatalmától is.

„A test indulatainak” uralma alól felszabadulva – mondja a Káté, – „mi magunkat hálaáldozatul Őneki (Jézus Krisztusnak) szenteljük.” Az új élet tehát éppen a visszája a réGINEK: abban magunknak élünk. Ebben Istennek szenteljük oda magunkat a helyett, hogy sajátmagunknak élnénk. Mert Jézus Krisztusnak szentelni magunkat nem más, mint Isten szolgálatára odaszánni az életünket. Őbenne Isten jelent meg nekünk megváltó szeretetének teljességében. A különbség annyi, hogy Jézus Krisztus nélkül Isten csak a teremtés jogán követelhetné tőlünk a mi odaszentelésünket, Jézus Krisztus által pedig a megváltásunk jogán is követelheti. Amúgy csak az iránta való hódolat kötelezne az Ő szolgálatára, így ezen felül a hála is. Ezért nevezi a Káté „hálaáldozatnak” ezt a magunk odaszentelését.

41. Megigazulás, megszentelődés, megdicsőülés.

„MIT HASZNÁL NEKÜNK KRISZTUS FELTÁMADÁSA?” – kérdi a Káté 45. kérdésében. Figyeljük meg: csak a „hasznát” tudakolja. Magát a tényt egyszerűen ténynek veszi. Nem feszegeti a Káté azt a kérdést: hogyan és miként történt Jézus Krisztus feltámadása? Meghagyja ezt a tényt annak, ami: megfoghatatlan csodának, melyet Jézus Krisztus „halálával szerzett”, s amelynek titka meghaladja értelmünk képességeit. De bármennyire meghaladja is értelmünk megértő képességeit ez a tény, nem haladja meg Isten hatalmának a lehetőségeit.

Hallgassuk hát meg, mit mond erről a Káté: „Először: feltámadásával a halált meggyőzte, hogy minket részeseivé tegyen annak az igazságnak, melyet halálával szerzett. Másodszor: az ő ereje minket is új életre támaszt. Harmadszor: Krisztus feltámadása a mi dicsőséges feltámadásunknak bizonyos záloga.” Olyan világos ennek a feleletnek a tagoltsága, hogy könnyű lesz lépésről-lépésre nyomon követni.

ELŐSZÖR: Tudjuk már, mit ért a Káté az alatt az „igazság” alatt, melyet Jézus Krisztus „halálával szerzett” nekünk. Az Istennel való viszonyunkat állította helyre; bűnünk tartozását rendezte Isten előtt; Isten igazságosságának szolgáltatót elégtételt, hogy Isten megint az Ő kegyelmébe fogadhasson, és abban megtarthasson bennünket. Az „igazak” viszonyában állhatunk immár Istennel. Azt jelenti ez, hogy Jézus Krisztus súlyos, áldozatos harc árán leküzdötte és eltávolította előlünk az akadályokat, és most már nyitva áll előttünk az út Isten színe elé, ahonnan különben bűneink miatt száműzöttek lettünk volna örökre. De ez a nagy ajándék azzal válik számunkra teljessé, hogy a megnyitott úton Ő maga vezet be most bennünket az Istennel való közösség szentélyébe. Nemcsak „szerzette” számunkra az „igazságot”, hanem maga „tesz részeseivé” is annak. Amit értünk kivívott, azt ő maga osztogatja is nekünk. S így nemcsak arra tekinthetünk vissza hálával, amit érettünk annakidején tett, hanem állandóan hálával tekinthetünk fel Őhozzá, mint élő Urunkhoz azért, amit velünk állandóan tesz. Ki tudja, hogyan tudnánk mi élni az „igazságnak” azzal a drága kiváltságával, melyet Ő vére árán biztosított számunkra, ha ebben magunkra volnánk hagyatva, és nem élvezhetnénk napról-napra az ő biztatását és segítségét, amellyel ennek az ajándéknak valósággal is „részeseivé tesz” minket? Azért kellett a „halált meggyőznie” feltámadásában, hogy e tekintetben se maradjon semmi bizonytalanság a mi megváltásunk felől.

MÁSODSZOR: Egy további „hasznunk” az Ő feltámadásából az, hogy annak megvan a vetülete a mi életünkben. „Mi is új életre támadunk” általa. Nem más ez, mint ugyanannak a pozitív oldala, amit a negatív oldalról akkor mutatott fel a Káté, amikor azt vizsgálta fentebb: milyen „egyéb hasznunk” van Jézus Krisztus halálából azon felül, hogy számunkra engesztelést szerzett. Láttuk: ott a Káté az ő halálának arról az „erejéről” tett vallást, amely által bevon bennünket az Ő halálával való közösségbe. Itt is az Ő „erejéről” beszél a Káté, amely által bevonattatunk az Ő feltámadásával való közösségbe. Amint halála által munkálja bennünk a mi ó-emberünk halálát, ugyanúgy munkálja feltámadása által a mi „új életre” való feltámadásunkat. S ahogy halála és feltámadása együttvéve adja a megváltás művének egészét, ugyanúgy ez a mi „meghalásunk” az ó-emberünket illetőleg, és feltámadásunk az „új életünket” illetőleg, szintén együttvéve adja azt a változást, amely bennünk Jézus Krisztus megváltó „ereje” által végbemegy. Így áll most már előttünk mindkét oldaláról megvilágítva az a második nagy ajándék, amelyet Jézus Krisztus megváltó munkájának köszönhetünk: nemcsak az „igazság” viszonya állt helyre Isten között és mi közöttünk, hanem ebben a helyreállított viszonyban bennünk magunkban is megfordul az élet iránya, és kicserélődik az élet tartalma.

HARMADSZOR: Azt mondtuk: bennünk magunkban megy végbe valami nagy változás Jézus Krisztus feltámadása által. Pontosabban azt kell mondanunk: megindul és folytatódik. Nem úgy megy végbe, hogy befejezett változás volna. Ebben a földi életben állandó harc folyik az ó-emberünk és az új-emberünk között. Amannak mindig újra meg kell halnia a Jézus Krisztus halálának, emennek pedig mindig újra fel kell támadnia a Jézus Krisztus feltámadásának bennünk munkálkodó „ereje” által. Nyilvánvaló, hogy az „új élet” ajándékának csak akkor lehet igazán örülnünk, ha tudjuk, hogy ez a harc egyszer véget fog érni, és pedig az „új élet” teljes győzelmével. Isten Igéje e felől nem is hagy bennünket kétségben. Isten a mi megváltásunk művét el fogja juttatni erre a tökéletes befejeződésre is. De ebben „a mi dicsőséges feltámadásunk” végső állomásánál részesülünk majd. Addig is „bizonyos zálogát” kapjuk ennek Jézus Krisztus feltámadásában. Az Ő büntelen emberi élete megérdemelte, hogy eljusson abba a romolhatatlanságba és dicsőségbe, amelyet Isten eleitől fogva szánt az embernek. Ha a halál mélységein át is, amelyet csak azért kellett megjárnia, mert érettünk, bűnös testvéreikért vállalkozott rá, végül feltámadásában mégis elérkezett ebbe a dicsőséges állapotba. Ebben szemléltető példát és egyben biztosítékot is kapunk a felől: hova fogunk egykor mi is elérkezni, amikor kiteljesedik bennünk Isten megváltó munkája.

A megváltás három ajándékáról volt szó a Káténak ebben a feleletében. Úgy szoktuk nevezni ezeket: „megigazulás” – ez az alapja minden másnak is; „megszentelődés” – ez az, amiben egész földi életünk során részesülnünk kell; és „megdicsőülés” – ez a jövőnek az az ígérete, amelyben teljességre fog jutni megváltásunk. Láttuk: mindháromhoz lényeges köze van Jézus Krisztus feltámadásának. Soha nem fogyhat el hát a hálánk annak bőséges „hasznáért”.

42. Jézus mennybemenetele.

„HOGY ÉRTED AZT, HOGY FELMÉNE MENNYEKBE?” – így szól a Káté 46. kérdése. A válasz: „Hogy Krisztus a földről tanítványainak szemeláttára emelkedett fel az égbe, és a mi javunkra van ott, míglen ismét eljövend ítélni eleveneket és holtakat.” Ez úgy hangzik, mintha egyszerűen csak megismétlése volna magának a mennybemenetel tényének úgy, amint azt az Újtestamentum tudósításából ismerjük. Minket persze egy olyan kérdés érdekelne ezen a ponton, amely a Káté megíratásának a korában még nem merült fel. Ez a kérdés így fogalmazható meg: hogyan egyeztethető össze a Jézus Krisztus mennybemeneteléről szóló újtestamentumi elbeszélés a mi korunk világgépével? Mert ezen a ponton is éreznünk kell, hogy néhány évszázaddal mi már túlhaladtuk a Káté korát. Abban a korban még ugyanaz a felfogás uralkodott széles rétegekben a világmindenség szerkezetét illetően, mint az ókorban és a bibliai időkben. E szerint idealant terül el a földi világ, és odafent van a mennyei világ. Ebbe az elgondolásba jól beleillett az, hogy Jézus Krisztus „tanítványai szemeláttára felemelkedett az égbe”. De azóta az embernek távcsövekkel felszerelt szeme bekalandozta tekintetével az égbolt magasságait, és kétségtelenül rájött arra, hogy olyan „fent” és „alant”, amilyenek a mintájára régebben elgondolták a világmindenséget, nincs a valóságban.

A MEGVÁLTOZOTT VILÁGKÉPPEL együtt a láthatatlan valóságokról is nagyon megváltozott a gondolkozásunk. Tudjuk már, hogy ezt a kérdést: „hol van a menny?” – nem is szabad felvetni. A mennyei világ magasabbrendűsége éppen abban is megmutatkozik, hogy benne nincs térbeli korlátozottság és megkötöttség, nincs sem itt, sem ott, hanem benne más: számunkra sehogyan el nem képzelhető titokzatos rend uralkodik. A mi számunkra tehát Jézus Krisztus mennybemenetele azt jelenti, hogy feltámadása után átlépett ebből a mi világunkból abba az egészen másfajta mennyei világba. Az Ő első tanítványai, akiknek megadott erről a fordulatról egy titokzatos élményben megbizonyosodniuk, úgy élték azt át, hogy Ő „szemük láttára felemelkedett az égbe”. Ez azonban csak azt jelenti, hogy Isten mindig azon a nyelven beszél, amelyet az ember megért. A mennybemenetel tényének az ókori világkép elképzelései szerint kellett a tanítványok számára lejátszódnia. Mi értelmileg már más nyelven beszélünk. De akárhogy fejeznénk is ki ugyanazt a tényt a mi mai nyelvünkön, a tény ugyanaz a tény marad: Jézus Krisztusnak addigi kapcsolatai végleg megszakadtak ezzel a mi világunkkal, és a mennyei világ fogadta be Őt a maga dicsőségébe.

A KÁTÉ A MENNYBEMENETEL tényét szoros kapcsolatba hozza – mint maga a bibliai elbeszélés is, – Jézus Krisztus majdani visszajövetelének az ígéretével. Nyilván azért említi már itt is: „míglen eljövend ítélni eleveneket és holtakat”, hogy Jézus Krisztusnak mennyben lakozását, ahol „a mi javunkra van”, két határ közé rekessze, és ezzel jellemezze azt a helyzetet, amely az Ő mennybemenetele által előállt.

A KÉT HATÁRKÖZÉ eső jelenbeli helyzetünk azt jelenti tehát, hogy Jézus Krisztus a mi számunkra olyan elrejtettségben él, amelyben mi Ővele töretlen közvetlenségben nem találkozhatunk, hanem csak valamilyen megtört vonalhoz hasonló közösségünk lehet Ővele. Vissza kell szállnunk emlékezetünk segítségével az ő mennybemenetele előtti napokra, amikor még itt járt, és előre kell szállnunk reménységeink szárnyán abba a jövőbe, amikor ígérete szerint újra meg fog jelenni.

„Nincs-e velünk Krisztus mind e világ végezetéig, amint azt nekünk megígérte?” – így szól a 47. kérdés. Mennyiben távozott el ebből a világból, ha mégis itt van velünk? Mennyiben van velünk, ha a szó komoly értelmében búcsút vett, és elszakadt tőlünk? Feleletében így tisztázza ezt a kérdést a Káté: „Krisztus valóságos ember és valóságos Isten.”

Emberi természetére nézve nincs többé a földön, de Istensége, fensége, kegyelme és Lelke sohasem távozik el tőlünk.” Itt lép a Káté nyilvánvalóan olyan útra, amelyen inkább elméleti tisztázódást nyernek gondolataink, mint gyakorlati meggazdagodást a hitünk. Szinte felesleges szőrszálhasogatásnak tűnhet fel ez a megkülönböztetés: Jézus Krisztus, mint Isten örök Fia velünk van, de csak mint olyan van velünk, emberi természete szerint ellenben mennybemenetele folytán – nincs már velünk. Nem mindegy-e? Nem elég-e nekünk az, hogy – akár így, akár úgy – velünk van, és „fenségével” oltalmaz, „kegyelmével” hordoz, „Lelkével” segít és erősít minket? Majd ki fog tűnni: megvan a Káténak a komoly oka arra, hogy ezt a megkülönböztetést megtegye, sőt reá nyomatékosan felhívja a figyelmünket. Nem is pusztán elméleti érdek vezeti ebben. Gyakorlatilag is tévútra jutnánk, ha nem számolnánk komolyan azzal a veszteséggel, amellyel Jézus Krisztus mennybemenetele folytán számolnunk kell.

43. Jézus két természete

HOGY A KÁTÉ soronlévő pontjait megértsük, rá kell mutatnunk arra: mi készíteti a Kátét olyan elméleti jellegű kitérésre, amely szembeszökően elüt a benne általában uralkodó gyakorlati szellemtől. Azoknak a vitáknak a szele csap be itt a Kátéba, amelyek a reformáció két tábora között támadtak. Ezeknek a vitáknak a középpontjában az úrvacsora sákramentumának az értelmezése állt. A vita a körül forgott, hogyan kell felfogni Jézus Krisztusnak az úrvacsorában való jelenlétét, és az Ő híveinek Ővele való közösségét, amelyet az úrvacsora biztosít számukra.

Ha Jézus Krisztus úgy van jelen az úrvacsorában, ahogy a maga személyében isteni és emberi természetet egyesített az Ő „megdicsőülése” által, akkor ez azt jelenti, hogy testileg is jelen van, mert hiszen emberi természetéhez az Ő teste is hozzátartozik.

EZZEL SZEMBEN a svájci reformátorok meg akarták őrizni a Jézus Krisztussal való közösségnek tisztára szellemi jellegét, – annál is inkább, mert az úrvacsorában ez a szellemi közösség valóban testi kiábrázolást és megpecsételést nyer. Ezért kellett megtenni a különbséget: Jézus Krisztus jelen van az úrvacsorában, és jelen van az Ő híveinek életében máskor is, de csak az Ő isteni természete szerint. Ellenben nincs jelen az Ő emberi természete szerint, hogy bármiféle testi kapcsolatnak szerepe lehessen az Őközötte és hívei között fennálló közösségben.

Nem volna helyes, ha a Káténak és vele együtt általában a „református reformációnak” ebben a beállítottságában valamilyen egyoldalú szellemiséget látnánk, amelyik idegenkedik mindentől, ami testi. Hiszen láttuk: a Káté szerint veszteségünknek kell számon tartanunk azt, hogy mennybemenetele folytán Jézus Krisztus most nincs velünk az Ő emberi természete szerint, amelyhez lényegesen hozzátartozik az Ő testi mivolta is.

HA MÁR ENNYIRE elment a Káté fogalmainknak a tisztázása érdekében, még egy további lépést is tesz. Szemébe akar nézni egy ellenvetésnek, amelyet a viták során fel szoktak hozni az általa képviselt felfogás ellen. „Nem válik-e el így módon egymástól a Krisztusban való két természet” – így teszi szavá ezt az ellenvetést 48. kérdésében, – „hogy ha az emberi természet nincs mindenütt ott, ahol az isteni természet ott van?” „Semmi képpen nem” – így felel a Káté a felhozott ellenvetésre, – „mert, mivel az isteni természet megfoghatatlan és mindenütt jelenvaló, ebből szükségképpen következik, hogy, noha az isteni természet a magára öltött emberi természeten kívül is létezik, mindazáltal abban magában is benne van, s azzal személy szerint egyesülve marad.” Azt jelenti ez, hogy Jézus Krisztus személyének a titkát illetően az Ő mennybemenetelével sem változott meg az a helyzet, amely az Ő emberré létele óta mindig is fennállt.

Amióta a keresztyén egyházban kialakult a Jézus Krisztus „kettős természetéről” szóló meggyőződés, azt mindig is úgy értették, hogy Őbenne egy személyben eggyé vált ugyan a két természet elválaszthatatlanul, de úgy, hogy nem elegyedett össze valamilyen harmadikfajta természetté, amely végeredményben sem isteni, sem emberi nem volna igazában. Isteni természete is az marad emberré létele mellett is, ami volt. Emberi természete sem nőtt ki az emberi természet korlátozottságából az által, hogy Isten örök Fia öltötte magára. Nincs tehát Jézus Krisztusban a kétféle természet „tulajdonságainak áthárulása egymásra”, ahogy teológiai szakkifejezéssel mondták, sem az Ő „megaláztatásának”, sem az Ő „felmagasztaltatásának” állapotában.

Így hát „az isteni természet a magára öltött emberi természeten kívül is létezik”. Ekörül a „kívül” körül mutatkozott a reformáció két táborának az elméleti ellentéte. Ez a „kálvinista

kívül” („extra Calvinisticum”) volt az a jelszó, mely körül a Kátéban is megszólaló tábor tömörült. Az volt ennek a tábornak a szívügye, hogy ne engedje elhomályosulni Isten emberré lételének ellenére sem azt a mérhetetlen távolságot, amely a teremtmény ember és a teremtő Isten között tátong. Csak annál csodálatosabbnak tűnik fel ezen az alapon, hogy Jézus Krisztus a maga személyében mégis áthidalta ezt a mérhetetlen távolságot, persze nem az ember felől, hanem Isten felől, aki a maga nagy irgalmasságában leereszkedett az emberi élet szintjére.

EL IS FÁRADHATOTT a figyelmünk a Kátének e fogalmi tisztázásainak következtében. Nagyon várjuk már, hogy újra visszakanyarodjék megszokott gyakorlati irányába. És örömmel vehetjük tudomásul, hogy a következő pontja alatt csakugyan Jézus Krisztus mennybemenetelének a „hasznáról” lesz már szó.

44. Jézus mennybemenetelének hármassága.

A HÁTUNK MÖGÖTT van már az az elméleti hittani kitérés, amelyet a Káté Jézus Krisztus mennybemenetelének helyes értelmezése végett szükségesnek tartott megtenni. Most már rátérhet ezzel a tárggyal kapcsolatban is a szokásos kérdésre: „Mit használ nekünk Krisztus mennybemenetele?” – amint ez a 49. pont alatt felhangzik. Erre a következő részletes és világosan tagolt feleletet kapjuk: „Először, hogy Ő a mennyekben az Atya színe előtt nekünk közbenjárónk. Másodszor, hogy a mi testünk a mennyben bizonyos zálogunk arra nézve, hogy Ő, mint a mi Fejünk, minket, tagjait, szintén felviend önmagához. Harmadszor, hogy Ő viszont-zálogul Lelkét küldi alá nekünk, akinek ereje által nem a földön valókat keressük, hanem az odafenn valókat, ahol van Krisztus, ülvén Istennek jobbján.”

Íme, ha megváratott is a Káté bennünket annak felmutatásával, hogy mit köszönhetünk Jézus Krisztus mennybemenetelének, most bőven kárpótol ezért a várakozásért. Ha jól megnézzük: a megváltásnak ugyanarról a három ajándékáról van itt is szó, mint amelyet a Káté Jézus Krisztus feltámadásáról szólva mutatott fel: a „megigazulásról”, „megszentelődésről” és „megdicsőülésről”, csak nem ugyanabban a sorrendben.

ELŐSZÖR: Jézus Krisztusnak a mennybe való felmagasztaltatása biztosítéka a mi „megigazulásunknak”. Hogy milyen összefüggésben van azzal, azt legjobban az az Ót.-i kép szemlélteti, amelyben általában olyan sokatmondóan tükröződik Jézus Krisztusnak a mi „megigazulásunkért” végzett engesztelő szolgálata: a főpap képe. A főpap az évenként egyszeri nagy engesztelési ünnep alkalmával nemcsak elvégezte az egész nép bűneiért való engesztelő-áldozatot, hanem aztán azzal folytatódott a szerepe, hogy az áldozat vérével bement a szentély legbelső rejtekébe, a „szentek szentjébe”. Ez máskor mindig el volt zárva az elébe hulló nehéz kárpit által. Itt bemutatva az áldozat vérét, könyörgött azért, hogy Isten újítsa meg kegyelmét az Ő népe iránt, annak bűneit megbocsátva, és vele szövetségét fenntartva. Jézus Krisztus „főpapi” szolgálata sem merült ki azzal, hogy az Ő „megaláztatásának” során elvégezte a mi bűneinkért megkívánt áldozatot: a maga odaáldozását, amellyel eleget tett értünk Isten igazságosságának. Folytatódott és folytatódik a dolog azzal, hogy Ő is bevonult a titkok kárpitja által elzárt mennyei szentélybe. Ott Isten igazságosságának a színe előtt latba vetette, érvényesítette, és érvényben tartja azt az engesztelő áldozatot, amelyet értünk elvégzett. Ennek az Ő „közbenjárásának” köszönhetjük, hogy az Isten között és mi közöttünk ellenségessé romlott viszony megint jóra fordult, s mi Isten előtt nem bűnösökként kell, hogy megálljunk, rettegetve az Ő megérdemelt ítéletétől, hanem úgy járulhatunk mindig elé, mint az Ő „igaz” gyermekei, mintha soha nem vétkeztünk volna ellene.

MÁSODSZOR: – itt a Káté a „megdicsőüléssel” kapcsolatos „hasznunkat” veszi sorra. Amint az előbbivel, a „megigazulás” ajándékával kezdődik a mi megváltásunk megvalósulása, úgy viszont ezzel végződik, ebben jut el a maga teljességére. Ahogy Jézus feltámadásában is a magunk jövőbeni feltámadását szemléltethetjük kiabrázolván, úgy az Ő mennybemenetele is ígéret és biztosíték számunkra a felől, hogy a mi életünk is végül a mennyei dicsőségben fog teljességre eljutni. Titokzatos egység áll fent ugyanis Ő között, és mi közöttünk. Mert hiszen a Fej és a tagok ugyanannak az életnek a részesei a testben. Ezt az életközösséget Ő teremtette meg, mi pedig az Ő ajándékaként kaptuk. Semmi részünk vagy érdemünk nincs a létrejöttében. Amikor „magára öltötte” a mi emberi természetünket, Ő maga fogadott be bennünket a maga életének közösségébe. De ennek alapján már most minden, ami az Övé, a miénk is. Miénk az Ő mennyei dicsősége is, csak még várunk kell arra, hogy ezt a számunkra biztosított örökséget tényleg is birtokba vehessük. De addig is „bizonyos zálog” számunkra az, hogy

az Ő személyében „a mi testünk a mennyben van” már. „Ő, mint a mi Fejünk”, megelőzött minket, de cserben nem hagyhat: „minket, tagjait, szintén felviend magához”.

HARMADSZOR tér aztán rá a Káté arra az ajándékra, amelynek időrendben a kezdet és vég között középső, tehát második helyen kellene következnie. Miért hagyja utoljára? Bizonyára azért, hogy ez legyen a csattanója mindannak, amit Jézus Krisztus mennybemenetelének „hasznáról” el akart mondani. Evégett beszél legvégül is a Káté a „megszentelődésről”, vagyis arról a valóságos átalakulásról, amely bennünk már ebben az életben is végbemegy, miután „megigazulásunkban” helyreállt az Istennel való viszonyunk. Ez a folytonos átalakulás a Szent Lélek munkája által megy végbe. Ő teremti meg és tartja fent Jézus Krisztus között és mi közöttünk azt a közösséget, amelynél fogva az Ő halála által mi is állandóan meghalunk az ó-emberre nézve, és az Ő feltámadása által mindig újra feltámadunk az „új életre”. Ahogy az Ő ottléte „záloga” ott annak, hogy a mi utunk is oda fog érkezni, úgy a Szent Léleknek a mi életünkre való kitöltése „viszont-zálog” számunkra itt: bizonyosága annak, hogy eltávozása által nem szakadt meg velünk való közössége. Elrejtettségében is gondoskodik arról, hogy folytatódjék bennünk a megváltás munkája addig is, míg visszajövelekor eléri a beteljesedés dicsőségét.

Szent Lelke által nemcsak e felől a jövődő felől biztosít, hanem már a jelenbeli életünket is átfőrmálja: odakapcsolja ahhoz a mennyei világhoz, ahol Ő maga, Krisztus van, „ülén az Atya jobbján”. Arra készítet és képesít bennünket annak „ereje” által, hogy életünket új irányba fordítsuk. Nem más ez, mint Jézus Krisztusért való, és Ő általa Istennek szentelt élet.

45. Jézus gondoskodása és védelme alatt.

A KÁTÉ AZT KÉRDJI 50. KÉRDÉSÉBEN: „Miért mondod azt: „Üle a mindenható Atya Isten jobbára?” Felelete erre a kérdésre ez: „Mert Krisztus azért ment fel a mennyekbe, hogy ott bebizonyítsa, hogy Ő a Feje a maga egyházának, aki által igazgat az Atya mindeneket.” Itt mindenekelőtt jó lesz, ha a Káté fordításához fűzünk egy megjegyzést.

„Bebizonyítani valamit” olyan cselekvés, amely egyszer megtörténik, s akkor túl vagyunk rajta. A Káté ellenben olyasmiről beszél, amit a mennyben élő Jézus Krisztus állandóan és folyamatosan cselekszik mindaddig, amíg visszajövetelének órája el nem érkezik. Jobban visszaadná tehát a Káté eredeti szövegének értelmét, ha így fordítanánk valahogy: „Krisztus azért ment fel a mennybe, hogy ott magát az Ő egyháza Fejének bizonyítsa...” Vagyis arról van szó, hogy mennyben létével állandóan érvényesíti azt a rangját és hatalmát, amely Őt, mint egyházának Fejét, megilleti. A „királyi” uralom tehát a lényege „a mindenható Atya jobbján ülése” képének.

KI KELL EMELNÜNK a Káténak erről szóló tanításából két dolgot. Az egyik az, hogy a Káté elsősorban a Jézus Krisztus „egyházát” mutatja fel úgy, mint amely felett az Ő mennyei uralma érvényesül. Az „egyház” mivoltával majd később fog foglalkozni a Káté. De már eddig is elárulta, hogy lényegében véve mit ért rajta. És itt világosan utal ugyanarra az értelmezésre, amelyet már eddig is adott róla. Jézus Krisztus, mondja, úgy uralkodik „a maga egyháza” felett, mint annak a „Feje”. Az „egyház” tehát nem más, mint az a „test”, amelynek „tagjai” mindazok, akik Benne való hitük által egyesültek Ővele. Mindazoknak összessége, akiket Jézus Krisztus bevont vagy be fog vonni az Ő életének közösségébe. Az, hogy Ő ennek a „testnek” a „feje”, azt is kidomborítja, hogy az Ő „egyháza” feletti uralmát alattvalóival, az „egyház” tagjaival való titokzatos benső közösségben fejt ki. Úgy uralkodik felettük, hogy ők maguk is akarnak Neki engedelmeskedni. A fej akarata és a „tagok” akarata nincs egymással ellentétben, hanem összhangban vannak egymással.

AZONBAN – és ez a másik, amit ki kell emelnünk, – az ő uralma mégsem szorítkozik csupán csak erre a területre. Őáltala – mondja a Káté, – „igazgat az Atya mindeneket”. Vagyis semmi sem történik az egész teremtettségben, az „egyház” életén kívül sem, ami ne állna Jézus Krisztusnak az uralma alatt, amelyet Ő a mennyből kifejt. Ez az egyetemes uralom nem más, mint magának Istennek a világkormányzása. Az Atya a maga teljes világuralmát megosztja a Fiúval, akit magára vett emberi természetével egyetemben úgy felmagasztalt, hogy most az Ő jobbján ül. E mögött az Isten Igéjén alapuló szemlélet mögött ott van az igazság, hogy maga az Atya, aki mindenható kezében tart mindent, nem ugyanabban az értelemben uralkodik minden felett. Van ennek a világnak a történéseiben valami, ami az Ő főügye. Abban fejt ki a legteljesebben Önmagát, és minden erejét. Ez a megváltás műve. De hogyan munkálhatná ebben a világban Isten a megváltás ügyét, ha nem tartaná kezében ezt a világot mindenestől fogva?

ÍGY HÁT AZZAL, hogy Jézus Krisztust felmagasztalta a megváltott emberiség feletti uralomra, egyúttal részesévé tette annak a hatalomnak is, amely által az emberiség felett és az egész teremtettség felett is általában uralkodik. Nyilvánvaló, hogy ez a tágabb körű birodalom, amelyben „mindeneket igazgat az Atya Őáltala”, más természetű, mint az egyház birodalma.

„Mit használ nekünk a mi Fejünknek, Krisztusnak ez a dicsősége?” – kérdezheti már ezek után a Káté. És így felel rá: „Először, hogy Szentlelke által mireánk, tagjaira

mennyei ajándékokat áraszt; továbbá, hogy hatalmával minden ellenség ellen oltalmaz és megőriz.” Rövidre fogva azt jelenti ez, hogy ha Jézus Krisztus így uralkodik felettünk a mennyből, akkor boldog ember az, aki öntudatosan és készséges odaadással hajtja fejét az ő uralma alá. Az ő uralma az ilyen ember számára életet jelent a szónak legteljesebb értelmében, megváltott életet, szükségeiben bőségesen megelégtetett életet. Akik az Ő népéhez tartoznak, azokra belőle, mint „Fejükből” az Ő „tagjaira”, áldások áradnak csak, számon sem vehető gazdag mértékben. Ha mennybemenetele óta nincs is már úgy együtt velük, ahogy valamikor itt volt ebben a világban, Szent Lelkének rájuk való kitöltése által mégis közösségben van velük, és gondoskodik arról, hogy semmi szükségét ne szenvedjenek. „Szentlelke által mennyei ajándékokat áraszt rájuk”. A világ felett általánosságban érvényesülő „hatalmával” viszont olyan biztonságot tud teremteni az ő népe számára, hogy semmitől sem kell félnie: az áldásoknak azt az áramlását, amellyel a „Fő” az Ő „tagjait” élteti, megelégteti, megörvendeztet, nem szakíthatja meg semmi. „Minden ellenség ellen oltalmazza és megőrzi” azokat, akik fejüket az Ő uralma alá hajtva rábízzák magukat. Így jelent „az Atya jobbán ülése” egyfelől „királyi” gondoskodást, másfelől „királyi” védelmet mindazok számára, akik az Ő életének részesei.

46. Ítélet és jutalom.

A KÁTÉ EZT KÉRDI 52. kérdésében: „Micsoda vigasztalásod van abból, hogy Krisztus eljön ítélni eleveneket és holtakat?” És jó is, hogy nem áll meg előbb ilyesféle kérdésnek a megtárgyalására: hogyan értsük, és hogyan gondoljuk el Jézus Krisztusnak ezt az „eljövetelét”? Maga az Isten Igéje eltilt bennünket attól, hogy ilyen értelemben vizsgálódjunk felőle. Meghagyja ezt a jövődöbeli tényt olyan titkoktól körülvett fényben, amelybe kíváncsi tekintetünk bele nem tekinthet. Kifejezetten óv attól, hogy bármilyen spekulációba merüljünk az időpontja felől. Azt akarja, hogy várjuk, és mindig készen legyünk az elérkezésére. A módját illetően is csak olyan képekben beszél róla, amelyek hol ezt, hol meg amazt emelik ki a ténynek a jelentőségéből, de sehogy sem alkalmasak arra, hogy összerakva őket valamilyen szemléletes képet alkothassunk magunknak magáról a tényről. Meg kell hát elégednünk annak tisztázásával: milyen „hasznunk”, illetve, ahogy a Káté itt mondja, „micsoda vigasztalásunk” származik abból, hogy a jövődő látóhatárán megjelenik számunkra ez a tény?

Erre a kérdésre így felel a Káté: „Az, hogy mindennemű háborúság és üldöztetés középett felemelt fővel várom az égből azt az ítélőbírót, aki előbb érettem Isten ítélőszéke elé állt s rólam minden kárhoztatást elvett, hogy Ő mind a maga ellenségeit, mind az én ellenségeimet örök kárhozatra veti, engem pedig kiválasztottaival együtt a mennyei örömbé és dicsőségbe felveend.”

Mindenekelőtt az tűnik ki ebből, hogy a Kátéban megszólaló hit nem rettegve néz elébe Jézus Krisztus visszajövetelének. A benne hívők már ebben az életben úgy ismerték Őt, mint Megváltójukat, és majdani eljövetelében is ugyanazzal a Megváltójukkal állnak majd szemben, aki „előbb érettük Isten ítélőszéke elé állt, és róluk minden kárhoztatást elvett”.

DE A NYUGODT bátorság hangján kívül kicsendül a Káté feleletéből egyenesen az örömteli várakozás is. Az eljövendő „ítélőbíró” igazságot fog szolgáltatni a benne hívőknek. Nyilvánvaló, hogy a Káté itt nem akármilyen peres ügyekre gondol. Sokféle összeütközésbe belekerülhet a hívő ember a maga evilági élete során, amelyekben nem az ő oldalán van az igazság. Itt olyan „ellenségekről” van szó, akik egyúttal az igazságnak „ellenségei” is. Olyan „háborúságról” és „üldöztetésről”, amely Jézus Krisztusért, tehát nem a maguk bűnéért, oktalanságáért éri ebben a világban az embereket.

A Káténak mindezt a tanítását Krisztus „visszajöveteléről” hálásan a magunkévá tehetjük. Azonban mi az azóta megváltozott helyzet folytán fogékonyakká válhattunk az Isten Igéjének ezzel a tárggyal kapcsolatban kivilágló olyan igazságai iránt is, amelyek annakidején még elkerülték a figyelmet.

AZ ELSŐ, amivel így kiegészíthetjük a Káté tanítását, nem éppen „vigasztalás”, de mindenestre jelentős „haszon” számunkra, mert alázatosságra készítet: az a bizonyosság ugyanis, hogy az ítélettartásra újra megjelenő Jézus Krisztus nem is csak az üdvösség és a kárhozat kérdésében fogja kimondani az ítéletet, hanem még az üdvösségre menendőknek is személyről személyre Ő fogja odaítélni a rájuk váró „megjutalmazást”. Az alapvető kérdés persze az: belül kerül-e valaki a megváltás körén, vagy kívül marad-e azon. Alapjában véve ez a kérdés eldőlt már akkor, amikor az ember földi életének befejeződésével lezárult az alkalom arra, hogy hitével megragadja a neki Jézus Krisztusban felkínált üdvösséget. Az „utolsó ítélet” nem tesz majd egyebet, mint hogy napfényre hozza, és végleg megpecsételi ezt a már halálunk pillanatáig kialakult döntést. Van azonban ezen a főkérdésen kívül egy másik is: az, hogy az üdvösség körén belül is ki milyen szerepet tölt be, és milyen helyet foglal el. Mármost nekünk, mind magunkat, mind másokat illetően megvannak az ítéleteink e tekintetben. Nos,

amikor Isten Igéjében szó van Jézus Krisztus visszajöveteléről, sokszor azon van a hangsúly, hogy a mi ítélkezésünknek sohase tulajdonítsunk túlságosan nagy jelentőséget, mert az egyedül illetékes ítéletet majd Ő fogja kimondani, kinek-kinek megadva azt a „jutalmat”, amely csakugyan megfelel az ő szolgálatainak. Csak Ő ismeri a szívek titkait, és azok alapján Ő sokszor egészen másképpen ítél, mint mi, akik csak külső jelekre támaszkodhatunk.

A Káté korában, a reformáció évszázadában sok félreértésre adhatott volna alkalmat erről a „megjutalmazásról” beszélni. (Meg fogjuk látni: egészen azért mégsem hallgathat róla a Káté.) Akkor ki volt élezve a helyzet az Isten Igéjén alapuló tanítás és a római egyház tanítása között. Mivel az utóbbi, különösen népies felfogása szerint, magát az üdvösséget is úgy fogta fel, mint az ember érdemes jó cselekedeteinek a jutalmazását, ezzel szemben mindenek előtt azt kellett hangsúlyozni, hogy egyikünk sem érdemel mást, csak a kárhoztató ítéletet, és üdvösségünkéről csak annak az isteni kegyelemnek az alapján lehet szó, amelyet Jézus Krisztus szerzett számunkra a maga érdemével.

DE ENNEK A KIÉLEZETT HAJDANI HELYZETNEK az idők folyamán bekövetkezett megenyhülése révén mi már észrevehetjük és hangsúlyozhatjuk a dolog másik oldalát is: ha nem is üdvösségük felől, mert az már bizonyos, de annak körén belül sok más tekintetben igenis ítéletet fog tartani a visszatérő Jézus Krisztus az Őbenne hívők élete felett is. És ennek bizonyosságában jó nekünk alázatosaknak lennünk, mindig meghagyva az Ő számára az utolsó szó kimondásának a jogát.

47. A legnagyobb ajándék.

HISZEK SZENTLÉLEKBEN....- ezzel kezdődik az Apostoli Hitvallás harmadik szakasza. Ennek a szakasznak a magyarázatát ezért „A Szentlélek Istenről” cím alá foglalja a Káté. Érdekes megfigyelni, hogy a Káté mindjárt az első tétellel kapcsolatban így állítja fel a maga kérdését: „Mit hiszel a Szentlélekről?” Pedig maga a tétel így hangzik: „Hiszek Szentlélekben” – tehát kifejezésre jut benne a hitnek az a lényeges vonása, hogy az ember hitében nemcsak igaznak tart valamit, hanem „szívbeli bizodalommal” ráhagyatkozik valakire, akiben hisz. A Szentlélekre is azért hagyatkozik reá a hívő ember úgy, hogy „hisz Őbenne”, mert vannak felőle bizonyos meggyőződésai, „amelyeket hisz”, vagyis igaznak tart. Ezeket tudakolja hát a Káté idézett 53. kérdése.

Ezt feleli rá: „Hiszem először, hogy Ő egyenlő örök Isten az Atyával és a Fiúval. Másodszor, hogy Ő nekem is adatott avégett, hogy engem igaz hit által Krisztusnak és minden Ő jótéteményének részesévé tegyen, vigasztaljon, és velem maradjon mindörökké.”

AMIT A KÁTÉ az első mondatban mindenekelőtt hangsúlyoz, az nem más, mint a Szentháromság hite, most a Szentlélek oldaláról megvallva. Abban az igazságban, hogy – amint a Káté fentebb mondotta – „három megkülönböztetett személy” – az Atya, a Fiú és a Szentlélek, – „amaz egy valóságos, örök Isten” – benne foglaltatik már az is, hogy mindegyik „személy” „az egy valóságos, örök Isten” lévén, közöttük nincs rangbeli különbség, mintha bármelyikük inkább vagy bármelyikük kevésbé volna Isten, mint a másik kettő. Ezt hangsúlyozza most külön is a Szentlélekkel kapcsolatban. Ő is „megkülönböztetett” személy, és nem jól figyelt oda Isten Igéjére az, aki nem értette meg belőle, hogy sem az Atyával, sem a Fiúval nem téveszthető össze a Szentlélek, sem viszont azok Ővele. De az sem figyelt jól oda az Isten Igéjére, aki a Szentléleknek olyasfajta „megkülönböztetését” olvasta ki belőle, amelynél fogva a Szentlélek alacsonyabb isteni méltósággal bírna. Ő is „egyenlő, örök Isten az Atyával és a Fiúval”. A Szentlélek is maga az egy Isten, csak életének és munkájának más vonatkozásában.

HOGY MI EZ a más vonatkozás, arra a következő mondat vet világot, amely felmutatja: milyen szerepe van a Szentléleknek a megváltás munkájában. Persze, a Szentlélek „megkülönböztetett” volta nemcsak ezen a téren érvényesül. Csakhogy a Káté nem vállalkozik olyan titkoknak a felsejtésére, mint amilyen ez is: mi a Szentlélek jelentősége Istennek tulajdon rejtelmes életében. Megelégszik annak a minket gyakorlatilag sokkal közelebből érintő kérdésnek a megvilágításával: milyen sajátlagos része van neki a mi megváltásunkban. Amit erről mond, annak a lényege abban foglalható össze, hogy a megváltás a Szentlélek által válik a mi életünkben foganatossá. „Igaz hit által” fogadhatjuk el és tehetjük a magunkévá Jézus Krisztus érettünk elvégzett munkájának a hasznát. De hogy meglegyen bennünk ez az „igaz hit”, az éppen a Szentlélek munkája bennünk. Ezt a hitet felkeltvén és táplálván bennünk, úgy odakapcsol Jézus Krisztushoz, hogy „részeséivé” válunk Őneki, vagyis létrejön és megmarad Őközötte és miközöttünk az egység. Annak a „testnek” a „tagjaivá” leszünk, amelynek Ő a „Feje”, s amelyet az Ő élete hat át. Így válunk „részeséivé minden Ő jótéteményének”. Így következik be az, hogy amit Ő számunkra biztosított, mint lehetőséget, annak mi tényleges élvezetébe is lépünk. Így válik a Szentlélek a mi „Vigasztalónkká”, vagyis így ajándékozik meg megváltottságunknak azzal a boldog bizonyosságával, amelyről a Káté mindjárt a legelején olyan felséges vallomást tett, mint „életünkben és halálunkban egyetlen vigasztalásunkról”. Még azt emeli ki itt a Káté, hogy a Szentlélek azért is „adatott”, hogy – úgymond – „velem maradjon mindörökké”. Jézus Krisztusban Isten Fia eljött ugyan,

de aztán – legalább egyelőre – megint el is távozott tőlünk. A Szentlélek úgy jött el, hogy „mindörökké maradjon”.

MINDEBBŐL az tűnik ki, hogy a Szentlélek végzi el a megváltás művéből mindazt, ami bennünk, magunkban kell, hogy végbemenjen. Az Atya felülről rendelkezik: Ő tervezte és határozta el a mi megváltásunkat. A Fiú tudtul adta nekünk azzal, hogy elénk élte, az Atya örök végzése szerinti megváltásunkat. Érettünk, de mégis rajtunk kívül. A Szentlélek az egészen **bennünk** teszi fogamatossá: előhossa életünkben az eredményt. „Ő nekem is adatott” – ezzel a személyes vallomással kerekedik ki egészszé a Káté felelete. Elméleti tanítás maradna mindez, amit a Szentlélekről elmondtunk és még elmondhatnánk, ha hozzá nem tehetnénk ezt a személyes érdekeltségünket megvalló kijelentést. „Hiszek Szentlélekben” – ez a hitvallás azért valóságos hitnek a megvallása, mert benne van a személyes ráhagyatkozásnak, a „szívbeli bizodalomnak” a hangja: amely nélkül nem érne semmit a Szentlélek felől bármennyi igazságot is felismerni és megvallani.

48. Tanítás az egyházzal.

„MIT HISZEL A KÖZÖNSÉGES, keresztyén anyaszentegyházról?”, kérdi a Káté 54. pontja ezzel a tétellel kapcsolatban. És ezt a nevezetes feleletet adja erre a kérdésre: „Hiszem, hogy Isten Fia világ kezdetétől fogva annak végéig az egész emberi nemzetségből Szentlelke és Igéje által az igaz hit egységében magának egy kiválasztott gyülekezetet gyűjt egybe, azt oltalmazza és megőrzi. S hiszem, hogy annak én is élő tagja vagyok, és örökké az is maradok.”

Nem nehéz ráismerni abban, amiről itt szó van, ugyanarra a valóságra, amely már többször a szemünk elé tűnt, amikor Jézus Krisztus megváltó munkájáról mondta el a Káté a maga tanítását. Arról a „testről” van itt is szó, amelynek Ő a „Feje”, a benne hívők pedig a „tagjai”, vagy képes beszéd nélkül szólva: arról az életközösségről, amelybe Ővele egybefornak a benne hívők, és amely ennél fogva mindnyájukat egymás között is egyesíti. Annyiban mutatja itt fel a Káté új megvilágításban ezt a valóságot: az egyházat, hogy mindenestől fogva az Ő munkásságára vezeti vissza. Olyan testhez hasonlít tehát e szerint az egyház, amelyet a Fej maga szerkeszt egybe maga alá, hogy legyen neki teste, amelynek Ő a Feje. És új mozzanat az egyházzal szóló ebben a tanításban az is, hogy ez az egyház létrehívására irányuló munkásság (az egyház „oltalmazásával és megőrzésével” természetesen együtt) már „világ kezdetétől fogva” megindult, és úgy folytatódik „annak végéig”. „Isten Fia” tehát már azt megelőzően is, hogy Jézus Krisztusban megjelent a földön, valahogy mindig építette az Ő egyházát, mióta csak bűnös emberek élnek a világon.

MIT MOND A KÁTÉ arról, hogy hogyan végezte és végzi mindvégig ezt a munkáját? „Igéje és Szentlelke által” – mondja erről a Káté. A Fiú Isten (felénk, emberek felé) nem más, mint a magát kijelentő Isten. Ezért volt nemcsak öröktől fogva Ige magában Istenben, hanem eleitől fogva volt Ige számunkra, emberek számára is. Az Igének ez az üzenete másképpen szólt természetesen azokban az időkben, amikor a megváltás műve még csak előkészületben volt, és másképpen szólhat azóta, hogy Jézus Krisztus emberré válása, a keresztfáig való „megaláztatása”, és a mennybe való „felmagasztaltatása” által valósággá is lett. Ezt megelőzőleg ígéret volt az Ige, amely előre mutatott Őreá, most már „örömhírként” szólhat, amely visszamutat Őreá, mint az ígéret beteljesedésére.

EBBŐL AZ IS MEGÉRTHETŐ, hogy bár mindig volt Isten Fiának egyháza az emberek között, az az egyház tiszta formájában csak akkor bontakozhatott ki, amikor az Ige is a maga végleges és teljes mivoltában volt hirdethető. Vagyis, amióta Jézus Krisztus elvégezvén munkáját a földön, innen eltávozott az Ő mennyei dicsőségébe. Ahogy az ótestamentumi Ige voltaképpen csak annak a világosságnak a pirkadása volt, amelyet azután az Ő megjelenése juttatott teljességre, mint a hajnal után bekövetkező naptámadat, úgy a Jézus Krisztus előtti idők egyháza is még csak vázlatos, homályos alakzatban élhetett e földön.

De amint a Káté mondja, nemcsak „Igéje által”, hanem „Szentlelke és Igéje által” létesíti és tartja meg Isten Fia az Ő egyházát. A Szentléleknek ebben való szerepe teszi indokolttá, hogy az Apostoli Hitvallásban az egyházzal szóló tétel mindjárt a Szentlélekről szóló hitvallás után következik, és a Káté is „A Szentlélek Istenről” alcím alá foglalt szakaszában foglalkozik az egyház kérdéseivel. Isten Fia által válik fogamatossá és hatóerővé a hívek életében. Ezért lehet az első pünkösdi napját úgy emlegetni, mint az egyház születésnapját: megvolt ugyan, és élt már azelőtt is, ahogyan a magzat is megvan és él már megszületése előtt, de sajátosan a maga életét csak attól fogva élheti, amióta napvilágra jött benne a Szentlélek munkássága.

MONDOTTUK MÁR: a Szentlélek teremti meg Jézus Krisztus között és a benne hívő emberek között azt az életközösséget, amelynek révén a hívő ember tényleg elnyeri mindazt, amit Jézus Krisztus az Ő megváltó munkájával kivívott az ő számára. Ehhez most még azt kell hozzátennünk, hogy Szentlelke által a mennyei „Fő” nemcsak magához, hanem egyúttal egymáshoz is úgy odakapcsolja az Ő „tagjait”, hogy Isten Fia így nemcsak egyes hívőket szerez magának, akiknek aztán vagy van, vagy nincs közük egymáshoz, hanem „magának gyülekezetet gyűjt egybe”, ahogy a Káté mondja, amelyben a hívők mind együvé tartoznak. Ez a „gyülekezet” az Ő egyháza.

49. Az egyház főbb tulajdonságai.

AZ APOSTOLI HITVALLÁS az egyházzal szorosan négy jelzőt használ, amely által kiemeli az egyháznak legfontosabb tulajdonságait. Mindenekelőtt azt mondja róla, hogy az egyház „egy”. Azután „közönségesnek”, vagyis – ma inkább használatos szóval kifejezve – „egyetemesnek” nevezi az egyházat. Továbbá „kereszténynek”, azaz „krisztusinak”. És végül „szentnek”.

NYILVÁNVALÓ, hogy az az egyház, amelyről a Káté beszél, csak „egy” lehet. Ha Isten Fia ugyanazon „Szentlelke és Igéje által” hív létre „magának” és tart meg az idők minden viszontagsága közepette „egy kiválasztott gyülekezetet”, akkor az nyilvánvalóan nem lehet több, hanem csak egy. Az egyháznak ez az „egysége” ebben a világban részekre bomlik természetesen. Hiszen az az „egybegyűjtés”, amely által az egyház létrejön, nem azt jelenti, hogy tagjai egyazon helyre „gyűjtetnek egybe”. S ahogy megvan az egyháznak ez a térbeli távolságok okozta részekre oszlása, ugyanúgy természetesen időbeli távolságok is elválasztják egymástól különböző korokban élő részeit. Nem egyazon helyen és egyazon időben találkoznak együvé az egyháznak a tagjai, hanem – ahogy a Káté mondja – „az igaz hit egységében”. Sőt hozzátehetjük ehhez még azt is: lehetnek közöttük elválasztó különbségek még az „igaz hit” dolgában is, amikor arra kerül a sor, hogy pontosan megfogalmazzák az ő hitüknek tartalmát. Így születnek meg az idők folyamán a különböző „hitvallások”, és az egyháznak ezek alapján szerveződő különböző részei: az „egyházak”, ahogy mondani szoktuk. Ez sem bontja meg az egyháznak egységét, csak elhomályosítja a szemeink előtt.

AZ EGYHÁZ „közönséges”, vagy „egyetemes” voltát erőteljesen kiemeli a Káté azzal, hogy „az egész emberi nemzetséget” mutatja fel, amelyből Isten Fia „egybegyűjti” az Ő „gyülekezetét”. Az Ót.-i és az Út.-i korszakok között ezen a ponton mutatkozik a legszembeesőbb különbség az egyház életében: amabban az egyház ügye még nem volt, hogy úgy mondjuk: egyetemes világügy. Közvetlenül egyelőre csak egyetlen nép volt benne érdekelve, az Izráel népe. Ebből a burokból kellett éppen kitörnie az egyház életének, hogy a maga sajátos természetét igazán kibontakoztathassa, és e szerint a sajátos természete szerint már minden népre kiterjeszkedő ügy volt.

Az egyház „keresztény”, vagyis „krisztusi”. Ez a Káté tanításának olyan alapigazsága, hogy nincs is szükség a külön kiemelésére, mert benne van az egészben. Hiszen Jézus Krisztusnak köszönheti a létét és a fennmaradását. Ő az, aki „egybegyűjti, oltalmazza és megőrzi”. Az Ő „Szentlelke és Igéje” az a hatóerő, amely által végbemegy az egyház épülése. És az az „igaz hit”, amelynek „egységében” együvé tartoznak tagjai, nem más, mint a Jézus Krisztusban való hit. Annyira lényeges bélyege az egyháznak ez a „keresztény” volta a Káté szerint, ha ezt külön tételben nem is mondja ki, hogy e nélkül az egyház nemcsak egészen más valami volna, hanem egyáltalán nem is volna.

Ugyanígy vagyunk az egyház „szent” voltával is. Erről sem beszél a Káté külön, de erről beszél mégis eleitől mindvégig. Az egyházban a megváltás munkája folytatódik. Hogyne volna „szent” az, amiben Isten a maga megváltó szeretete magvetésének a szárba szökkenését és jövődöbéli aratását szemlélheti?

EGY DOLOGRÓL nem beszél a Káté kifejezetten, mert maga az Apostoli Hitvallás sem emeli ki, hanem magától értetődőnek veszi. Ez az egyháznak az emberi oldala. Isten Fiának az ügyéről van szó, de Ő „Szentlelke és Igéje által” úgy végzi el munkáját az egyházban, hogy eközben minket, embereket is felhasznál benne. Sokféle szolgálatot oszt ki közöttünk, kire kimagaslóbbat, kire szerényebbet, de ugyanazzal a kitüntető felelősséggel, hogy a mi szolgálatunk által kell végbemennie az Ő munkájának. A mi szolgálatainkat és mindazt, ami

belőlük az egyház életében kialakul, mindenki láthatja. A hit minden emberi jelenség mögött, amely az egyház életében „látható”, látja az Isten Fiának munkáját is, és abban látja a fődolgot, az egyház életének igazi titkát.

50. A szentek egyessége.

„MIT ÉRTESZ A SZENTEK EGYESSÉGÉN?” – így szól a Káté 55. kérdése. „Először” – mondja erre a felelet – „hogyminden egyes hívő, mint tag, az Úr Jézus Krisztusnak, minden Ő javainak és ajándékainak osztályrészese; továbbá, hogymi ki kötelességének ismerje, hogym az Istentől nyert ajándékokat készséggel és örömmel a többi tagok javára és üdvösségére fordítsa.”

Amint látható: a „szentek” alatt, akiknek „egyességéről” az Apostoli Hitvallás beszél, a Káté minden magyarázat nélkül „a hívőket” érti. Azért teheti ezt szinte magától értődő módon, mert ezzel egyszerűen a Szentírás nyomdokain jár. Ott is mindig ez a „szent” szónak az értelme, amikor nem magára Istenre, hanem emberekre vonatkozik. Mivel minden szentségnek Isten a forrása, róla annak a jellege áthárul emberekre is (sőt még tárgyakra is), ha Ő velük valamilyen különösebb kapcsolatba lép. Ilyen kapcsolat jön létre mindenekfelett a hit által, amelyben az ember megragadja az Isten kegyelmének feléje kinyújtott kezét.

AZ IS AZONNAL a szemünkbe tűnik a Káté feleletéből, hogym szerinte a „szenteknek”, vagyis a hívőknek „egysége” alatt két dolgot lehet és kell értenünk. Az egyikről kijelentő, a másiktól felszólító mondatban beszél a Káté (az utóbbiban kifejezetten is „kötelességet” emlegetve). Bizonyos értelemben tehát megvan ez az „egyesség”, és egyszerűen fel lehet mutatni, mint meglevő tényállást. Viszont bizonyos értelemben meg kell valósulnia, tehát úgy lehet felmutatni, mint feladatot.

Istennek az a szerepe ebben az „egyességben”, hogym ő úgy szabta meg a megváltás rendjét, hogym senki nem részesülhet abban csak úgy egymagában. Így hát mindenki, aki hisz Jézus Krisztusban – még ha nincs is ennek tudatában, – hite által olyan életközösségbe jut Ővele, amelybe egyúttal életközösségben van minden más hívővel is. A már többször szemügyre vett képes kifejezéssel élve: minden hívő „taggá” lesz, Jézus Krisztus „tagjává”, aki a „Fő” abban a „testben”, melyben „tagok” mind a többiek is.

A JÉZUS KRISZTUSSAL való közösség azt jelenti, hogym a hívő a magáénak tudhatja Jézus Krisztusnak minden „javait és ajándékait”, mert Őt magát is a magáénak tudhatja. Az egymással való közösség pedig azt jelenti, hogym sem magát Jézus Krisztust, sem a benne rejlő és belőle áradó áldásokat egyetlen hívő sem nyerheti el úgy, hogym éppen csak a maga számára kívánja elnyerni. Tudomásul kell vennie, hogym Jézus Krisztus, a „Fej”, az Ő egész „testét” élteni az Ő szétáradó életének a gazdagságával, és minden egyes „tag” csak ennek révén a többi „tagokkal” egyúttal részesülhet azokban.

Mivel ez így van, és a megváltásnak ezen az Istentől megszabott rendjén senki nem változtathat, ebből folyik az a „kötelesség”, amelyről a Káté ennek a feleletének a második mondatában beszél. A hívőknek, tudatára ébredve annak az életegységnek, amely közöttük Isten rendelése folytán fennáll, arra kell igyekezniük, hogym a maguk részéről is ehhez engedelmesen igazodva, életközösségben legyenek egymással.

A Káté ezt így fejezi ki: „Ki ki kötelességének ismerje” – a hívők közül természetesen, – „hogym az Istentől nyert ajándékokat... a többi tagok javára és üdvösségére fordítsa”. Ezzel persze a világért sem akarja a Káté a hívőket elhatárolni a többi embertől, mintha „Istentől nyert ajándékaikkal” a hívők éppen csak egymásnak tartoznának szolgálni, más embereknek pedig nem. Azonban most nem arról van szó, hogym milyen kötelességeik vannak a hívőknek általában az ő embertársaikkal szemben, hanem arról, milyen rendet kell követniük egymás közötti viszonylataikban, az egyház „testén” belül, amelynek egyaránt „tagjai”.

ÉRDEMES MEGFIGYELNI: az első mondatban a Káté Jézus Krisztus „javairól és ajándékairól” beszél, a második mondatban viszont általában „az Istentől nyert ajándékokról”. Ez nem véletlen eltérés. A hívők közötti – még tudtukon kívül is meglévő – „egység” csakugyan azoknak az áldásoknak révén áll fent, amelyeket megváltó munkájával Jézus Krisztus szerzett az Őbenne hívőknek. S amikor arra kerül sor, hogy ők egymással osszák meg mindazt, amit kaptak, akkor is természetesen ezeket az áldásokat kell elsősorban gyümölcsöztetniük egymás javára. De kölcsönös szolgálataik nem szorítkoznak éppen csak erre. Részesültek mindnyájan olyan áldásokban is, amelyek Jézus Krisztuson kívül is elnyerhetők, s amelyekben a többi embereket tényleg éppúgy részesíti Isten, mint a hívőket. Tudniuk kell, hogy ezeket az evilági áldásokat is azért nyerték el, hogy mások szükségleteinek éppúgy szolgáljanak velük, mint a magukéinak.

A KÖLCSÖNÖS SZOLGÁLATNAK ezt a „kötelességét”, amint a Káté mondja, „készséggel és örömmel” kell a hívőknek vállalniuk és teljesíteniük. Más szóval: valóban szeretetközösségben kell élniük egymással. A szeretet az a belső erő, amely a hívőket az ilyen szolgálatra hajthatja, hogy azt ne tehernek, hanem „szent” voltukkal járó kiváltságnak, és „új életük” természetéből folyó vágyaik boldog kielégülésének érezzék.

51. Bűnbocsánat, örökélet.

„HISZEM...bűneinknek bocsánatát, testünknek feltámadását és az örök életet” – így végződik az Apostoli Hitvallás, ezekkel a tételekkel kell hát még foglalkoznia a Káténak.

„Mit hiszel a bűnök bocsánatáról?” – kérdi az 56. kérdés. Így felel rá a Káté: „Hiszem, hogy Isten a Krisztus elégtételéért minden bűnömről és bűnös természetemről, mellyel teljes életemben harcolnom kell, soha többé meg nem emlékezik, hanem kegyelemből, Krisztusnak igazságával megajándékoz, hogy soha többé kárhozatra ne jussak.”

A megváltásnak arról a gyümölcseről és ajándékáról beszél itt a Káté, amelyet „megigazulásnak” szoktunk nevezni. Az Apostoli Hitvallás itt „bűneink bocsánatának” nevezi, és sokszor használjuk mi is ugyanezt a kifejezést, de ez is ugyanezt jelenti. A két kifejezés között csak az a különbség, hogy ugyanazt a dolgot az egyik inkább az egyik, a másik inkább a másik oldaláról közelíti meg.

A KÁTÉ először is olyasmiről beszél, ami Isten között és miközöttünk többé nincs már. Nem szerepel immár ebben a viszonyban, és nem ronthatja azt meg a bűn valósága. Isten „soha többé nem emlékezik meg” róla. Igazságossága szerint mindig számon kellene tartania, és velünk való bánásmódját hozzá kellene igazítania, vagyis nekünk hátat fordítva, és minket magától eltaszítva kárhozható ítéletével kellene bennünket sújtania. De „Krisztus elégtételéért” ez a veszély immár elhárult felőlünk. Ez jut kifejezésre elsősorban a „bűneink bocsánatában”. De amikor valaki megbocsát annak, aki őt magára haragította, az nemcsak annyit jelent, hogy többé nem sújtja az ítéletével, hanem azt is jelenti, hogy visszafogadja az illetőt abba a jó viszonyba, amely megromlott volt közöttük. Ez a dolognak pozitív oldala. Ezért beszél a Káté olyasmiről is, amit Isten megtesz a bűnös emberrel: „megajándékozta a Krisztus igazságával”. Ha a bűnös emberben nem nézi többé az ő bűnös voltát, ez azt jelenti, hogy úgy nézi, mintha nem volna bűnös, mintha tehát olyan „igaz” ember volna, aki soha nem vétett Ő ellene.

FIGYELEMRE MÉLTÓ, hogy a Káté külön megemlíti „minden bűnünket” és „bűnös természetünket” is. Sem az utóbbi: életünknek velünk született, és gyökerében való megromlása, sem az előbbi: azok az egyes romlott gyümölcsök, amelyek életünk folyamán ebből a megromlott gyökérből fakadnak, nem állhatják többé útját annak, hogy Isten haragja helyett az Ő jókedve sugározzék reánk. Az is figyelemre méltó, hogy az előbbiről azt állapítja meg a Káté: „teljes életünkben harcolnunk kell vele”. Az egyes „bűnöket” leküzdhetjük és elhagyhatjuk, de csak annak árán, hogy állandóan résen vagyunk a „bűnnel” szemben.

A következőkben azután az alapvetésről egyenesen át kell térnünk az egész épület betetőzésére, amely a megváltás művének eredményeként kialakul. Mert az Apostoli Hitvallás két utolsó tétele erről szól: a megváltás teljességre jutásáról.

„Micsoda vigasztalásod van a test feltámadásából?” – kérdi az 57. kérdés. A felelet pedig így szól erre: „Az, hogy nemcsak lelkem megy ez élet után az Ő Fejéhez, Krisztushoz, de testem is Krisztus ereje által feltámasztatván, lelkemmel ismét egyesül, és Krisztus dicsőséges testéhez hasonló lesz.” Már akkor, amikor Jézus Krisztus feltámadásáról volt szó, beszélt a Káté annak egyebek közt abbéli „hasznáról” is, hogy benne „a mi dicsőséges feltámadásunk bizonyos zálogát” is láthatjuk. Megváltásunknak ez a jövődöbéli betetőzése kerül most még külön is nyomatékos megvallásra. Két dolog egészen világos. Az egyik az, hogy a mi „testünknek feltámadása” szorosan összefügg a Jézus Krisztus feltámadásával. Nemcsak annyiban, hogy az a győzelem, amellyel Ő került fölébe a

halál hatalmának, nyitotta meg az utat a mi számunkra is, hogy egyszer majd bekövetkezhessék a mi végleges győzelmünk a halál felett. Hanem annyiban is, hogy „az Ő dicsőséges testéhez hasonló lesz” a mi feltámadott testünk is.

A másik lényeges mozzanat pedig, amely világosan állhat előttünk, az, hogy ehhez a végső „megdicsőüléshez”, amelynek útját megnyitotta számunkra a megváltás, titokzatos módon hozzátartozik a testünknek a végső megváltása is, csakúgy, mint a lelkünké.

JÉZUS KRISZTUSBAN elnyert megváltásunk azzal az ígérettel biztat, hogy végül is a testünkkel együtt leszünk részesei a megváltásnak. Embervoltunk teljességéhez hozzá tartozik a testünk is, mint Isten ember-formáló gondolatának lényeges alkotóeleme. Addig nem érte el Isten velünk az Ő végső célját, amíg „lelkünkkel ismét egyesülve” – megdicsőült állapotában – szerephez nem jut a testünk is.

52. „Amit szem nem látott...”

„MICSODA VIGASZTALÁSOD VAN az örök életről szóló hittételből?” – ezzel a kérdésével, az 58.-kal veszi tárgyalás alá a Káté az Apostoli Hitvallásnak utolsó tételét: „(Hiszem) az örök életet”. „Az, – feleli a kérdésre, – hogy miután már most is érzem szívemben az örök élet kezdetét, a halandó élet után oly tökéletes boldogságom lesz, melyet szem nem látott, fül nem hallott, sem ember szíve soha meg sem gondolt, melyben Istent örökké magasztalni fogom.”

Nyilvánvaló, hogy lényegében véve itt a mi megváltásunk művének arról a teljességre jutásáról van szó, amelyet az Apostoli Hitvallás előző tételében, a „testünk feltámadásáról” szövegben szemléltünk. Pál apostol szárnyaló szavait idézve (I. Kor. 2.9.) azt vallja a Káté, hogy semmiféle emberi felfogóképesség, sem az érzékeinké, sem az értelmünké, nem alkalmas arra, hogy előre kiismerje a távolabbi jövőt, amely felé Isten az Ő választottait vezérli. Amit ott, a célhoz elérkezve el fognak nyerni, az olyan meglepetés lesz számukra, hogy jól teszik, ha előre nem találgtatják: hogy és mint lesz, úgysem tudhatják meg róla az igazságot mindaddig, amíg benne nem lesznek a valóságban.

KÉT MOZZANATTAL gyarapítja a Káté mégis azt – mint előre is tudhatót, – amit már az előző pont alatt elmondott a megváltottak „megdicsőüléséről”. Az egyik az, hogy „tökéletes boldogságban” lesz részük. A földi és ama jövődöbeli élet közötti nagy különbség abban fog mutatkozni, hogy amaz mentes lesz minden fájdalmas hiányérzettől.

A másik nevezetes mozzanat, amivel itt találkozunk, az, hogy egykor majd „elevenek és holtak” egyetemlegesen elérkeznek ahhoz a határállomáshoz, amelyen túl már a teljesség világa tárul eléjük. Egyénenként elérkezünk mindnyájan a magunk külön határállomásához már akkor, amikor ez a mostani életünk lezárul. Itt természetesen felmerül a kérdés: milyen viszony van tehát a mi egyéni „megdicsőülésünk” között, és ama végső nap között, amely meghozza majd „testünknek feltámadását” is? Azonban a Káté ezt a kérdést hallgatással mellőzi, és nem is nehéz kitalálni: miért? Ez is azok közé tartozik, amelyeknek a felfogására nem vagyunk még alkalmasak.

Istennel tehát olyan közösségben lehetünk majd, amelyet többé nem ront már meg a bűn ténye. Ebben a közösségben kivirul az életünk arra a jövődöbeli „megdicsőülésre” és „tökéletes boldogságra”, amelynek bizonyosságát bírjuk hitünkben már most is. Hogy a megváltásunknak ez a kiteljesedése csakugyan másodlagos dolog ahhoz képest, hogy az életünk az Isten színe előtt való élet maradhat mindörökké, azt szépen juttatja kifejezésre a Káté azzal, hogy a jövődöről, mintegy csattanóul, ezt mondja: „Istent mindörökké magasztalni fogom”. Mindenestől fogva az Isten számára fogjuk élni ezt az eljövendő életet, és nem lesz benne már egy parányi részecske sem, amelyet Őtöle elvonva a magunk számára akarnánk élni.

MEG KELL MÉG ÁLLNUNK egy percre a Káténak annál a mellékmondatánál, amellyel bevezeti a jövődönek ezt az ígétét. „Miután már most is érzem szívemben az örök élet kezdetét...” Fordításunk itt híven tolmácsolja ugyan a Káténak célzatát, mert csakugyan arról van szó, hogy az „örök élet”, amelynek reménységét valljuk, már „most is” jelentkezik bennünk legalább „kezdetében”. Azonban szó szerint mégis másképpen kell fordítanunk a Káté eredeti szövegét, mert „örök élet” helyett az ebben a mellékmondatban „örök örvendezésről” beszél. Az tűnik ki ebből, hogy amint az az „örök élet”, amelyet el fogunk nyerni „e halandó élet” után, „tökéletes boldogságban” való élet lesz, úgy már az a „kezdeté” is, amelyet mintegy előlegül megkaphatunk belőle ebben az életben, nem más, mint ízelítő abból az „örök ör-

vendezésből”. Már itt a földön is „érezhetünk szívünkben” olyan örömet, amelyről tudhatjuk, hogy nem fog elmúlni, mert csak „kezdet” az „örök örvendezésnek”. Annak köszönhetjük ezt az örömet, hogy Isten kegyelmébe jutottunk, akitől soha többé semmi el nem szakíthat már, hanem akihez, ellenkezőleg, minden csak közelebb vihet bennünket, hogy egykor örökkévaló közösségben örvendezhessünk.

Így válnak hitünknek jövődöbeli ígérétei már a jelenben is meghálálhatatlan ajándékká.

53. Mi hasznát veszed?

AZ APOSTOLI HITVALLÁS magyarázatát befejezte a Káté. Ennek során szó esett mindenről, ami második főrészének: „az ember megváltásáról” szólónak a témája szempontjából fontos. De mégsem tér még át harmadik főrészére, a „háládatosságról” szólóra; a hit tárgyától még egyszer visszafordul magához a hithez.

„Mi hasznát veszed, ha mindezeket hiszed?” – ezzel az 59. kérdésével vezet át bennünket a Káté a hittel kapcsolatban még elmondandó tanításra. Így felel rá: „Azt, hogy Isten előtt Krisztusban megigazulok, és az örök életnek örököse vagyok.”

Az Apostoli Hitvallás egyes tételeinél is gyakran felmerült ez a kérdés: mi a „haszna” annak, vagy „milyen vigasztalás” származik abból, hogy az vagy amaz a tétel is benne foglaltatik a keresztyén ember hitvallásában. Láttuk: egyik sem felesleges. Most azonban nem részletek felől, hanem az egész hitvallás, mint egység felől érdeklődik a Káté. Természetes, hogy nem mutathat rá az egésznek semmilyen „hasznára”, amely az előzőek után bármi újat is jelenthetne. Mindannak a „haszonnak”, amelyről már volt szó, most csak a sommázását adja. Éspedig azt is csak vázlatosan. Megfigyelhetjük: megemlíti a „megigazulás” ajándékát, és a „megdicsőülés” biztos reménységét. A „megszentelődésről” kifejezetten nem beszél, hanem azt csak hallgatólag érti hozzá. Hiszen, ha megjelöltük azt a pontot, amelynél kezdődik, és azt a pontot is, amelynél végződik, akkor ezzel már a nélkül is, hogy meghúztuk volna, jeleztük a két pont közötti egész vonalat is. Egyszóval azt mondhatjuk: „mindezeket hinni”, amikről az Apostoli Hitvallás nyomán szó volt, azzal a „haszonnal” jár, hogy az ember személyesen részesül a megváltás kimondhatatlan jótéteményében.

JEGYEZZÜK MEG ehhez, hogy ez az állítmány: „megigazulok”, amelyben a megváltás elnyerésének a kiindulópontja jelenik meg előttünk, folyamatos jelennek értendő. Az eredeti szöveg szó szerint azt mondja: „Krisztusban igaz vagyok” (t.i. Isten előtt). Tehát nem arról van szó, hogy „majd megigazulok”, hanem arról, hogy már most benne élek az Istennel való viszonyomnak abban a helyreállítottságában, amelyet bűnös voltom többé nem zavarhat meg. De másfelől ezt nem úgy fejezi ki a Káté: „megigazultam”, pedig mondhatná így is. Azt akarja ugyanis éreztetni, hogy megváltásunknak ez a kiindulópontja, amelynél Isten minden bűnünket megbocsátva, kegyelmesen a maga gyermekeivé fogad bennünket, nem olyan kiindulópont, amelytől aztán egyre jobban el is távolodhatunk. Soha másképpen nem lehetünk „igazak” Isten előtt, mint „Krisztusban”. De így mindig, újra és állandóan biztosítva van számunkra bűneink bocsánata, és Istennek többé rólunk el nem forduló kegyelme. Arra is érdemes felhívni a figyelmet, hogy a megváltás eljövendő kiteljesedéséről, vagyis a mi „megdicsőülésünkről” is úgy beszél a Káté, mint ami nemcsak a jövendő dolga, hanem már a jelenbeli életünkre is kihat a „haszna”.

Már most, ha a Káténak ezt a pontját az összefüggéséből kiszakítva külön kellene értelmeznünk, komoly félreértések támadhatnak. Úgy tűnhetne fel, mintha az ember üdvössége attól függne egyszerűen, hogy milyen hitbeli tanításokat fogad el és vall a maga meggyőződéseként. Ez az a félreértés, amelybe a reformáció évszázada utáni időkben csakugyan ki is siklott a reformáció utódainak a gondolkozása.

„Ezeket hinni” – valóban ez is hozzátartozik a hithez. Ez az a „bizonyos ismeret, melynél fogva igaznak tartom mindazt, amit Isten az Ő Igéjében nekünk kijelentett”, s aminek summázása az Apostoli Hitvallás. E nélkül nincs hit. De az „igaz hitnek” a csattanója még ezen túl van: abban az „erős bizodalomban, melyet a Szentlélek az evangélium által gerjeszt szívemben...”

Csak a hitben megnyilvánuló személyes „szívbeli bizodalom” esetén történik meg az, amit a Káté fentebb (20.) a megváltásban való részesedés feltételeként mutatott fel, hogy t. i. az ember „igaz hit által Krisztussal egyesül, és minden jótéteményét elfogadja”.

54. „Mi módon igazulsz meg?”

A „HIT ÁLTAL való megigazulás” volt az a tétel, amely körül a legélesebben szembekerült a reformációban kiújult keresztyén hit a római egyházban akkor és mindmáig is uralkodó felfogással. Ezzel a tétellel „áll vagy megdől a keresztyén egyház”, mondotta már Luther Márton, és ebben mind egyetértettek vele a reformátorok. Minden más ellentét is, amely a reformáció között és a római egyház tanítása között fennállt, ezen a kérdésen sarkallott. Főképpen azért tartotta szükségesnek a Káté is, hogy a hit tárgyáról, amelyet az Apostoli Hitvallás nyomán kifejtett, még egyszer visszakanyarodjon útján, magához a hithez.

„Mimódon igazulsz meg Isten előtt?” – vagy szó szerint fordítva az eredeti szöveget: „Mimódon vagy igaz Isten előtt?” – kérdi a 60. kérdés. Hosszú, a nyomaték kedvéért gondosan részletezett feleletet ad reá: „Egyedül a Jézus Krisztusban való igaz hit által, oly módon, hogy bár lelkiismeretem vádol, hogy Istennek minden parancsolata ellen súlyosan vétkeztem és azoknak egyikét is soha meg nem tartottam, sőt még mindig hajlandó vagyok minden gonoszra, mindazonáltal Isten minden érdemem nélkül ingyen, kegyelemből nekem ajándékozza és tulajdonítja Krisztusnak tökéletes elégtételét, igazságát és szentségét, mintha soha semmi bűnt nem cselekedtem volna és bűnös sem voltam volna, sőt mintha mindenben olyan engedelmes lettem volna, mint amilyen engedelmes volt énérettem Krisztus, de csak úgy, ha a jótéteményeket hívő lélekkel elfogadom.”

ITT MÁR VILÁGOS, hogy a hit, amely által a megváltás jótéteményeinek részeseivé válhatunk, „Valakiben való hit.” „Egyedül Jézus Krisztusban való igaz hit által...” – mondja a Káté. Mindaz, amit Isten a mi megváltásunk felől nekünk felajánl és ígér, Őbenne jelenik meg számunkra. Személyesen Ővele van dolgunk, s amikor bensőnkben megszületik az a „szívbeli bizodalom”, amely által a hit igazán hitté válik, akkor ez nem más, mint Őbeléje fogódzó bizalom. Vagy ahogy a felelet utolsó szavai mondják: a „megigazulásnak”, és általában a megváltás minden ajándékának úgy válunk részeseivé, hogy Jézus Krisztusban Isten felkínálja nekünk, mi pedig „hívő lélekkel elfogadjuk”. Nem tantételekre felelünk hitünkkel, hanem Istennek a Jézus Krisztusban kijelentett személyes biztatására válaszolunk személyes bizodalomban kitáruló lélekkel.

EZ ELEGENDŐ AHHOZ, hogy „Isten előtt igazak legyünk” – mondja a Káté az Isten Igéjének világos bizonyágtétele alapján. Ingyen ajándékként kínálja Isten nekünk a „megigazulást”, vagyis azt a bizodalmas viszonyt, amelyben többé nem bűneinkért ítéletével fenyegető Bíránk, hanem bűneink ellenére is kegyelmes Atyánk akar lenni. Ingyen ajándékként kell azt elfogadnunk, de ha így elfogadjuk, akkor a mienk. Fizetni érte nem kell, és nem is lehet semmit. „Érdemeink”, amelyekkel akár csak részben is rászorgálhatnánk, nincsenek. Elméletileg Istennek ezt az ingyen való, semmivel ki nem érdemelhető kegyelmét vallja a római egyház is. Ennek alapján tanítja, hogy a keresztségben Isten úgy ajándékozza meg a bűnös embert a „megigazulás” ajándékával, hogy ingyen való jótéteményként törli el minden addigi bűnét, vagy ha csecsemőről van szó, aki még nem követhetett el cselekedeti bűnöket, mindenesetre eltörli a benne is meglévő „eredendő bűnt”. Azonban utóbb az ember természetesen sokszor vétkezik, és ezzel, mondják, kiesik Isten kegyelméből. Hogy abba aztán mindig újra visszajuthasson, azt ki kell érdemelnie a maga „jó cselekedeteivel”, amelyek Isten mérlegét megint helyrebillentik az ő javára. Így hát gyakorlatilag az ember mind az élete végéig nem Istennek ingyen való ajándékaként, hanem mindig a maga jó igyekezetével megszolgált jutalomként élvezi „megigazulását”.

HA NEM MONDJA IS KI A KÁTÉ, ez ellen az egész felfogás ellen azért kellett a reformációnak síkra szállnia, mert gyökerében támadja meg „az ember megváltásáról” vallott keresztyén hitet, amelyet az előzőekben a Káté is kifejtett már.

Egyébként mindazzal, amit a Káté ebben a feleletében mond, már foglalkoztunk az előzőek rendjén. Ugyanazt a kíméletlen önismeretet vallja meg, amelyet már első főrészében, „az ember nyomorúságáról” szólóban kifejtett. Amikor pedig arról tesz boldog hitvallást, hogy Isten tökéletesen megoldja az ember bűnös voltának a kérdését a Jézus Krisztus által, felújulhatnak emlékezetünkben a Káténak azok a tanításai, amelyeket Jézus Krisztus megváltói pályafutásának egyes állomásaihoz is, de az Apostoli Hitvallás egyéb tételeihez is fűzött.

55. Érdem és jutalom.

„Miért nem lehet a mi jó cselekedetünk Isten előtt való igazság, vagy annak valami része?” – kérdi a Káté 62. kérdése. Látjuk: a Káté még jobban ki akarja élezeni azt, amit fentebb úgy mondott: „egyedül a Jézus Krisztusban való igaz hit által” van megigazulásunk Isten előtt. „Azért – úgymond válaszában, – mert annak az igazságnak, mely Isten ítélőszéke előtt megállhat, teljesen tökéletesnek és az Isten törvényével megegyezőnek kell lenni. Ámde a mi legjobb cselekedeteink is ez életben mind tökéletlenek, és bűnökkel vannak beszennyezve.”

Ez a felelet nyilván elismeri, hogy emberi cselekedetek között lehet különbséget tenni: vannak, amelyek jók, és ezért dicséretesek, és vannak, amelyek rosszak, és ezért megrovást érdemelnek. Sőt még azt is elismeri, hogy a „jó cselekedetekben” is vannak fokozatok: vannak különösen jók is, és még azok közül is kiemelkedhetnek „legjobb cselekedeteink”. Ennek megfelelő elismerés és megbecsülés jár is értük. De csak a mi egymás közötti emberi viszonylatainkban. A „megigazulásban” azonban másról van szó: arról, hogy mit érnek a mi jó cselekedeteink az Istenhez való viszonylatunkban? És itt is közelebbről arról van szó, hogy „Isten ítélőszéke előtt” hogyan „állhatnak meg” a mi „jó cselekedeteink”. Van-e jogunk arra számítani, és mint valami jussunkat elvárni, hogy Isten meg legyen velünk elégedve? Szolgálhatnak-e olyan alapul, amelyre ráhelyezkedve mi megérdemeljük – akár csak részben is, – hogy Isten minket „igaznak” tekintsen? Ez, mondja a Káté, teljesen kizárt dolog. Ilyesmiről csak akkor lehetne szó, ha „jó cselekedeteink” egészen megfelelénének az Isten követelményeinek.

Mivel pedig valahogyan „a mi legjobb cselekedeteink is” óhatatlanul „bűnökkel vannak beszennyezve”, az Isten mérlegére helyezve, ezek a „jó cselekedetek” nem tehetnek bennünket „igazakká” az Ő szemében.

VAN AZONBAN ezzel kapcsolatban még egy kérdés, amely felett a Káté nem akar hallgatással elsiklani. „De hát a mi cselekedeteinknek nincsen semmi érdemük, holott Isten azt ígéri, hogy azokat mind e földi, mind a jövő életben megjutalmazza?”, így szól a 63. kérdés. Emlékezhetünk rá: amikor a Káténak az „utolsó ítéletről” szóló tanításával foglalkoztunk, meg kellett állapítanunk, hogy a Kátét bizonyos egyoldalúság jellemzi. Úgy mutatja fel ugyanis ezt az ítéletet, mint amelyben csak az örök üdvösség és az örök kárhozat ügye dől el. Most, hogy már elég alaposan útját vágta a Káté annak, hogy a mi „jó cselekedeteink” által való megigazulás félreértése fennforoghasson, szemébe nézhet nyugodtan annak a kérdésnek is, hogy igenis, van „megjutalmazás”, van már ebben az életben is, és lesz majd a „jövő életben” is. Figyeljük jól meg a Káté válaszát: „E megjutalmazás nem érdemünkért, hanem kegyelemből történik.” Ez a „megjutalmazás” azokra vonatkozik, akik már Isten kegyelmének a körén belül élnek, és a Vele való közösségben szolgálnak neki, ki több, ki kevesebb hűséggel és odaadással. Nem a „megigazulásuk” fordul meg ezen. Azt már elnyerték azzal, hogy Isten befogadta őket abba a magával való közösségbe, amelyben Őneki szolgálhatnak. Hiszen maga ez a szolgálat olyan nagy kiváltság, amelyet érdemtelenül nyertek el.

56. Két lényeges kérdés.

„Nem teszi-e könnyelműekké és istentelenekké (az eredeti szövegnek talán pontosabb fordítása volna itt ez: „elvetemültekké”) ez a tudomány az embereket?” – kérdi a Káté 64. kérdése. Az a „tudomány”, vagy ahogy ma inkább mondanánk: az a tanítás, amelyre vonatkozólag ez az aggodalom felmerül, az ingyen, kegyelemből, egyedül a hit által való „megigazulás” tana, amelyről az előző pontok alatt szó volt. Nos, nem forog-e fent csakugyan az a veszély, hogy az Isten törvénye iránti engedelmisség minden gondját el fogják vetni az emberek, ha egyszerűen hit által „megigazulhatnak” Őelőtte?

„Nem”, – feleli a Káté röviden, de határozottan, – „mert lehetetlen, hogy azok, akik igaz hit által Krisztusba oltattak, a háládatosság gyümölcsét ne teremjék.” Semmiféle feltétele nincs annak, hogy az ember Isten előtt „igazként” állhasson és az Ő kegyelmének a bizonyosságában élhessen, – azon az egyen kívül, hogy ezt, mint ajándékot, „igaz hit” által fogadja el. De ha feltételei nincsenek is ennek a „megigazulásnak”, következményei igenis vannak az ember életében. Az ember igyekezni fog mindenben Isten iránt engedelmes életet élni.

Hogy a „háládatosság” elve alapján milyen erkölcsi életfelfogás és életgyakorlat épülhet fel, az majd a Káté harmadik főrészéből fog kitűnni: „A háládatosságról” cím alatt. A Káté azonban itt is külön kiemeli, hogy az „igaz hit” által az ember „Krisztusba oltatik”, és ezért nem maradhatnak el a „háládatosság gyümölcsei”. A Káté eddigi tanulmányozása során már nem is egyszer találkoztunk azzal a gondolattal, hogy Jézus Krisztus és a bűnös ember nemcsak úgy állnak szemben egymással, mint két különálló fél, hanem valamilyen titokzatos egység is van közöttük.

ITT IS, OTT IS átszillan a Káté tanításán az a gondolat is, amely szerint hite által az ember nem is csak válaszadó félként viszonylik Jézus Krisztushoz, hanem eggyé válik vele. Jézus Krisztus is úgy vette fel a mi emberi természetünket, hogy titokzatos módon eggyé vált velünk, és ezért mindaz, ami Ővele történt, valahogyan egyúttal velünk is történt. Halálában mi is meghaltunk, feltámadásában és mennyei felmagasztaltatásában mi is győzedelmeskedtünk. Amikor az ember eljut az Őbenne való hitre, akkor az az egység, amely Jézus Krisztusban már meg volt fundálva, az ember részéről is tudatos valóság lesz. A hívő „taggá” lesz abban a „testben”, amelynek Ő a „Feje”. Részesévé válik az Ő életének. Ahogy itt mondja a Káté: „Krisztusba oltatik”. A hit által tehát az ember nemcsak úgy lép viszonyba Jézus Krisztussal, mint aki rajtunk kívül elvégezte értünk a megváltás művét, hanem egyúttal a bennünk élő Megváltónak is részesévé és hordozójává válik.

Ez a hívő emberben megszülető „új élet” a benne is lakozást vevő Jézus Krisztus élete, a kezesség a felől, hogy a hívő élete nem lesz „könnyelmű és elvetemedett”. Ennek a Jézus Krisztussal való egységben folytatott életnek az a természete, hogy állandó tudatában van a „háládatosság” elkötelezettségének, és ezért igyekszik mindenben Isten kedvét keresni. Ennek a hit által elnyert belső életnek a gyökeréből hajtanak ki a „háládatosság gyümölcsei”.

„Mivel egyedül a hit tesz Krisztusnak és minden Ő jótéteményének részesévé, ugyan honnan származik ez a hit?” – így hangzik a hittel kapcsolatos utolsó kérdés, a 65. „A Szentlélektől” – mondja a felelet, – „aki azt az evangélium hirdetése által szívünkben felgerjeszti, és a sákramentumokkal való élés által megerősíti.” Hagyjuk külön, későbbi vizsgálat tárgyául azt, amit itt a Káté azokról az eszközökről mond, amelyek által a Szentlélek a hitet életre hívja, és életben tartja az emberben. Most csak azt ragadjuk ki ebből a feleletből, hogy a Káté szerint a hit nem emberi erőfeszítések útján „gerjed fel” és

erősödik meg az emberi szívben, hanem a Szentlélek munkája által. Az ember könyöröghet érte, és felkészülhet az elnyerésére, de hogy valóban meg is kapja, az a Szentlélek dolga. És ezért annak, aki megkapta, mindig újra hálát is kell adnia érte.

ÍGY VÁLIK ELŐTTÜNK teljessé az az igazság, amelyet a Káté Isten Igéjének alapján Isten megváltó kegyelméről vall. Isten nemcsak a teljes megváltás ajándékát készítette el és nyújtja az ember felé. Még az is az Isten kegyelmének ajándéka, hogy az ember képes legyen kinyújtani a kezét, és hite által a magáévá tenni a megváltás ajándékát. Kegyelemből van maga a hit is, amely által a miénk a kegyelem. Minden kegyelemből van, a megváltás elejétől kezdve a végéig.

EZZEL KAPCSOLATBAN aztán felmerül egy súlyos kérdés. Ha a hitet Isten Szentlelke ébreszti és élteti az emberi szívben, miért nem teszi ezt meg minden emberi szívben? Nem tudjuk. Azt sem tudjuk, miért teszi meg éppen azoknak a szívében, akik eljutnak az „igaz hitre”? A Káté sem beszél erről, sőt magát a kérdést sem veti fel. Ha felvetné, tudjuk: mit felelne rá. Találkoztunk a Káté eddigi vizsgálata során azzal a gondolattal, hogy Jézus Krisztus „kiválasztott gyülekezetet” toboroz magának az emberiség soraiból; meg azzal is, hogy dicsőségében való újra megjelenésekor az Ő „kiválasztottait” be fogja vezetni az üdvösség teljességébe. De ha ebből azt a feleletet olvassuk ki, hogy a Szentlélek azokban végzi el a maga munkáját, akiket erre Isten öröktől fogva „kiválasztott”, ezzel nem oldódott meg számunkra a titok, csak kitolódott az örökkévalóság magasságaiba, Istennek azokba a rejtelmes végzéseibe, amelyekben előre eltervezte a mi megváltásunk egész ügyét, el egészen az egyes hívőnek hitre való eljutásáig. Minden kíváncsi továbbkérdézősködés nélkül alázatosan tudomásul kell vennünk: vannak Istennek „kiválasztottai”, és azokban végzi el a Szentlélek az ő munkáját.

57. A kegyelmi eszközökről.

A KÁTÉ nem elégszik meg azzal, hogy az igaz hitet a Szentlélek munkájának tulajdonítja, aki a hitet „szívünkben felgerjeszti”, és azután is, amikor már megvan, mindig újra „megerősíti”. Ezen kívül még arról is beszél a Káté (a 65. kérdésre adott feleletében), hogy milyen eszközök által végzi a Szentlélek ezt az Ő munkáját az emberi szívben? Vagyis megemlékezik az ú.n. „kegyelmi eszközökről” is. „Az evangélium hirdetése által” történik az – mondja – hogy a Szentlélek „felgerjeszti” a hitet, és azután „a sákramentumokkal való élés által” nyer a hit „megerősítést.”

MI AZ ÉRTELME annak, hogy a Szentlélek munkájának hangsúlyozása mellett kiemeli azokat az eszközöket, amelyek által a Szentlélek munkálkodik? Nemcsak hasznos, hanem egyenesen szükséges is ez a kérdés, mert e nélkül súlyos félreértések támadhatnak. Először is feledésbe mehetne ezen a ponton a lényeges igazság, hogy a Szentlélek az Ő hitre vezérlő munkáját az ember bensejében végzi ugyan, de sohasem úgy, hogy közben az ember figyelmét ide, a saját benseje felé fordítja, hanem mindig úgy, hogy az ember tekintetét Jézus Krisztus felé irányítja. A bensőnkben éppen azt munkálja, hogy meg tudjuk érteni, és el tudjuk fogadni, amit Isten rajtunk kívül cselekedett értünk Jézus Krisztus által. Vagyis olyasmit tesz benső tulajdonunkká, ami különben tőlünk térben és időben távolálló valóság volna csak. Mind az Ige, mind a sákramentumok arra valók éppen, hogy e között a rajtunk kívül álló valóság között és miközöttünk létesítsen kapcsolatot.

Van még egy súlyos félreértés, amely elhárul a „kegyelmi eszközök” megemlézése által. Úgy tűnhetne fel e nélkül a dolog, hogy ha a hit dolga mindenestől fogva a Szentlélek munkáján fordul meg, akkor nekünk, embereknek nincs, és nem is lehet ebben az ügyben semmi dolgunk. Az igazság pedig az, hogy rajtunk nagyon komoly felelősség nyugszik. Rossz hasonlattal: a Szentlélek épp-úgy a „kegyelmi eszközök” által, és nem azok felhasználása nélkül munkálkodik, mint ahogy a villamosság erői vezetékhálózat útján vannak bevezetve lakásainkba és munkahelyeinkre. Különben is volna villamosság a természetben, és néha tanúi is lehetnénk egy-egy villámcsapásban a működésének. De sem hasznát nem vehetnénk, sem felelősek nem volnánk azért, hogy kárba veszni hagyjuk. Így állnánk a Szentlélek erejével is, ha csak annyit tudnánk róla, hogy nélküle senki nem juthat el a hitre, sem meg nem maradhat abban. Nem tehetnénk mást, mint azt, hogy ráhagyva a dolgot, egyszerűen várnánk: mikor és hol jelentkezik ez az erő, és legfeljebb utólag emlegetnénk háládatosan, hogy milyen csodálatos ajándékok fakadtak a munkájából. De mivel tudhatjuk: milyen eszközökön át, mint vezetékein át, érvényesül a munkája, rajtunk is áll, hogy a „kegyelmi eszközök” révén, amelyeken át árad az ereje, bekapcsoljuk az életünket erejének áramlásába.

EZZEL AZONBAN megint újabb félreértés támadhat. A fenti hasonlat éppen azért volt rossznak mondható, mert ezt a félreértést táplálhatja bennünk. Úgy tűnhetne ugyanis fel, mintha a Szentlélek ereje úgy volna hozzákapcsolva a „kegyelmi eszközökhöz”, mintha azok révén mi rendelkezhetnénk vele, amint a vezetékhálózatba foglalt villamos erővel. Nos, a Szentléleknek az ereje valóban hozzá van kötve a „kegyelmi eszközökhöz” annyiban, hogy azoknak a megkerülésével nekünk nincs jogunk várni és remélni a Szentlélek megnyilatkozását. De nincs hozzájuk kötve mégsem úgy, hogy ennek folytán maga a Szentlélek nem is volna már szabad Ura az Ő erejének, hogy azt ott és akkor nyilvánítsa meg, ahol és amikor neki úgy tetszik. Megmarad az Ő szabadsága még arra is, hogy a „kegyelmi eszközök” nélkül is elvégezze munkáját, ha úgy akarja. Ez nem tartozik ránk, és gyakorlatilag nem is tudunk erről semmit. Nekünk Isten csak azt adta tudtul, hogy az Ő Lelke a „kegyelmi eszközök” által akar bennünk munkálkodni. De megmarad az Ő szabadsága arra is – és ez már ránk is

tartozik, – hogy erejét meg is vonja a „kegyelmi eszközöktől”, amikor azok már csak látszanak „kegyelmi eszközöknek”, holott valójában nem azok. Ezért valahányszor élünk velük, mindig alázatos tudatában kell lennünk annak, hogy bennük és általuk mi nem manipulálhatunk a Szentlélek erejével, hanem könyörögve kell hívunk Őt: jöjjön Ő maga, és tegye valóban hathatóssá az Igével és a sákramentumokkal való élésünket.

58. A sákramentumok: jegyek és pecsétek.

„MICSODÁK a sákramentumok?” – kérdezi a Káté 65. kérdése. A feleletet pedig így adja meg erre: „Látható szent jegyek és pecsétek, melyeket Isten avégre szerzett, hogy Ő az ezekkel való élés által az evangélium ígéletét velünk annál inkább megértesse és megpecsételje...” Aki tudja, milyen nagy ellentétek támadtak, és milyen nagy harcok folytak a reformáció korában a sákramentumokról szóló tanítás körül, az tudatában van annak, hogy itt forró talajon járunk. Eleve is bizonyos: itt a Káté megfontoltan használ minden egyes szót. Itt egészen világosan megmondja: a sákramentumok arra valók, hogy általuk Isten „annál inkább megértesse és megpecsételje” azt, ami „az evangélium ígéletének” a hirdetéséből világlik ki számunkra. A sákramentumokból e szerint csak annak van haszna, aki ezt az „ígéletet” már hallotta, és akinek szívében ennek révén már „felgerjedt” a hit.

Ezzel máris állást foglalt a Káté a római egyháznak a sákramentumokról vallott tanításával szemben. A római egyház tanítása szerint a Szentlélek üdvösségre segítő ereje éppen a sákramentumokba van rejtve, s aki a sákramentumokkal él, az ennek révén már részesül a Szentlélek kegyelmi hatásaiban. Teológiai kifejezéssel úgy szokták ezt mondani, hogy a sákramentumok „ex opere operato”, magyarul: magának a műveletnek a végrehajtása által hatnak. A római egyház is számol olyan esetekkel, amikor valaki valamilyen meg nem bánt bűnében megátalkodott lélekkel meghíúsítja a maga számára a sákramentumoknak ezt az üdvösséges hatását. De ha ilyen módon az ember „nem tol reteszt” ez elé a hatás elé, akkor az, a sákramentumokban rejlő titokzatos erőnél fogva beleárad az életébe – magától. Nem szükséges, hogy az ember értse, és hittel fogadja azt, amit a sákramentum kifejez; még az sem szükséges, hogy az ember egyáltalán öntudatánál legyen. A sákramentum elvégzi a maga munkáját e nélkül is.

EZZEL ÉLES ELLENTÉTBEN a Káté visszatér a Szentírás alapján a sákramentumok eredeti értelmezéséhez, amely a Szentlélek nagyon becses eszközeit látja bennük, de ilyen túlbecsülésükbe nem téved. Azt vallja, hogy általuk csak végső csattanóját nyeri el a Szentléleknek az a munkája, amelyet alapjában véve az Ige által végez el az ember életében. Felvetődik a kérdés: mi az a különleges többlet, amivel ehhez a munkához a sákramentumok járulnak hozzá? Erre a kérdésre felel a Káté, amikor a sákramentumokat „látható szent jegyeknek és pecséteknek” nevezi. Az Ige nem „látható”, nem foglalkoztatja a testi érzékeinket. Persze, hogy a fülünkön át jut el hozzánk, ha élőszóval hirdetik nekünk, vagy a szemünk útján fogjuk fel, amikor írásban szólal meg számunkra. De nyilvánvaló, hogy a fülünk és szemünk ilyenkor csak nagyon alárendelt szerepet játszik. Rajtuk csak mintegy átfut az Ige, hogy egyenesen a lelkünkbe találjon, s ott gondolatainkat ragadja meg, érzelmeinket indítsa fel, akaratunkat ejtse foglyul. Ilyen lelki hatásokra céloznak a sákramentumok is, de mivel „látható”, sőt tapintható és kézzel fogható jellegük van, nyilvánvaló, hogy útközben sokkal jobban igénybe veszik és felhasználják a testi érzékeinket is. Mi ennek a jelentősége?

ELŐSZÖR is, „szent jegyeknek” nevezi a Káté a sákramentumokat. Mai nyelvünkön ezt úgy mondanánk: „szent jelképek”. Minden jelkép, és így minden jelképes cselekmény is, olyan külsőség, amelynek nem önmagában van a fontossága, hanem a hozzáfűződő és benne kifejezésre jutó lelki tartalom. A lelki tartalmat szavakban is ki lehet fejteni, sőt szavakban sokkal jobban ki lehet úgy fejezni, hogy minden részletmozzanat is megvilágosodjék mind magunk, mind mások előtt. A jelképes módon való kifejezés azonban úgy egybesűríti az egésznek a lényegét, hogy az egy szempillantás alatt áttekinthető és felfogható. Ha ugyanazt szavakban mondjuk el, az a veszély fenyeget, hogy „a sok fától nem látszik az erdő”. Így

mond el egészen érthetően egy szempillantás alatt különben csak sok-sok beszéd árán is hiányosan elmondható dolgokat egy-egy olyan külsőség, mint egy jóbarát koporsójára hullatott göröngy, egy zászlónak felvonása vagy lebocsátása, stb. A sákramentumokban is az a fontos, amit „mondanak”, és hogy mi ez, arra a Káté válasza az: „az evangélium ígérete”. Úgy nem értethetik azt meg velünk, ahogyan az Igéből megérthetjük. Sőt annak, aki az Igéből még nem értette meg, nem is mondhatnak róla semmit. Értelmetlen szertartások csak az ő számára. És az Igére mindig is szükségünk van, mert csak belőle érthetjük meg részleteiben is világosan: micsoda „ígéretéről” is van szó. De jó nekünk mindannak, amit az Igéből megtudunk, a leglényegét egy-egy külső cselekményben is újra megkapnunk, amelynek jelképes szolgálata révén „annál inkább megérthetjük”, mi is az egésznek a veleje.

DE A SÁKRAMENTUMOK nemcsak „szent jegyek”, hanem „szent pecsét” is. Ha „az evangélium ígérete” csak úgy jut el hozzánk, amint szóban hirdettetik, mindig felmerülhet bennünk a kétség: vajon vonatkozik-e reám is, és nemcsak másokra? A sákramentum úgy ismétli meg ugyan-azt az „ígéretet”, hogy ez a kétség már nem szólalhat meg bennünk. Ha pl. valaki egy társaságot, amelyben én is ott vagyok, magánál marasztal szíves vendéglátásra, akkor mindaddig, amíg csak szóval közli meghívását, talán nem lehetek egészen bizonyos a felől, hogy engem is beleértett abba. De ha magamon érzem a keze nyomását, amint hátulról barátságosan noszogtat a szomszéd szobában megterített asztal felé, akkor ez a testemet érő jelképes mozzanat teljesen tisztázza számomra a helyzetet. Így „pecsételi meg” a Szentlélek testileg végbemenő, „látható” cselekmények által számunkra azt, hogy „az evangélium ígérete” valóban személy szerint vonatkozik ránk.

59. A sákramentumok jelentősége.

AZT A NAGY AJÁNDÉKOT, amely „az evangélium ígéletében” foglaltatik, Isten megtette még azzal is, hogy ezt az „ígéletet” a sákramentumok foglalatában is megismétli, és megerősíti számunkra. Nekünk, mint az Ő testben élő gyermekeinek, szükségünk van külső jelképekre is ahhoz, hogy valamit lényege szerint egyetlen tekintettel fel tudjunk fogni. Hogy teljes bizonyossággal elteljék a szívünk, rá vagyunk utalva valamilyen testi megpecsételésre is. Isten erről is kegyelmesen gondoskodott a sákramentumokban, hogy semmi ne hiányzhassék az üdvösség bizonyosságában való boldogságunkhoz, sem életünkben, sem halálunkban. Azonban hálátartozásunknak ilyen megnövelésén kívül van még más jelentősége is annak, hogy a sákramentumok „Isten szerzéséből” származnak.

GONDOLJUK CSAK EL: azt a jelképes szerepet, amelyet a sákramentumok betöltenek, utóvégre betölthetné valamilyen más szép, kifejező, megkapó külső cselekmény is, amely nem Isten tulajdon rendeléséből származik, hanem úgy vált szokássá az egyház életében az évszázadok folyamán, mint sok egyéb. Még a jövő nemzedékeket sem lehetne eltiltani attól, hogy amennyiben valamilyen jó gondolatuk születne erre vonatkozólag –, új jelképes cselekményeket is találjanak ki, amelyek az eddig szokásosaknál is jobban szemléltetik külsőképpen „az evangélium ígéletének” a lényegét. Azonban igazán „megpecsételő” jelentőségük sem a múltban, sem a jövőben nem lehetne az ilyen cselekményeknek, bármilyen felemelők és meghatóak volnának is. A „pecsétnek” csak akkor van hitelesítő értéke, ha nem akármilyen pecsét, hanem ugyanannak a kezétől származik, aki az írás szavaiban szól hozzánk. Ha Isten az Igében közli velünk „az evangélium ígéletét”, akkor annak teljes bizonyosságát számunkra csak olyan „pecsét” garantálja, amelyet Ő maga üt rá üzenetére. Ez a legfőbb jelentősége a sákramentumok isteni eredetének: amikor velük él valaki, tudhatja, hogy magával Istennel van dolga általuk. Ha nem vagyok egészen bizonyos, hogy másokkal együtt nekem is szól-e egy házigazdának a meghívása, az sem oszlatja el a kétségeimet, ha érzem, amint hátulról valaki biztatóan terelget a kezével az asztal felé; minden azon fordul meg: kinek a keze érintett. Csak akkor oszlik el minden kétségem, ha tudom, hogy ugyanannak a keze, aki szóval is közölte meghívását. Más nem illetékes megadni ezt a „megpecsételést”. A sákramentumokban Isten megadja nekünk, mert azok révén Ő maga teszi ránk testileg is tulajdon kezét, hogy elmúlják hitünknek minden bizonytalansága az Ő megváltó kegyelme felől.

A 67. kérdés így szól: „Arra való-e tehát az Ige és a sákramentumok, hogy hitünket Krisztusnak a keresztfán történt áldozatára, mint üdvösségünknek egyedüli alapjára irányozzák?” Már a kérdés feltevésének a módjából is látszik: nem akar itt mást a Káté, mint biztosítani azt, hogy a már előzőleg elmondottakat mindenki nagyon világosan megértse. Az is figyelemre méltó a kérdés feltevésének a módjában, hogy nem is éppen csak a sákramentumokról van benne szó, hanem együvé foglalja „az Igét, és a sákramentumokat”.

A sákramentumok – ha a maguk sajátos módján is, – ugyanazt világítják meg és biztosítják számunkra, amit az Igében is hirdetett nekünk Isten: „az evangélium igazságát”. A sákramentumoknak az Igével való ez a tartalmi összевágása kell, hogy megővjon bennünket a sákramentumoknak attól a túlbecsülésétől, amelybe a római egyház esett bele. Ez teszi világossá előttünk azt, hogy a sákramentumnak sem önmagában van az értéke, mint az Igének sem, hanem abban, amiről bizonyosságot tesznek, amire „hitünket irányozzák”: Jézus Krisztus keresztségében, amelyen Ő üdvösséget szerzett nekünk, bűnösöknek.

A FELELET nem is lehet más erre a kérdésre, mint egyszerűen és határozottan: „Igen.” Amit a Káté hozzáfűz ehhez, az csak még világosabb szavakkal való megismétlése annak,

amiről már az előző feleletben is eléggé világosan volt szó: „mert a Szentlélek az evangéliumban tanítja, a sákramentumok által pedig megerősíti, hogy a mi teljes üdvösségünk Krisztusnak a keresztfán érettünk történt egyetlenegy áldozatában van.” Amint látjuk: megvan a sajátos szerepe e szerint mind az Igének, mind a sákramentumoknak: amabban „tanítja” a Szentlélek azt, amit emezek által „megerősít”. De amit „tanít” és amit „megerősít”, az ugyanaz: „az evangélium ígérete”, amint az előző feleletben mondotta a Káté. E tekintetben legfeljebb az az árnyalati eltérés mutatkozik az előző felelettel szemben itt, hogy amíg amott a hangsúly azon volt: milyen jótéteményeket kínál nekünk „az evangélium ígérete” Jézus Krisztusnak „a keresztfán való egyetlenegy áldozata” alapján, addig itt a hangsúly áttolódik magának az Ő „egyetlen-egy áldozatának” a tényére, amelyben ezeknek a jótéteményeknek a forrása rejlik.

MOST MÁR CSAK AZT KELL még megállapítania a Káténak, hogy melyek tehát azok a sákramentumok, amelyekről mindezt általában elmondta, hogy aztán egyenként is foglalkozhasson velük. Erre vonatkozólag így szövegezi meg 68. kérdését: „Hány sákramentumot szerzett Krisztus az Újszövetségben?” Felelet: „Kettőt, úgymint a keresztséget és az úrvacsorát.” A kérdés úgy van megszövegezve, hogy kiérezhető belőle az utalás arra, hogy az ószövetség idején is voltak bizonyos Istentől rendelt „látható szent jegyek és pecsétetek”, amelyek annakidején nagy szerepet játszottak, de aztán az újszövetség idején elvesztették az érvényességüket. Az újszövetséget az különbözteti meg az ószövetségtől, hogy az abban megígért Krisztus ebben már megjelent, és Isten Őáltala szól hozzánk. Az Ő világos és határozott rendelkezésére pedig két sákramentum vezethető vissza: a keresztség, és az úrvacsora.

60. A szent keresztségről.

„Mi módon emlékeztet és biztosít téged a szent keresztség a felől, hogy Krisztus keresztfán való egyetlenegy áldozata neked javadra szolgál?” – így szól a 69. kérdés. A felelet ezt mondja: „Oly módon, hogy az Ő vére és Lelke az én lelkem tisztátalanságát, azaz bűnömet oly bizonyosan lemossa, mint amilyen bizonyosan leviszi a test tisztátalanságát a víz, mellyel megmosakodom.”

Ezzel a felelettel a Káté mindenekelőtt a keresztségben végrehajtott jelképes cselekmény értelmét mutatja fel. A keresztség értelmes jelbeszéd: mindenki láthatja belőle, hogy valamilyen megmosásról, megtisztulásról van benne szó. Ezt éppen ilyen szertartással: vízzel való leöntéssel, vagy vízbe való bemerítéssel lehet jelképezni. (A végrehajtás módjának a részletei egészen közömbösek a szertartás értelme szempontjából.) A keresztség tehát jelképesen végrehajtott megmosás, amely kiábrázoló módon utal és „emlékeztet” valamilyen valóságos megtisztulásra.

EZT A VALÓSÁGOS megtisztulást a Káté így határozza meg: „Krisztus vére és Lelke az én lelkem tisztátalanságát, azaz minden bűnömet...elmosa”. „Az Ő vére” nem más, mint az Ő „keresztfán való egyetlenegy áldozata”. Ennek az „egyetlenegy áldozatnak” az árán biztosította számunkra az Ő Szentlelkének reánk kitöltött ajándékát is. Ez a valóságos megtisztulás az, amit „Krisztus megígért”. Akik az Igéből ismerik az ígéretet, azoknak a keresztség a maga világos jelbeszédével emlékeztetése is idézi azt.

De a keresztség is nemcsak ilyen érthető „szent jegy”, hanem egyúttal „szent pecsét” is: nemcsak „emlékeztet”, hanem „biztosít” is. Hogyan? Hogy ezt jobban megértsük a Káté tanításából, eredeti szövegéhez jobban hozzá kell simítanunk a fordítást: A jelenlegi fordítás szerint az a valóságos megtisztulás, amelyet a keresztség jelképesen kiábrázol, „olyan bizonyosan” megtörténik az én életemben is, „mint amilyen bizonyosan leviszi a test tisztátalanságát – általában és mindig – a víz, amellyel megmosakodom”. Helyesbítve pedig: a megtisztulás ajándéka „olyan bizonyosan” az enyém, „amilyen bizonyosan külsőképpen megmosattam” – éppen a rajtam végrehajtott keresztségben – a vízzel, amely a test tisztátalanságát szokta elmosni.” A Káté tehát itt a keresztségnek, mint megtörtént ténynek a jelentőségét emeli ki. Soha meg nem történtté nem teheti senki. Ez által válik „pecsétté”. Mindig magunkon érezhetjük, mint a testünkre sültött bélyeget. Csak rajtunk múlik, ha megfelelkezünk róla, mintha sohasem történt volna meg. És így tudhatjuk, hogy az a valóságos megtisztulás, amelyet „külsőképpen” jelképez, Istennek csakugyan olyan ajándéka, amely személy szerint nekünk szól. Így szolgálhatja hitünknek „megerősítését”, valahányszor eszünkbe jut.

EZEK UTÁN tegyük fel a kérdést: ha a Káténak a sákramentumokról szóló általános tanítása szerint olyan fontos az, hogy a sákramentumokat öntudatos lélekkel, és pedig hívő lélekkel fogadjuk, mert e nélkül nem is érnek semmit, akkor mi értelme van a kisdedek megkeresztelésének, akik mit sem tudnak arról: mi történik velük a keresztségben? És ha igaz az, hogy a sákramentumok minden haszna feltételezi az Ige előzetesen elvégzett munkáját az ember lelkében, mit használhat akkor a keresztség az embernek abban a fejletlen csecsemő-állapotában, amelyben még mit sem képes felfogni az Igéből?

Nos, itt is azt mondja a Káté, hogy a keresztségnek abban rejlik minden haszna, hogy „emlékeztet” Krisztus megváltó munkájára, és „biztosít” annak személyesen elnyerhető áldásai felől. Ugyanakkor az is kiviláglik szavaiból, hogy a keresztség ezt a hasznát akkor érezteti mivelünk, amikor visszatekintünk reá. Ez persze nem zárja ki azt, hogy amikor valaki felnőtt állapotában nyeri el a keresztséget, akkor és ott mindjárt is ne teljesedhetnék be a lelke annak

hasznával. De az ilyen embernél sem az a pillanatnyi áldás a legfontosabb, hanem az, amit azután élvezhet megkereszteléséből kifolyólag mind élete végéig. És a keresztségnek ehhez a lényeges áldásához képest mellékes kérdés az, hogy éppen a keresztség elnyerésének pillanatában mi volt a helyzet. Aki már képes rá, attól természetesen megkívánandó, hogy öntudatos hittel élje át keresztsége szent szertartását. De aki még a csecsemő-állapot szendergésében van, később az is mindig újra átélheti a belőle fakadó áldásokat, csak tudatosítania kell magában, hogy ebben a sákramentumban ő is részesült.

AZ IS KIVILÁGLIK mindebből: miért áll a sákramentumok között az első helyen a keresztség. A másik sákramentum, az úrvacsora, gyakran megismétlődő szertartás, a keresztség ellenben csak egyszer kell, hogy megtörténjék, és akkor az egész életre szól. A jelentősége éppen abban van, hogy mindig úgy lehet rá visszatekinteni, mint egyszer s mindenkorra elnyert „megpecsételésre”. Az a további „megpecsételés”, amelyet hitünk az úrvacsorában nyer, csak folytatása lehet ennek. Az úrvacsorában csak továbbépülhet az, amit a keresztség már megalapozott.

Minden üdvösséges jó hatás pedig, ami a keresztségből fakadhat, annak köszönhető, hogy a keresztségben is magával Krisztussal van dolga az embernek. Ezt a szent szertartást is „maga Krisztus szerezte”. Ugyanaz a Krisztus, akitől a keresztség jelképében kiábrázolt valóságos megtisztulás és annak ígérete is ered. Mert „együttal” Ő maga ígérte és ígéri Igéjében mindig újra „minden bűnünktől” „az ő vére és Lelke által” való „megmosattatásunkat”, azért olyan becses és olyan hatékony „pecsét” ezen az ígéreten az Őtőle magától származó „külső” szertartás is.

61. Az újjászületés fürdője.

MIUTÁN ELŐADTA a keresztség sákramentumáról szóló tanítását a Káté – 70. kérdésével – így folytatja: „Mit jelent a Krisztus vérével és Lelkével való megmosatás?” – A fel-tett kérdésre azt válaszolja: „Jelenti” – ez a megmosatás, – „hogy Istentől bűnbocsá-natot nyerünk ingyen kegyelemből a Krisztus véérért, melyet Ő a keresztfán való áldozatában értünk kiontott...”

BŰNEINKET ÉS EGÉSZ BŰNÖS VOLTUNKAT eddig legfőképpen olyan tartozáshoz hasonlította a Káté, amelyért Isten elégtételt követelt és szerzett is magának az Ő egyszülött Fiának értünk való odaáldozása által. Most egy más képet használ, amelyet a Szentírás is nagyon gyakran alkalmaz. E szerint a kép szerint a bűn olyasmí, mint mocsok, folt, szenny az ember életén, amellyel nem állhat meg Isten szeme előtt, és ezért megtisztulásra van szüksége. A Jézus Krisztus által az Ő halálában elégtételt szolgáltató váltságát az Ótestamen-tum idejében előre kiábrázolta a sok véres engesztelő áldozat. Ehhez is mindig az a gondolat fűződött, hogy az áldozat vére „megtisztítja” az embert bűneitől. Ezért lehet a Jézus Krisztus megváltó munkájáról is úgy beszélni, hogy „az Ő vére által megmosatunk”. És ez a gondolat nyer jelképes kiábrázolást a keresztség tisztulási szertartásában.

De nemcsak ez a gondolat, mert nemcsak „az ő vérével”, hanem „az Ő Lelkével” való megmosatásunkról is szó van. Ezért a Káté így folytatja: „Továbbá jelenti, hogy a Szent-lélek megújít, és a Krisztus tagjává szentel bennünket, hogy hovatovább meghal-junk a bűnnek, és istenfélő, feddhetetlen életet éljünk.” Ez a Szentlélek ereje által való új életnek, az újjászületésnek, és az abból fakadó megszentelődésnek az ajándéka. Értünk elszenvedett halálával ezt is megszerezte számunkra Megváltónk, a Jézus Krisztus. Mert Ő értünk meghalt, most Szentlelke által bennünk is élhet, mint „tagjaiban”, és halá-lának nemcsak érdemét ruházta ránk, hanem erejét is közölve velünk, minket is képesíthet arra, hogy „meghaljunk a bűnnek”, és az Ővele való közösségben „megszentelve”, egyre inkább előhaladjunk az Isten előtt kedves, megtisztult életben. A Szentírás által való ilyen valóságos megújulást is gyakran fejezi ki a vízzel való megmosódás hasonlatában. Hiszen jó tisztálkodás után testileg is mintegy megújultnak szokta magát érezni az ember. Ilyen értelemben is „megmosatás” tehát az a lelki valóság, amelyről a keresztség külső szertartása bizonyosságot tesz.

A SÁKRAMENTUMOKRÓL szóló tanításában a Káté eleitől fogva súlyt helyezett a sákramentumok isteni eredetére. Most még egyszer visszatér erre a kérdésre, és felteszi 71. kérdését: „Hol ígérte Krisztus, hogy Ő minket vérével és Lelkével oly bizonyosan megmos, mint ahogy a keresztség vize megmos bennünket?” A választ erre nem nehéz megadni: „A keresztség szereztetése alkalmával, midőn így szólt: Elmenvén tegyetek tanítványokká minden népeket, megkeresztelvén őket az Atyának, Fiúnak és Szentléleknek nevébe. Aki hisz és megkeresztelkedik, üdvözüli; aki pedig nem hisz, elkárhozik.” Magát a parancsot, amely az első mondatban foglaltatik, a Máté evangé-liuma végéről idézi a Káté. (Máté 28, 19.) A keresztséggel kapcsolatos ígéretet pedig, amely a második mondatban foglaltatik, a Márk evangéliumának a végéről (Márk 16, 15-16.) A szavakban való eltérésük ellenére is abban megegyezik ez a két evangélium, hogy mindkettő Jézus Krisztusnak az Ő tanítványaihoz intézett búcsúzó szavaként, mintegy utolsó meg-hagyásaként jegyzi fel a keresztségre vonatkozó kijelentést. Kifejezett „ígéret” ehhez a Márk evangéliumában fűződik. Viszont maga a parancs a Máté evangéliumában maradt ránk rész-letesebb és nyomatékosabb formában. Az, hogy az idézett „ígéret” nem a Krisztus „vérével és Lelkével való megmosatásról” beszél a keresztséggel kapcsolatban, mint a Káté, hanem

„üdvözülésről”, nem jelent különbséget, mert ez az egy szó magába foglalja azt, amit a Káté a maga módján több szóban bont fel. Még hozzáteszi azután a Káté ezekhez, mintegy kiegészítésül ezt is: „Ez az ígéret a Szentírásban ismételve előfordul, midőn az írás a keresztséget újjászületés fürdőjének és a bűnök elmosásának nevezi.” Ezek már nem magának Jézus Krisztusnak a szavai, hanem Pál apostolói, amelyeket egyik levelében (Tit. 3. 5.), és egyik feljegyzett beszédében (Ap.Csel. 22, 16.) használ. De bennük ugyanaz az ígéret visszhangzik, amelyet magától Jézus Krisztustól kaptak az Ő hívei, amikor a mennybe távozott. Mindezekből teljesen világos, hogy a keresztség sákramentuma mindnyájunkhoz úgy érkezik el, mint Őtőle magától a mi címünkre útnak indított ajándék, és ezért valóban sákramentum.

HOGY VÉGKÉPP eloszlasson minden felmerülhető félreértést, éppen az imént idézett „ígéret” kapcsán felveti a Káté ezt a kérdést a következő, 72. pont alatt: „Tehát a vízzel való keresztelés annyi, mint a bűnök elmosása?” „Nem” – mondja feleletében, – „mert egyedül a Jézus Krisztus vére és a Szentlélek tisztít meg minket minden bűneinkből.” Hogy a Szentírás miért beszél itt-ott a keresztségről olyan módon is, hogy szavai – az egész Szentírásnak összefüggéséből kiszakítva – ilyen félreértésekre is alkalmat adhatnak, annak megvan a magyarázata, és arra a Káté majd következő pontja alatt vissza is fog térni. De aki értelmesen olvassa a Szentírást, az tisztában lehet azzal, hogy az ilyen helyeket nem szabad szó szerint venni benne. Sem a bűnbocsánat, sem az új élet ajándékát, amelyről szó van itt, nem olyasminek tünteti fel a Szentírás, amelyet egy bármily ünnepélyes és szent szertartás véghezvitele által lehetne elnyerni. Nem külső és testi úton közli azokat velünk Isten. Hit által válhatnak a mieinkké, ez pedig nem külső cselekedet, hanem a léleknek megnyitása az Ő Igéjében meghirdetett és felajánlott kegyelme előtt.

62. A keresztség jelentősége.

„Miért nevezi hát a Szentlélek a keresztséget az újjászületés fürdőjének és a bűnök elmosásának?” – mondja a Káté 73. kérdése. A felelet erre ez: „Isten nem valami nagy ok nélkül szól eképpen. Ugyanis nemcsak arra akar ezzel tanítani minket, hogy miképpen a test tisztátalanságát a víz, aképpen a mi bűneinket a Krisztus vére és Lelke mossa le; sőt inkább emez isteni zálog és jegy által bizonyossá tesz afelől, hogy mi bűneinkből lelkiképpen oly bizannyal megtisztulunk, amiképpen a látható vízzel magunkat megmossuk.” – illetve a fordításnak egy kis kiigazításával: „amiképpen a látható vízzel megmosatunk.”, t.i. éppen a keresztség szertartásában egyszer, nem pedig máskor akárhányszor. Megfigyelhetjük: a Káté itt szinte szó szerint megismétli azt, amit az előzőekben már elmondott a keresztség jelképes értelméről, amelynél fogva „pecsétkez”, vagy ahogy a Káté itt egy új hasonlattal mondja: „záloghoz” hasonlítható. A Szentírás szóban forgó kifejezésmódja is csak ebben az értelemben vehető. Ha ugyanis a valóságos megtisztulást a keresztség által nem nyerhetjük is el, a keresztség a maga jelképes „tanításával” és megbizonyosító kereskedésével mégis közel segít bennünket hozzá.

HATHATÓSAN megerősítheti bennünk a hitet, amely által ezt a valóságos megtisztulást a magunkénak tudhatjuk. Nem csoda tehát, hogy néha úgy van szó róla, mintha maga közölné velünk ezt a hit által elnyerhető valóságot. Hiszen olyan testi jelképekről, amelyek valamilyen lelki ügyet fejeznek ki és hitelesítenek, sokszor szoktunk úgy beszélni, mintha általuk maguk által menne végbe az a bizonyos lelki ügy. Amikor pl. azt mondjuk, hogy két ellenséges fél „békejebbot nyújtott” egymásnak, ezzel látszólag azt mondjuk, hogy ellentéteik ebben a testi mozdulatban: a kézfogásban oldódtak fel. Pedig jól tudjuk, hogy azzal csak testileg is kifejezésre juttatták és megpecsételték azt az igazi kiengesztelődést, amelynek a lelkükben kellett megtörténni. Magában véve a „békejebb nyújtása” lehet üres formáság. De viszont, ha megvan az igazi összebékülés lelki valósága, akkor nagyon becses kiábrázolása és megpecsételése annak. Ezért semmiképpen nem lebecsülendő, és, ha csak mód van rá, élni is kell vele. Ez az a „nagy ok”, amiért a keresztségről is olyan nagy nyomatékkal beszél a Szentírás.

„Meg kell-e kereszteni a kisdedeket is?” – kérdi a 74. kérdés. A reformáció korában többfelé erőteljesen lábra kapott a gyermekkeresztséget helytelen dolognak, s ezért semmisnek valló felfogás, és ennek alapján a felnőttek újra való megkeresztelését szorgalmazták és gyakorolták. Az ilyen „újrakeresztelkedők”, az „anabaptisták” ügyétől a Káté el akarja határolni a maga tanítását, és az annak nyomán kialakuló egyházi életet.

EZÉRT ERRE A KÉRDÉSRE feleli: „Meg, mert miután ők is éppen úgy Isten szövetségéhez és anyaszentegyházához tartoznak, mint az idősebbek, s mivel Isten a Krisztus vére által a bűnökből való váltságot és a hitet munkáló Szentlelket nekik is éppen úgy ígéri, mint az idős embereknek, ennél fogva a keresztség, mint a szövetség jegye által a keresztyén anyaszentegyházba őket is be kell avatni, és a hitetlenek gyermekeitől meg kell különböztetni, amint ez az ószövetségben a körülmetélkedés által történt, melynek helyébe Krisztus az Újszövetségben a keresztséget szerezte.”

Ebből a feleletből kitűnik: a Kátét nem akármilyen „kisdedeknek”, hanem csak a hívó szülők gyermekeinek a megkeresztelése érdekli. Ezt csak azért nem mondta meg eleitől fogva, mert magától értetődőnek tartotta. A hitetlenek gyermekeinek a megkeresztelését a Káté is helytelennek tartaná, de ugyanabból az okból, amelyért a hívók gyermekeiét helyesli. A szülők hite persze nem pótolhatja a gyermekük hitét, de alapjául szolgálhat annak a reménységnek,

hogy hívő szülők nevelése alatt nőve fel, gyermekük is el fog jutni arra a hitre, amelynek birtokában majd hasznát fogja venni a keresztségnek.

A főérv, amelyet a Káté felhoz, ugyanaz, amelyet már hangsúlyoztunk akkor, amikor ezt a kérdést az előzőekben érintettük: hogy a sákramentumokban az az igazán lényeges, amit általuk Isten cselekszik az ember életében. Így a keresztség által is Isten ígéri és biztosítja az embernek az Ő megváltó kegyelmét. Ha ez így van, akkor a gyermek csak annyiban van hátrányban a felnőttel szemben, hogy nem a keresztség végrehajtása alkalmával mindjárt élheti át a keresztségnek ezt a jelentőségét, hanem majd csak utólag eszmélhet rá arra, milyen nagy ajándékot kapott benne. Ez nem akadályozza annak, hogy az Istentől neki is szánt ajándékot mindjárt az élete küszöbén megkaphassa.

SŐT A KÁTÉ ennél tovább is megy: nemcsak megadhatjuk azt neki, hanem meg is kell adnunk. Itt merülnek fel a Káté tanításának e kérdéssel kapcsolatos új mozzanatai. Először is az, hogy a keresztség – és általában minden sákramentum – nemcsak az egyén számára drága ajándéka Isten kegyelmének, hanem az egyház számára is az. Isten az Ószövetséget is egy egész néppel, az Izráel népével kötötte. Hasonlóképpen Jézus Krisztus által a Szentlélek erejével minden népből egybeszerkesztett „lelki néppel”, az egyház közösségével lépett olyan viszonyba, amelyet az „újszövetségnek” nevezünk. A sákramentumok jelentőségéhez tehát az is hozzátartozik, hogy „a szövetségnek jegyei”, vagyis általuk az is kifejezésre jut, hogy valaki hozzátartozik az Isten népéhez, az egyházhoz.

A keresztség új tagok „beavatása a keresztyén anyaszentegyházba”. Ez az, amit nem lehet megtagadni a hívők gyermekeitől. Isten ugyanis az Ő Igéjében mindig úgy beszél az ő „szövetséges népéről”, mint olyan „nyájról”, amelyhez nemcsak „az Ő juhái”, hanem „az Ő báránykái” is hozzátartoznak, és pedig, mint az Ő különös gondjának a tárgyai.

63. Emlékeztető és bizonyíték.

„Mi emlékeztet és tesz bizonyossá téged az úrvacsorában a felől” – kérdi a 75. kérdés, – hogy Krisztusnak a keresztfán történt egyetlenegy áldozatában és minden javaiban neked is részed van?” A Káté a következőképpen felel erre: „Az (emlékeztet és biztosít engem az úrvacsorában) hogy Krisztus nekem és minden hívőnek megparancsolta, hogy egyem ama megtöretett kenyérből, és igyam ama pohárból az Ő emlékezetére; e mellett azt ígérte, először: hogy az Ő teste a keresztfán énérettem oly bizonynyal megáldoztatott és megtöretett, vére pedig kiontatott, amiképpen szemeimmel látom, hogy az Úrnak szolgálja a kenyeret részemre megtöri és a poharat nekem nyújtja; továbbá: hogy Ő az én lelkemet, a maga megtöretett testével és kiontott vérével oly bizonyosan táplálja az örök életre, amiképpen én az Úr szolgájának kezéből az Úrnak kenyerét és poharát, mint a Krisztus testének és vérének velem közölt bizonyos jegyeit elfogadom, és testi szájjal magamhoz veszem.”

HA EZT A FELELETET elemzés alá vesszük, akkor először is azt kell kiemelni belőle, hogy a Káté az úrvacsoránál is előtérbe helyezi annak magától Krisztustól való szereztetését: Ő parancsolta meg, hogy „az Ő emlékezetére” a kenyérrel és borral való ez a jelképes vendégség végbemenjen, és ehhez a szertartáshoz olyan „ígéretnek” fűződnek, amelyek, ha nem is szó szerint, de lényegük szerint Őtől magától erednek. Az úrvacsorát tehát, – mint általában minden sákramentumot, – az érti meg igazán és az él vele helyesen, aki tudatában van annak, hogy általa magával Krisztussal van dolga. Krisztus itt is nemcsak „harmadik személy”, akiről szó van, hanem „második személy”, akivel az énünk szemben érezheti magát, mint „te”-vel. Sőt, ha jól meggondoljuk: „első személy”, aki parancsával és ígéretével minket szólít meg, megannyi „te” szóval. Mellesleg arra is figyelmeztet egyben a Káté ugyanabban a mondatban, hogy van az úrvacsorának „mi” jellege is, vagyis nemcsak Krisztusnak mindnyájunkkal való külön-külön ügye ez, hanem nekünk egymásközi ügyünk is. Krisztusnak az úrvacsorára vonatkozó parancsa és ígérete ugyanis, amint a Káté mondja: „nekem és minden hívőnek” szól.

Hogy az úrvacsorában szereplő kenyér és bor maga mit jelképez, vagy ahogy a kérdés szövege mondja: mire „emlékeztet”, ezzel a kérdéssel magában véve nem kell a Káténak foglalkoznia. Egyenesen rátérhet az úrvacsora „pecsétyszerű” jelentőségének megmagyarázására, „bizonyossá tevő” jelentőségére, vagyis Krisztusnak az általa parancsolt eme szertartáshoz fűződő ígéretére.

NÉZZÜK MEG KÖZELEBBRŐL, amit a Káté az „ígéretéről” az „először”, és a „továbbá” szavak által világosan kettétagolva elmond. Voltaképpen magát az úrvacsorai cselekményt tagolja ketté. Az első mozzanat benne az, hogy a szertartást vezető „szolga” (mert a Káté eredeti szövegében csak ez az egyszerű alany szerepel), „a kenyeret részemre megtöri, és a poharat nekem nyújtja”, amit ki-ki „szemeivel láthat”, aki az úrvacsorában részt vesz. A második mozzanat azután az, hogy „a Krisztus testének és vérének a velem közölt jegyeit elfogadom, és testi szájjal magamhoz veszem”. Van tehát a szertartásnak egy felajánló és ajándékozó, és van egy átvevő és élvező része. Természetes, hogy a kettőnek csak együtt van igazán értelme. Az előbbi kárba veszne az utóbbi nélkül, az utóbbira pedig sor sem kerülhetne az előbbi nélkül. De a Káté mégis külön-külön helyez súlyt mindegyikre, mert más-más oldaláról tükrözteti mindegyik a lényegében egyazon „ígéretnek” a gazdag tartalmát.

Amikor „szemeinkkel látjuk” az úrvacsorai „jegyek” számunkra való felkínálását, akkor ebből megérthetjük, hogy milyen bizonyos tény ez, ugyanolyan bizonyosak lehetünk afelől, hogy

az így kiábrázolt valóság is nekünk szól: „Krisztus teste a keresztfán” egyénenként miérettünk „megáldoztatott és megtöretett, vére pedig kiontatott”. Viszont, amikor a szent jegyeket kezünkkel át vesszük és szánk útján testünkbe fogadjuk, akkor ez a jelképes táplálkozás afelől tesz bizonyossá bennünket, hogy ugyanolyan bizonyosan „táplálja Krisztus a lelkünket az örök életre a maga megtöretett testével és kiontatott vérével”. Az első mozzanat inkább a Krisztus által kereszthalálában elvégzett megváltás tárgyi valósága felől biztosít bennünket. Csak inkább, nem kizárólagosan. Hiszen itt is az a döntő kérdés, hogy „érettem” történt-e az Ő bűneinkért eleget tevő áldozata, és ez is kifejezésre jut a szertartásban, amikor egyénileg „nekem” nyújtják oda a kenyeret és a pohárt. De a megváltásnak ez a reám vonatkozó alanyi érvényessége mégis erőteljesebben domborodik ki abban a másik mozzanatban, amely által a kenyér és a bor átvétel és elfogyasztás útján a magam testének részévé válik.

UGYANAZT „pecsételi meg” így az úrvacsora is, mint a keresztség. Csak a keresztség a megváltásban munkálkodó kegyelmet a megtisztítás képében fejezi ki: bűneinkben, ha Krisztus halála nem szerez nekünk megtisztulást szennyünktől, örökre száműzve volnánk Isten közeléből. Az úrvacsora pedig a táplálkozás képében fejezi ki ugyanezt: ahogyan eledel nélkül elpusztul minden testi élet, úgy volnánk mi is az örök halál martaléka, ha Krisztus „megtöretett teste” és „kiontott vére”, vagyis kereszthalála által nem jutnánk az örök életünket biztosító táplálékhoz. A kétféle jelbeszéd közül, amelyet a két sákramentum használ, ez utóbbi még kifejezőbb, mint az előbbi. Egyfelől a keresztségben szereplő víz is emlékeztet bennünket Krisztus halálára, amelynek üdvösségünket köszönhetjük, de az úrvacsorában szereplő kenyér és bor még erőteljesebben a szemünk elé idézi „megtöretett testének” és „kiontott vérének” ezt az áldozatát. Továbbá: az a „megmosatás”, amelyben a keresztségben részesülünk, egészen szemléletesen kifejezi ugyan azt, hogy mit köszönhetünk Krisztus halálának, de az úrvacsorában viszont jobban kidomborodik az, hogy milyen szerepe van ebben a mi hitünknek, amely által befogadjuk az Ő halálból életre megmentő áldozatának az ajándékát.

64. Lelkünk tápláléka.

„MIT TESZ Krisztus megfeszített testét enni, és kiontott vérét inni?” – így hangzik a Káté 76. kérdése. A felelet pedig ez: „Nem csupán azt teszi, hogy Krisztus szenvedését és halálát hívő lélekkel elfogadjuk és ez által bűnbocsánatot és örök életet nyerünk, hanem ezenkívül azt is, hogy a Krisztusban és bennünk is lakozó Szentlélek által az Ő drágalátos testével mind inkább-inkább oly módon egyesülünk, hogy mi – ámbár Ő a mennyekben van, mi pedig e földön vagyunk – mindazáltal testéből való test és csontjaiból való csont vagyunk, s miként testünk tagjai egy lélektől, úgy mi is mindenkoron egyugyanazon Szentlélektől nyerünk életet, s bennünket egyugyanazon Szentlélek igazgat.”

Elárulhatjuk: itt kissé változtattunk a Káté közkézen forgó fordításán: felszólító mód helyett kijelentő módban használtuk a felelet állítmányaiban szereplő igéket, hogy így kitűnjék, amint a Káté eredeti szövegéből is világosan kitűnik: nem olyasvalamiről van itt szó, amire óhajtozunk és törekednünk kell, hogy legyen, hanem olyasmiről, ami van, ami valósággal megtörténik, és pedig Isten kegyelméből ajándékképpen. Igaz, hogy ez a valóság olyan titokzatos és elrejtett, hogy csak hitünk által lehetünk bizonyosak felőle. És az úrvacsora – mint általában a sákramentumok – éppen arra való, hogy ezt a hitünket „erősítse meg”. De úgy végzi el ezt a szolgálatát, hogy ezt a valóságot, mint Jézus Krisztus halála által számunkra megszerzett valóságot ábrázolja ki és hitelesíti számunkra.

MI HÁT EZ a titokzatosságában megfoghatatlan valóság, amelyről szó van, és amelyet úgy emlegetünk, mint a Krisztus „testével és vérével való tápláltatásunkat”, vagy annak „evését és ivását”? Amint láttuk, a Káté erre azt feleli: az, hogy Isten kegyelmesen „bűnbocsánatban és örök életben” részesít minket, és „ezen kívül” – erre helyezi azután a hangsúlyt itt a Káté, – Szentlelke által titokzatos egységbe von bennünket Krisztussal, és ebben az egységben meg is tart bennünket. Rövidre fogva tehát azt mondja a Káté, hogy Krisztus „testének evése” és „vérenek ivása” nem szó szerinti, hanem képes értelemben veendő kifejezések. Nem testi, hanem olyan lelki „evést és ivást” jelentenek, amelyek által nemcsak a Krisztus halálából származó áldások áradnak bele az életünkbe, hanem Ő maga is eggyé válik velünk, hogy mi Őbenne éljünk, és Ő mibennünk.

Amikor a Káté ezt a „titokzatos egységet”, vagy ahogy a teológia nyelvén szokás emlegetni: az „unio mystica cum Christo” valóságát felmutatja, maga is olyan képes értelemben veendő kifejezéseket használ, amelyeket senkinek nem juthat eszébe szó szerinti értelemben venni. Krisztusnak „testéből való test és csontjaiból való csont vagyunk” – mondja. Pedig kifejezetten olyan egységről beszél, amelyet a Szentlélek teremt és tart fenn Krisztus közt és miközöttünk, amely tehát nem „testnek” és nem „csontoknak” a dolga. Mégis megérti mindenki: mit akar a Káté ezzel mondani. És azt is megérti mindenki, hogy erről a tárgyról – legalábbis méltóképpen, – nem is lehet másként beszélni, mint szemléletes képekben. Ezeknek kifejező és megkapó ereje nélkül száraz és unalmas volna minden beszédünk ilyen nagy és csodálatos titokról.

AZ ÚRVACSORÁBAN igenis történik testi értelemben veendő „evés” és „ivás” is, de az nem a Krisztus testére, hanem ugyancsak annak jelképes jegyére: a kenyérre vonatkozik, és nem a Krisztus vére, hanem ugyancsak annak jelképes jegyére: a borra. És a jelképes jegyek, a kenyér és a bor, nem tévesztendő össze azzal a valósággal, amelyre utalnak, és amelyért kezeskednek: magával a Krisztus „megtörtetett testével” és „kiontott vérével”, egy szóval a kereszten érettünk elszenvedett áldozatával. Abban van a valóságos táplálék, amellyel a Szentlélek bennünket éltet. És ezt megteheti velünk akkor is, amikor az úrv-

acsorában valóságosan esszük a kenyeret, és iszunk a pohárból, de megteheti máskor is, és meg is akarja tenni életünk minden napján.

Ezzel a tanításával a Káté elhatárolja a maga tanítását a római egyházétól. Erről majd még külön is lesz szó. De egyúttal elhatárolja tanítását az úrvacsorának attól a felfogásától is, amelyet a reformáció nagy úttörő harcosa és tanítómestere, Luther Márton vallott, s amelyet őtől átvettek az ő szorosabb értelemben vett követői, és vallanak mindmáig. A római egyháznak azt a tanítását, hogy nemcsak képleges, hanem szó szerinti értelemben lehet szó Krisztus „testének evéséről” és „vérének ivásáról”, mivel a sákramentumi kenyér és bor már nem is kenyér és bor, hanem Krisztus valóságos testévé és vérévé változott át, Luther is a leghatározottabban tévelygésnek bélyegezte, és elvetette. De egy másik értelemben mégis több, mint képleges értelmet tulajdonított a „Krisztus teste evésének és vére ivásának”. Nem fogadta el Jézus Krisztus szavainak „Ez az én testem...” azt a magyarázatát, amely szerint azt jelentik: „Ez – t. i. a kenyér – jelenti, jelképezi az én testemet”. Hanem az úrvacsorai kenyérhez és borhoz valamilyen rejtelmes módon úgy hozzákapcsoltnak hitte Krisztusnak testi jelenlétét, hogy ennek révén számára az úrvacsorai „evés” és „ivás” nem vált ketté: a kenyérre és borra vonatkozó valóban testi táplálkozássá egyfelől, és azzá a lelki táplálkozássá másfelől, amelyről a Káté beszél. Hogy mi készítette Luthert ennek az álláspontnak a megtartására, arra a továbbiakban még valamelyes magyarázatot fogunk adni.

Most csak azt állapítsuk meg: itt értjük meg igazán, miért is hangsúlyozta a Káté Jézus Krisztusnak a mennyekbe való felmagasztaltatásával kapcsolatban (47. pontja alatt), mint komolyan veendő igazságot, hogy mennybemenetele óta Ő „emberi természetére nézve nincs többé e földön”. Azért volt ez fontos főképpen, hogy az úrvacsorával kapcsolatban se gondoljunk az Ő „emberi természete” szerinti, tehát egyben testi jelenlétére, és, ha mégis beszélünk az Ő „testének evéséről” és „vérének ivásáról”, akkor ezt – minden testi gondolat távol tartásával – tisztán **képletes értelemben** vegyük.

Ezzel egy hajszálnyival sem csökken Jézus Krisztus ember voltának és azzal együtt az Ő testének a jelentősége. A Káté is úgy emlegeti, mint „az Ő drágalátos testét”. Hiszen az „töretett meg”, és annak „vére ontatott ki” érettünk a keresztfán. Azért jelent meg e világon testben, hogy azt a testet áldozza oda a mi üdvösségünkre halálában. Ezen a drága áron szerezte meg számunkra azt az ajándékot, hogy vele örökre egyek lehetünk a Szentlélek által. További szerepe az Ő testének már nincs a mi üdvösségünk munkálásában. Elég volt egyszer s mindenkor megáldoztatása annakidején, hogy abból lelkiképpen táplálkozhassunk mindaddig, amíg dicsőségesen újra meg fog jelenni a mennyekből, ahová eltávozott.

65. Az úrvacsorai közösség.

MONDTUK legutóbb: a Káté nemcsak a római, hanem a lutheri egyház felfogásától is elhatárolja magát azzal, amit 76. feleletében „Krisztus teste evéséről és vére ivásáról” tanít. De a lutheri egyházban nem olyan ellenfelet lát, ami ellen hadakoznia kellene, csak olyan atyafiakat, akikkel ezen a ponton nem tud egyetérteni. A reformáció ügyének két különálló egyházi táborra való szétszakadása nem ennek a két felfogásnak az ellentétéből született meg. A Káté azt a meggyőződést vallja az úrvacsorával kapcsolatban, amelyet Kálvin János fejtett ki, és terjesztett el. Luther Mártonnak nem övele volt vitája. Ebben a vitában a másik, Kálvint jóval megelőző svájci reformátorral: Zwingli Ulrikkal állt szemben. Kálvin tanítása, amely a Kátében is tükröződik, voltaképpen azt jelenti, hogy bár ő sem fogadja el a Luther felfogását, azt egy nagyon fontos indítékában mégis megérti.

ZWINGLI, és a vele együttműködő svájci reformátorok ugyanis a római egyház tanításától való elfordulásuk közben olyan értelmezését adták az úrvacsorának, amelyben nem volt már szó – hogy teológiai szakkifejezéssel mondjuk –: „communio”-ról, vagyis „közösségről”. Krisztus csak úgy szerepelt benne, mint az emlékezet tárgya. Hiszen Ő maga mondta az úrvacsora szereztetésekor: „Ezt cselekedjétek az én emlékezetemre”. Háttérben maradt az az igazság, hogy az úrvacsora alkalmával a lelkünk nemcsak a múltba száll vissza Őhozzá, aki annakidején megfeszítettetett értünk, hanem ugyanakkor hozzákapcsolódik úgy is, mint a jelenben is élő Úrhoz, aki a maga életében részesíti a Benne hívőket. Ezt a mozzanatot védte Luther Márton tanítása, amikor azt hangsúlyozta, hogy Krisztus jelen van az úrvacsorában, és a maga teljes mivoltában – tehát titokzatos módon testileg is – adja magát híveinek, akik tehát a szó szoros értelmében is „eszik az Ő testét, és isszák az Ő vérért”.

MINT LÁTTUK, ezt a kifejezést a Káté csak képletes értelemben veendőnek tudja felfogni. De ugyanakkor erőteljesen hangsúlyozza azt is, ami a Zwingli tanításából hiányzott, és ami Luthernek szívügye volt: az élő Krisztussal való egységet, amely nem éppen csak az úrvacsorában születik meg, abban csak kiábrázoltatik és megpecsételtetik, de ennek révén az úrvacsora által is annál tudatosabb és bizonyosabb valósággá válik számunkra.

Titokzatos dolog ez a „communio” a Káté szerint is. Csak úgy tekinthető, mint a Szentlélek munkásságának a megfoghatatlan csodája. Még csak titokzatosabb annál fogva, hogy testileg Krisztus nincs most jelen velünk ebben a világban sem máskor, sem az úrvacsora alkalmával. „Ő a mennyekben van, mi pedig a földön” – hangsúlyozza a Káté. És ennek ellenére a Szentlélek által mégis egyek vagyunk Ővele, mert ugyanaz a Szentlélek egyaránt „lakozik Krisztusban és bennünk”. Ez a megfoghatatlan egység kiterjed Krisztusra a maga teljes valójában. Magában foglalja „az Ő drágalátos testével” való egyesülésünket is, sőt a Káté – érthető okokból – ezen a helyen éppen ezt emeli ki. Azt az egységet, amelyet Krisztus vállalt velünk, amikor testileg is felvette magára a mi emberi természetünket, fenntartja velünk most is, amikor megdicsőülése óta emberi természete szerint már nem a mi világunk lakója. És ezért mi is annyira egyek lehetünk Ővele, mint akik „testéből való test és csontjaiból való csont” vagyunk. De ez az Ővele való testileg is fennálló együvé tartozásunk és közösségünk nem olyasvalami, amiben a testi szánkkal való „evésünk” és „ivásunk” szerepet játszhatna, mintha ennek révén lenne részünk az Ő „testében és vérében”. Ezt az egységet a Szentlélek hozza létre és tartja fenn, de hogy hogyan teszi, az az Ő titka.

ÉRDEMES AZONBAN még egyre felfigyelnünk. Amikor a Káté erről a „communio”-ról beszél, amely a Szentlélek által Krisztus között és miközöttünk valósággá válik, nem mulasztja el, hogy rá ne mutasson egy másik irányú „communio”-ra, amely amazzal együtt adva van. Ha Krisztussal egy életet élünk, az nem jelentheti egyenrangú felek közösségét, hanem csak

úgy gondolható el, hogy neki, mint „Fejnek”, mi alárendelve, mint az Ő „tagjai”, osztozunk vele közös életben. De akkor nekünk, mint egy „testhez” tartozó „tagoknak”, egymással is „közösségünk” van Őbenne. Az Ő „testét enni és vérét inni” tehát azt is jelenti, hogy a Szentlélek által mi együvé tartozunk, mint egy tápláló forrásból fenntartott életnek a résztársai. „Miként testünk tagjai egy lélektől, úgy mi is mindenkor egyugyanazon Szentlélektől nyerünk örök életet, s bennünket egyugyanazon Szentlélek igazgat”.

A KÁTÉ itt is, mint a keresztségnél, még külön figyelmet szentel a „szereztetés” kérdésének. Az előzőekből már tudjuk: miért fontos ez. Ezt kérdezi hát 77. kérdésében: „Hol ígérte Krisztus, hogy Ő a hívőket testével és vérével aképpen táplálja, amiképpen ők a megszegett kenyérből esznek, és a pohárból isznak?” Erre válaszképpen ezt mondja: „Az úrvacsora szereztetési ígéiben”, és azután teljes szövegében idézi Pál apostolnak az elbeszélését az I. Kor. 11, 23-25. verseiből, amelyek teljesebben elmondják a „szereztetés” történetét, mint az evangéliumokban olvasható elbeszélések. A szó formai értelmében nem hangzik ugyan fel ebben a történetben a szóban forgó „ígéret”, de Jézus Krisztus parancsa és maga az Ő példaadása, amellyel végrehajtotta az első úrvacsorai vendégséget, mindenestől fogva világos „ígéret” a felől, hogy az Ő akkor küszöbön álló kereszthalála a Benne hívők számára éppúgy életadó táplálék lesz, ahogy testileg táplálkoznak az étellel és itallal. Ezért így folytathatja a Káté a feleletet: „Ezt az ígéretet ismételten előhossa Pál apostol, így szólván: „A hálaadásnak pohara, melyet megáldunk, nem a Krisztus vérével való közösségünk-e? A kenyér, amelyet megszegünk, nem a Krisztus testével való közösségünk-e? Mert egy a kenyér és egy test vagyunk sokan, mert mindnyájan az egy kenyérből részesítettünk.” Az apostolnak ezek az I. Kor. 10, 16-17. verseiből idézett szavai csak megerősítik azt, amit a „szereztetési ígéből” megtudunk: Krisztus egyházában eleitől fogva megtartott, mert Őtőle magától rendelt szertartás volt az úrvacsora „ígérettel” telített sákramentuma.

66. A 80. kérdés.

ELÉRKEZVE a Káté tanulmányozása során a hírhedtnek nevezhető 80. kérdéshez, mindenkélett hallgassuk meg, mit mond arról, hogy „mi különbség van az Úr vacsorája és a római katolikus mise közt?” A felelet így hangzik: „Az úrvacsora arról tesz nekünk bizonyosságot, hogy minden mi bűneink tökéletesen megbocsáttatnak a Jézus Krisztusnak amaz egyetlenegy áldozatáért, melyet Ő maga a keresztfán vitt véghez; és hogy mi a Szentlélek által Krisztusba oltatunk, Aki most a maga valóságos testével a mennyekben az Atya jobbán van, és azt akarja, hogy ott imádjuk Őt. A mise ellenben azt tanítja, hogy az elevenek és holtak bűnei nem bocsáttatnak meg a Krisztus szenvedéseiert, hacsak érettük Krisztus a misemondó papok által naponként is meg nem áldoztatik; és hogy Krisztus a kenyérnek és bornak színe alatt testileg jelen van, és ezért ezekben kell Őt imádni. E szerint a mise alapján véve nem más, mint megtagadása Jézus Krisztus egyetlenegy áldozatának és szenvedésének, és kárhozatos bálványimádás.”

Tegyünk itt különbséget a között, hogy **mit** mond a Káté, és a között, hogy **hogyan** mondja. Nyilvánvaló, hogy az előbbi a fontos, az utóbbi hozzá képest másodrendű jelentőségű. Mégis ez a másodrendű jelentőségű dolog, a Káté modora, amely ezt a feleletét jellemzi, súlyos következményeket vont maga után a Káté történetében. Ez a modor ugyanis tagadhatatlanul éles és nyers. Érthető, ha a római katolikus egyház nagy sérelmet csinált abból, hogy a Káté „kárhozatos bálványimádásnak” bélyegzi az ő legfőbb szertartását: a miseáldozatot.

A KÁTÉ TÖRTÉNETÉBŐL ugyanis világosan kitűnik, hogy ez az egész 80. kérdés akkor került bele az újabb kiadásaiba, amikor köztudomású lett: milyen határozatot hozott az előző, 1562. évben a római egyháznak akkor ülésező híres „tridenti zsinata” éppen a miseáldozattal kapcsolatos tanítása tárgyában. Nem volt abban a határozatban semmi új, csak a római egyházban máris uralkodó tanítást rögzítette meg és merevítette meg a reformáció tanításainak ellenében. És ilyenkor követett szokása szerint a római egyház ehhez a határozatához is hozzáfűzte, hogy aki pedig nem vallja azt, amit ő tanít, az „legyen átkozott” – „anathema sit”. Erre vágott vissza a Káté a maga kíméletlen kárhozatos ítéletével, amely – jegyezzük meg – voltaképpen enyhébb magánál a vágásnál, mert hiszen nem is személyeket ítél a kárhozatra, hanem egy bizonyos szertartást és az ahhoz fűződő felfogást bélyegez „kárhozatosnak”.

Nekünk, akik hálás és hű tanítványai vagyunk a Káténak, szabad ezt az éles kitételét, amely annyira kirí az egyébként benne uralkodó hangból, helytelenítenünk és sajnálnunk. De lényegében mi sem mondanánk mást. Hiszen a Káté sem mond itt egyebet, mint amit már az előzőekben kifejtett. Csak a maga, Isten Igéje alapján előadott úrvacsorai felfogásához hozzáméri a római egyház miseáldozatát, és megállapítja, hogy az nem felel meg ennek a mértéknek. Két ponton állapítja ezt meg a Káté.

AZ ELSŐ MOZZANAT az Ő kereszthalálában lerótt „elégtétel”, amely által megszerezte számunkra „minden bűneink tökéletes megbocsáttatását”. Erre mutat rá, és ezért kezeskedik az úrvacsorában felénk nyújtott kenyér és pohár, az Ő „megtöretett testének és kiontott vérének” ezek a „jegyei” és „pecsétjei”. De megváltó jelentősége csak akkor van Jézus halálának, ha olyan „egyetlenegy áldozat”, amely örökre elégséges. Nos, a római egyház miseáldozata az evangéliumnak ezt az alapigazságát, amelyre az ember csakugyan hitének teljes bizodalmával ráhagyatkozhat, teljesen elhomályosítja. Elméletileg persze azt tanítja a római egyház, hogy ez a miseáldozat nem valami új áldozat a Jézus Krisztus halálában történt áldozat mellett, hanem éppen annak az állandó felelevenítése Isten színe előtt. De a dolog lényege mégiscsak az, hogy – amint a Káté mondja – „bűneik nem bocsáttatnak meg, ha csak

érettük Krisztus a misemondó papok által naponként is meg nem áldoztatik”. Vagyis Krisztusnak a kereszten bemutatott áldozata magában véve nem elegendő, hanem szükséges hozzá még ez az emberek által mindig újra véghezvitt engesztelőáldozati szertartás is.

A MÁSIK MOZZANAT, amelyről szó van, a Krisztussal való életközösségünk, amelyet az úrvacsorában a kenyérnek evése és a bornak ivása jelképez, és „pecsétként” hitelesít. Láttuk, milyen súlyt helyez a Káté arra, hogy ezt az életközösséget úgy mutassa fel, mint amely a Szentlélek által válik valósággá, nem pedig valamilyen testi „evés” és „ivás” révén. Krisztust úgy magunkba fogadni, hogy Ő velünk eggyé váljék és mi is Ővele, nem a szánkon át lehet, hanem a hitünk által. De a római egyház miseáldozata éppen ebbe a tévelygésbe vezeti bele az embereket. Hiszen azt tanítja, hogy a miseáldozat során a papi áldás ráolvasása folytán a kenyér és a bor valósággal átváltozik Krisztus testévé és vérévé, hogy áldozatként újra bemutatható legyen Istennek megengesztelésére.

Ebből születik meg azután az a következmény, amelyet a Káté, mint a legsúlyosabb eltévelyedést bélyegez meg. Ha ugyanis úgy áll a dolog, hogy Krisztust a papi szó alászállíthatja az Ő mennyei dicsőségéből erre a földre, akkor az „átlényegült” kenyér, illetve ostya előtt le kell borulni, és pedig az Istent megillető imádattal. Az ilyenfajta istentiszteletre, mely emberkéz készítette anyagi tárgy előtt borul le, csak keményen nemet lehet mondani, ha hívek akarunk maradni Isten Igéjéhez.

67. Az Úr vacsorájához való készülés.

A KÁTÉ 81. KÉRDÉSÉVEL egy olyan területre tért át, amelyen az úrvacsora helyes felfogásából folyó bizonyos következmények, nevezzük egy szóval: az „egyházfegyelem” követelményei várnak megtárgyalásra. A kérdés így van feltéve: „Kik járulhatnak az Úr asztalához?” Állapítsuk meg: ilyen kérdést a keresztséggel kapcsolatban nem vetett fel a Káté. Ott csak azt kérdezte: „Meg kell-e kereszteni a kisdedeket is?” (74. kérdés). A Káté korában és környezetében nyilván oly ritkán fordult elő – ha egyáltalán előfordult, – felnőttek megkeresztelése, akik a zsidóságból vagy a pogányok közül vétettek fel a keresztyén egyházba, hogy általánosságban fel sem merült ez a kérdés: kiknek szolgáltatható ki a keresztség sákramentuma? Éppen csak a gyermek-keresztség kérdése volt tehát tisztázandó. Ha felmerült volna az általános kérdés, akkor bizonyára ugyanazt a választ adta volna rá a Káté, amelyet itt most az úrvacsorával kapcsolatban ad. Hallgassuk tehát meg, mit válaszol rá a Káté.

„Azok” (járulhatnak az Úr asztalához) – mondja – „akik bűneik miatt bánkódnak, mindazáltal bíznak abban, hogy bűneik meg vannak bocsátva, s más egyéb gyarlóságuk a Krisztus szenvedése és halála által be van fedezve; egyszersmind kívánják is, hogy mind inkább-inkább erősödjének a hitben és jobbuljanak a keresztyéni életben. A meg nem térők ellenben, valamint a képmutatók, kárhozatot esznek és isznak önnönmaguknak.”

Rövidre fogva ez azt jelenti, – ami a Káté egész sákramentumi tanításának az alap gondolata is, – hogy az úrvacsorával való élés, mint általában a sákramentumokban való részesedés, magában véve semmit nem használ. Megbecsülhetetlen áldások fakadnak az úrvacsorával való élésből, de csak akkor, ha valaki hittel él velük. Ez a hit pedig, amely megkívántatik, az érettünk meghalt Jézus Krisztusban való hit. Feleletének részleteiben voltaképpen ezt a hitet taglalja a Káté. Jézus Krisztus halálának első „haszna”, amint láttuk, az, hogy Ő a kereszten hozott áldozatával „eleget tett” a mi bűneinkért, és így biztosította számunkra bűneink bocsátását. Őbenne hinni tehát azt jelenti: az ő halálának ebben az érdemében megfogózni. Ehhez hozzátartozik az is, mint a dolog negatív oldala, hogy a magunk érdemében való bizakodást elvetjük: átérezzük, hogy ha Ő nem rendezi Isten előtt való tartozásunkat, akkor nincs reménységünk arra, hogy Isten előtt bármiképpen is megállhassunk; tehát igaz bűnbánattal „bánkódunk bűneink miatt”, elismerjük azokat, és magunkat miattuk elítéljük. De a dolog pozitív oldala az, hogy „a Krisztus szenvedése és halála által” Isten előtt bűneinknek ezt az egész ügyét elintéztnek tudjuk; „bízunk abban, hogy bűneink meg vannak bocsátva”. Sem az, akiben nem él a Krisztus halála érdemére való teljes ráutaltságának bűnbánatos tudata, sem az, aki nem tud hálás „bizodalommal” örvideni annak, hogy Krisztus megoldotta bűnei tartozásának a saját maga által soha meg nem oldható kérdését, és pedig tökéletesen és teljesen; ne járuljon az úrvacsorához. Mit is keresne ott? Külső cselekedetével hitet tenne Krisztus megváltó halála mellett, amelyben igazában nem is hisz!

DE AZ IGAZ HIT, amely az úrvacsorához megkívántatik, még mást is jelent: jelenti a Krisztus halála ama másik „hasznának” az elfogadását és komolyan vételét, amely abban áll, hogy az Ővele való egyesülés révén új életet nyertünk. Őbenne hinni tehát azt is jelenti, hogy átadjuk magunkat Őnek: éljen Ő mennél teljesebben a mi életünkben. Vagy, ahogy a Káté kifejezi: az Őbenne való hit jelenti az arra való szívbéli „kívánczóságot”, hogy egyre jobban „erősödjünk a hitben”, és ez által egyre mélyebbé váljék a Vele való életközösségünk egyre teljesebben nyilvánvaló cselekedeteinkben.

SŐT NEMCSAK hogy semminémű automatikusan érvényesülő haszon nem származhat az úrvacsorából az olyan emberre, aki e nélkül a hit nélkül vesz részt benne, hanem egyenesen

súlyos kára származik belőle. „Kárhozatot eszik és iszik önmagának” – mondja a Káté. Ez persze nem úgy értendő, hogy a bűnbánat, hívő bizodalom, és a Krisztusban megszentelődő életre való vágyakozás nélkül úrvacsorázó emberre a sákramentummal való ilyen helytelen élés miatt büntetésként mindjárt lesújt Istennek kárhoztató ítélete. De jelenti azt, hogy amikor amúgy is a kárhozat mélységei felé tart bűnei miatt, az úrvacsorával való ilyen élés nemhogy megmentené, hanem csak annál tovább löki az Istentől egyre távolabb vivő úton lefelé.

Ebben a veszedelemben forognak az úrvacsora „meg nem térő”, vagyis bűnbánatos hit nélkül odajáruló vendégei, más szóval a „képmutatók”, akik külsőleg színlelik azt, hogy Krisztus halálába vetik reménységüket, és annak erejével akarnak táplálkozni, holott ez nem igaz.

EBBŐL ELSŐSORBAN az következik, hogy mindenki, aki az úrvacsorával élni akar, jól vigyázzon magára. Hiszen, hogy valakiben van-e szívbeli „bizodalom” bűneinek ily drága áron biztosított bocsánata felől, és van-e őszinte vágyakozás az új életben való előbbre haladásra, azt ő maga tudhatja csak. Mások csak abból tudhatják, amit ő mond nekik maga felől. A Káténak ez a tanítása tehát komoly felszólítás mindenkihez, aki az Úr asztalához akar járulni: tartson alapos és őszinte önvizsgálatot, és amennyiben hiányosnak találja magát, használja fel még jól a hátralévő időt, hogy a hiányok kipótlásával előkészítse magát a szent vendégségre úgy, hogy valóban üdvösséges legyen az abban való részvétele. Csak persze teljesen félreértené a Káténak ezt az intelmét az, aki az önvizsgálat során ráeszmélve valamilyen bűnére, emiatt távol tartaná magát az Úr asztalától. Hiszen Krisztus éppen a bűnösökért halt meg, és az úrvacsora szent vendégsége is arra való, hogy bűnösöket tegyen még bizonyosabbá bűneiknek bocsánata felől.

68. A gyülekezet felelőssége az úrvacsora kiszolgáltatásánál.

MIUTÁN megfelelt a Káté arra a kérdésre, hogy „kik járulhatnak az Úr asztalához”, a következő kérdése, a 82. számú, azt akarja tisztázni: „Bocsáthatók-e az Úr asztalához azok is, akik életükkel és vallástételükkel azt bizonyítják, hogy hitetlenek és istentelenek?” A 81. kérdés kire-kire saját magára hárította a felelősséget azért, hogy megvizsgálja magát, vajon részt vehet-e az úrvacsorában? Ez a kérdés az egész úrvacsorai közösséget teszi felelőssé azért, hogy vizsgálja meg: kiket fogad be, és kiket nem fogad be a szent vendégség közösségébe. A Káténak már a keresztségről szóló tanításánál is a szemünkbe ötlött az az igazság, hogy bár minden sákramentumban az a legfontosabb, amit általa Isten cselekszik az emberrel, mégis megvan a fontossága annak is, amit benne és általa az ember cselekszik. Most az úrvacsorával kapcsolatban is szóhoz jut ez az igazság: az úrvacsora által elsősorban Isten „pecsételi meg” azt a közösséget, amely Krisztus között és közöttünk van a Szentlélek által, de ugyanakkor mi, emberek is, kinyilvánítjuk azt, hogy ennek a Krisztussal való közösségünknek révén egymással is közösségünk van. És ennek két oldala van: egyfelől az egyes hívő kinyilvánítja az úrvacsorában való részvétele által a Krisztus híveinek közösségéhez való odatartozását, másfelől azonban ez a közösség is kinyilvánítja azt, hogy magához tartozónak tekinti az ilyen hívő egyént.

NEM VÉLETLEN DOLOG, hogy éppen az úrvacsorával kapcsolatban nyomul így az előtérbe a „keresztyéni gyülekezetnek”, mint testületi életet élő közösségnek a valósága. Volnának ezzel kapcsolatban más kérdések is, amelyekre vonatkozólag a Káté számot adhatna az Igéből kapható feleletekről. Hogyan rendezze be a „keresztyén gyülekezet” a maga szervezetét, hogy az által a lehető legjobban érvényesüljön benne a Krisztusnak, az ő „Fejének” az uralma? Hogyan alakítsa istentiszteleteinek a rendjét, hogy az által a lehető legjobban fejthesse ki Krisztus a maga uralmát benne „Igéje és Szentlelke” által? És így tovább. Mindezekkel a Káté nem foglalkozik. Az úrvacsorával kapcsolatban mindezek közül a kérdések közül a legalapvetőbb kérdés merül fel: hogyan alakítsa a „keresztyén gyülekezet” saját magát állagában, összetételében, tehát mivoltában? Mert ez a kettő, lényege szerint egy és ugyanaz: „keresztyén gyülekezet” és úrvacsorai közösség. Hogy ez kikből álljon, kiket fogadjon be, és kiket zárjon ki magából, ez olyan alapvető fontosságú kérdés, hogy erre rá kellett vetítenie a Káténak Isten Igéjének a világosságát.

Persze, az egyház lelki épületében az egyes embereket maga az egyház Ura építi egybe. Ahogy a Káté mondta: Ő „gyűjti” ezt az önmaga által „kiválasztott gyülekezetet”. Embereknek nem lehet más feladatuk, mint alázatosan hozzásimulva az ő munkájához, amelyet „Igéje és Szentlelke által” végez, szinte csak nyilvántartásba venni annak eredményét: odaszámlálni az egyház közösségéhez mindazokat, akiket az Ő „gyűjtő” munkája befogott a hálójába. Ez az emberi nyilvántartás csak nagyon téveteg munka lehet – és nem is akarhat más lenni, – mert a háló olyanokat is befoghat, akik csak úgy másokkal együtt sodródva kerültek bele, és igazán nem tartoznak bele a Krisztussal való életközösségbe. A szívek titkaiba emberi szem nem láthat bele. Ezért mindig tudnunk kell, hogy az utolsó és igazán döntő szót abban a kérdésben: hozzátartozunk-e a „keresztyén gyülekezethez” igazán és nemcsak külső látszat szerint, maga Isten mondhatja csak ki, nem pedig téveteg emberek. De azért ebben a kérdésben az emberi számontartásnak is megvan a komoly jelentősége.

Ez az emberi számontartás csak a hitnek a külső megnyilvánulásain: a szóval és élettal való megvallásán alapulhat. És e tekintetben nem lehet magasra emelni a mértéket. Mindenkit magához tartozónak kell tekintenie a „keresztyén gyülekezetnek”, aki bármilyen gyenge szóval is azt vallja, hogy ő is egy hitben él vele, és aki – bármilyen gyalogló módon is, – bizony-

ságát adja ennek valóságos életével. Ellenben nem számolandók oda az olyanok, akik „életükkel és vallástételükkel azt bizonyítják, hogy hitetlenek és istentelenek”.

Arra a kérdésre tehát: „bocsáthatók-e az Úr asztalához” az ilyenek is, a Káté csak tagadó feleletet adhat. „Nem”, – mondja – „mert ez az Istennek szövetségét sértene, és az Ő haragját felgerjesztené az egész gyülekezetre. Annakokáért a keresztyén gyülekezetnek kötelessége, hogy az ilyeneket Krisztus és az apostolok rendelése szerint a mennyország kulcsaival élve kebeléből mindaddig kizárja, míg életüket meg nem jobbítják”.

69. A mennyország kulcsai.

MAGA A KIFEJEZÉS bibliai eredetű. Maga Jézus használta: „Neked adom a mennyek országának kulcsait...” – mondta Péter apostolnak. S mivel az ehhez még hozzáfűzött szavaiban további képes kifejezésekben „megoldásra” és „megkötözésre” ad felhatalmazást Péternek, egy más alkalommal pedig ugyanilyen felhatalmazást ad mind a tizenkét tanítványának, úgy vehetjük, mintha ez utóbbi alkalommal is használta volna a „kulcsok” képes kifejezését, noha ezt az evangéliumi feljegyzés nem említi. (V.ö. Máté 16, 19. és 18, 18. Ezekkel a helyekkel még összevetendők Ján. 20, 22-25. versei is, ahol ugyancsak ilyen felhatalmazást ad Jézus mind a 12 tanítványának, de minden képes kifejezés nélkül egyszerűen „bűnök megbocsátásáról” és „bűnök megtartásáról” szólva.)

A római egyház már most úgy fogja fel ezt a felhatalmazást, mint amellyel Jézus valósággal bírói hatalommal ruházta fel az Ő egyházában elsősorban Pétert, de azután a többi apostolokat is, akikről azután ez a hatalom tovább szállt utódaikra, a római egyház szerint a pápára és a püspökökre, és általuk azokra is, akik által ők gyakorolják „a kulcsok hatalmát”, vagyis az egyház lelki kormányzóira, egyszerűen a pápi rendre.

Mi hát a Káté szerint a „kulcsok hatalmával” való élés? Ezt feleli a 83. kérdésre: „A szent evangélium hirdetése és a keresztyén egyházi fegyelem, melyekkel a mennyország a hívők előtt megnyílik, a hitetlenek előtt pedig bezárul.” A szóban forgó képes kifejezés, mely nyitásra és zárásra szolgáló „kulcsokról” beszél, e szerint voltaképpen két dolgot jelent: az igehirdetést és az egyházfegyelmet. A Káténak ebben a szakaszában voltaképpen az utóbbi érdekelne csak bennünket, hiszen, ebben a szakaszban arról van szó: ki bocsátható oda az Úr asztalához, és ki „zárandó ki” annak közösségéből. Ez csakugyan olyan ténykedés, amely hasonlatos a bírói ítélekezéshez; az egyik esetben kedvező, a másik esetben kedvezőtlen irányban. És ennek a ténykedésnek csakugyan találó képe egy ajtónak kulccsal való megnyitása az egyik ember előtt, vagy elzárása a másik ember előtt. A Káté azonban mindenekelőtt azt hangsúlyozza, hogy „a kulcsok hatalma” nemcsak erre vonatkozik, sőt elsősorban nem is erre, hanem az igehirdetésre, és csak azután másodsorban az „egyház-fegyelemre”.

A 84. kérdés így szól: „Mi módon nyílik meg és mi módon zárul be a mennyország az evangélium hirdetése által?” A feleletet pedig így adja meg erre a Káté: „Oly módon, hogy Krisztus parancsolatából minden egyes hívőnek hirdetik és nyilvánosan bizonyosságot tesznek a felől, hogy Isten önekik a Krisztus érdeméért minden bűneiket valósággal megbocsátja, valahányszor az evangélium ígéretét igaz hittel elfogadják; viszont pedig minden hitetlennek és képmutatónak azt hirdetik, hogy Isten haragja és az örök kárhozat mindaddig rajtuk marad, míg meg nem térnek. Ezen evangéliumi bizonyoságtétel szerint ítélt Isten úgy a jelen, mint a jövőendő életben.”

AMINT A FELELET UTOLSÓ SZAVAIBÓL világosan látható, valóban ítéletmondásról van itt szó, de a bíró, aki az ítéltő hatalmat gyakorolja, maga Isten. És az Ő ítéletében az az igazságosság nyilvánul meg, amelyet Jézus Krisztus már kielégített, s éppen ezért teljes kegyelmet gyakorolhat minden bűnösrel szemben, aki Őhozzá kegyelemért folyamodik. Az Ő ítélete tehát a szerint alakul, hogy a „bűnös ember a Krisztus érdeméért” neki felkínált kegyelmet „hittel elfogadja-e”, vagy az elől elzárja a szívét, még ha „képmutató” módon színleli is a hitet. Az előbbi esetben az ítélet felmentő: „minden bűne valósággal megbocsátatik”, az utóbbi esetben elmarasztaló: „Isten haragja és az örök kárhozat rajta marad” a bűnösön, míg csak meg nem tér. Vagy képes kifejezéssel élve: az előbbi esetben megnyílik a bűnös ember

előtt a „mennyeek országának” a kapuja, hogy már ebben az életben is annak boldog polgáraként élhessen és egykor majd örökkévaló dicsőségre jusson benne; az utóbbi esetben bezárul előtte ez a kapu, hogy kirekessze őt a „mennyeek országából” és annak javaiból, és pedig „úgy a jelen, mint a jövő életben”.

AZOK A „KULCSOK” pedig, amelyek által mi emberek is részt veszünk ennek a kapunak a kinyitásában és bezárásában, nem másban állnak, mint az Isten ilyen ítékezésének a meghirdetésében, hogy így „az evangélium ígéretének” hit által való megragadásával emberek beléphessenek a „mennyeek országába”, és benne bűneik megbocsátásának a bizonyosságában élhessenek. De ugyan-akkor mindenki tudhassa azt is, hogy ki van zárva Isten kegyelmének a világából mindaddig, amíg bűnbánatos hittel el nem fogadja az egyedül Jézus Krisztusért elnyerhető kegyelmet.

Nincs a „kulcsok hatalma” személyekhez vagy különleges tisztségekhez kötve, akik kiváltságos módon osztogathatnák egyeseknek, és megtagadhatnák másoktól a bűnbocsánatot. Annál inkább hozzá van kötve ahhoz az evangéliumhoz, amelynek világgá hirdetésére előkészítette és elküldte Jézus az Ő tizenkét tanítványát. Ezzel a rájuk bízott szolgálattal adta a kezükbe nekik „a mennyeek országának kulcsait”, és azóta mindenki forgatja őket, aki részt vesz az általuk megkezdett szolgálat folytatásában.

ÍGY HÁT VÉGEREDMÉNYBEN nem az egyháznak egy külön hivatalos rendje, hanem maga az egyház részesült a szóban forgó felhatalmazásban, mert hiszen az egyháznak a maga egészében kell ebben a világban hirdetnie az Úr Jézus evangéliumát úgy, hogy az eljusson mindenkihez. Nyilvánvaló, hogy aki különleges értelemben is hordozza ezt a szolgálatot, az különleges értelemben gyakorolja a vele kapcsolatos „kulcsok hatalmát” is. Amikor a Káté arról beszél, hogy „nyilvánosan” történik az evangélium „oldó” és „megkötő” hirdetése, ezzel elárulja, hogy elsősorban az ilyen különleges szolgálatra gondol.

70. Az egyházi fegyelemről.

„Mi módon nyílik meg és mi módon zárul be a mennyország a keresztyén egyházi fegyelem által?” – így hangzik a Káté 85. kérdése. Az erre adott felelet pedig így adja meg az „egyházfegyelem” értelmezését: „Oly módon, hogy Krisztus parancsolatából azok, akik a keresztyén névvel nem keresztyén tudományt – értsd: tanítást – vallanak s nem keresztyén módon élnek, minekutána néhány ízben atyafiságos intést kaptak és tévelygéseikkel s bűneikkel fel nem hagynak, a gyülekezetnek, vagy az ez által megbízottaknak bejelentetnek. És ha ezek intésére sem hajlanak semmit, ezek kirekesztik őket a szent sákramentumoktól való eltiltással a keresztyén gyülekezetből, Isten pedig a Krisztus országából. De viszont, ha valóságos megjobbulást ígérnek és mutatnak fel, mint Krisztusnak és az egyháznak tagjai, ismét visszafogadtatnak.”

A dolog lényege világos: a „keresztyén gyülekezet”, ha komolyan veszi önmagát, mint Jézus Krisztusban hívő emberek közösségét, nem tűrhet meg a maga kebelében olyanokat, akik vagy maguk sem vallják magukat Őbenne hívő embereknek, hanem nyíltan „nem keresztyén tudományt vallanak”, vagy pedig csak a szájukkal vallják a keresztyén hitet, de „nem keresztyén életükkel” meghazudtolják ezt a hitvallásukat. Az a „nem keresztyén élet”, amelyről szó van, a bűneihez ragaszkodó, azokat sem meg nem bánó, sem ellenük küzdeni nem akaró élet. Ilyen életet „keresztyén” névvel folytatni fából vaskarika.

De a keresztyén gyülekezetnek még akkor is, amikor ítélkeznie kell, csak az ő „Fejének” az uralma alatt, tehát csak a szeretettől vezettetve lehet eljárnia. Ez pedig azt jelenti, hogy a kizárás ítéletére csak akkor kerülhet sor, ha már minden egyéb orvoslási kísérlet kudarcot vallott. A testnek beteg tagja a többi tag egészséges erejétől gyógyulhat meg a legjobban, és csak akkor metszhető le, ha már a többi tag egészségét is veszélyeztetni gyógyíthatatlanságával. Mindenekelőtt bízni kell abban, hogy a gyülekezet tévelygő tagja ott, a gyülekezet kebelében nyerheti el a legjobb segítséget annak az igazi hitnek az elnyerésére, amely aztán az életében is megmutatja hatásait. Ezért nem szabad sietni a kitaszításával, sőt annál beljebb kell vonni az „atyafiságos” gondozás körébe. És ha minden személyes testvéri „intés” hiábavalónak bizonyul is, még mindig folytatni kell ezt az orvosló igyekezetet azzal, hogy testületileg az egész gyülekezet is latba veti a maga komoly szavának a súlyát. Csak ha ez sem használ, akkor van helye, de akkor igazán helye van a kirekesztésnek.

Figyelemre méltó az is, hogy a Káté ezt az eljárást „Krisztus parancsolatából” valónak mondja. Nem szabad ugyanis elfelejteni egy pillanatra sem, hogy a ház gazdája maga az Úr, és a kapu „kulcsait” csak az forgathatja, akinek Ő ad erre felhatalmazást. Csak az Ő kifejezett rendelkezése alapján gyakorolhatja a „keresztyén gyülekezet” azt a fegyelmező tevékenységet, amelyről szó van: de annak alapján gyakorolnia is kell, és hűtlenül elmulasztja kötelességét, ha nem gyakorolja. A Káté e tekintetben nyilván Jézusnak arra az utasítására tekint és támaszkodik, amely a Máté 18, 15-17. verseiben olvasható.

AZ IS FONTOS a Káténak ebben a feleletében, hogy „Krisztusnak parancsolatát”, amelyre hivatkozik, úgy érti, hogy az magára az egyházra vonatkozik úgy, amint egy bizonyos időben egy-egy helyen jelenik meg annak a valósága a „keresztyén gyülekezetben”. Az lehet, hogy egy-egy gyülekezet nem közvetlenül vesz részt ennek a kötelességnek a teljesítésében, hanem csak közvetve: „az e célból megbízottak” által. Ha a Káté általában foglalkoznék az egyház közösségi életére vonatkozó kérdésekkel, akkor volna az Ige alapján komoly mondanivalója arról is, hogyan rendezkedjék be minden „keresztyén gyülekezet” avégre, hogy legyen olyan vezetősége, amelyre rábízhatja ilyen ügyeinek az intézését. De annyi így is kitűnik, hogy a

Káté csak olyan vezetőségre gondol, amely a gyülekezet megbízásából, annak nevében intézkedik, nem pedig olyanra, amely valamilyen különleges isteni felhatalmazás birtokában felülről avatkozna bele a gyülekezet életébe. Nyilvánvaló, hogy hallgatólagosan itt is szembe helyezkedik a „kulcsok hatalmának” a római egyházban élő felfogásával, amely szerint az egyház isteni rendelésből a papi rend kormányzása alá van rendelve.

A GYÜLEKEZETBŐL kizárt embert a Káté szerint Isten is kizárja „a Krisztus országából”? Gondoljunk arra, hogy amikor valakit emberi ténykedéssel felvesznek a „keresztyén gyülekezetbe”, az sem pusztán csak emberi ténykedés. Emberi ténykedés által ilyenkor is Isten maga cselekszik, és Őt illeti meg érte a hálaadás. Ő iktatja be ilyenkor az embert abba a közösségbe, amelyben Szentlelke munkálkodik a Krisztus megváltó halálából fakadó „hasznok” gyümölcsöztetésén. Amikor valakit ebből a közösségből kirekesztenek, az által is Isten maga fosztja meg az illetőt olyan áldásoktól, amelyeknek az élvezetében élhetne különben. Ez nem „a Krisztus országából” örökre és véglegesen való kivettetés. Arra nem kerülhet sor mindaddig, amíg valaki még ebben a földi életben jár. És annak az ítéletnek a kimondásában embereknek már nem lesz semmi részük: az egyedül magának Istennek a senkivel meg nem osztható joga. Azonban éppen azért gyakorol Isten sokszor ítéletet, hogy valakit a végső ítélettől megmentsen. Az egyházból kirekesztett ember ebben a számkivetettségben átérezve Isten haragjának a súlyát, magába szállhat, visszakíváncozhat oda, ahol „Krisztus országának” az áldásai áradnak.

71. Még egyszer az egyházi fegyelemről.

AZ EDDIGIEK SORÁN nem egyszer bizonyosságát adtuk annak, hogy a Káté nem bírálaton felül álló tekintély számunkra. Éltünk is a jogunkkal, hogy bírálói megjegyzéseket tegyünk rá itt és amott. És ezt most nem a Káté közkézen forgó magyar fordítására értjük – amelyet helyyel-közzel szintén ki kellett igazítanunk, hogy jobban megértsük a Káté eredeti szövegében foglalt tanítást, – hanem értjük magára a Kátéra. Tanításának a megszövegezésében is találtunk itt-ott olyasmit, amit egy vagy más okból nem tartottunk a legszerencsésebbnek, és amivel szemben ezért bizonyos megértő elnézést kellett tanúsítanunk. De tanításának a tartalmában is volt alkalmunk néhol hiányosságokat megállapítani. Sehol nem kaptuk ugyan rajta a Kátét semmin, amivel az Igét meghamisította és félremagyarázta volna. Négy évszázadnak az elmúltával is azt kell megállapítanunk: az Igének nagyon alázatos és elmélyedő tanulmányozása alapján, nagyon tisztán és hűségesen adja vissza a Káté Istennek az Igében hozzánk szóló „ígéreteit”. Ezért is valljuk máig is, és fogjuk ezután is vallani, hogy ez a Káté, mint egyházunk „hitvallási irata”, szabályozó jelentőséggel bír a mi egyházi életünkben elhangzó minden tanításra nézve. De azért voltak olyan mozzanatok, amelyeknél őszintén megállapíthattuk: érezhetővé válik már a Káté között és mi közöttünk lévő nagy időbeli távolság.

NEM ÍGY vagyunk-e a Káténak az egyházfegyelemről szóló tanításánál is? Mindenkit, aki egyházi életünkben otthonos, úgy kell, hogy érintsen ez a tanítás, mint valami ismeretlen és szokatlan dolog. A „keresztyén gyülekezetnek” olyasféle jogait és kötelességeit, amilyenekről a Káté itt beszél, a mi egyházi életünkben nem szokás gyakorolni, még csak emlegetni sem igen. Nincs-e itt is olyan több évszázados távolság a Káté között és mi magunk között, amely miatt az egész „egyházfegyelemről” szóló tanítását mi már nem is csak, hogy másképpen fogalmaznánk meg, hanem egészen kihagynánk a magunk jelenkori hitvallásából, mint elavult dolgot? Nos, mielőtt sietnénk az ilyen fajta következtetések levonásával, gondoljuk meg: mire alapozza a Káté ezt a tanítását. Hivatkozik „Krisztus és az apostolok rendelkezésére”, meg Krisztus kifejezett „parancsolatára”, és el kell ismernünk, hogy joggal. Jézus Krisztusnak világos és határozott utasítása szerint, és az Ő apostolainak az Igében felmutatott példaadása szerint csakugyan hozzátartozik az egyház életéhez az, hogy az Igét nemcsak hirdetik benne, hanem érvényt is szereznek neki.

AZ ILYEN „egyházfegyelemnek” a gyakorlása körül az elmúlt évszázadok folyamán kialakultak olyan eljárási módok és szokások, amelyeket mi mai emberek csakugyan nem követhetünk, mert elavultak. De ez a kérdés nem érinti a dolog lényegét. Elavult formák helyett lehetne lényegében véve ugyanazt az egyházi ténykedést folytatni a mai időknek megfelelőbb formában. Ha semmilyen formában nem folyik manapság, akkor ennek nem valamilyen előbbre haladottságunkban, hanem ellenkezőleg: vissza hanyatlottságunkban van a magyarázata.

Nem kell-e igazat adnunk a Káténak abban is, amit – szinte számítva arra, hogy az egyházi életben bekövetkezhet az „egyházfegyelemnek” ilyen elhanyagolása, – annak várható következményeiről előre megmond? Láttuk: „az Isten szövetsége megsértésének” minősíti az ilyen hanyagságot, és megfenyegeti Istennek el nem maradó ítéletével. „Az Ő haragját felgerjeszti az egész gyülekezetre” az ilyen vétkes hanyagság – mondja. Nem bizonyosság-e rá a mi újabb kori egyházi életünk, hogy Isten csakugyan megvonja az Ő áldásait az olyan gyülekezetektől, amelyek az Ige ilyen világos parancsai és felhatalmazásai ellen engedetlen mulasztásban leledzenek?

A Káté ezzel a szóban forgó tanításával válaszút elé állítja egyházunk mai életét. Vagy tovább járja az eddigi fegyelmezetlenségének útját, de akkor legyen tudatában annak, hogy megtagadta ezen a ponton eleinek azt a tiszta és világos hitét, amelyről a Káté határozottan vallást tesz. Vagy pedig komolyan a magáénak vallja továbbra is azt a hitet, amelyet Isten Igéje szerint ez az ősi „hitvallási irata”, a Káté is „tolmácsol”, és akkor az „egyházfegyelem” dolgában is le kell újra vonnia belőle a világos konzekvenciákat.

HOGY MIT kell tehát tennünk, ha ráeszmélve jelenbeli egyházi életünknek ezen a ponton világosan mutakozó bűnös elhajlására, vissza akarunk térni a Káté értelmében felfogott engedelmesség útjára, az már a Káté magyarázatának a körébe tartozó kérdés. A Kátéból legfeljebb annyi tűnik ki, mint felelet erre a kérdésre, hogy mivel az „egyházfegyelem” egész ügye „a keresztyén gyülekezetre” tartozó ügy, a megromlott helyzet helyreállítása sem várható mástól, csak a „keresztyén gyülekezettől”. Ez azt jelenti, hogy egyénenként hiába ismerjük fel Isten Igéje alapján: mi is volna a helyes, addig nem változhat meg a helyzet, amíg a „keresztyén gyülekezetek” a maguk testületi mivoltában is rá nem ébrednek az „egyházfegyelem” Isten-parancsolta feladatára.

*